

13—18 maj

Debatter m. m.**Fredagen den 13 maj fm.**

	Std.
Svar på interpellationer av:	
herr Hjalmarson i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien.....	6
herr Eriksson i Bäckmora ang. beskattningen av inkomst av skog i vissa fall.....	35
herr Fälldin ang. frågan om ett norrländskt universitet.....	37
herr Andersson i Linköping ang. tolkningen i visst avseende av förordningen om yrkesmässig biltrafik.....	38
herr Larsson i Norderön ang. den fortsatta utbyggnaden av riksväg 14	41
herr Levin ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge.....	42
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.....	48
Vidareutbildning av folkskollärare.....	51
Kurser för lärare m. fl.....	56
Allmänna läroverken: Avlöningar.....	57
Vissa förstärkningsanordningar inom skolväsendet.....	74

Fredagen den 13 maj em.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel (Forts.):	
Läroboksnämnden.....	76
Studiebidrag och stipendier.....	78
Bidrag till skolbibliotek.....	80
Bidrag till anordnande av skolmåltider.....	81
Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet	82
Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.....	86
Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag.....	93
Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar.....	94

	Sid.
Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor.....	96
Folkhögskolor: Byggnadsbidrag.....	100
Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor.....	101
Bidrag till folkbibliotek.....	103
Utbildning av ungdomsledare.....	104
Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet.....	105
Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer....	105
Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.....	106
Gymnastiska centralinstitutet: Avlöningar.....	108
Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning.....	110
Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.....	111
Interpellation av herr Hedlund ang. bostadsbyggandets lokalisering..	112

Tisdagen den 17 maj

Svar på interpellationer av:

herr Nilsson i Tvärålund ang. hissande av flagga för stat, som icke erkänts av den svenska regeringen.....	115
herr Senander ang. förbättring av de äldre statspensionärernas läge	118
herr Braconier ang. Ystads läggande under landsrätt.....	122
herr Björkänge ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna.....	125
Svar på interpellation av herr Gansmoe ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor av herrar Nelander och Edlund i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhalls övningsskola.....	132
Svar på interpellationer av:	
herr Johnsson i Skoglösa ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor.....	142
herr Gustavsson i Alvesta ang. begärd utredning rörande en uppsyningskampanj om ungdomens fostran.....	147
Interpellation av herr Holmberg ang. planeringen för den framtida malmutlastningen.....	149

Onsdagen den 18 maj fm.

Stockholms universitet: Avlöningar.....	154
Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården.....	158
Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m..	170
Ändrad lydelse av förordningen ang. stämpelavgiften.....	196
Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.....	198
Tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen.....	206
Återställande av sjukpenningersättningens realvärde.....	209
Försäljning av stadsäga i Solna stad.....	211

Sid.

Onsdagen den 18 maj em.

Granskning av statsrådsprotokollen.....	228
Ianspråktagande av viss del av de Längmanska donationsmedlen....	251
Statsbidrag till lärarbostäder m. m.....	252
Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.....	256
Utgivande av ett värdefast statligt obligationslån.....	278
Anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt veten- skapliga verksamheten å Weibullsholm.....	281

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 13 maj fm.**

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. laxfisket i Östersjön.....	47
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. utgifter under åttonde huvudtiteln (ecklesiastikdepartementet), punkterna 1—41	47

Fredagen den 13 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. utgifter under åttonde huvudtiteln (ecklesiastikdepartementet), punkterna 42—157	75
---	----

Onsdagen den 18 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 93, ang. anslag till byggande av fiskeham- nar (gemensam omröstning).....	152
— nr 95, ang. anslag till främjande av lärlingsutbildning hos hant- verksmästare m. m. (gemensam omröstning).....	152
— utlåtande nr 96, ang. utbyggnad av tekniska högskolan i Stock- holm m. m.....	154
— nr 97, ang. avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs univer- siteten, m. m.....	154
— nr 98, ang. ökad intagning av studerande vid Chalmers tekniska högskola, m. m.....	154
— nr 99, ang. anslag till universitetet i Stockholm.....	154
— nr 100, ang. anslag å kapitalbudgeten för justitiedepartementet..	158
— nr 101, ang. byggnadsarbeten för fångvården.....	170
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 33, om skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.....	170
— nr 54, om viss ändring i förordningen om automobils katt.....	195
— nr 55, om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen ang. stämpel- avgiften.....	196
— nr 56, om visst undantag från stämpelplikt enligt förordningen ang. stämpelavgiften, m. m.....	198
— nr 58, ang. förordning om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.....	198
— nr 59, ang. vissa ändringar i gällande tulltaxa.....	198

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 36, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.	198
— nr 38, ang. tilläggsjukpenning för småföretagare och husmödrar .	206
— nr 39, om tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen	206
— nr 40, om återställande av sjukpenningersättningens realvärde . . .	209
— nr 41, om ändring av 22 § sjukförsäkringslagen.	211
— nr 42, om ändring av 29 § sjukförsäkringslagen.	211
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 28, ang. försäljning av stadsågan 1534 i Solna stad	211

Onsdagen den 18 maj em.

<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 20, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll.	228
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 102, ang. avtal om fortsatt drift av svenska textilforskningsinstitutet m. m.	251
— nr 103, ang. avtal om fortsatt drift av institutet för optisk forskning m. m.	251
— nr 104, ang. ianspråktagande av viss del av de Långmanska donationsmedlen	251
— nr 105, ang. statsbidrag till lärarbostäder m. m.	252
— nr 106, ang. anslag till universitetet i Göteborg.	256
— nr 107, ang. organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.	256
— nr 108, ang. ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar m. m.	278
— nr 109, ang. ytterligare ersättning med anledning av viss flygolycka	278
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 20, om utgivande av ett värdefast statligt obligationslån.	278
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. ändrad lydelse av 18 § lagen om polisväsendet i riket	280
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 24, om anteckning i fastighetsbok i vissa fall	280
— nr 26, ang. rätten för jordbrukare i Norrbottens lappmark till vatten och fiske.	280
— nr 27, om ändring i lagen ang. förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, m. m.	280
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm.	281
— nr 29, ang. bidrag till vissa lantbruksundervisningsanstalters driftkostnader.	283

Fredagen den 13 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 6 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaran inkomna läkarintyg:

Ledamoten av riksdagens andra kammare fru Lisa Johansson är på grund av reumatisk ledaffektion sjukskriven fr. o. m. den 10/5 t. o. m. den 16/5 1960.

Skövde den 10/5 1960

Hugo Bergstrand
Lasarettsläkare

Fru Johansson beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 10 till och med den 16 innevarande månad.

§ 3

Upplästes följande till kammaran inkomna protokoll:

År 1960 den 12 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1960—1963 efter herrar R. V. Persson och P. V. Åsbrink, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1960—1963:

herr Persson, Ragnar Valdemar,
ledamot av första
kammaren ..... med 46 röster,

herr Åsbrink, Per Valfrid,
riksbankschef ..... med 46 röster;

suppleant för herr Persson, R. V.:

herr Jonsson, Jonas Sigfrid,
ledamot av andra
kammaren ..... med 46 röster;

suppleant för herr Åsbrink, P. V.:

herr Vilhelmsson, Edvard Emanuel,
sekreterare ..... med 46 röster.

Olof Nilsson   *K. G. Ewerlöf*
Gustaf Elofsson   *O. Malmborg*

År 1960 den 12 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1960—1963 efter herrar A. W. Strand och S. P. Svensson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1960—1963:

herr Strand, Axel Wilhelm,
förste vice talman i
första kammaren .. med 42 röster,

herr Svensson, Sven Patrik,
talman i andra
kammaren ..... med 42 röster;

suppleant för herr Strand, A. W.:

herr Nilsson, Ernst Hjalmar,
ledamot av första
kammaren ..... med 42 röster;

suppleant för herr Svensson, S. P.:

herr Fredriksson, Karl Torsten,
ledamot av andra
kammaren ..... med 42 röster.

Olof Nilsson   *O. Malmborg*
Gustaf Elofsson   *K. G. Ewerlöf*

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 4

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 5

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Hjalmarson har i en interpellation frågat mig om regeringen ämnar fullfölja en förpliktande humanitär svensk tradition i Ungern genom att påkalla världsoptionens uppmärksamhet på vad som försiggår där och genom att söka mobilisera denna världsoption för att rädda de unga människor till livet, som i de ungerska polisfångelserna väntar på en eljest säker död.

Enligt interpellanten har ett obekant antal ungerska ungdomar vid hemliga rättegångar dömts för kontrarevolutionär verksamhet och straffats med döden. Om de icke uppnått straffmyndighetsåldern, har de enligt interpellanten fått avvakta sin 18-årsdag, varefter straffet verkställts. Som källa för sina uppgifter hänvisar interpellanten till brittisk radio, till välkända ut- och inländska tidningar och till trovärdiga personers uttalanden.

Jag kan bekräfta att rykten cirkulerat om avrättningar av ungerska ungdomar som icke vid tidpunkten för arresteringen

eller domen uppnått straffmyndighetsåldern. Om dessa rykten är riktiga, är förfarandet uttryck för en upprörande omänsklig och visar ett totalt förakt för Förenta Nationernas resolutioner i Ungern-frågan.

Jag vill erinra om att FN alltsedan händelserna i Ungern 1956 uppdragit åt en särskild representant att följa den ungerska frågan och bl. a. att söka påverka den ungerska regeringen att efterkomma församlingens resolutioner beträffande Ungern. Såsom framgår av utrikesdepartementets blåbok rörande 1959 års möte med församlingen, hade den nuvarande kommissarien för den ungerska frågan, Sir Leslie Munro, avgivit en rapport till nämnda möte. I rapporten uttalades bl. a. att till synes tillförlitliga upplysningar cirkulerade om nya rättegångar och verkställda dödsstraff avseende personer som deltagit i 1956 års revolt, trots auktoritativa försäkningar från ungersk sida att dylika rättegångar helt slutförts för över ett år sedan. Från andra håll har uppgifter om dödsstraff för ungdomar kommit. Svenska regeringen är icke i tillfälle att uttala någon bestämd mening om uppgifternas tillförlitlighet.

Beträffande initiativ av svenska regeringen i denna fråga vill jag framhålla följande. I detta liksom i andra liknande fall, då anledning kan förekomma att medverka till en internationell opinion mot kränkning av humanitetens krav och av mänskliga rättigheter, anser regeringen att opinionsyttringar av sådant slag från regeringens sida lämpligast bör ske genom FN. Svenska regeringen har också medverkat till att ungerska frågan blev inskriven på församlingens dagordning 1959 och har givit sitt stöd åt den resolution som antogs av församlingen.

På grund av det mandat, som FN givit sin särskilda representant för den ungerska frågan kommer denne att fortsätta sina ansträngningar att söka bringa

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

klarhet i vad som hänt. Att hans uppmärksamhet är särskilt inriktad på de anklagelser som åsyftas i interpellationen framgår av hans uttalanden helt nyligen vid en presskonferens i Genève. Det borde vara i den ungerska regeringens eget intresse att underlätta för FN:s representant att fullgöra det uppdrag som givits honom av generalförsamlingen.

Härefter anförde:

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret.

Om det finns, så får det inte finnas någon järnridå som fälls mellan oss och lidande medmänniskor — människor vilkas enda hopp att få leva uthärdligt undan tryck och förtryck är att världen inte glömmer dem, inte glömmer att människor under diktatur också är människor. Låter vi den stora tystnaden falla över hrott mot elementära mänskliga rättigheter, ikläder vi oss moraliskt medansvar för dessa brott, varhelst de begås, under vilket system de än förövas, hur nära oss eller hur långt bort från oss de än sätts i scen.

Den som mot bättre vetande tiger, han samtycker kanske inte, men han fullgör inte heller sin självklara skyldighet att reagera, att protestera. Han drar lätt misstanken på sig att vilja köpa tid och egen bekvämlighet till ett pris som man inte kan betala i en civiliserad värld. Om jag inte minns fel var det Ibsen som en gång formulerade undanflykternas filosofi med dess självrättfärdiga ansvarsflykt i orden: Jag gör beständigt min plikt. Men bara inom mitt distrikt.

Det finns ingen distriktsindelning när det gäller frihet och människovärde. De är odelbara. Så ock civiliserade människors vägran att godtaga eller stillatigande finna sig i att man för tonåringar till galgen, därför att de för

fyra år sedan tog parollerna att kämpa för land och frihet på det allvar som kanske bara unga pojkar, tända av en stor idé, kan känna och uttrycka. Man hänger inte krigsfångar, inte i civiliserade länder, inte fyra år efter stridens slut. Man släcker inte unga liv som man blåser ut ljus, inte om man gör anspråk på att få vara fullmyndig medlem i Förenta Nationerna, i den sammanslutning av nationer vars charta också har följande ord: »Vi — — — beslutna att ånyo betyga vår tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, på den enskilda människans värdighet och värde...»

Den enskilda människans värdighet och värde! Att en morgon föra ut en gänglig och fängelseblek pojke, nyss fyllda 18 år, och hänga honom därför att han för fyra år sedan i barnlig hängivenhet och tro ville kämpa för »bättre levnadsvillkor under större frihet», säkert utan att veta att också de orden återfinns i Förenta Nationernas charta!

Herr talman! Det finns frågor som skär igenom alla politiska motsättningar, alla ideologiska värderingar som en andlig svetslåga, som gör det därför att de är elementärt mänskliga, därför att de talar direkt till oss som människor, som föräldrar. Det finns ting vi inte tolererar därför att vi inte kan tolerera dem, inte med bibehållen tro på det mänskliga och det rättfärdiga och det minsta vi måste kräva av varje regim, med vilken vi har förbindelse. De avrättade ynglingarna har inte avrättats — de har mördats! De har berövats livet, innan livet började för dem, genom en förbrytelse som för alltid står kvar i den ungerska regimens brottslista.

De pojkar som nu väntar på en eljest säker död måste friges, friges under betryggande kontroll. Det är inte någon inre ungersk angelägenhet hur det går för dem. Det är en sak för världs-

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

samvetet, det världssamvete som varken kan eller får tuga. Anser sig regimen Kadar ha skäl att föra rättslig talan mot några eller någon av dem, bör detta ske vid öppen och offentlig rättegång i världspressens närvaro och under dess kontroll.

Den ungerska regimen skall inte sväva i något tvivelsmål om var civiliserade människor står, vad de känner och vad de tänker.

Naturligtvis kommer man att försöka förneka faktum, precis som diktaturregimer och deras försvarsadvokater över hela världen i alla tider har gjort. Det egendomliga med dessa regimer är att de alltid inbillar sig, att hemliga polisen kan skrämna sanningen till döds. Det går inte, det går aldrig. Sanningen befinner sig ständigt på marsch. Därför avvaktar vi lugnt alla dementier, alla förtrytsamma dementier.

Regimen Kadar har ett effektivt sätt att dementera på: Släpp in Sir Leslie Munro, Förenta Nationernas kommissarie för den ungerska frågan, i Ungern! Låt honom besöka fängelserna och koncentrationslägren! Låt honom annonsera och ge till känna att den som uppsöker honom för att efterlysa sina barn har fri lejd och säkerhet, inte bara till liv och lem utan också till framtiden! Det finns en man som kan dementera förbrytelserna, om de låter sig dementeras, och det är sir Leslie Munro, de civiliserade nationernas representant, utsedd av Förenta Nationerna med överväldigande majoritet.

Fram till den 17 juni 1958 publicerade ibland ungerska kommunisttidningar och den ungerska kommunistradion dödsdomar med de dödsdömdas namn. Ur dessa källor kan hämtas namnen på mer än 60 ungdomar som fallit offer för polisregimens hämnd. Den 17 juni 1958 tillkännagav Radio Budapest mordet på Imre Nagy. Därefter har det varit tyst. Vi vet emellertid, att avrättningarna fortsatt i minst samma takt. Världssamvetets

företrädare, Leslie Munro, kunde i sin senaste redogörelse till Förenta Nationerna rapportera, att åtta dödsdomar över unga människor bara från en enda stadsdel i Budapest omkring den 13 augusti 1959 hade gått i verkställighet. Den 31 oktober 1959 framträdde så herr Kadar, som förnekade »sladder i västerländsk press» om att 31 personer nyligen skulle ha avrättats i Ungern och att ytterligare ungdomar satt i ungerska fängelser och väntade på att bli 18 år och bli hängda. »Dementien är välkommen», yttrade sir Leslie, men tillade på sitt torra språk: »Den är inte utformad på ett sätt som bidrar till att ge en sann bild av förhållandena i Ungern.»

En sådan bild har kommit fram genom vad katolska präster berättat om sina möten med skräckslagna föräldrar. Sydsvenska Dagbladet Snällposten återgav för några dagar sedan en sådan berättelse. Det finns ett antal internationellt kända och respekterade tidningar. I dessa, i Neu Züricher Zeitung, i Manchester Guardian, i Observer, hävdas vid tillfälle efter tillfälle, någon gång med namn och närmare omständigheter, att 18-åringar avrättats. Den som vet vilket arbete dessa tidningar lägger ned på att kontrollera vederhäftigheter av upplysningar, innan de publicerar dem, vågar säga: detta är fakta.

Herr talman! Jag har anledning att tacka hans excellens statsministern för interpellationssvaret. Dess knappa och en aning formella formuleringar döljer inte, vad människan Tage Erlander känner och tänker i denna sak. Det står att läsa för den, som har sinne för nyanser, mellan raderna i svaret. Mellan statsministern och mig finns alltså ingen skillnad i reaktion — ingen annan än den som min friare ställning gör möjlig. Liksom regeringens företrädare anser jag, att den svenska regeringen i Förenta Nationerna bör framföra vår förtrytelse och vår protest. Detta kan ske på flera sätt. Det kan ske i det tal

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

vid organisationens remissdebatt som den svenske delegationschefen regelmässigt håller. Jag hoppas att den svenska reaktionen där kommer att få fullviktiga uttryck. Det kan ske därigenom att vårt land tar initiativ till ett särskilt resolutionsförslag, som stärker och skärper det mandat som Förenta Nationerna redan givit sin särskilda representant för den ungerska frågan. Men vi har också möjlighet att föra fram vårt krav på mänsklighet och människovärde på andra sätt: inför och genom Kyrkornas världsråd, genom en rad andra frivilliga eller officiella internationella organisationer och kanske också genom en direkt demarche från den svenska regeringen till regimen Kadar, med vilken vi upprätthåller formella diplomatiska förbindelser. Det är kanske ändå inte alldeles lönlöst att så göra.

Jag är statsministern tacksam för hans positiva inställning i denna sak, för hans vilja att göra något. Jag frågar bara: Herr statsminister, går det inte att göra mer och att göra det nu? Måhända beror hundra unga människors liv eller död på vad vi gör eller inte gör.

Fru LIDMAN-FROSTENSON (h):

Herr talman! Det är svårt för en vanlig s. k. hygglig människa i ett så skyddat och från krig och våld skonat land som Sverige att konkret fatta vad det här rör sig om. Vi har ett fosterland som är fritt, det är vårt eget. Vi tänker inte på vad det innebär. Jag minns mycket väl en händelse, som för mig en gång klaggjorde innebörden av ordet fosterland. Det var i Manchuko, huvudstaden i Mandschuriet, där jag vistades någon månad innan rysk-tyska krigsförklaringen kom midsommarhelgen 1941. Mandschuriet var vid den tidpunkten ockuperat av Japan. Jag bodde på det japanska hotellet i väntan på expressen, som skulle gå från Manchuko till Moskva. På samma hotell bodde en gammal tysk jude med sin hustru. Deras ena

dotter var försvunnen under rasförföljelserna i Tyskland, deras andra dotter gick och tiggde på Lissabons gator, deras son låg sjuk i lungtuberkulos i flyktingbarackerna i Shanghai. När det gamla paret gick till postkontoret för att hämta ut den penningsumma, som skulle täcka biljettpriset från Manchuko till Shanghai, där de kunde få förenas med sin son, fick posttjänstemannen se judeemblemet i deras pass. De gamla fick kvittera ut pengarna, men de räcktes aldrig till dem över disken utan stoppades i tjänstemannens egen ficka. De gamla bodde nu i ett dystert hotellrum och livnärde sig på kex och vatten. Emellertid, när tidpunkten var inne för expressens avgång och jag stigit upp på tåget och såg ut genom kupéfönstret, stod den gamle litet avsidet på perrongen med bart huvud och lyftad hand för att vinka avsked och ropade för att överrösta tåget, när det satte i gång: »Ni lyckliga som far hem till ert fosterland!» Då förstod jag vad fosterlandet är; skyddet för medborgarens integritet, den självklara möjligheten att vädja till lag och rätt, gemenskap i ett historiskt sammanhang, ett gemensamt språk, en gemensam tro.

Herr talman! Nu förhåller det sig så att genom en katolsk prästman, som haft sin verksamhet i Ungern ända till helt nyligen, har några fakta kommit till allmänhetens i den västliga världen kännedom. En del unga pojkar, så unga att man måste kalla dem barn, greps under den ungerska frihetskampen av ungdomlig hänförelse för sitt land. Man trodde under några få dagar att det var möjligt för Ungern att bli fritt, att innebörden av begreppet fosterland skulle bli en realitet på nytt. De unga pojkarna grep till vapen — enligt prästmännens skildring i huvudsak mer eller mindre hemmagjorda sådana. I alla händelser var det inga vapen som kunde jämföras med kulsprutor och pansarvagnar. En sådan situation, så fjärran

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

från vad vi här hemma kan tänka oss att uppleva, får dock i dessa dagar en viss skärpa. Varje far eller mor, som har ungdomar hemma i början av tonåren och uppåt, kan ha råkat i den situationen att komma in i matsalen eller vardagsrummet eller var eljest radion har sin plats och häpnat över de ungas spontana och lågande opposition mot dödsstraffet, då radioreferatet gavs om Chessmans avrättning. Föräldrar har fått bevittna, hur en sådan händelse kan slå ut allt annat i en ung människas sinne, och de unga har velat skriva en appell eller ett upprop eller sökt forma några versrader för att åtminstone i ord ge uttryck åt sin harm. Steget är då inte långt att tänka sig de 13-, 14-, 15-åriga pojkar, som i Ungern gripit något i händerna och velat vara med och slåss för sitt land. Jag menar att själva situationen under de få dagar den ägde bestånd är psykologiskt fullt fattbar. Vad som däremot inte kan fattas är att dessa unga pojkar, som blev gripna av säkerhetspolisen, suttit i fängelse sedan dess, skilda från föräldrar och syskon, i väntan på sin 18-årsdag, då rättegång hålls över vad som skedde för flera år sedan, därefter dödsdom och hängning. Ett meddelande skickas till mödrarna om att domen gått i verkställighet, ett paket kommer med pojkens kläder. Ingen dödsannons! Ingen grav, dit de anhöriga kan gå!

Men ingenting kan ske så hemligt, att inte människorna till sist får reda på vad som sker. Det var genom mödrarna, som den katolske prästen fick kännedom om de ungas öde. Mödrarna kom till prästen på kvällen eller på natten, i största möjliga hemlighet, för att söka religionens tröst och för att göra det yttersta en katolik kan göra för en bortgångnen anhörig: bedja kyrkan om en själamässa. Vår sagesman var inte ensam om att få ordna sådana mässor; många av hans ämbetsbröder hade liknande uppdrag. Genom att räkna dessa

hemliga mässor har man sökt få ett begrepp om hur många ungdomar det kan röra sig om. »Kanske är det fyrahundra sammanlagt under de år som gått, som redan avrättats, kanske fler», heter det i rapporten. Enligt de färskaste uppgifter, som från västerländska utrikesdepartement kunnat delges allmänheter och publicerats i den svenska pressen, har prästmännens farhågor besannats. Det var ännu fler. Man vet om mer än 500 avrättningar. Men om en sak kan ingen lämna besked: hur pojkarna haft det i fängelset. Man har inte tillåtit någon kontakt mellan dem och en enda människa utanför fängelsets murar, inte ens inför avrättningen, inte ens med en präst, vilket i Ungern med dess starka katolska tro hos befolkningen annars är en så självklar åtgärd. Vidare har man genom att döma pojkarna vid fyllda aderton år velat ge ett sken av laglighet åt sin dom, så att den skulle gälla en människa i straffmyndig ålder. Men eftersom den unge döms för en handling som han begick vid 13-, 14-, 15-års ålder, ja, enligt prästmannen var några av pojkarna vid tiden för upproret inte mer än tolv år gamla, är det inte fråga om vuxna människor, utan man måste säga att det är barnamord. Och det förefaller om möjligt grymmare än en omedelbar massaker, eftersom man för det juridiska skenets skull håller barn i fängsligt förvar utan kontakt med yttervärlden.

Herr talman! En levande opinionsyttring i vårt land i samband med en opinion i hela den västliga världen när det gäller att vädja om nåd för de unga, som ännu i fängelset väntar sin 18-årsdag och dödsdom, har möjlighet att nå fram till de myndigheter som berörs härav. Enligt prästmännens skildring är det inte klarlagt, i vilken grad Moskva är inblandat i dessa avrättningar, alltså inte om det över huvud taget är fallet. Befolkningen i Ungern vet ingenting om den saken, och de meddelanden som

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

synts i svensk press har bekräftat det förhållandet, att man inte tror att det föreligger order från Moskva om dessa ungdomsavrättningar. Är det Kadarregimen som står bakom, riskerar ju Moskva inte någon prestigeförlust genom att ingripa.

Detta är det ena faktum som inger oss hopp om att en protestaktion skulle kunna lyckas. Moskva behöver bara säga ett ord, och så är dessa unga pojkar räddade till livet.

Ett annat faktum, som vi också kan bygga på, är väl att Moskva vill gå till ett toppmöte i en för Sovjet så gynnsam atmosfär som möjligt. En sådan atmosfär skapas, om man kan känna tilltro till ett lands regim. Det är emellertid svårt att känna tilltro till en regim som skulle sanktionera ett sådant barnamord som det här gäller.

Herr talman! Vi ställs ofta inför det faktum att det sker övervåld i skilda delar i världen, men vi har ingen chans att ingripa. Här är det fråga om övervåld mot ytterligare kanske ett hundratal unga pojkar, och det ligger inom räckhåll för vår förmåga att ingripa genom en omedelbar protest. Vi måste begagna denna konkreta möjlighet att bistå dessa pojkar, som inte har en människa eller myndighet i sitt land att ty sig till. Vi har faktiskt ett tillfälle att göra detta.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Herr Hjalmarsons interpellation är tillkommen i panik. Det har varit litet påfrestande för den svenska högern på sista tiden, när tillståndet i vad som brukar kallas den fria världen har avslöjats. Jag nämner rasgalenskapen i Sydafrika och avslöjandena om den verkliga situationen i Sydkorea, för vilket land nyss fördes ett blodigt krig med miljoner av döda och där nu ett helt folk har rest sig i revolt mot eu diktator, som är precis likadan som

han var år 1950. Vi har tortyren och massdomarna i Algeriet och i Kenya, vi har revolten mot Amerikas vasall i Turkiet. Vi har de avrättningar som kommenderades av en man, som herr Hjalmarson nyss uppvaktade inför televisionen, nämligen den persiske diktatorn, och vi har Chessman-affären. Därför har högerns kansli sagt sig: »Folk talar ju inte om något annat; vi måste få något att tala om bakom den s. k. järnridån». Man griper efter argument men hittar ingenting utom denna många gånger dementerade lögn, som är tillverkad i Wien för amerikanska korrespondenter och som sedan likt Münchhausens fläskbit har halkat ur den ena ankan i den andra och t. o. m. har berörts av vissa officiella instanser.

När man nämner utredningarna i FN kan jag inte låta bli att inledningsvis påpeka, att dessa var av sådan karaktär, att de som gjort dem inte ens vågade visa dem för Förenta Nationernas generalsekreterare Dag Hammarskjöld.

Denna speciella historia, i vilket det påstås, att under år 1959 och även i år en rad ungdomar skulle ha avrättats därför att de deltagit i oktoberhändelserna år 1956 och att myndigheterna väntat tills de nu fyllt 18 år, kan vi datera och följa från dess första framträdande. Först dök den som sagt upp i amerikansk press och dementerades genast. Herr Hjalmarson är av kända skäl inte längre svenskt ombud i FN, men om han slår upp protokollet från FN:s fjortonde session och läser sidorna 53—55 av nr A/PV 848, får han veta, att historien dementerades redan då. Den har förekommit i BBC:s ut-sändningar, och den har berörts av en representant för det brittiska utrikesdepartementet, vilken dock sade, att påstående stod mot påstående, d. v. s. ungefär detsamma som statsministern framhållit i dag. Han hade hört ryktet men var icke i stånd att bekräfta det.

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Om det var sant, skulle han emellertid protestera. Det skulle vi också, om det vore sant, herr Hjalmarson, men det är det inte.

Uppgifterna återkom vid det italienska kommunistiska partiets kongress för några månader sedan, då socialdemokraten Saragat kom med samma påståenden, och de blev åter stort pådrag av världspressen i det kalla krigets tjänst.

Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp alla dessa kategoriska dementier. Det är klart, att en regering inte så bestämt skulle dementera ett rykte, om det funnes någon chans för motparten att slå den på fingrarna. Inrikesminister Béla Biszku i Ungern har exempelvis förklarat på heder och samvete, att någon minderårig varken tidigare varit eller för närvarande är intagen i något ungerskt fängelse och att inga domar av antytt slag har fällts. Ingen minderårig befinner sig heller under åtal. Det är en så kategorisk dementi som gärna kan tänkas. Icke desto mindre kommer man igen, märk väl utan en skymt av bevisning och utan att nämna ett enda namn.

Fru Lidman-Frostenson talade här — egentligen läste hon upp det ur Sydsvenska Dagbladet; jag har läst samma ord där — om den katolske prästen, som berättade hur han satt på nätterna och hörde mödrar be om själamässor för sina söner, som hade dödats eller hotades av döden. Hade det inte då, fru Lidman-Frostenson och herr Hjalmarson, varit er enkla mänskliga skyldighet — om ni ville börja en kampanj för dessa som ni påstår hotades av döden — att nämna deras namn? Ni kan väcka en opinion först när ni kan bevisa, att dessa människor existerar, men det har ni noga aktat Er för. Det har talats om att 400 ungdomar hade hotats av detta öde. En del hade redan avrättats och 100 väntade. Tänk på dessa 100 ett ögonblick och kom med ett

namn! Det kan ni inte, ty de finns inte. De är påhittade.

Eftersom jag har följt denna historia och även varit i Ungern, kan jag berätta hur sådana påståenden kommer till. Till en början var man i det kalla krigets press oförsiktig nog att nämna namnen på ett antal personer. Ungerska myndigheter lät då gästande delegationer från Västeuropa träffa dessa människor, som var i livet och aldrig varit häktade. Man upptäckte då, att propagandan inte gick bra på det sättet, och ändrade metoderna. Till slut blev historierna så grova, att t. o. m. borgerliga telegrambyråer fann sig nödsakade att kontrollera dem. Följande kunde då uppstå. Jag skall ta ett mycket lärorikt citat från ett enda tillfälle i föl, natten mellan den 22 och 23 mars. Då erhöll Stockholms tidningar — säkert också alla landsortstidningar och naturligtvis även den tidning där jag arbetar — följande fem telegram från TT-Reuter.

Det första telegrammet var daterat Budapest men kom i verkligheten från Wien. Det lydde: »Femtio fångar dödades när de på söndagen gjorde ett försök att bryta sig ut ur ett fängelse i Ungern, meddelar Budapestradion. Elva andra fångar avrättades omedelbart efter rymningsförsöket.» Det låter ju kategoriskt, faktiskt och tillförlitligt. Så kom nästa telegram och där hette det: »Fängelset i fråga ligger i Satoraljaujhely i nordöstra Ungern, strax intill gränsen till Tjeckoslovakien.» Därpå kom det tredje telegrammet, ställt till redaktionen: »Reuter anhåller att U 66 och U 70 om dödade fångar i Ungern inte skall publiceras tills vidare, då man anser sig böra kontrollera uppgifterna närmare. Vi återkommer.» Det fjärde telegrammet hade följande lydelse: »Till redaktionen: U 66 och U 70 från Budapest om massmord på fångar utgår definitivt. Historien beror på en missuppfattning av ett med-

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

delande i Budapestradion om att man satt upp en minnesplatta i ett fängelse där femtio fångar dödats vid ett rymningsförsök år 1944.» Som en avslutning kom nästa dag följande telegram: »De ungerska myndigheterna lät på söndagen avtäcka en minnesplatta i Satoraljaujhely i nordöstra Ungern där 50 politiska fångar blev nedskjutna under flyktförsök från fängelset 1944. De som blev kvar i fängelset avrättades. År 1944 härskade Horthy-regimen i Ungern och tyska trupper befann sig i landet.»

Ja, det var alltså riktigt, så till vida att händelsen inträffat femton år tidigare, när herr Hjalmarsons och fru Lidman-Frostensons vänner regerade i Ungern, när avrättningar och tortyr hörde till ordningen för dagen och när flera hundra tusen judar sändes att dö i koncentrationslägret Auschwitz. Det är av denna anledning som interpellanten är så angelägen att inte nämna några namn och inte ens vill göra det för att rädda dem som nu skulle hotas av döden.

Herr Hjalmarson sade nyligen i televisionen att han rönt ett starkt intryck av Romain Rolland. Det var synd att det intrycket inte blev bestående, ty Romain Rolland var närmast en kommunistisk sympatisör. För min del skulle jag snarare vilja likna herr Hjalmarson, inte vid en fransk författare, utan vid en figur som en fransk författare skapat. De flesta har väl läst Anatole France' — för resten också kommunist — berömda satir över Dreyfus-affären i »Pingvinön». Där låter han krigsministern Péniche tala om att man har frambringat 365 000 kg bevis, som inte är några bevis, mot Pyrot, såsom Dreyfus kallas i boken. Krigsministern underkänner totalt detta material. Det är det dumaste som man kan göra att hopa sådana mängder bevis. Falsa bevis går för all del an ty de är lämpade för affären. Men det bästa är att ta affären som den var från början

och inte ha några bevis alls, säger han — precis som herr Hjalmarson i detta fall gjort.

»Jag är rädd», säger krigsministern, »att man berövar Pyrot-affären det klara enkla, den hade från början. Den var fullkomligt klar. Det var med den som med bergkristallen; dess värde låg i dess klarhet. Man skulle icke ens med förstoringsglas kunnat upptäcka ett grums, en spricka, en fläck eller det allra minsta fel. När den utgick ur min hand var den klar som dagen, ja, den var dagsljuset självt. Jag ger er en pärla, och ni gör det till ett berg. Rent ut sagt tror jag att ni handlat mindre välbetänkt i all er välvilja. Bevis! Ja, det är visst gott och väl att ha bevis, men det är kanske ännu bättre att inga ha. Såsom jag skött Pyrot-affären, erbjöd den inte fäste för kritiken. Den hade inget ställe, där man kunde komma åt den. Den trotsade alla angrepp. Den var osårbar, emedan den var osynlig. Nu erbjuder den rikligt ämne för diskussion. Tro mig, det bästa av alla bevis är att inte ha något alls. Det är det enda, som är odiskutabelt.»

Detta har herr Hjalmarson lärt sig ordentligt. Han står i dag tomhänt och kan inte ange ett enda namn, men han talar ändå med darr på stämbanden och fru Lidman-Frostenson hjälper till. Jag förstår deras situation. Det är inte så lätt med alla avslöjanden i dag av hur det ser ut i den s. k. fria demokratiska världen och med dessa provokatoriska spionöverflygningar inför toppmötet. Men herr Hjalmarson borde kanske litet mer betänka sin ställning som partiledare. Det går inte an för en partiledare att uppträda så fullständigt tomhänt, när man kräver att en regering skall ingripa med protester mot en annan regering, med vilken vårt land har diplomatiska förbindelser. Sådant gör man inte på så lösa grunder. Det här är bara en av de många historier som berättats om Ungern. Därför, herr

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Hjalmarson och fru Lidman-Frostenson, var gärna upprörda och gråt gärna över oskyldigt dömda, unga och gamla. Ni har många att gråta över i dag i Sydkorea, Sydafrika, Algeriet och andra så kallade demokratiska länder. Jag tror dock inte att ni i längden gagnar mänsklighetens sak med att gråta över påstådda offer, som inte existerar i sinnevärlden.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det har förvisso begåtts förbrytelser också i den demokratiska världen. Men kommunisterna vill bota demokratierna genom att avskaffa demokratierna. De har ingen talan i det sammanhanget.

Det var ett farligt prejudikat som herr Johansson i Stockholm åberopade när han nämnde Dreyfus-affären. Vad var det som framtvingade ett klarläggande i den affären? Det var inte minst en starkt upprörd internationell opinion!

Vad de kommunistiska dementierna är värda känner vi till. När det ungerska folket i förtvivlan och raseri reste sig i revolt mot sina härskare, då fick vi höra att det var en fascistisk sammansvärjning, iscensatt av utländska agenter. Vi vet bättre.

Katolska präster har skildrat sina sammanträffanden med förgråtna och uppskakade föräldrar. Mödrarna har visat sina barns enkla tillhörigheter, vilka ibland skickats till dem efter avrättningarna. De har bett om själmässor för de döda. Man ljuger inte om sådant, herr talman!

Varför har inte sagesmännen framträtt offentligt, frågar man. Därför att de inte kan det. Därför att de lever under en brutalitetens och hämndlystnadens omänskliga regim.

Jag vill göra herr Johansson i Stockholm ett förslag. Här i min hand har jag en förteckning över mer än hundra

personer, huvudsakligen ungt folk, som avrättats av herr Johanssons ungerska vänner under tiden från mitten av 1957 och fram till slutet av 1959. Jag påstår inte att den förteckningen är fullständig — det är den aldeles säkert inte — men jag påstår att den är tillförlitlig. Jag är beredd att skicka ett exemplar av denna förteckning till Sir Leslie Munro, FN:s representant i Ungernfrågor, om herr Johansson lovar att skicka ett exemplar — som han skall få av mig — till herr Kadar och lovar att medverka till att Kadarregeringen inbjuder Sir Leslie Munro till Ungern för att han skall kunna övertyga sig om huruvida de lämnade uppgifterna är riktiga eller falska. Herr Johansson i Stockholm får alltså en enastående chans att försöka få bevisat att jag far med osanning. Vågar herr Johansson gå med på förslaget?

Är det inte, herr talman, bra underligt, att kommunisterna nästan aldrig tycks ha funderat över varför de inte lyckas kuva människorna i de härtagna länderna, kuva deras ande och själ? Är det inte underligt att de aldrig frågat sig varför situationen blivit sådan den är i t. ex. Ungern? Har den tanken aldrig gått upp för herr Johansson och hans kolleger, att föreställningen att man med våld skulle kunna påtvinga gamla kulturfolk en ekonomisk och politisk vidskepelse, föreställningen att man skulle kunna få sådana folk att anamma ett rent medeltida tillstånd där folken skall tro vad härskarna tror, den tanken är orimlig, fantastisk och stridande mot allt förnuft. Den kan bara upprätthållas på ett sätt: med en iskall terror av det slag vi bevittnar i Ungern. Var så säker, herr Johansson i Stockholm, om kommunisterna en dag med det nödvändiga stödet av utländska trupper skulle komma till makten även i Sverige, då skulle man också möta ett nytt Ungern — ett djupt förakt, ett rödglödgat hat, framsprunget ur männi-

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

skornas revolt för kampen om friheten och människovärdet.

Fru LIDMAN-FROSTENSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Johansson i Stockholm vill jag bara säga, att man nog inte kan betvivla trovärdigheten i denne prästmans skildring när han talar om hur han sammanträffar med sina ämbetsbröder i olika stadsdelar och sammanställer uppgifterna om dessa hemliga mässor, som blivit dem betrodna av mödrarna. Dessa mödrar kommer när de fått underrättelser om att dödsdomen över deras barn gått i verkställighet.

När herr Johansson i Stockholm drar ett svep över kartan och visar på övervåld i hela vår värld vill jag bara säga, att i denna debatt är ju inte det väsentliga att utreda i vilka länder och under vilken regim dessa övervåld sker. Det väsentliga här är ju att vi har en viss konkret chans att ingripa och rädda dessa hundra unga pojkar till livet.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Kammaren lade säkert märke till att herr Hjalmarson och fru Lidman-Frostenson här inte angav något enda namn på dem som under de två sista åren skulle ha avrättats eller hotats med avrättning. Dessa fruar och änkor vågade inte nämna namnen, sägs det. Men den katolske prästen, som vistas i Sverige och är så trovärdig, hade han ingen känsla för dessa hundra som hotats med avrättning? Han var ju fri och kunde nämna några.

Herr Hjalmarson kommer med en lista från 1957. Det var just den listan jag talade om och som blev ett sådant bakslag därför att Ungern tillät folk att komma dit och tala med människor som alltjämt var i livet. Herr Hjalmarson vågade inte skicka listan till FN utan att ställa villkor. Är detta möjligt ett

material av samma slag som man inte vågade visa Hammarskjöld? I Dreyfusprocessen var de Zola och världsoptionen som lyckades få en ändring till stånd. Men vilka blev slagna? Det var den franska högern, de franska generalerna och den juridiska byråkratien. Det var dessa som led nederlag i den stora justitieförbrytelsen.

När herr Hjalmarson säger att det inte går i längden att slå ned frihetskampen med våld och terror skall jag hålla med honom. Jag tillhör en rörelse som bara för 15 år sedan var förbjuden över en stor del av världen. I många länder som idag är kommunistiska kostade det från sex års tukthus till döden bara att vara misstänkt för att vara kommunist. I de länderna finns i dag regeringar baserade på kommunistiska eller med kommunisterna samverkande partier. Det bar sig inte i längden med terror och förbud, herr Hjalmarson, som herr Hjalmarsons reaktionära kretsar försökte med.

En av dessa reaktionära regimer fanns i Ungern. Vi skall inte glömma att Ungern hade fascistdiktatur från 1919 till 1945, att detta var den första fascistdiktaturen i Europa, före Mussolini. Jag kan citera hur mycket som helst ur amerikanska och engelska källor som ger belägg för att detta var kanske den grymmaste regimen i Europa före Hitler. Där dömdes massor av judar, fackföreningsmän och kommunister till tortyr och stränga straff, även dödsstraff. Hur den regimen bar sig åt under kriget, på Hitlers sida, vet vi. Det är klart att den regimen män inte är borta ur Ungern i dag. Det finns många kvar av dem. Även om det fanns andra element med i revolten 1956, var det dessa reaktionära kretsar, de gamla fascisterna, som hade vapen och behärskade gatorna och som lynchade judar och kommunister på det brutala sätt som skildrats också i svenska tidningar. Då protesterade inte herr Hjalmarson, lika litet

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

som han eljest protesterat mot övergreppen i något land där reaktionärer med främmande truppers hjälp har slagit ned folkets frihetsrörelse i blod. Det skedde 1919 i Ungern, samma år i Baltikum och Finland.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Johansson i Stockholm, som här i dag talar som om han vore Kadarregimens befullmäktigade ombud, kan utverka fri lejd för den i debatten omtalade katolske prästen och hans närmaste anhöriga, lovar jag att försöka medverka till att den katolske prästens namn blir offentliggjort.

Den förteckning jag har med mig över personer — mestadels ungt folk — som avrättats av Ungernregimen sträcker sig fram till och med senare delen av 1959. Ungefär ena hälften av de i förteckningen upptagna namnen bygger i vart och ett av fallen på minst två, i förhållande till varandra oberoende, tillförlitliga källor. Den andra hälften, herr Johansson, bygger på uppgifter i den kommunistiska tidningspressen. Herr Johansson har förvisso större personliga förutsättningar än jag att bedöma sanningshalten i denna kommunistiska nyhetsförmedling, men trots allt, jag tror på uppgifterna.

Hur som helst, herr Johansson kan stå här och blåneka; friheten i demokratien är så stor att den t. o. m. inbegriper vissa möjligheter att missbruka friheten. Jag har emellertid inte krävt att herr Johansson skall stiga upp här i kammaren och bekräfta att jag har rätt. Jag har bara bett honom om en enda sak: att han skall medverka till att den möjlighet utnyttjas som FN erbjuder att bevisa att jag och andra med mig har fel. Tänk vilka propagandatillfällena, herr Johansson, som här öppnar sig! Tänk vilka härliga och feta rubriker det kan bli i Ny Dag! Och tänk på kåserierna, de där kåserierna som spru-

tar av moralisk indignation! Sir Leslie är inte vem som helst. Han företräder den stora världsorganisation där också Ungern vill vara med. Han företräder den just i de frågor rörande vilka FN i kraft av sin egen konstitution vill komma till tals med Ungern. Han har valts i god demokratisk ordning. Varför inte då, för en gångs skull, herr Johansson, respektera de demokratiska spelreglerna? Varför inte gripa tillfället i flykten? Varför denna tveksamhet, denna ynkliga rädsla? Herr Gustav Johansson döljer den obehagliga verkligheten bakom ett svall av ord. Han vill inte. Han törs inte. Quislingar gör aldrig det.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Ordet Quisling, herr Hjalmarson drabbar som en bumerang. Just de kretsar han tillhör, där de flesta quislingarna i världen påträffades var som ni vet inte kommunister. Kommunisterna stod i spetsen för motståndsrörelsen.

Jag är inte rädd, herr Hjalmarson. Jag ser mycket väl propagandavärdet i det herr Hjalmarson har lagt fram här. Jag tycker att vi inte skall behöva gå omvägen över Amerika. Låt oss skicka både svenska riksdagsmän och andra svenska delegationer i mängd. Vi skall göra allt för att de skall komma in i Ungern och får så stor frihet de vill. Herr Hjalmarson får lägga fram sitt material. Har han inte några namn kan han komma med sin katolske präst. Han kan komma också med de gamla namnen från 1957. Han sade själv att efter Nagys avrättning 1958 har det inte stått något sådant i ungersk press. Vi skall nog se till att få en resandeström till Ungern, så att det blir omöjligt för herr Hjalmarson att komma med sådana interpellationer i fortsättningen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill först konstater-

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

ra — som ett resultat av detta meningsutbyte mellan herr Hjalmarson och herr Johansson i Stockholm — att herr Johansson i Stockholm inte har något annat att komma med än det gamla vanliga: »Ni kan inte uppge namnen.» Den oerhörda repressalierisk för familjerna, som finns i diktaurregimerna av den typ herr Johansson bekänner sig till, användes som bekant som ett medel för att förhindra att upplysningar kommer fram i den fria världen. Denna repressalierisk kan herr Johansson inte bestrida finns till. Han har inte heller försökt att göra detta.

Att den ungerska regimen vägrar att tillåta FN:s representant att undersöka situationen, är väl om inte ett bevis så i varje fall ett starkt indicium på att det är något i denna sak som regimen inte vill att den fria världen skall veta om.

En partisekreterare i kommunistiska partiet i Ungern, Karoly Kiss, avböjde om igen för inte så länge sedan en begäran att FN skulle få sända en representant. Han förklarade att detta var en principståndpunkt för den ungerska regeringen och att ansökan därför inte kunde bifallas. Det är uppenbart att man inte vågar tillåta en opartisk undersökning.

Nu säger herr Johansson, att vi som representerar och lever i den fria världen vet inte hur det ser ut i den »fria demokratiska världen» i öster. Men det bästa sättet att på den punkt, som här diskuteras, lämna objektiva upplysningar vore ju att FN fick skicka en representant. Herr Johansson vill emellertid inte och vågar inte rekommendera, att denna naturliga hemställan från Förenta Nationerna bifalles av den ungerska regeringen. I stället söker herr Johansson vända bort uppmärksamheten från detta problem till andra. Får jag bara göra en enda reflexion: Den kommunistiska världens opinion reagerar inte mot de utslag av förtryck och bris-

tande humanitet som här påtalats, men i den demokratiska världen reagerar opinionen, när det förekommer beklagliga företeelser inom dess sfär. Det är en väsentlig skillnad!

Herr talman! I likhet med herr Hjalmarson ber jag att få uttrycka min tillfredsställelse över statsminister Erlanders svar på herr Hjalmarsons fråga. Jag ber också att få i stort sett instämma i vad herr Hjalmarson senare har uttalat.

Statsministern har naturligtvis goda skäl, när han hänvisar till Förenta Nationerna som ett naturligt forum för dessa spørsmål. Men jag vill göra det tillägget, att den ungerske premiärministern Kadar och Ungerns representanter i FN många gånger har gjort klart samt åter och åter upprepat att de av principiella skäl inte kommer att respektera eller ta hänsyn till Förenta Nationernas resolutioner. Man kan alltså inte vänta, att nya resolutioner skall få dem att ändra mening. Detta är givetvis inget skäl för att inte fortsätta arbetet inom FN:s ram; jag har där samma uppfattning som statsministern. Men det förefaller klart att man får lita inte så mycket till den internationella organisationen som sådan utan framför allt till världopinionens inflytande. Det är ur den synpunkten som jag med tillfredsställelse hälsar statsministerns förklaring och debatten här i dag.

Herr talman! Det finns inom en annan satellitstat än Ungern ett aktuellt fall av inhuman och, förefaller det, godtycklig, omänskligt grym behandling, som omnämnts i den svenska pressen och som jag vill begagna tillfället att helt kort fästa uppmärksamheten på.

Jag tänker på den dom, som i den estniska sovjetrepubliken har fällts mot en ung estnisk vetenskapsman, Mart Niklus, som enligt vad som har framkommit i estniska tidskrifter, d. v. s. sovjetidskrifter, har gjort sig skyldig

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

till att lämna ut några fotografier från Estland. Dessa fotografier, står det, visar en fallfärdig bro, ett mot stöttor lutande hus och ett som bostad använt ruckel. Man säger att även den mest balanserade människa förfäras över Mart Niklus' fräckhet att skicka ut fotografier av denna art. En särskilt försvärande omständighet tycker man är, att han studerar på sovjetstatens bekostnad vid universitet och ändå skymfar denna stat genom att skicka ut fotografier av sådan art. När man har bostad och får bygga ett eget hem skall man inte från detta hem fotografera rucklen omkring och förse dessa med falska beteckningar. Om man gör så, är man en fiende till sitt folk, sägs det. Det har klargjorts att dessa fotografier inte har någon som helst militär betydelse eller är av militärt intresse. De finns utanför Sovjets gränser, så att ingen har inte heller, såvitt jag vet, vågat påstå något annat.

Näväl, vad fick då denne unge vetenskapsman för straff för att han skickade ut dessa fotografier? Jo, tio års straffarbete! Han dömdes till tio års vistelse i koncentrationsläger, beläget, efter vad det sägs, norr om polcirkeln. Nog måste man instämma med hans släkting, som vistas här i Sverige och som påtalat denna omänskliga behandling, i hans vädjan att denna dom inte skall få gå i verkställighet. Jag måste säga att det brev som redaktör Heed tillställt Estlands regeringschef i denna sak förefaller mig vara mycket väl motiverat.

Medan jag berör förhållandena i de baltiska sovjetstaterna, tillåter jag mig, herr talman, att tillägga bara ett par ord om den allvarliga tragedi som det utgör, när både den estniska sovjetrepubliken och andra sovjetstater hindrar familjer och släktingar i Sverige att förena sig med sina anhöriga. Det är många gamla och sjuka som inte får lov att resa ut. Vad kan anledningen vara till

att man vägrar dessa människor att förena sig med sina släktingar? När någon enstaka gång tillstånd beviljas utgör det en sensation. Detta är i och för sig en hård dom över ett förfaringssätt som den svenska pressen många gånger har påtalat och som jag här ännu en gång vill peka på.

Herr talman! Jag är mycket glad över att debatten här i dag har kommit att visa, att det finns en enhetlig uppfattning inom de svenska demokratiska partierna, en uppfattning som mera kortfattat kommit fram i statsministerns svar och som herr Hjalmarson och fru Lidman-Frostenson senare mera utförligt redovisade. Denna vår uppfattning måste utmynnas i en vädjan i humanitetens namn till den regim det här gäller och till andra regimer av samma slag att inte begå de förbrytelser mot humaniteten som det tydligen finns risk för skall fortsätta. Vi måste vädja till dessa regimer att lyssna till de röster utifrån, vilka helt enkelt försöker tala mänsklighetens språk.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det är mycket som vi är oense om i den här kammaren, men lyckligtvis finns det också en del saker, i fråga om vilka vi är överens. Till det som förenar oss allesammans hör känslan för människovärdet och mänskligheten. Enigheten gäller och självfallet inte kommunisterna, och det framgår ju också av det sätt på vilket kommunisternas representant i detta fall har funnit lämpligt att beröra vad som ändå är en ur vår synpunkt allvarlig fråga.

Herr Gustav Johansson har i sitt inlägg försökt att lägga upp detta på de partitaktiska spekulationernas plan. Det är honom uppriktigt sagt väl unnat, men det är uppenbart att han och hans partivänner är ensamma om att göra på det viset.

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Statsministerns svar var fullständigt främmande för allting sådant, och de båda partiledare som yttrat sig har likaledes helt och hållet hållit sig borta från den sidan av saken. För oss framstår det här som någonting väsentligt, och det är naturligtvis som statsministern säger att man i det här sammanhanget tänker sig att i den mån det inte betyder dröjsmål, som kan göra mera skada än nytta, utnyttja Förenta Nationerna. Det är det organ till vilket Sverige är anslutet och där också kommunistiska länder är företrädade. FN har i det här fallet en särskild kommissarie för ärendenas handläggning, men varken ungerska regeringen eller herr Johansson är intresserade av att begagna denna möjlighet, utan nu är det lämpligare att använda svenska riksdagsmän — kanske t. o. m. svenska högerriksdagsmän — för vilka herr Johansson tydligen har mera förtroende än han har för Förenta Nationerna och dess representant.

Herr Johansson vill ha namn. Hans iver att få fram sådana namn skulle i och för sig kunna ge anledning till reflexioner. Vad är det han vill ha dem till? Varför skall han nödvändigt ha dem med i kammarens protokoll? Listan över personerna är för lång för att i sin helhet kunna läsas in i protokollet, och dessutom har man kanske med tanke på de berörda personernas anhöriga en viss tvekan att lämna ut dem. Jag har inte så stort förtroende för herr Gustav Johansson, men jag har litet större förtroende för honom i alla fall än jag i det här sammanhanget har för den ungerska regeringen. För att inget missförstånd skall uppstå skall jag med herr Hjalmarsons tillstånd emellertid våga mig på att läsa in några namn i kammarens protokoll.

Enligt uppgifter som kommit oss tillhanda är det några som har avrättats efter juni månad 1958. Jag skall läsa upp fem namn bland många fler: Mar-

ton Rajki, Sandor Nagy, Miklos Peterfi, Laszlo Gabor, Pal Kosa. Vidare är det några namn som hänför sig till mars månad 1958. Jag läser upp dem också: Jozsef Perbiro, Janos Schiff, Zsigmond Sipo, Imre Farkas.

Jag frågar, herr talman, om de svenska kommunisterna — som tydligen inte tror på Förenta Nationerna och dess representant — är beredda att ge exempelvis svenska riksdagsmän tillfälle att träffa de personer, som det här är fråga om? Namnen finns här. Herr Johansson i Stockholm vill tydligen inte ha flera namn, eftersom han inte är intresserad av denna lista. Annars går det att ordna den saken också, men det behövs ju inte nödvändigtvis ske via kammarens protokoll.

Det har i denna diskussion sagts, och det är givetvis riktigt, att övergrepp förekommer på många håll. Här har t. ex. nämnts Sydafrika och Turkiet, vid sidan om andra länder, där förhållandena kanske inte är lika entydiga. Det är givet att vi känner indignation över dessa övergrepp. Jag har själv gamla förbindelser med Turkiet, och en del av de personer som för närvarande där är offer för åtgärder, som jag inte på något sätt kan gilla, är människor som jag har respekt och sympati för. Och vad som händer i Sydafrika är uppenbart stridande mot de mänskliga rättigheterna. Man kanske kan gå ett steg längre och säga att det är värre än brott, det är en dumbet. Men vad vi, i varje fall hittills, i det fallet har fått kännedom om när det gäller dessa båda länder, är dock ingenting som i omänsklighet ens närmar sig detta att låta unga pojkar sitta fyra år i fängelse — sedan de gjort någonting som ur deras synpunkt inte kunnat te sig som ett brott — och att därefter föra ut dem till avrättning. En sådan grymhetens förfining har varit förbehållen den regim, som herr Johansson i Stockholm i dag med så stor iver har försvarat.

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag är herr Heckscher mycket tacksam för att han äntligen har lyckats pressa fram några namn. Om han vill läsa upp flera eller ej är likgiltigt.

Här föreligger alltså namn på människor, vilka påstås stämma med herr Hjalmarsons beskrivning på pojkar i 12-, 13- och 14-årsåldern som avrättats eller hotas av avrättning. Jag hoppas att också medlemmar av riksdagen skall bli i tillfälle att kontrollera dessa uppgifter på ort och ställe — och likaså alla andra uppgifter i sammanhanget.

Jag vill också här nämna, att i samma nummer av Sydsvenska Dagbladet som här åberopats också fanns ett beklagande på ledande plats, därför att den engelska tidningen Times skrivit en artikel om de stora ekonomiska och andra framgångarna i Ungern.

Sedan ett par repliker, eftersom jag ändå har ordet.

Herr Heckscher säger som herr Hjalmarson, att det i detta fall råder enighet om ställningstagandet mellan alla demokrater. Ja, jag skall inte här ta upp den debatt, som vi hade härom kvällen, om vilka som är demokrater. Om påståendena skulle vara sanna, skulle vi också protestera. Men det enda som man vid läsningen av protokollet från denna debatt kan finna är, att herr Hjalmarsson kommit med falska uppgifter och fått bakläxa för det. Vi får tala om herr Heckschers uppgifter litet senare. Jag tror det skall bli likadant med honom.

Slutligen vill jag säga några ord till herr Ohlin om Balticum. Det har blivit så tyst om Balticum på sistone. Den nya affären här är ny även för mig, och den skall vi tala om senare. Talet om att balterna inte får komma hit har tystnat, och Nermans hela departement har ramlat ihop. När man släppt ut så många att Sverige blivit ett baltiskt äl-

derdomshem och när det går turistbåtar med flyktingar som återvänder till Balticum på besök, har hela denna kampanj råkat liksom i bakläs.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Händelserna i Ungern 1956 skakade oss alla. Då gick det ungerska folket till kamp för sin frihet, men frihetsmanifestationen krossades av stridsvagnar. Den fria demokratiska världen åsåg med avsky vad som hände.

I olika sammanhang har man nu fått uppgifter om att avrättningar pågår av ungerska ungdomar, som var med i frihetskampen 1956 men då inte uppnått straffmyndighetsåldern. De var då bara skolpojkar i 15-årsåldern, men när de nu uppnått 18-årsåldern skall de ha avrättats av Kadarregimen.

Den svenska regeringen anser sig i svaret inte kunna uttala någon bestämd mening om tillförlitligheten av uppgifterna om massavrättningarna av ungerska ungdomar. Men samtidigt erinrar statsministern i interpellationssvaret om att FN-representanten Sir Leslie Munro i sin rapport 1959 uttalade, att de cirkulerande upplysningarna om nya rättegångar och verkställda dödsstraff avseende personer, som varit med i 1956 års revolt, till synes är tillförlitliga.

Jag tror emellertid, att när vi behandlar frågor av denna beskaffenhet gör vi klokt i att i fråga om fakta, i fråga om vad som verkligen kan ha inträffat, inte gå längre just nu än vad FN-delegaten anser sig ha kunnat konstatera. Den som vet mer, måste känna sin skyldighet att medverka till att få fram sanningen. Naturligtvis måste former väljas, som är så långt möjligt betryggande för anförvanterna.

Med hänsyn till den fortsatta efterforskningen, som jag anser absolut inte får avstanna, är det tillfredsställande att herr Heckscher här kunde ge en viss vägledning i det fortsatta arbetet för

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

att konstatera hur det verkligen ligger till i detta fall.

Är uppgifterna om den ungerska kommunistregimens meningslösa hämndaktioner mot ungdomar, som för snart fyra år sedan som skolpojkar deltog i frihetskampen, riktiga — och det finns faktiskt mycket som tyder på att så skulle vara förhållandet — måste man säga, att Kadarregimen har visat prov på en sådan omänsklighet och en sådan grymhet, att vi näppeligen kan finna lämpliga ord för att ge uttryck åt vår olust och vår avsky.

Jag delar helt statsministerns uppfattning, att opinionsyttringarna mot den ungerska kommunistregimen för kränkningar av humanitet och mänskliga rättigheter som regimen kan visas ha gjort sig skyldig till bör ske genom FN — naturligtvis i varje fall i första hand genom FN. Det är av betydelse att den fria världssopinionens reaktion kommer till så klart uttryck som möjligt. Emellertid synes — något som också herr Ohlin rätt utförligt uppehöll sig vid — FN-delegaten inte ha fått tillfälle att göra de studier, som hade varit nödvändiga för att bringa klarhet i vad som verkligen händer. Jag förutsätter att den svenska regeringen överväger alla de möjligheter, som vårt land kan ha att medverka till att skapa sådan klarhet.

Det är inte så lätt — det får vi ofta påminnelser om — för ett litet land som Sverige att påverka sådana här händelser i gynnsam riktning. Vetskapen om detta hör naturligtvis inte göra att vi i hjälplöshet sitter med armarna i kors. Jag tror faktiskt att den svenska regeringen med den sans och måttfullhet som den har ådagalagt i utrikespolitiska sammanhang — inte minst i umgänget med representanter från skilda regimer — skall ha de allra största förutsättningarna att genom en insats i FN göra något för att här i första hand få fram sanningen och i andra hand

vidarebefordra den till världssopinionen på de vägar som kan vara tjänligast.

De motsättningar, som råder i världen mellan de två stora maktblocken, håller oss i ständig oro och kräver vår uppmärksamhet och vår beredskap. För vårt lilla land är den alliansfria linjen, den militära neutraliteten, den som ger oss den bästa tryggheten, samtidigt — jag betonar det — som den bör vara ägnad att ge största möjliga bidrag till strävandena för fred i världen.

Man jag vill stryka under vad som har sagts många gånger, att det i detta sammanhang inte är fråga om ett uns av andlig eller ideologisk neutralitet, allenast en militär sådan. Det är självklart för oss att med all vår kraft reagera mot allt förtryck av människor, var det än förekommer, mot allt brutalt våldförande av de mänskliga rättigheterna och människovärdet. Det gäller den ungerska Kadarregimens styrelsemetoder. Det gäller också kommunistiska förföljelser av bönder i Östtyskland — i den mån sådana inträffat — det förekommer uppgifter om sådant, och man bör undersöka huruvida även de är riktiga. Det gäller också det tvångsgrepp som en stor del av världens befolkning hålls i.

Det gäller också förtrycket av den färgade befolkningen där sådant förekommer. Vi som hävdar att människovärdet och människornas frihet måste höra till grundvalen för folkens styrelse reagerar mot det våld som på olika håll ute i världen används mot folken. Den frihet vi är förunnade i vårt land bör vara förenad med en klar skyldighet att i mån av förmåga ge vårt stöd åt den fria världssopinionen för de mänskliga rättigheterna och folkens rätt att leva i frihet och fred.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Debatten lider mot sitt

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

slut. Det kanske kan tillåtas mig att göra ett par reflexioner med anledning av vad som sagts.

Jag noterar med tillfredsställelse att man från praktiskt taget alla håll givit sin anslutning till de rader i interpellationssvaret där det sägs att om dessa rykten är riktiga så är förfarandet uttryck för en upprörande omänsklighet och visar ett totalt förakt för Förenta Nationernas resolution i Ungernfrågan. Till och med talesmannen för det kommunistiska partiet råkade även han ge sin anslutning till dessa tankegångar i ett obehagat ögonblick.

Herr Hjalmarson hade vänligheten säga att det mellan honom och mig inte fanns någon skillnad i sak men att han ansåg sig kunna välja ett mera känslomässigt laddat språk än det som enligt hans mening låg helt naturligt till i en regeringsdeklarations formuleringar. Jag vill gärna säga att vi väl många gånger för närvarande känner ett behov av att få sjunga ut även om våra möjligheter att öva inflytande på händelserna ute i världen inte är stora. När makten och hatet förleder människorna till övergrepp mot de svagare är det inte så konstigt att känslorna kommer i svallning. Framför allt uppröres vi av att barn, minderåriga, som inte genomtänkt konsekvenserna av sina handlingar, skall utsättas för sådant som dessa rykten skildrar. Så långt finns det alltså ingen anledning för mig att annat än med tillfredsställelse notera den diskussion som varit.

Men jag kanske bör fästa uppmärksamheten på att den svenska regeringen icke ansett sig kunna gå i god för tillförlitligheten av de uppgifter på vilka vi nu grundar våra gemensamma reaktioner. Vi har på den punkten sagt identiskt detsamma som andra demokratiska regeringar sagt när denna fråga kommit upp. Vad det gäller är ju att hitta någon metod varigenom man kan få fram sanningen i denna affär. Den ung-

erska regeringen dementerar, men tilltron till dess dementier kan inte vara särskilt stark hos oss, när man inte samtidigt öppnar gränserna och öppnar fängelsemurarna för den av hela världen tillsatta undersökningskommissionen. Det borde, som jag framhållit i mitt svar och som norska regeringen framhöll i sitt svar i norska stortinget, vara en enkel sak att få respekt för sina dementier och tillit till dem genom att släppa in Ungern-kommissarien eller hans ombud. Så länge det inte sker kan det inte hjälpas att tilliten till dementierna inte är så stor hos oss som den av naturliga skäl varit hos herr Johansson i Stockholm.

Den linje som föreslagits — att svenska regeringen skulle göra en säraktion — kan vi näppeligen finna vara välbetänt så länge sanningen icke är definitivt utredd. Och att den ungerska regeringen skulle visa en större vilja att släppa in oss och låta oss göra undersökningarna än att släppa in representanter för hela världen, för Förenta Nationerna, det tror jag inte på.

Det gäller att pressa fram sanningen. Vi tror att den väg vi rekommenderar i interpellationssvaret och som väl också i stort sett vunnit anslutning hos de politiska partiets ledare som yttrat sig är en säkrare väg att få reda på vad som verkligen hänt. På den punkten har vi alla ett lika stort gemensamt intresse lika väl som vi är överens om att reagera, om det skulle visa sig att ryktena talar sanning.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Senaste söndag, den 8 maj, hade jag tillfälle att vistas från morgon till sena kvällen i Östberlin. Jag blev då vittne till den av Ulbricht-regimen framkommenderade stora jubileumsfesten med anledning av att just den dagen femtonårsminnet firades av som det hette på jättestora reklampla-

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

kat, »den ärorika röda arméns befrielse av Tyskland».

Dagen innan, alltså förra lördagen, hade jag i det stora flyktinglägret Marienfelde i sydkanten av Västberlin haft tillfälle att se 3 300 offer för den frihet som man i Östberlin dagen därpå skulle fira. Jag vill säga, inte till herr Johansson i Stockholm, ty det vore meningslöst och lönlöst, utan till kammaren, att i detta läger får man möta levande människor som bevis på vad det kostar att stå emot den typ av befrielse som representeras av regimerna i länderna öster om järnridån. I detta läger ryms alltså 3 300 människor. Jag satt under flera timmar i den s. k. upptagningskommissionen. Vi var ett antal utländska journalister som där fick följa förhör med den ena flyktingen efter den andra, där man i detalj gick igenom deras levnadsöden. Det omvittnades att under februari månad hade till lägret kommit 10 000 flyktingar, under mars 13 000, under april 15 402 och under de sex första dagarna i maj 3 060. Jag skall här inte berätta om någon av de namngivna personerna som där förhördes. Det var två bönder, en från Brandenburg och en från distriktet Rostock. Båda hade flytt sedan allt vad de ägde och hade tagits ifrån dem i samband med den pågående konfiskationen för kollektiviseringen och kolchosiseringen. En annan var en hotellinneharinna som också hade blivit berövad all sin egendom. Till Västtyskland har sedan 1947 kommit 3,4 miljoner på kommunistiskt sätt »befriade» människor, »befriade» på det sätt som även de svenska kommunisterna har panna att kalla befrielse.

Herr talman! Det finns alltså många tusen levande vittnen som i denna stund kan tala om och beskriva vad de har genomgått och vad kommunistisk befrielse innebär. Sannolikt finns det i dessa länder, från vilka dessa levande vittnen kommit, ännu fler som icke kan tala men som har försökt att nå ut till

den demokratiska friheten men inte lyckats. De har inte längre någon talan. De är tystade, sannolikt för alltid.

I en sådan här diskussion och efter den välgörande deklaration som givits från både regeringen och de övriga demokratiska partierna är det viktigt — när vi icke kan nå de svenska kommunister som tyvärr finns, eftersom vi andra inte talar samma språk som de — att med fakta klargöra för alla andra den avgrund som skiljer, trots alla fel och brister, den demokrati vi har i väster från den s. k. demokratien under kommunismens diktatur på andra sidan järnridån.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag begär inte att herr Ståhl skall ha reda på de verkliga förhållandena mellan Östtyskland och Västtyskland. Men eljest är det ett faktum att föregående år cirka 70 000 återvände av dem som tidigare hade flytt över till Västtyskland.

Om jag nu polemiserar mot herr Hjalmarson så kan polemiken i tillämpliga delar också gälla de övriga som ansett sig böra rikta en attack i detta hänseende mot ungerska folkrepubliken. Men innan dess måste jag bestämt reagera mot herr Heckschers insinuation mot herr Gustav Johansson därför att han begärde att man åtminstone bör nämna några namn för att därmed i någon mån styrka de grova anklagelser man riktar mot ett annat land. Herr Heckscher sökte göra gällande att denna framställning av herr Johansson skulle ha andra syften än det sakliga syftet att få åtminstone något belägg för de ovederhäftiga och lögnaktiga beskyllningarna mot den ungerska folkrepubliken. Trots mångårigt riksdagsmannaskap vet jag inte riktigt, herr talman, var gränsen går för att parlamentariskt karakterisera herr Heckschers uppträdande. Men så mycket kan jag säga: Det är oförskämt att slunga ut en sådan beskyllning mot

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

en riksdagsman som sitter här i kammaren med precis samma rätt enligt grundlagen som herr Heckscher. Att komma med dylika insinuationer är i varje fall oss främmande. Och det borde vara ovärdigt den — om jag nu har rätt — tilltänkte vårdaren av rikets högsta kulturella angelägenheter i en eventuell borgerlig regering, att kasta ut dylika beskyllningar mot en annan riksdagsman.

Herr Hjalmarsons interpellation har framställts i »humanitetens» namn. Där om skulle inte vara något att säga, där est herr Hjalmarson uppträtt som en konsekvent väktare på humanitetens skansar. Men de kvalifikationerna saknar herr Hjalmarson totalt. Ingen har heller väntat sig att han som ledare för landets mest reaktionära parti skulle besitta sådana kvalifikationer. Däremot tycker man att han, som lär vara juridiskt utbildad, borde vara litet försiktigare i sina påståenden och inte utnyttja rena rövarhistorier som »bevisning». Men av en politisk ledare, som varit med om att beteckna socialdemokratiens ledare som en samling boskaps-tjuvar och förklara demokratien för en ideologi som undan för undan måste malas sönder, kan man vänta sig vad som helst. Herr Hjalmarson försökte klara sig undan den uppgift, som jag lämnade i kammaren för någon tid sedan om hans uttalanden år 1928, med den lilla näpna nödlögnen att han då var vänsterorienterad. Var och en vet att han inte var det. En vänsterorienterad hade inte fått medarbeta i Det Nya Sverige, som redan då var ett högerorgan med fascistisk anstrykning.

Herr Hjalmarsons juridiska utbildning borde eljest ha lett till att han åtminstone gjorde ett försök att leda sina perfida påståenden i bevis. Jag skulle tro att flertalet av kammarens ledamöter, oberoende av vilken uppfattning de för övrigt har, måste konstatera att det varit ytterst klenst beställt med bevis-

ningen, och att han endast åberopat uttalanden i andra och tredje och till och med fjärde hand för att åtminstone söka ge någon trovärdighet åt sina påståenden. I sin interpellation talar herr Hjalmarson visserligen om »bestyrkta uppgifter», men han har ännu inte angivit vilka dessa är. I varje fall kan man inte i detta sammanhang tala om bestyrkta uppgifter.

Men låt oss återvända till »humaniteten» Hjalmarson. Om man uppträder med anspråk på att vara besjälad av humanitet, bör denna humanitet gälla allt våld och inte göras beroende av vem som utövar våldet. Men en mera enögd »humanist» än herr Hjalmarson lär det vara svårt att uppspåra.

Ungefär samtidigt som herr Hjalmarson ingav sin interpellation i humanitetens namn, befann han sig i den krets som hyllade ett statsöverhuvud som vid en presskonferens förklarade, att fem personer i hans hemland avrättats därför att de var kommunister, och att varje kommunist var en landsförrädare. Till pjäsen hörde emellertid, att de avrättade inte var kommunister utan sådana som regimen betecknade som kommunister. Om det statsbesöket hade herr Hjalmarson ingenting att säga, medan han rasade som en besatt över regeringens beslut att inbjuda den ryske regeringschefen Chrustjov. Han har inte sagt ett enda ord för att utlösa sin indignation över de justitiebrott som begåtts år efter år i USA. Var fanns herr Hjalmarsons indignation då de båda makarna Ethel och Julius Rosenberg placerades i den elektriska stolen trots att de bevisligen hade dömts på grund av falska vittnesutsagor? Inte heller har han mig veterligt offentligt vänt sig mot rasdiskrimineringen i USA. Eller för att som exempel ta Ungern, som vi i dag diskuterar: Vem hörde av herr Hjalmarsons indignation över de ruskigheter som begicks mot frihetskämparna under Horthyregimen, en fascis-

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

tisk regim som på sin tid tillkom med stöd av utländsk intervention. Under resningen i Ungern 1956, när svensk press överflödade av fotografier och skildringar av de s. k. frihetskämparnas grymheter då de för några dagar trodde sig vara herrar i Budapest, hörde man inte av herr Hjalmarson. I Ungern gick det under dessa dagar verkligen till på ett sätt som man har rätt att reagera mot i humanitetens namn, såvitt man inte bara draperar sig i humanitetens mantel och söker framställa sig som »humanist». Kommunisterna eller sådana som ansågs vara kommunisterna hängdes i fötterna i träd och sparkades ihjäl. Detta har stått att läsa i svensk press. Ungerska medborgare torterades, deras kroppar hängde med huvudet nedåt i en park till ett sådant antal, att man talade om »de hängdas allé». Det beskrevs i pressen hur man gjöt fotogen över människor och brände ihjäl dem. En treårig pojke, Pista Kovacs, mördades tillsammans med sin far som var kommunist. Natten till den 31 oktober dödades officeren Stefan Teresis hustru. Hans fyraårige son styckades med en yxa, och likdelarna placerades i skyltfönstret till en affär. Man hängde, sköt och trampade ihjäl människor eller kastade dem i kloaker. Sådan var »frihetskämparnas» framfart. Det var ur fångelserna utsläppta förbrytare och gamla Horthy-anhängare som svarade för de värsta grymheterna.

Var fanns herr Hjalmarson vid den tidpunkten? Han tillhörde dem som jublade över kuppöversöket, och hans humanism räckte inte till för ens en stilla vädjan om nåd för de olyckliga som råkade ut för de lössläppta förbrytarnas och de gamla Horthyfascisternas blodiga terror.

Vad som skedde vid den tiden i Ungern skildrades, som jag nämnde, utförligt i den svenska pressen, och ingen svävade i tvivelsmål om att skildringarna i huvudsak var verklighetstroga.

Bevisen fanns i ögonvittnesskildringar och fotografier i borgerlig och socialdemokratisk press, och de serverades i den borgerliga pressen åtföljda av hänfödda lovsånger över »frihetskämparnas» sagolika tapperhet.

Men »humanisten» Hjalmarson teg — och så har han förhållit sig vid varje tillfälle då »den fria världen» tillåtit sig våldshandlingar av ena eller andra slaget. Jag behöver bara nämna hans tystnad om den franska terrorismen mot Algeriets olyckliga folk, Syngman Rhees korrupperade blodsvälde och den turkiska regimens undertryckningsåtgärder för att var och en skall förstå, att herr Hjalmarsons humanitära Ungern-interpellation har tillkommit för andra syften än fredens och frihetens.

Nu har herr Heckscher sökt klara av denna genanta historia genom att här meddela, att han tar avstånd från vad jag senast relaterat. Men det är att märka att hans humanitet var betydligt graderad — vad som skett i den s. k. fria världen ansåg han inte alls vara av samma karaktär eller gå upp mot det som sker i folkmaktens länder. Jag tycker att en sådan gradering stämmer dåligt överens med den humanitet man söker drapera sig i, då man nu riktar anklagelser mot den ungerska regimen.

Jag vill också nämna, att herr Hjalmarson och högermännen i övrigt inte hade så mycket att säga om en händelse som inträffade här i Sverige år 1940, då högerorienterade personer och t. o. m. folktoppartistiska sådana gjorde ett attentat mot tidningen Norrskensflamman, varvid två barn och tre vuxna fick sätta livet till. Något mera märkbart avståndstagande från denna grymhet i det egna landet hörde man inte av från högerens företrädare.

(Här avbröts talaren med klubbslag av herr *talmannen*, som yttrade: Jag får anmoda den ärade talaren att hålla sig till ämnet.)

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Jag har tänkt sluta nu. — Det finns ett engelskt ordspråk som säger, att välgörenheten bör begynna hemma. Herr Hjalmarson borde, för att använda herr Heléns något överraskande uttryck för en tid sedan, söka tvätta den smutsiga och blodiga byk, som den s. k. fria världen nu blottat, innan han riktar sina ansträngningar åt annat håll. Den förstahandsuppgiften räcker en god bit in i framtiden för herr Hjalmarson.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på alla de saker som herr Senander under kammarens och herr talmannens beundransvärda tålmod drog in i denna debatt, utan bara ta upp ett par saker.

Herr Senander talade om rasdiskriminering. Jag tror mig kunna säga, att varken herr Hjalmarson eller jag någonsin har skrätt orden när det gällt sådana ting. Vår reaktion mot rasdiskriminering har alltid varit lika stark, oavsett var den förekommit. Och, herr talman, rasdiskriminering har förekommit på åtskilliga håll både väster och öster om järnridån.

Jag tror också att herr Senander bäst karakteriserar sig själv genom det sätt på vilket han talade om den ungerska frihetskampen 1956. Visst förekom det övergrepp i denna kamp, visst hände det på båda sidor många saker som inte borde ha hänt. Men det är en oerhörd skillnad mellan vad som i stridens hetta kan inträffa och de hämndeaktioner, som enligt de här lämnade uppgifterna fortfarande bedrivs fyra år efter händelserna.

Och vad beträffar den »insinuation» — jag hoppas att citationstecknen hörs — som herr Senander talade om är det ju tyvärr på det viset i diktaturer, att den som har lämnat en uppgift, som utomlands begagnas på ett sätt som diktaturregimen finner vara för sig skadligt, riskerar att själv bli offer för

diktaturen. Jag tycker att de kommunistiska talare, som här varit så ivriga att provocera fram namn, själva lättast kunde ha undgått alla misstankar genom att göra klart för sig de risker som i det fallet föreligger. Jag kan bara hoppas att det inte så småningom kommer att visa sig, att det är jag som varit oförsiktig genom att — ehuru blott till någon del — tillmötesgå önskemålet att namn skulle lämnas.

Herr Senander talar om att det skulle vara någonting orätt i att göra en gradering mellan de saker som förekommit. Ja, det är väl ofta så, att man på sätt och vis är strängare mot sina vänner än mot sina motståndare, men den gradering jag här tillåtit mig göra har inte byggt på geografiska skillnader — var det ena eller andra förekommit — utan den har byggt på skillnader i *vad* som skett. Det återstår ännu att inom den fria världen finna exempel på någonting sådant som vi i dag diskuterar. Och det är ingen tillfällighet. Den sortens saker förekommer bara i diktaturregimer. Det är inte svårt att finna exempel på liknande grymheter exempelvis från nationalsocialismens sida, ty nationalsocialistiska och kommunistiska regimer har alltid varit så nära besläktade med varandra. Horthy-regimen och Kadar-regimen i Ungern har till följd av sin inneboende natur kommit att till stor del begagna samma medel.

Herr **SENANDER** (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag ville bara belysa den verkliga halten av herrar Heckschers och Hjalmarsons humanitet, när de på detta sätt graderar den och talar om att det är värre på den ena sidan än på den andra. Jag vände mig vidare inte emot att herr Heckscher i polemik mot herr Johansson i Stockholm skulle ha sagt, att det var riskabelt att nämna namn för att därmed styrka sina anklagelser. Vad jag vände mig emot var

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

att herr Heckscher insinuerade, att herr Johansson i Stockholm hade andra avsikter än sakliga, då han begärde att det skulle nämnas namn för att i någon mån styrka de plumpa anklagelser, som i dag riktats mot den ungerska regeringen.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag konstatera att det återigen stundar ett val. Kommunisterna ventilerar nämligen de beklagliga händelserna i Luleå år 1940.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang stämpla den kommunistiska agitationen såsom synnerligen ohederlig. För några dagar sedan stod det i tidningen Ny Dag, att kassören i den Hallbergska mordbrännarligan varit anställd i Norrländska Socialdemokraten. Detta är ett fullständigt grundlöst påstående från kommunisternas sida. Jag vill uttryckligen vederlägga denna uppgift och stämpla agitationen såsom ovärdig det svenska samhället.

Emellertid begärde jag ordet därför att jag kände mig illa till mods, när jag åhörde herr Johanssons i Stockholm av flåspatos präglade försvar för våldsmännen i Ungern. Jag erinrar mig, vilket djupt intryck det gjorde långt in i de kommunistiska leden, när man 1956 erfor, med vilken brutalitet folkresningen i Ungern kuvades. Det har talats om folkrepubliken Ungern. Den man som 1956 fördes till makten av folkviljan, Imre Nagy, avrättades sedan. Man skulle alltså kunna säga att om någon blir förd till makten av folkviljan, betraktas det som ett brott som bestraffas med döden. Kommunisterna talar ett annat språk än vi. Det är ingen mening med att försöka få kommunisterna att gå efter samma bedömningsgrunder som vi andra. De 21 teserna är fortfarande kommunismens grundlag, oavsett om Kominform ersatt Komintern eller denna upphört helt och hållet. Studerar man kom-

munisternas agitation skall man finna, att den helt och hållet grundar sig på innehållet i de 21 teserna.

Vi har många gånger diskuterat våldsfrågan med kommunisterna. Det var en gång en man som hette Stalin. Han framställdes av kommunisterna som den vitaste ängel, han var oskulden personifierad. Men sedan hände någonting österut. De nya maktägarna stämplade Stalin som en inhuman gestalt, och 1956 talade herr Hagberg om att Stalin hade varit despot.

1930-talet präglades av stora upprensningar i Sovjetunionen. I Norrbotten anordnade kommunisterna demonstrationer under parollen »död åt förrädarna!» Nu kräver kommunisterna i dag, att vi skall leverera detaljerade bevis för förhållandena i Ungern, trots att möjligheten till insyn inte är stor. Men själva har de kunnat instämma i kravet på dödsdomar. När det varit avrättningar i öststaterna efter kriget har vi på det lokala planet i Norrbotten haft många heta diskussioner, och det har aldrig hänt annat än att kommunisterna, t. o. m. kommunistiska häradsdomare, försvarat dödsdomarna i öststaterna. Det finns ingen möjlighet för kommunisterna att ha en egen uppfattning på den punkten.

Det var en grupp arbetare från malmfälten som emigrerade till Sovjetunionen. När det kom ut, att många av dem under den stalinistiska förföljelseperioden 1937—1938 blivit utsatta för brutal behandling, försvarade kommunisterna även dessa övergrepp. Det finns enligt min uppfattning ingen möjlighet för oss att uppfostra kommunisterna. De har sin egen uppgift. De har valt att föra våldskommunismens talan, också från andra kammarens talarstol.

Jag vill i detta sammanhang slutligen bara framhålla en sak, nämligen att jag tror att det för en demokrati är viktigt att humanitetens anda hålls levande. Jag tror att exempelvis kränkningarna av de

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

mänskliga rättigheterna i Hitlertyskland var själva huvudgrunden till att vi så småningom hamnade i det andra världskriget. Demokratiens egen självbevarelseinstinkt gör det enligt min mening nödvändigt, att man håller humanitetens låga levande. Jag vill i detta sammanhang anföras som min mening, att denna kamp för demokratiens bevarande inte förs med större kraft här i riksdagen än ute på arbetsplatserna. Enligt min uppfattning är de enkla kroppsarbetarna, som i verkstäderna och på andra arbetsplatser och ute i bygderna för frihetens och demokratiens talan, de verkliga hörnstenarna i vårt demokratiska samhälle.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag hade från början inte tänkt att säga något här, eftersom det som jag skulle ha sagt, uttryckts utomordentligt klart av herrar Ohlin, Heckscher och andra och även kommit till uttryck i statsministerns interpellationssvar. Det är emellertid ett par synpunkter som jag gärna vill bidra med, eftersom jag under många år sysslat med flyktingarna, även flyktingarna från länder bakom järnridån.

Här har från kommunistiskt håll sagts en hel del, som går ut på försvar för förhållandena i den östliga världen. Jag har ingenting att invända mot den taktiken. Enligt min mening har våra riksdagsledamöter från det kommunistiska partiet full rätt att hävda sin syn, och det får väl anses vara deras uppgift att göra det.

Däremot måste jag uttala min förvåning över att man inte nöjer sig med att försvara förhållandena utan ger sig in på den hopplösa uppgiften att förneka faktiska, påvisbara förhållanden, som inte kan vara dessa mina riksdagskamrater främmande. Det var visst Napoleon som en gång formade orden: Det finns ingenting så besvärligt att komma till rätta med som ett faktum. Det är

sådana fakta som talar även i detta sammanhang, och jag kan inte förstå att det kan vara någon vinning att försöka skapa en dimridå och blanda bort korten i detta sammanhang genom att, som herr Senander gjorde nyss, räkna upp en väldig katalog av missgärningar från icke-kommunistiska länder. Låt oss gärna erkänna att sådana har förekommit. Här har väl också klart uttryckts inte bara beklaganden över utan även avsky för rasdiskrimineringen i Sydafrika och andra försyndelser mot humanitetens ideal.

Jag tillåter mig emellertid ställa frågan: Bliu grymheterna österut mindre av att man kan påvisa att sådana förekommer också i andra länder? Det är väl inte det vi skall tala om nu. Vi önskar bara, att man från svensk sida skulle kunna på nytt deklarerat vår anslutning till humanitetens ideal och till de tankar och synpunkter som har fått sitt uttryck i deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Det är ju dessa som har kränkts.

Frågar man vad vi från svensk sida gjort eller kan göra, vill jag bara mycket kort framhålla följande. Jag har fattat den svenska uppgiften som tvåfaldig. Vi skall genom vår flyktingpolitik söka mildra och i möjligaste mån häva följderna av de grymheter som har begåtts. Vi har bedrivit en flyktingpolitik som jag tror på det hela taget hedrar vårt land. Det andra vi kan göra är att som ett demokratiskt folk oavlatligt höja frihetsfanan och ideologiskt försöka förändra situationen, så att man överallt i världen, såväl i öst som i väst, tvingas att respektera människan.

Vad fakta beträffar är jag naturligtvis också tveksam i fråga om att offentliggöra enskilda fall, och jag skall inte ge mig in på ett enda här. Jag skall bara antyda, att jag är upprörd och förvånad över att man kan förneka det som så klart kan dokumenteras. Jag lever rätt mycket bland ungerska flyktingar och

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

baltiska flyktingar och har en del av min verksamhet förlagd till Berlin. Det skulle exempelvis inte vara någon svårighet, om jag vågade lita på att det inte skulle få några för vederbörande menliga följder, att inbjuda de kommunistiska riksdagskollegerna till ett samtal med en dam från Baltikum, som för inte så länge sedan i samband med »tövädret» kring Stalins död lyckades ta sig ut ur Sibirien, där hon har tillbringat en omkring 15-årig flyktingtid under ytterst pressande och omänskliga förhållanden. Hon är en bildad dam, en dam, som man uppenbarligen kan lita på. Man behöver bara sitta och höra henne berätta för att förstå vad som sker där borta. Vi vet också att det i samband med det s. k. tövädret från ryska områden kom ut en hel del f. d. tyska soldater, tillfångatagna tyskar, och med dem en hel del tyska balter. Det har i Berlin sammanställts kartor över Ryssland, på vilka man prickat ut alla de tvångsarbetsläger där balter i tiotusental ännu är föremål för en mycket hård behandling. Jag har själv sett en sådan karta med inte mindre än 60 tvångsarbetsläger, och jag har träffat några som suttit i sådana läger.

När man känner till detta och mycket annat, förefaller det så meningslöst att klara fakta förnekas. Låt oss i stället, var och en med de kanaler som står oss till buds — våra kommunistiska riksdagsmän har ju uppenbarligen rätt mycket inflytande utom Sveriges gränser — försöka åstadkomma ett ändrat klimat. Det är dock någonting oerhört att behandlingen av minoriteter och flyktinggrupper alltfört skall vara sådan, att man kan tala om brott mot mänsklighetens heligaste värden, mot tanke och åsiktsfrihet, mot den enskilda människans rätt till en smula personlig lycka, allt i klar strid mot deklarationen om de mänskliga rättigheterna.

Från denna synpunkt tror jag att da-

gens debatt ändå har varit både nyttig och avslöjande.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen förhandlingarnas ledning.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är en total missuppfattning från herr Rimmerfors' sida att vi skulle förneka fakta. Vi begär tvärtom att man, om man kastar fram sådana beskyllningar som här förekommit, skall kunna presentera fakta.

Vidare ansåg herr Rimmerfors att jag skulle ha försökt ursäktla påstådda grymheter på ena sidan genom att tala om grymheter på den andra sidan. Jag har inte alls försökt göra detta. Jag har bara pekat på grymheterna i den s. k. fria världen för att illustrera ensidigheten hos herr Hjalmarsons humanitet. Han hördes ju inte alls av när det gällde dylika upprörande grymheter i det förgångna. Däremot gör han nu en stor framstöt i ett fall som är så lösligt grundat att han inte har kunnat prestera några som helst fakta.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Senander säger att att man inte har förnekat de fakta som jag anförts utan att man bara önska få dem verifierade. Låt mig mycket kort fråga herr Senander: Varför avböjer man då att dessa anklagelser blir undersökta av den bästa tänkbara instansen, nämligen Förenta Nationerna, som ju är sammansatt av representanter för både öst och väst?

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag skall strax svara på herr Rimmerfors' fråga i samband med en kommentar som jag tänkte göra till statsministerns förklaringar för en stund sedan. Innan dess vill jag emellertid ta upp ett par andra saker.

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Herr Heckscher nämnde här tio namn på ungerska Anders söner och Petters söner, vilka enligt hans framställning skulle ha avrättats i Ungern. Jag frågade honom personligen: »Är dessa uppgifter tagna från den ungerska pressen?» — »Ja, en del.» Vidare frågade jag: »Är det några ungdomar bland dessa människor?» — »Ja, en del.»

Jag utgår ifrån att herr Heckscher riktigt återgivit uppgifter som är tagna i den ungerska pressen, och jag vill nu bara konstatera att det inte handlade om något som helst bestyrkande av herr Hjalmarsons teser att in i det sista har barn — för något annat kan man inte i detta sammanhang tala om — avrättats eller sitter för närvarande i ungerska fängelser och väntar på avrättning. Jag måste säga att med denna metod kan man beträffande vilket land som helst komma med en bevisning. Man kan förtala Sverige på samma sätt och säga: »Gunnar Pettersson, Johan Andersson, Nils Olsson, Sven Persson o. s. v. har avrättats eller väntar på att avrättas.»

Detta är alltså halten av bevisföringen och den bara ytterligare illustrerar att ni inte har några bevis. När herr Hjalmarson ställs inför frågan: »Varför lämnar ni inte den namnlista, som ni har, till Förenta Nationernas representant?», så ställer han ett motkrav och säger: »Vi skall göra det, om herr Gustav Johansson överlämnar samma lista till Kadar i Ungern.» Är inte medkänslan med människor, som sitter och väntar på avrättning, starkare än att man skall börja köpslå om »fakta» som eventuellt skulle kunna rädda dessa människors liv?

Jag kan på herr Gustav Johanssons och egna vägnar säga att det inte var fråga om något förbiseende, när han — med anledning av att statsministern uttryckt indignation över ett förhållande som skulle innebära att man plockar in i fängelse fjortonåringar eller t. o. m. tolvåringar för att sedan avrätta dem när de fyllt 18 år — framhöll att varje

sund människa väl måste finna sådant avskryvärt. Jag vill gå ett steg längre: jag vill säga att i statsministerns svar på herr Hjalmarsons interpellation fanns det inte, om jag tar hänsyn till att han talade såsom regeringschef, någonting som vi skulle ha anledning att polemisera mot. Man skulle däremot ha kunnat önska, att statsministern hade varit fastare i nyporna när det gällde att tala om i vilket sammanhang denna interpellation har framställts. Sammanhanget är klart. Det är grymheterna i Sydafrika, i Sydkorea och i Turkiet av människor, som herr Hjalmarson hittills i huvudsak har försvarat, och i regimer, som han har hänfört till den s. k. fria världen. Den starka opinionen mot allt detta och det förhållandet, att hela den svenska arbetarrörelsen med herr Erlander i spetsen har utnyttjat 1 maj för att uttrycka den indignation, som det stora flertalet av det svenska folket känner inför dessa fasansfulla våldsdåd, är bakgrunden till herr Hjalmarsons interpellation. Det passar Er inte att man talar om dessa saker; det passar bättre att hitta på historier om Ungern för att på det sättet söka vända opinionen. Herr Erlander hade verkligen haft goda skäl att ställa kyrkan mitt i byn och avslöja det hyckleri, som har legat bakom högerframstötten. Han har blivit utsatt för mycket häftiga angrepp i högerpressen på grund av den svenska socialdemokratiens riktiga uppträdande den 1 maj i dessa frågor.

Herr Hjalmarson försökte liksom herr Ohlin hänga sig på statsministerns förklaring. Jag tror, att den förtjänade bättre än att dras ned i ett sådant här sammanhang. Därför skulle jag vilja säga ett par ord om vad herr statsministern har anfört.

I Förenta Nationernas stadgar är det uttryckligen fastslaget, att organisationen icke får blanda sig i de inre förhållandena i något land; den saken är klar. Förenta Nationernas majoritet har i

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

strid mot denna tydliga föreskrift blandat sig in i den uppgörelse som skett i Ungern, och det har inte gjorts på ett vänskapligt sätt utan på ett mycket fientligt. Den ungerska regeringen har därför förklarat, att den under sådana omständigheter inte kan betrakta den delegation, som tillsatts av Förenta Nationerna, som en objektiv insats för att pröva de inre förhållandena i Ungern. Detta är det enkla faktum.

Nu säger statsministern, att han skulle tro mera på den ungerska regeringen, om den släppte in denna delegation och lät den pröva. Jag undrar, hur Sveriges regering skulle handla under den förutsättningen, att vi hade utsatts för en sådan svår inre kris, som Ungern genomgick år 1956, och regeringen hade tillgripit hårdhandskarna mot de huvudsvariga, varefter Förenta Nationerna med adress till Sverige på ett klart fientligt sätt hade krävt att få blanda sig i den inre svenska uppgörelsen. Jag tror, att Sveriges regering skulle ha sagt nej, och den skulle därvid ha kunnat stödja sig på både Förenta Nationernas stadgar och gängse internationell folkrätt. Att på grund av denna konflikt mellan majoriteten i Förenta Nationerna och den ungerska regeringen fälla värdeomdömen anstår inte den svenska regeringen och dess chef.

Andra har talat om så mycket — om de 21 teserna, om personliga upplevelser år 1941 i Manchuriet, om Estland, om västtyska flyktingläger och Gud vet allt — utan att talmannen har känt någon benägenhet att utnyttja sin klubba. Jag skulle på grund därav vilja ställa den svenska regeringen en samvetsfråga. Skulle den inte börja pröva litet grand det sätt, varpå svenska myndigheter handhar vissa frågor, exempelvis flyktingärenden? Jag nöjer mig med att nämna, att tre 16-åriga tyska pojkar häromdagen blev förklarade som värdiga att beskyddas av Sverige. De hade flytt från Berlin och inrangerades nu

under flyktingparagrafen som politiska flyktingar. Fadern till en av dem är ingenjör och arbetar i Östtyskland. Han är rasande över sin pojkes tilltag, men han har naturligtvis ingenting att säga till om. Regeringen blundar inför sådana godtyckligheter som att man gör en karikatyr av en i och för sig riktig och mänsklig bestämmelse om att politiska flyktingar skall erhålla asyl.

Herr Rimmerfors och herr Ohlin har talat om Estland. Jag undrar, herr Rimmerfors, var Sveriges regering och våra politiska partier skulle säga om det i ett främmande land fanns en stark rörelse, baserad på politiska flyktingar, som oavbrutet drev en perfid propaganda mot sitt gamla fosterland och planmässigt verkade för att locka över medborgare härifrån till andra länder? Skulle den svenska regeringen finna sig i den situationen utan att protestera? Skulle den bara springa ärenden åt en kommitté i utlandet som arbetade med sådana syften? Det skall vara någon måtta på anspråken. Det passar sig inte att tala med humanitära tonfall i sådana sammanhang, där den politiska avsikten att diskriminera är så påtaglig för alla.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det är karakteristiskt att herr Hagberg genast hänger upp frågan på det formella resonemanget om FN-stadgan och rätten att blanda sig i ett lands inre angelägenheter. När FN har tillsatt en kommissarie för att behandla frågan, när det — enligt vad herr Hagberg påstår utan fog — görs gällande att svårartade grymheter förekommer ännu fyra år efter revolten och när det då är fråga om att Förenta Nationerna skulle kunna få insyn i förhållandena, invänder herr Hagberg, att detta går inte därför att Förenta Nationernas stadgar säger, att FN inte får syssla med ett lands inre angelägenheter. Men, herr talman, vore det inte tänkbart — herr Hagberg

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

har rätt så till vida som FN inte kan tilltvinga sig rätt att skicka någon representant in i landet — att herr Hagbergs vänner i Ungern sade: »Vi håller inte så noga på formaliteterna. Vi släpper frivilligt in mannen från FN, låt vara att han då säges komma som privatman. Vi låter honom komma och ger honom alla möjligheter, ty vi har rent samvete.» Detta kan herr Hagberg inte tänka sig att man skulle kunna göra. När de makthavande i Ungern finner en chans att dölja vad som har förekommit, skall den utnyttjas till det yttersta.

En annan sak är också karaktäristisk för kommunisternas uppträdande. Här har nu herr Gustav Johansson i långa stunder trummat på och begärt att få några namn. När så de namnen lämnas, är han och hans partivänner ett ögonblick tveksamma om hur de skall ta det. Men nu är herr Hagberg färdig med svaret: det är klart att de där namnen är uppfunna; de finns inte i verkligheten. Vad skall det då tjäna till att nämna namn, när herr Hagberg bara påstår att de är uppfunna utan att ens undersöka saken — eller har herr Hagberg möjligen varit i telefonkontakt med Budapest under tiden mellan det att dessa namn uppgavs och han avvisade dem såsom uppfunna?

Vidare säger herr Hagberg att våra uppgifter hänför sig till 1958. Nej, om han hade hört på vad jag sade — vilket kanske är för mycket begärt, jag skall inte alls resa anspråk på det; herr Hagberg har full frihet att inte lyssna på vad jag säger liksom jag inte alltid lyssnar på vad han säger — men om han hade hört på, hade han funnit att jag sade, att vissa av dessa namn hänför sig till mars 1958, andra till tidpunkter efter den 17 juli 1958. Jag sade inte att de hänförde sig till 1958 den 17 juli — de avsåg betydligt senare tidpunkter.

Så frågar herr Hagberg varför man inte kan skicka dessa namn direkt till Sir Leslie Munro utan att kräva mot-

prestationer? Jag har anledning att förmoda att dessa namn inte är obekanta för Sir Leslie, och jag skulle tro att herr Hagberg å sin sida har anledning att förmoda att de inte är obekanta för Kardar. Men man skulle möjligen tänka sig att ändå låta dem gå fram på den dubbla vägen, för att därigenom få ordentligt svar, ett sammanfattande svar, från båda sidorna om hur det förhåller sig just i dessa fall och få tillfälle att kontrollera riktigheten av den enes och den andres uppgifter om dessa fall.

Herr talman! Dagens debatt har givit kammaren med undantag för kommunisterna tillfälle att demonstrera en sällspord enighet och klarhet i uppfattningen. Men debatten har inte varit lönlös heller när det gäller kommunisterna. Den har givit kommunisterna tillfälle att karakterisera sig själva. Vad herr Hagberg här i slutet av sitt anförande sade om flyktingärenden är ur den synpunkten av mycket stort intresse.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag antar att det är av mycket stort intresse att 16 års pojkar som rymmer från ett annat land utan vidare av svenska myndigheter kan katalogiseras som politiska flyktingar och finner asyl. Men jag är inte säker på att svenska folkets stora massa tycker detta är något försvar för svenska myndigheter.

Vad sedan frågan om FN beträffar var det inte alls så, herr Heckscher, att det bara gällde en undersökning. Det antogs i FN flera resolutioner av majoriteten, som gav sin framställning av vad som skett i Ungern ungefär på det sätt herr Heckscher och herr Hjalmarson beskriver händelserna. Det rör sig alltså om en klart fientlig åtgärd som saknar stöd i FN-stadgan. Detta erkänner herr Heckscher.

Vad sedan beträffar frågan om att undersöka förhållandena, har många delegationer varit i Ungern. Långtifrån

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

bara kommunister har varit med i dessa delegationer. Det är mycket kort tid sedan en facklig delegation från Sverige var där, och i den var flera socialdemokrater med. Det är inte alls förbjudet för opartiska människor, som verkligen vill se vad som sker i Ungern, att komma dit. Då däremot en stats regering i en viss situation, under vissa bestämda betingelser som förelåg i samband med Ungern-frågans behandling, säger att FN inte har rätt befatta sig med detta, så är det väl ungerska regeringens sak. Vi anser att den också har goda skäl för den ståndpunkten.

Herr Heckschers försvar av herr Hjalmarson var, enligt min mening, ett dyrbart försvar. Han har anledning tro att Förenta Nationernas kommissarie känner till namnet på alla dessa, som enligt herr Hjalmarson antingen avrättats vid 18 års ålder eller väntar på avrättning vid den åldern. Han har t. o. m. anledning att tro, att Kadars regering känner till dessa namn. Men varför talar ni inte om dem då? Varför smussa och säga att man är så rädd för att deras anhöriga skall komma i knipa? Inser ni inte själva att positionen är oförsvarbar? Den avslöjar att ni bara med simpla anklagelser sätter i gång en storpolitisk aktion för att svenska folket skall börja tänka på någonting annat än den verkliga terrorn som försiggår i den s. k. fria kapitalistiska världen.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Den lista över ett antal namn som jag har med mig innehåller en förteckning över människor som har avrättats — inte väntar på avrättning. Jag säger detta för att rätta ett missförstånd som herr Hagberg gjorde sig skyldig till i sitt första inlägg. Jag har självfallet inte det ringaste emot att vidarebefordra uppgifterna till Sir Leslie Munro.

På en punkt vill jag ge herr Hagberg

rätt. Naturligtvis är det så att vi i Sverige skulle kunna råka ut för, att vi blir förtalade från det ena eller andra hållet. Det kan lämnas uppgifter om händelser som skulle ha ägt rum i Sverige och som förefaller högst otroliga. Vi kan bli pådiktade de grymmaste handlingar. Men har herr Hagberg aldrig någonsin reflekterat över vad det kan bero på att så faktiskt inte sker? Har herr Hagberg inte funderat en enda ynka gång över varför vi inte utsätts för en sådan förtalskampanj? Har det aldrig någonsin gått upp för herr Hagberg, att det kan ha något sammanhang med att vem som helst när som helst kan komma hit och övertyga sig om att det är osanning? Är det någon som skulle tveka på den punkten, skulle vi, tycker jag, gärna vid vilket tillfälle som helst inbjuda FN:s representanter att komma hit. Men, herr Hagberg, det går inte när det gäller Ungern. I Ungern har man byggt upp en mur omkring sig — även i bokstavlig mening — en mur av järn och cement och vaktorn, kulsprutor och soldater för att ingen skall kunna slippa ut ur fängelset därnere och tala om sanningen.

Vi här i Sverige har ingenting att dölja. Vi kan när som helst inbjuda FN att skicka hit hur många delegationer som helst. Varför inte, herr Hagberg, medverka till att Sir Leslie Munro och hans närmaste kan få komma in i Ungern åtminstone en enda gång och fritt besöka alla platser, ha möjlighet att tala med vilka människor de vill under absoluta garantier för att det inte kommer att drabba de anhöriga till de olyckliga människor som sitter i fängelserna eller till de olyckliga som redan mött döden i den ungerska kommunistregimen?

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman. Jag skulle ännu en gång vilja erinra herr Hjalmarson om en av hela världen uppmärksammas episod

Svar på interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

i samband med efterforskningarna i Ungern. Det har redan påmint om detta, men jag tycker att denna diskussion inte skall få avslutas utan ännu en påminnelse. Denna episod utspelades inom Förenta Nationerna. FN:s generalsekreterare begärde att få primärmaterial på vilket man grundade sina påståenden. Detta förvägrades honom. Den för undersökningen huvudansvarige begick självmord för kort tid sedan. Detta är en sak för sig, som kanske inte har något med detta att göra. Så ligger det emellertid till med dessa frågor. Därför är frågan om Förenta Nationernas kommissarie och Ungern ett spörsmål som FN får klara upp med den ungerska regeringen. Vi har inga mandat — och herr Hjalmarson har inte heller något mandat — att å FN:s vägnar intervjua i denna sak. Detta utgör ingen bevisning för något som helst av de väsentliga påståenden som föranlett denna interpellationsdebatt.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet för replik med anledning av det herr Hagberg sade till mig. Det gällde framför allt två ting.

Herr Hagberg menade, att FN-utredningen inte skulle vara objektiv. Låt mig bara svara, att den som ingenting har att dölja har heller ingenting att frukta — allra minst från en internationell kommitté, sammansatt av representanter för de två stora politiska meningsriktningarna i världen. Det viktigaste, och det som jag ansåg mig böra besvara, var en direkt fråga om hur jag ansåg att Sverige skulle ställa sig, om det fanns f. d. svenska medborgare i ett annat land som drev en perfid propaganda mot sitt gamla hemland och som då ville ha vissa förmåner hos oss. Låt mig först påpeka, att om det skulle finnas flyktingar i Sverige som bedriver en perfid propaganda, en pro-

paganda av politiskt tvivelaktig karaktär mot sitt gamla hemland — det var väl det herr Hagberg menade — antar jag att det skulle åligga regeringen att se till att de inte utövade sådan politisk verksamhet.

Jag har emellertid mött en annan kategori av främlingar och flyktingar än denna. Det är sådana som har tagit sin tillflykt till vårt land och som icke utövar någon politisk verksamhet. De sörjer över förlorade ägodelar och de är bekymrade över sina anhöriga i det gamla hemlandet. När de bedömer det som har hänt och berättar vad de varit med om, då kan jag inte förstå att detta behöver betecknas som perfiditet. Sanningen tål att höras, och jag skulle tro att deras röster förr eller senare måste göra sig hörda även i folkens rådslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Den som ingenting har att frukta behöver ingenting dölja, sådes det nyss. Varför dolde då FN-delegationen för Dag Hammarskjöld vad den hade sammanbragt? Varför ställde den sig i en sådan situation att den som verkställt utredningen begick självmord i en park i New York?

Sedan sägs det att det inte går att få insyn i Ungern. Det finns massor med borgerliga journalister i Budapest. Det är ingen svårighet att få insyn i Ungern. Jag har själv varit där och jag kan garantera att man får ärliga svar vart man än kommer. Det finns ingen som helst svårighet att undersöka de av herrar Hjalmarson och Heckscher åsyftade namnen. Det är redan nu klart efter svaret på frågorna till herr Heckscher, att de inte duger som bevisning för påståenden i herr Hjalmarsons interpellation. Man har sagt att det rör redan avrättade och att en del har stått i den ungerska pressen. Sedan har herr Hjalmarson medgivit att det inte har stått någonting om avrättningar i pressen efter avrättningen på Imre

Svar på interpellation ang. beskattningen av inkomst av skog i vissa fall

Nagy, och det är nu ganska länge sedan. Dessa saker kan inte bli till skada för någon i Ungern, men jag gissar att det kommer att åtskilligt beröra herrar Heckschers och Hjalmarsons anseende. I den meningen var det en oförsiktighet av herr Heckscher att nämna några namn.

Sedan har det talats om mycket annat. Herr Rimmerfors talade om listan över slavläger i Sovjetunionen. Jag kan berätta vad som hände en svensk delegation av unga socialdemokrater som i fjol kom till Sovjet med denna lista. Ryssarna sade att det inte fanns några sådana läger. Då vände sig delegationen till den svenska ambassaden och fick en vänlig anmodan att låta sig nöja med svaret, ty det var nog riktigt som de ryska myndigheterna hade sagt.

Vad beträffar Ungern och dem som där ledde terrorn och nu är här som flyktingar kan jag säga, att en socialdemokrat vid namn Bjelke nyligen vänt sig till statsministern och påtalat det stora procenttalet av de ungerska flyktingarna i de svenska hakkorsorganisationerna. Jag har själv i Budapest intervjuat några av de flyktingar som varit i Sverige — det är snart ett tusental av dem som återvänt hem igen. Värre är det inte med taggträdsstängslan! Vi har också litet förbindelser med flyktingarna här, herr Rimmerfors.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. beskattningen av inkomst av skog i vissa fall**

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat om jag anser, att man — med frångående av den praxis som fastslagits vid intäkt av skogsbruk i samband med försäljning av mark — bör kunna få tillämpa kontantprincipen vid upplåtelse för kraftledning

och dylikt och använda tillåtna avdragsmetoder varje gång någon del av ersättning för upplåtelsen erhålles.

Vad herr Eriksson syftar på är att den, som säljer skog i samband med avyttring av marken, enligt praxis skall skatta för hela skogsinkomsten på en gång, även om skogslikviden fördelats på flera år. Förra året ändrades skogsbeskattningsreglerna så att den som upplåter mark för kraftledningar och dylikt och i samband därmed avverkar eller säljer skog får tillämpa samma förmånliga avdragsregler som den som säljer skog tillsammans med marken. Herr Eriksson ställer nu frågan om markupplåtaren kan utnyttja denna förmånligare avdragsrätt, när skogslikviden inte är till beloppet fastställd utan blott en mindre del av likviden betalats. Herr Eriksson befarar att om beskattningen av skogslikviden kommer att fördelas på flera år, kommer motsvarande fördelning inte att medges beträffande avdragen.

Jag tror inte att dessa farhågor är berättigade. Hur praxis kommer att utveckla sig är inte helt klart ännu. Det är tänkbart att man försöker följa samma principer som vid markförsäljning. Då skulle hela värdet av ersättningen beskattas på en gång. Givetvis får man då också låta hela avdraget utnyttjas vid samma tillfälle. Det är emellertid även möjligt att man av praktiska skäl fördelar beskattningen på olika år, allteftersom ersättningarna inflyter eller fastställs. Avdragsrätten bör då få utnyttjas successivt.

Enligt vad jag erfarit kommer frågan om anvisningar på området att föreläggas riksskattenämnden. Man torde kunna förutsätta, att, om det visar sig erforderligt, kommer anvisningar att utfärdas som ger skogsägaren möjligheter att utnyttja sin avdragsrätt.

Med det sagda anser jag, herr talman, att jag har besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Svar på interpellation ang. beskattningen av inkomst av skog i vissa fall

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation, och jag finner mig även ha anledning att tacka för ett positivt och tillfredsställande svar.

Anledningen till att jag framställt denna interpellation är de oklarheter, som synes ha uppstått vid tillämpningen av den ändring av 22 § kommunalskattelagen, som 1959 års vårriksdag beslutade.

Denna lagändring innebar, att den som upplåter mark för kraftledningar, vägar och dylikt skulle, vid beskattningen av sådan inkomst, få tillgodogöra sig samma avdragsmetoder, som tillåtes vid försäljning av skog i samband med försäljning av mark.

På ifrågavarande område har fastslagits en praxis som innebär, att intäkt av skogsbruk i samband med avyttring av fastighet skall upptas i sin helhet till beskattning på en gång, så snart någon del av köpeskillingen för fastigheten har erlagts, och att de avdrag, som medges i 22 § kommunalskattelagen, får utnyttjas endast en gång, nämligen då intäkten upptas till beskattning.

Denna praxis har, såvitt jag har mig bekant, inte rönt någon påverkan av 1959 års lagändring. Skulle nu denna praxis tillämpas på intäkt av skogsbruk i samband med upplåtelse av mark till kraftledningar och dylikt, skulle markägarens avdragsmöjligheter enligt 22 § kommunalskattelagen bli ganska illusoriska. Det är nämligen att märka att det här föreligger två olika former för avstående av mark.

I det ena fallet försäljer man växande skog och mark samtidigt. Vid ingåendet av ett sådant avtal känner säljaren till köpeskillingens storlek och kan således uppta hela ersättningen på en gång till beskattning och samtidigt även tillgodogöra sig de avdragsmetoder, som 22 § kommunalskattelagen medger. Här skapar således praxis inget problem.

Men i det andra fallet, som är det vanligaste när det gäller mark till vägar och kraftledningsgator, sker upplåtelsen med servitutsrätt. Ersättningen är i detta fall inte känd, när kontraktet undertecknas, utan den utfaller i flera poster under ett antal år. Det gäller här ersättning för fördyrad avverkning, som i regel brukar vara den första ersättning markägaren tar emot. Påföljande år utfaller kanske ersättningen för virket, vars avyttring han själv måste föranstalta om. Om ytterligare något år blir det fråga om ersättning för virkeskadorna, som uppstår i samband med kraftlednings eller vägs byggande. Samtidigt kan det bli fråga om konjunkturförlust och dylikt, därest man tvingas avverka under en tid med fallande priser. Skulle praxis bli gällande i fall som detta, förhindrar det markägaren att tillgodogöra sig de avdrag, som är tillåtna enligt 22 § kommunalskattelagen. Om däremot kontantprincipen får tillämpas, kan avdrag göras varje gång någon del av ersättning för upplåtelsen erhålles.

Jag anser, herr talman, att det är viktigt att klara beskattningsregler på ifrågavarande område blir utformade, inte minst med hänsyn till den stora omfattning, vari enskild mark numera måste upplåtas till dessa ändamål — kraftledningsgator, vägar, vattendämningar m. m. — och de stora ekonomiska värden det här gäller. Av finansministerns svar, som jag finner positivt, tar jag fasta på att vilka principer man än kommer att tillämpa så skall möjligheter ges markägaren att kunna utnyttja sin avdragsrätt.

Jag delar också helt finansministerns uppfattning, att det av praktiska skäl är lämpligt och möjligt att man fördelar beskattningen på olika år, allteftersom ersättningarna inflyter, och att avdragsrätten får utnyttjas successivt i enlighet med detta. Jag tror också att både beskattningen och hela deklara-

Svar på interpellation ang. frågan om ett norrländskt universitet

tionsförfarandet blir enklare, om man tillämpar kontantprincipen.

Jag ber, herr talman, att med detta än en gång få tacka statsrådet för det positiva svaret. Jag vill också till sist uttrycka en förhoppning om att de anvisningar, som skall utfärdas av riksskatte-nämnden i detta avseende, skall bli i överensstämmelse med de synpunkter som finansministern här har uttalat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. frågan om ett norrländskt universitet

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Fälldin frågat mig, om jag är beredd att vidga direktiven för utredningen om avsättning av viss del av statens vinst å malmbrytningen i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till stöd för utvecklings- och forskningsarbete inom näringslivet på sådant sätt att utredningen även får till uppgift att kartlägga vilken funktion och betydelse ett norrländskt universitet skulle få för det utvecklings- och forskningsarbete som utredningen enligt gällande direktiv har att behandla och att upprätta förslag för hur ifrågasvarande vinstmedel bör disponeras därest ett norrländskt universitet kommer till stånd.

Till svar på interpellantens fråga får jag meddela följande.

Den av interpellanten åberopade utredningen rörande avsättning av viss del av statens vinst i LKAB tillkallades 1956 och befinner sig, enligt vad jag inhämtat, nu i sitt slutskede. Redan av detta skäl är jag icke beredd att nu utvidga utredningens direktiv. Härtill kommer att frågan om ett norrländskt universitet måste behandlas mot bakgrund av de allmänna övervägandena

rörande den högre utbildningens organisation. Ett underlag för dylika överväganden utgör universitetsutredningens senaste betänkande. Regeringens ställningstagande till de av universitetsutredningen upptagna spörsmålen har redovisats i proposition nr 119 till årets riksdag.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Statsrådet inleder svaret med att konstatera, att den utredning jag åberopat befinner sig i sitt slutskede. Jag avser inte att vara polemisk, men jag kan inte underlåta att fråga vad den formuleringen innebär. Innebär den att utredningen kommer att redovisa sitt betänkande under detta år? I så fall har utredningen med hänsyn till sin vittomfattande uppgift arbetat föredömligt snabbt.

Denna fråga har kommit i ett annat läge, sedan jag för snart tre månader sedan framställde interpellationen. Regeringen har under tiden lagt fram princippropositionen angående den högre undervisningen. Vi får också inom kort tillfälle att diskutera dessa spörsmål ytterligare, och det är därför inte min avsikt att länge uppehålla mig vid ärendet.

Anledningen till att jag tagit upp frågan är faktiskt universitetsutredningens senaste betänkande. Det innehöll inte vad jag hade hoppats i fråga om högre undervisning och forskning i Norrland. Jag hade hoppats — men det kanske var väl optimistiskt — att det i någon mån skulle präglas av samma positiva syn som enligt min mening återspeglas i direktiven för LKAB-utredningen. Universitetsutredningen har enligt min mening präglats av ett kvantumtänkan-

Svar på interpellation ang. tolkningen i visst avseende av förordningen om yrkesmässig biltrafik

de. Man har kartlagt kommande behov av olika kategorier akademisk arbetskraft och angivit hur man rent kvantitativt skall tillgodose dessa behov. Man har i sammanhanget rent av talat om produktion av akademiker.

Däremot har man inte behandlat frågan ur synvinkeln vad ett universitet skulle komma att betyda för Norrland. Betydelsen för forskningen i allmänhet, för näringslivet, för den allmänkulturella aktiviteten och landsdelens allmänna attraktionskraft har inte närmare uppmärksamrats. Men de synpunkterna återfinnes i direktiven för LKAB-utredningen, vilken utredning ju har att framlägga förslag till hur bestående värden skall kunna skapas i landsdelen i stället för de malmtillgångar som nu utnyttjas men som är av engångsnatur. Jag är övertygad om, att om Norrlands universitetsfråga ses ur de synvinklar som återspeglas i direktiven för den utredningen, så skulle ett betydande steg tagas mot en positiv lösning av frågan.

I ärlighetens namn är jag emellertid angelägen att framhålla, att regeringen har redovisat en mera positiv syn och gått längre när det gäller att tillgodose de norrländska önskemålen än vad universitetsutredningen har gjort. Och låt mig, herr talman, till sist bara uttala förhoppningen, att särskilda utskottet när det behandlar denna fråga finner anledning att gå ännu ett stycke till utöver vad regeringen har gjort i propositionen.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka herr statsrådet för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. tolkningen i visst avseende av förordningen om yrkesmässig biltrafik

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Linköping har frågat mig,

1. om jag anser yrkestrafikförordningens bestämmelser angående rätt att vid färd med personbil till och från egen arbetsplats ta med andra personer på väg till och från arbetsplats — med den tolkning bestämmelserna fått i ett visst givet fall — utgör en rimlig avvägning mellan trafikägarintresset och det intresse, som de anställda måste ha av att i tur och ordning resa i varandras bilar, då bostadsplats och arbetsplats sammanfaller och

2. om jag — i det fall jag anser den tolkning, som ägt rum, är en hårdtagning in absurdum — är villig att företa en översyn av hithörande bestämmelser eller — om detta inte anses nödvändigt — utfärda anvisningar, som gör tolkningen entydig och likformig för hela landet.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Jag tillåter mig först erinra om att enligt yrkestrafikförordningen förstås med yrkesmässig trafik sådan trafik, i vilken bil och förare mot ersättning tillhandahålls allmänheten för person- och godsbefordran. Därvid är det likgiltigt om ersättningen utgår i kontanter, naturaförmåner eller i annan form.

Följden härav blir, att om en bilförare regelbundet tar med sig personer till och från arbetet och för detta får ersättning i en eller annan form, så är denna trafik enligt gällande bestämmelser att hänföra till yrkesmässig trafik. Enligt praxis tillägges därvid förhållandet mellan ersättningens storlek och driftkostnaderna icke någon avgörande betydelse.

På förekommen anledning blev frågan om samåkning i personbil till och från arbetsplats föremål för överväganden vid 1954 års riksdag (prop. nr 204).

Svar på interpellation ang. tolkningen i visst avseende av förordningen om yrkesmässig biltrafik

Efter att ha hört 1953 års trafikutredning, som fann behandlingen av denna fråga inte böra uppskjutas till den tidpunkt, då ett allmänt förslag från trafikutredningen skulle prövas, föreslog föredragande departementschefen på utredningens tillstyrkan, att prövningen av ansökningar om tillstånd till sådan trafik skulle ske under väsentligt förenklade former. I sitt utlåtande över propositionen framhöll andra lagutskottet, att vid behovsprövningen främst borde vara avgörande, om den ifrågasatta samåkningen framstod som en praktisk lösning av de berörda arbets-tarnas reseproblem.

Yrkestrafikförordningen ändrades i enlighet härmed med giltighet fr. o. m. den 1 juli 1954.

Interpellanten har i sin fråga begränsat sig till ett speciellt fall av samåkning, nämligen då två bilägare i stället för att åka i var sin bil kommer överens om att ena veckan fara tillsammans i den enes bil och den andra veckan i den andres. Då ett av kraven för att en viss trafik skall anses såsom yrkesmässig är att den sker mot ersättning blir frågan, om ett dylikt utbyte av trafik-tjänster är att anse såsom ett ömsesidigt utgivande av ersättning. I förarbetena till yrkestrafikförordningen lämnas inte något entydigt svar på denna fråga. Prövningen härav ankommer således i sista hand på domstolarna. En sådan prövning har mig veterligen ännu inte skett. Personligen har jag emellertid svårt att tro, att ett sådant utbyte kan inrymmas under begreppet ersättning på här ifrågavarande område. Med hänsyn till denna min uppfattning har jag f. n. icke någon anledning överväga ett förtydligande av författningen på denna punkt.

Med dessa ord, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Anledningen till denna interpellation är det polisingripande, som skedde i Ljungsbro för några veckor sedan. Vid detta tillfälle stoppades ett 40-tal bilister tidigt på morgonen, då de var på väg till sina arbeten. I varje bil befann sig utom föraren en eller flera passagerare. Polisen antecknade bilisternas namn och adresser och kallade dem därefter till ett möte, där de informerades om bestämmelserna angående yrkesmässig biltrafik. Något åtal följde inte, utan enligt landsfogdens rekommendation stannade det vid en varning. Låt mig för undvikande av alla missförstånd tillägga, att polisen i Ljungsbro skötte denna otacksamma uppgift på ett i högsta grad korrekt sätt.

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att statsrådet delar min inställning beträffande det olämpliga i att kriminalisera det slag av utbyte av trafik-tjänster, som jag här speciellt har frågat om. Det ligger enligt min mening ingen rim och reson i att tvinga bilister, vilka anser de kollektiva kommunikationerna som otillfredsställande, att under alla förhållanden åka ensamma i sina fordon.

Om t. ex. 40 bilägare på en ort åker var och en i sin bil till en gemensam arbetsplats, är ju allting sett ur yrkestrafikförordningens synpunkt fullkomligt korrekt. Men om de beslutar sig för att bara utnyttja tio bilar genom att växelvis skjutsa varandra, då kan det enligt den gamla tolkningen bli ett brottsligt förfarande. Enligt den skolan är det sålunda olagligt att på detta sätt förbilliga resorna, att minska trängseln i trafiken, att hålla igen på behovet av ytterligare parkeringsutrymmen i städerna och att spara på bl. a. importerade bränslen. Jag för min del vägrar

Svar på interpellation ang. tolkningen i visst avseende av förordningen om yrkesmässig biltrafik

tro, att detta var meningen med bestämmelserna på detta område.

Mot denna bakgrund hälsar jag alltså statsrådets uttalande med största tillfredsställelse. Svaret ger mig anledning tro, att lagligheten beträffande denna form av kamratresor till och från jobbet inte längre behöver ifrågasättas. Skulle mot förmodan en annan tolkning ske av någon myndighet, ser jag i statsrådets svar ett bestämt löfte om en ändring av förordningen.

I min interpellation har jag avsiktligt begränsat frågeställningen till att avse denna form av kamratresor och har också på den punkten fått ett klart och positivt svar. Detta betyder emellertid inte, att jag är helt tillfredsställd med ordningen i övrigt på detta område. Jag föreställer mig emellertid att mera långtgående justeringar i fråga om rättigheterna till samåkning inte kan ske utan att man söker bedöma återverkningarna på kommunikationsproblemet i stort. Det är detta som jag förmodar skall ske i 1953 års trafikutredning. Jag är medveten om att det är en svår uppgift att göra de avvägningar, som denna utredning ställs inför. Trots detta tror jag, att jag inte är ensam om att vänta ett livstecken från denna kommitté inom rimlig tid.

Sedan direktiven skrevs för denna utredning för sju år sedan har åtskilligt hänt, inte minst i fråga om privatbilismens utveckling. Måhända bilparken hinner öka med bortåt en miljon fordon från den tidpunkt då utredningens direktiv skrevs till den tidpunkt då myndigheterna får ta del av resultatet av funderingarna inom 1953 års trafikutredning.

I samma takt som bilparken ökar ställs naturligtvis busslinjerna och järnvägarna inför svårigheter, och krav framställs också på att dessa kommunikationsmedel skall subventioneras. Den fråga, som man emellertid måste ställa sig, är ju om man genom konstlade åtgärder

kan säkra ett konstant trafikunderlag för de kollektiva trafikmedlen och i vilken utsträckning detta i så fall bör ske. När det gäller arbetsresorna har jag svårt att tro, att man i längden kan upprätthålla den nuvarande regleringen. Den yrkesverksamma befolkningen anser sig ha rätt att på snabba och bästa sätt ta sig till och från arbetsplatsen. När busslinjerna motsvarar dessa önskemål får de också passagerare utan polisens hjälp. Jag vill i detta sammanhang meddela att pressdebatten i anledning av polisrazzian i Ljungsbro har fått till följd, att bättre kommunikationer åstadkommit mellan denna ort och de stora industrierna i Linköping.

Rent allmänt kan jag tyvärr inte komma ifrån, att dessa bestämmelser är åtskilligt otidsenliga. Måhända var de motiverade i bilens barndom och kanske också så sent som 1954, men i dag ter de sig föråldrade.

Det är väl heller ingen överdrift att påstå, att dessa bestämmelser saknar grund i det allmänna rättsmedvetandet. Folk i allmänhet kan inte betrakta det som någonting brottsligt eller någonting som förtjänar straff, om de hjälper en kamrat att snabbt ta sig till och från jobbet genom samåkning, inte ens om de för sitt besvär tar någon ersättning på så sätt att bensinkostnaderna delas.

För mig ter det sig allvarligt, att man upprätthåller bestämmelser som saknar grund i det allmänna rättsmedvetandet. Förordningar, som tiotusentals, ja kanske hundratusentals människor varje dag syndar emot och som polismyndigheten i regel inte heller bryr sig om annat än efter upprepade påstötningar från bussföretag, anser jag bör vara så kortlivade som det över huvud taget är möjligt.

Jag ber ännu en gång att få tacka statsrådet för det positiva svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. den fortsatta utbyggnaden av riksväg 14

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat mig, om jag är beredd att medverka till sådana åtgärder, att riksväg 14 kan färdigställas i hela dess sträckning inom en nära framtid.

Till svar härpå får jag anföra följande.

I samband med den inventering av vägbyggnadsbehoven för den närmaste tioårsperioden, som nu sker inom väg- och vattenbyggnadsverket i avsikt att erhålla underlag för revidering av flerårsplanerna för åren 1961—1965, har en upprustning och utbyggnad av riksväg 14 i enlighet med den för hela landet uppgjorda vägplanen bedömts erforderlig till en sammanlagd längd av 251 km och till ett totalbelopp av 143 miljoner kronor. Inom Västernorrlands län faller härav 88 km till en kostnad av 62 miljoner kronor, och inom Jämtlands län 163 km till en kostnad av 81 miljoner kronor.

Vid upprättandet av flerårsplanerna måste vederbörlig hänsyn tas till de stora behov, som även i landets övriga delar föreligger beträffande ombyggnad och förstärkning av vägar, ingående i det enligt vägplanens förslag utökade riksvägnätet, samt till beräknade medelsresurser och alla de övriga faktorer, som inverkar vid avvägningen av angelägenhetsgraden de skilda vägföretagen emellan. I likhet med interpellanten och för övrigt även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hyser jag den uppfattningen, att en fortsatt utbyggnad av riksväg 14 är angelägen. Arbetena härmed bör därför komma till utförande så snart tillgängliga resurser så medgiver. Enligt vad jag inhämtat avses att i flerårsplanerna för åren 1961—1965 skall intagas arbeten på riksväg 14 till betydande belopp inom såväl Västernorrlands som Jämtlands län.

De avsevärda investeringar det här

är fråga om förutsätter ett omfattande planerings- och projekteringsarbete. Resultatet av detta arbete, som intensifierats under de senaste åren, har först nu börjat mogna fram. Projekteringsarbetet försvåras emellertid i hög grad av de besvärliga terrängförhållandena samt av den omfattande bebyggelsen utmed den nuvarande vägen.

Med dessa ord, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde:

Herr **LARSSON** i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Jag tolkar svaret som välvilligt, även om det saknade konkreta utfästelser. Det finns således ingen anledning att göra några erinringar i det avseendet.

Som jag nämnde i interpellationen är riksväg 14 färdigställd endast på mycket korta sträckor inom Västernorrland. Under senare tid har byggnadsarbetena på avsnittet utförts som beredskapsarbeten. Detta torde ha medfört att utbyggnaden kunnat ske något snabbare än som kanske tidigare avsetts. Dessa arbeten skall emellertid nu nedläggas. Ur allmän konjunktursynpunkt finns ingenting att erinra däremot så länge det verkligen rör sig om beredskapsarbeten. Men om behov av beredskapsarbeten åter skulle uppstå bör man ha denna mycket viktiga vägutbyggnad i åtanke.

Även om beredskapsarbetena medfört att man tidvis kunnat forcera takten i utbyggnaden är det angeläget, att man söker fullfölja vägbygget på kortast möjliga tid. Riksväg 14 beräknas enligt uppgift bli färdigprojekterad under sommaren. I det avseendet finns alltså inga hinder för att forcera arbetena. Som i interpellationen framhållits, har utbyggnaden av riksväg 14 fått stå tillbaka för riksväg 13. Man kanske måste erkänna, att riksväg 13:s betydelse som genomfartsled för övre Norrland moti-

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

verar en viss förtursrätt, men nu måste riksväg 14 rimligen komma i tur. Jag vill än en gång understryka i min interpellation anförda synpunkter på riksväg 14:s stora betydelse för hela mellersta Norrlands inlands kommunikationer och angelägenheten av att den färdigställes i snabb takt, om möjligt snabbare än vad den föreliggande flerårsplanen ger vid handen. Riksväg 13 är nu enligt uppgift i det närmaste färdigställd i Västernorrland. Det är då min förhoppning, att de resurser i fråga om arbetskraft och material, som därigenom friställes inom länet, sedan utan dröjsmål sätts in för att fullfölja utbyggnaden av riksväg 14. De praktiska möjligheterna till en ökad utbyggnadstakt, vilket statsrådet i sitt svar ställde sig positivt till, är alltså förefintliga.

Härmed vill jag än en gång framföra mitt tack för svaret.

Herr **AGERBERG** (h):

Herr talman! För några år sedan — jag vill minnas det var 1956 — framställde jag en interpellation i denna fråga till den dåvarande vägministern, herr Nilson i Spånstad. Jag fick ett som jag tycker ganska negativt svar den gången, och jag har därför i dag desto större anledning att vara tillfredsställd över den välvilliga inställning, som den nuvarande kommunikationsministern ändå tycks ha till frågan om utbyggnaden av denna väg.

Anledningen till att jag den gången framställde min interpellation var att utbyggnaden av riksvägen över Storlien då skulle påbörjas. Då pekade jag just på det förhållande som kommunikationsministern nu talar om, nämligen att man borde beakta svårigheterna med projekteringen av denna vägbyggnad och sätta i gång den i god tid. Hade man gjort detta då, hade man inte behövt få en så lång eftersläpning som man nu fått.

Den nya vägen över Storlien har en mycket stor kapacitet, och behovet av

denna mellanriksväg är mycket stort. Nu kan man emellertid inte utnyttja den nya vägens kapacitet, därför att vissa mellansträckor inte kunnat utbyggas i den takt som varit önskvärt. Det har blivit en avgjord förbättring under de senaste åren, och det är glädjande att vi nu tydligen kan räkna med en fortsatt forcering av utbyggnaden av riksväg 14.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Levin har frågat mig dels om de tidigare planerna på byggande av motorväg från Malmö söderut till Vellinge ändrats och dels om jag för det fall planerna icke ändrats kan ange den ungefärliga tiden, när detta arbete kommer att utföras.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Frågan om omläggning av riksväg 2 mellan Vellinge och Malmö var aktuell redan i början av 1950-talet. Företaget upptogs sålunda i flerårsplanen för perioden 1952—1956 och projekteringen därav resulterade i en arbetsplan för ombyggnad till motorväg vid sidan av den befintliga vägen, som i fortsättningen skulle utnyttjas för den betydande lokaltrafiken på sträckan. Arbetsplanen fastställdes slutligt i mars 1957.

På grund av trafikökningen och det otidsenliga utförandet var den befintliga vägen delvis i hög grad trafikfarlig. En av de mest bristfälliga delarna, en sträcka av 6 km med dålig stensättning från Vellinge norrut, har därför redan år 1955 förbättrats och försetts med asfaltbeläggning.

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

Vid revideringen av flerårsplanerna år 1957 hade behovet av en forcerad ombyggnad av riksväg 2 på delen Malmö—Ängelholm starkt aktualiserats. På denna del av riksvägen ökade trafiken under åren 1955—1957 med inte mindre än cirka 80 procent mot endast 10 procent på delen söder om Malmö. I den reviderade flerårsplanen för perioden 1958—1962 kunde delen norr om Malmö fram till Kristianstads läns gräns inrymmas. Företaget Vellinge—Malmö måste därför utgå ur flerårsplanen, enär länets tilldelning av medel ej förslog till båda företagen.

Vissa vägarbeten på delen Vellinge—Malmö har dock under åren 1958—1959 kunnat genomföras till en kostnad av cirka 1 miljon kronor. Den största delen av detta belopp har använts för ombyggnad av vägen i en sträckning, som i plan överensstämmer med den fastställda arbetsplanen för motorvägen.

Vid den i år förestående revideringen av flerårsplanerna kommer frågan om företagets återintagning i planen att prövas. En planerad nedläggning av järnvägen Södervärn—Falsterbo måste därvid beaktas. Tidpunkten för påbörjandet är beroende av medelsresurserna och utbyggnadstakten av övriga företag, bl. a. delen Malmö—Kristianstads läns gräns av riksväg 2. Behovet av en ombyggnad till motorväg av delen Vellinge—Malmö i enlighet med den tidigare nämnda arbetsplanen kvarstår fortfarande som angeläget. På den befintliga vägen utförda förbättringsarbeten, som inte överensstämmer med arbetsplanen för motorvägen, kommer även efter denna vägs tillkomst att vara till stor nytta, då trafiken på den gamla vägen jämväl fortsättningsvis blir avsevärd.

Interpellanten har bl. a. framhållit, att en definitiv tidpunkt för arbetenas påbörjande är angelägen för den kommunala planeringen av bebyggelse, vatten och avlopp m. m. Genom att planläggningen av företaget blivit klar relativt tidigt och sträckningen fixerats i

enlighet med den fastställda arbetsplanen torde den planerade motorvägen emellertid inte ha utgjort något nämnvärt hinder för fortsatt samhälls- och bebyggelseplanering, oavsett att arbetena ännu inte påbörjats. Marklösen och omarronderingar har förberetts så långt möjligt. Erforderliga åtgärder för istandsättning av gamla vägen har med tillräckligt stor säkerhet kunnat bedömas.

Med dessa ord, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation, trots att jag måste säga att detta inte gav mig och de berörda kommunerna mycket mera klarhet än vi tidigare hade. Det har faktiskt varit en rätt underlig gång av detta ärende. I början av 50-talet togs frågan om byggandet av denna väg upp till övervägande. I mitten av 50-talet fattades beslut, vägen stakades och ett miljonbelopp anvisades för vägbygget, vilket skulle sättas i gång så snart alla formaliteter var klara. Den slutliga arbetsplanen fastställdes i början av 1957. Under sådana förhållanden planerade givetvis alla av vägbygget berörda kommuner utifrån den förutsättningen, att vägbygget omedelbart skulle påbörjas. Men i stället har vi fått se hur ett annat projekt tagits upp och fått prioritet. De anvisade pengarna tycks också ha slussats över på detta.

I svaret sägs att ökningen av trafiken på den väg, som fick företräde framför Malmö—Vellinge-vägen, under en viss tidsperiod hade varit större än ökningen av trafiken på den sistnämnda vägen. Jag vet inte om detta betyder, att trafiken i sin helhet nu är större på den förstnämnda vägen. Jag tar dock för givet, att man gjort noggranna trafikstudier innan man beslöt att bygga motorvägen från Malmö söderut. Det var antagligen inte av en slump som

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

detta beslut fattades. Man hade väl kommit fram till att trafikintensiteten var så stor, att denna väg verkligen behöves.

Nu säger statsrådet, att tack vare att planläggningen blev klar tidigt och vägens sträckning fixerats i enlighet med den fastställda arbetsplanen torde den tilltänkta motorvägen inte ha utgjort något nämnvärt hinder för samhälls- och bebyggelseplaneringen i de berörda kommunerna, trots att det avsedda arbetet ännu inte påbörjats. Men samtidigt säger statsrådet att frågan om företags återintagning i planen kommer att prövas vid den förestående revideringen av flerårsplanerna. Vi har således ännu inte fått något besked, huruvida vägen över huvud kommer att byggas eller vilket årtionde saken blir definitivt klar. För de berörda kommunerna måste väl denna ovisshet vara i allra högsta grad besvärande.

Oron inom kommunerna har inte minskat utan tvärtom ökat av att betydande och kostbara arbeten satts i gång på den gamla vägen. Detta tolkas med rätt eller orätt som att man inte inom överskådlig tid kan räkna med att motorvägsbygget skulle komma till stånd. Under den allra senaste tiden har man också börjat diskutera ett helt nytt vägprojekt i dessa trakter, nämligen en väg längs kusten från Malmö över Klagshamn till Höllviksnäs. Man har t. o. m. kallat vederbörande kommunala myndigheter och andra till ett stort sammanträde i Vellinge för att diskutera det här nya projektet. Jag antar att detta knappast kan komma till stånd, om man fortfarande allvarligt räknar med den här diskuterade motorvägen.

Jag vill ännu en gång tacka statsrådet för svaret, trots att jag hade önskat att detta skulle ge mig och andra intresserade klara besked om *vad* vi har att vänta och *hur länge* vi skall vänta.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! För min del anser jag,

att det är nödvändigt att man försöker forcera arbetet med motorvägen från Malmö norrut emot Göteborg. Den som ser hur oerhört trafiken har ökat på rikstväan — inte minst sommartid — förstår att det bara är en tidsfråga när trafikförhållandena där blir katastrofala. Givetvis tror jag att myndigheterna uppmärksammar utvecklingen, men jag tror inte att de är medvetna om hur oerhört snabbt det rör sig på det här området. Om ingenting görs åt förhållandena på den nu befintliga riksvägen blir följden snart, att under månaderna juni, juli och augusti ett lämmeltåg av bilar kommer att krypa fram, där den ena absolut inte kan komma förbi den andra. Med tanke på hur den väntade turisttrafiken i år kommer att öka — och vi vill ju att den skall öka — är det nog alldeles nödvändigt, att myndigheterna snart omprövar angelägenheten av att forcera arbetet med motorvägen. Även om man har en arbetsplan för denna motorväg, ifrågasätter jag, huruvida man för fullföljandet av denna plan till sitt förfogande har tillräckligt med kunnigt folk som arbetar för denna plans förverkligande. Som statsrådet sade, är det ofrånkomligt att markinlösen och arrondering o. s. v. tar sin tid. Därför bör man nog, sedan man blir klar med vägens sträckning, sätta i gång, både med tanke på kommunerna och bebyggelsen utmed vägen men också för att arrondering och markinlösen snabbt skall bli klara.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat inför kommunikationsministern betyga min oro för att man inte på vederbörligt håll hos myndigheterna har fullt klart för sig, hur snabbt trafiken ökar och vilken oerhörd anhopning av motorfordon det för närvarande är på våra stora vägar, till förgelse inte minst för de utlänningar, som i så stor utsträckning trafikerar dessa vägar och som vi ju även så gärna vill ha till vårt land. Jag hemställer till kommunikationsministern att han måtte ha sin upp-

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

märksamhet riktad på detta och att han försöker sätta till alla klutar för att klara problemet. Jag är medveten om att det kostar pengar, men det kostar pengar när det än skall göras. Och antalet bilar växer ju, jag vill nästan säga i kvadrat, vilket medför att stora pengar kommer in. Vi bör satsa av dessa pengar inte minst på våra motorvägar.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag vill endast i likhet med herr Levin understryka angelägenheten av att utförandet av denna motorväg Malmö—Vellinge inte ytterligare skjutes på framtiden. Trafiken på Falssterbo är ju särskilt sommartid högst betydande, och jag skulle vilja inbjuda herr Nilsson i Göingegården att komma ned och se det lämmeltåg av bilar som sommartid rör sig på denna väg. Jag tror att det fullt ut går upp mot det herr Nilsson själv talade om.

Här till kommer den stora trafiken av bilar över Trelleborg till kontinenten, särskilt sommartid. Det brukar vara en mycket lång kö.

För övrigt måste man vara på det klara med att innan en motorväg byggs här kan man inte på allvar ta upp planerna att lägga ned järnvägen till Falssterbo. Sommartrafiken under lördagar och söndagar skulle absolut inte kunna klaras på den nuvarande vägen.

Även jag vill alltså vädja till kommunikationsministern att se till att utförandet av denna motorväg inte skjutes ytterligare på framtiden utan att i stället allting göres för att vägen snarast skall komma till stånd.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag vill bara göra kammarleden uppmärksam på att det aldrig byggts så mycket vägar i detta land som under de senaste åren. Under 1959 byggde vi vägar för mer än en halv miljard. Men det finns likafullt önske-

mål som presenteras från olika håll. Här har nu tre talare anmält de skånska intressena — och en fjärde är på väg upp till talarstolen för att göra det. Vidare har herr Larsson i Norderön med instämmande från herr Agerberg fört fram önskemål om 100—150 miljoner.

Vi skall vara medvetna om, ärade kammarledamöter, att trots de jätteinvesteringar som gjorts finns det alltså högst legitima behov. Det skulle inte för ett ögonblick falla mig in att bestrida detta. Jag vill bara att man skall tänka på att det måste ske en avvägning och i bilden foga in vad som från statens sida gjorts på vägbyggandets område under de senaste åren. Det rör sig här om en prestation av stora mått.

Jag förstår att herr Levin var missnöjd med svaret, därför att jag inte angav något datum — jag gjorde det inte möjligt för herr Levin att ta upp sin almanack och pricka in, när motorvägen skulle börja byggas. Men det beror delvis på att herr Levin haft litet för bråttom att springa fram med denna interpellation. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som skall göra upp flerårsplanen och se efter, vilka motorvägar och riksvägar som kan fångas in i denna, är ännu inte färdig med sitt arbete i det avsnittet, och jag kunde alltså inte så tillmötesgå herr Levin, som jag naturligtvis personligen gärna skulle ha önskat.

Sedan vill jag rätta ett misstag som herr Levin gjorde. Herr Levin fattade uttrycket »intagning i planen» så, att detta skulle kunna betyda även en ändring av vägens sträckning. Detta är emellertid inte alls fallet. Sträckningen är klar — jag underströk det i interpellationssvaret. När man talar om att ta in en väg i planen, avser man frågan, huruvida det finns ekonomiska resurser.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Kommunikationsministern sade, att det byggs oerhört mycket vägar här i landet. Det fattas bara an-

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

nat, när bilismen ökar på det sätt den gör och skatteintäkterna från bilismen följaktligen också ökar i oerhört hög grad. Frågan är bara, om man inte genom att försumma att i tid planera vägarna kommit att få lägga ned pengar alldeles i onödan på att förbättra gamla vägar i stället för att ta radikala grepp och bygga ordentliga nya.

När det gäller vägen mellan Malmö och Vellinge har vi, som är närmast berörda av den, levat i den uppfattningen, att allt för flera år sedan var klart, och att det fanns pengar anvisade härför. Men plötsligt blev det stopp, och det påstås från vissa håll att anledningen härtill skulle vara tekniska svårigheter vid avvägningen av ersättningskrav från markägarna. Man vet emellertid inte om detta är riktigt eller om det i verkligheten kan sammanhånga med ombyte på chefsposten inom vägförvaltningen.

I vilket fall som helst kan statsrådet inte komma ifrån, att det råder en allmän undran när man nu, sedan motorvägsbygget uppskjutits den ena gången efter den andra, lägger ned så mycket pengar på den gamla vägen. Det är självklart att det för den framtida trafiken är bättre att ha en säkrare väg också vid sidan av motorvägen, men det går inte att komma ifrån, att man genom att skjuta på frågan så länge som skett säkerligen lägger ned pengar i onödan, som bättre skulle kunnat användas till att ta radikala och riktiga grepp i tid.

Jag kan mycket väl förstå herr Levins synpunkter på denna fråga. Såsom ansvarig kommunalman inom ett område, som beröres av denna fråga, måste det för honom vara mycket svårt att veta, hur kommunen skall ställa sig till dessa problem, innan man får klarhet i att vägen kommer att byggas och byggas på det sätt som tidigare planer angivit.

När det sedan dessutom blir bekant, att helt andra vägprojekt, nästan parallellt med den redan utstakade motorvägen, allvarligt dryftas, kan vi där ne-

re inte undgå att stilla undra: Vad skall det egentligen bli av detta sistnämnda projekt?

På sommaren, i synnerhet under söndagarna, är det fullständiga lämmeltåg med bilar praktiskt taget oavbrutet ända från Falsterbokanalen till Malmö, vilket är en källa till oerhörd irritation och innebär mycket stora olycksfallsrisker. Det är därför fullt riktigt när det med skärpa framhålles, att det vill till verkliga krafttag för att både i kommunernas intresse och ur trafiksynpunkt få denna fråga löst.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt vad kommunikationsministern säger om att det byggs och under de senaste åren har byggts vägar i större utsträckning än någonsin tidigare och att det alltid är och kommer att förbli en avvägningsfråga, i vilka delar av landet vägarna först skall byggas ut. Här är det emellertid inte fråga om ett förslag till nytt projekt utan det gäller en väg, vars planering var klar och som var intagen i flerårsplanen redan för perioden 1952—1956. Pengar var anvisade för arbetets igångsättande för åtskilliga år sedan. Men det har inte skett någonting sedan dess. Varför, frågar man sig i kommunerna och vill ha besked. I stället har man tydligen slussat över de anvisade miljonerna på ett annat företag. Vi i kommunerna där nere, som i allra högsta grad berörs av detta, hänvisas till att vänta, så kommer antagligen med tiden denna väg att byggas.

Det är väl ändå klart att denna vägs tillkomst, vilket kommunikationsministern också anger i sitt svar, måste sättas i förbindelse med planerad nedläggning av järnvägen där nere. Där har redan nedlagts en järnväg, nämligen på sträckan Vellinge—Trelleborg. Den nedläggningen måste betyda att det blir större trafikintensitet på vägen. Visserligen är trafiken ojämn på denna väg, därför att vägen framför allt tar tra-

Svar på interpellation ang. planerad motorväg från Malmö till Vellinge

fiken till det stora sommarbebyggelseområdet, varför det är betydligt mindre trafik på vintern än på sommaren. Men sommartid är det olidliga förhållanden. I somras var det faktiskt köer, som räckte den mer än 25 km långa vägen från bron över Falsterbokanalerna in till Malmö. En färd med bil på söndag eftermiddag på den sträckan tog bortåt två timmar. Under sådana förhållanden skall man inte förundra sig över att människorna där nere oroas och gärna vill ha ett definitivt besked om när ungefär detta vägföretag kommer till stånd.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag blev litet överraskad av herr Löfgrens resonemang. Han sökte rikta klander mot mig ungefär som om jag skulle vara motståndare till motorvägen Vellinge—Malmö. Jag förstår inte hur herr Löfgren läst mitt svar, om herr Löfgren läst det. Det sista är väl det troliga. Jag sade nämligen: »Behovet av en ombyggnad till motorväg av delen Vellinge—Malmö i enlighet med den tidigare nämnda arbetsplanen kvarstår fortfarande som angeläget.» Därför kan jag inte förstå, hur herr Löfgren kan utnyttja ett sådant uttryck på det sätt som han försökte göra.

Herr **LÖFGREN** (fp):

Herr talman! Jag kan inte se, att jag har utnyttjat något yttrande från statsrådet på ett sätt som gör att det skulle kunna upptas som oberättigat klander. Jag har inte velat klandra statsrådet för att sakna intresse för saken och inte finna motorvägen fortfarande vara berättigad.

Emellertid är det alldeles självklart, att det finns många som anser, att det är riktigare att göra radikala ingrepp på mycket besvärliga ställen än att dröja i onödan och i stället förbättra gamla vägar för mycket höga kostnader. Bilisterna vet, att det är bättre med radikala grepp på ett tidigt stadium än

att man använder bilismens pengar till att förbättra gamla vägar, som sedan inte kommer att ha den betydelse som man har avsett vid investeringarna, därför att man i alla fall måste göra radikala ingrepp så småningom. Något annat kan man inte utläsa som kontentan av vad jag anför.

Jag kan mycket väl förstå, att statsrådet inte kan komma ifrån att betrakta denna motorväg såsom fortfarande angelägen, därför att det vore dumt, och dum anser jag på intet sätt att statsrådet är. Statsrådet är tillräckligt klok för att förstå, att det går inte att betrakta denna väg såsom icke angelägen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets på bordet liggande anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att utskottet beslutat att för närvarande icke framlägga något förslag för riksdagen med anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning angående utgivande av en matrikel över riksdagens ledamöter.

§ 12

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner angående laxfisket i Östersjön.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar*Punkterna 1—11*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 12***Chalmers tekniska högskola: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 150, s. 348—360 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över eklektikären den för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av denne angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 11 097 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Henry Hansson m. fl.* (I: 27) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson i Kalix m. fl.* (II: 35), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att från och med den 1 juli 1960 inrätta en professur i vägbyggnad vid Chalmers tekniska högskola samt att kostnaderna härför måtte avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 27 och II: 35 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 171 och II: 188,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranleddes av vad departementschefen anfört,

b) godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61,

c) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 11 097 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herr *Boman*, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson*, herr *Bohman* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 27 och II: 35, besluta att från och med den 1 juli 1961 inrätta en professur i vägbyggnad vid Chalmers tekniska högskola, varvid kostnaderna för professuren skulle avräknas mot automobilskattemedlen;

b) av herr *Andreasson*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Vid detta statsutskottets utlåtande över Kungl. Maj:ts äskanden under åttonde huvudtiteln är i år liksom föregående år fogade ett antal reservationer. I den mån reservationerna kommer från högerrepresentanterna i utskottet avser de i första hand krav på besparingar, i vissa fall även av principiell natur, och endast på ett par punkter krav på en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag till utgifter under nämnda huvudtitel.

Punkterna är många, och jag skall, herr talman, inte trötta kammaren med att kommentera alla dem till vilka reservationer är fogade. Under tidigare debatter i denna kammare vid behandlingen av denna huvudtitel har ju de sakska, som vi återoppar vid de punkter där reservationer föreligger, utförligt redovisats. Ett par av dessa punkter ber jag dock att få beröra med några ord.

Jag vill dock dessförinnan ge ecklesiastikministern en eloge för hans allvarliga strävan att åttstadkomma en upp- rustning i stort i vad det gäller utbildning och undervisning. De reservationer som vi tillåtit oss framlägga tar inte sikte på att motverka denna upp- rustning. Utbyggnadsförslagen rör sig ju om stora summor. Kvar står dock all- jämt med samma styrka som under ti- digare år krav på sparsamhet vad det gäller driftkostnader och andra om- kostnader. Vi anser, att även i och för sig angelägna anslag därför måste hål- las tillbaka och i viss mån skäras ned.

Jag ber, herr talman, att först få sä- ga ett par ord om reservationen vid punkt nr 12 angående en vägbyggnads- professur vid Chalmers tekniska hög- skola i Göteborg. Redan 1958 års riksdag godkände statsutskottets utlåtande sagda år, där utskottet tydligt gav till känna sin uppfattning om behovet av vägbyggnadsprofessur vid Chalmers tek- niska högskola lika väl som vid Stock- holms tekniska högskola. Utskottet för- utsatte den gången, att Kungl. Maj:t skulle för 1959 års riksdag framlägga förslag i ämnet. En del reserverar me- nade med hänvisning till motioner, att utskottet och riksdagen skulle ha gjort en direkt beställning. Trots den tydligt uttalade meningen om behovet blev det emellertid inte något förslag till 1959 års riksdag. Utskottet återkom och skrev lika klart och bestämt i frågan, men det hjälpte inte heller då.

Jag är förvånad över att ecklesiastik- ministern inte heller till budgetåret 1960/61 har föreslagit en sådan profes- sur. Det är givet att den innebär en ut- gift. Vi vet vid det här laget vad en professur med medarbetare ungefärligen kostar. Jag roade mig vid ett tillfälle med att se efter, vad dessa kostnader betydde i jämförelse med de samman- slagna utgifterna vid institutet i fråga. Proportionen blev 7 öre till 1 000 kro- nor. Kostnaden är således inte stor, men även om denna professur medför utgif-

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar

ter tror jag att den är en klok investe- ring, som ger utdelning, och att den är nödvändig på ett område, där så oer- hört stora pengar investeras.

Riksdagen har här uttalat ett klart önskemål, som jag tycker att vederbö- rande departementschef borde ha effek- tuerat. Atminstone borde något sakskäl för hans ställningstagande ha redovisats i årets statsverksproposition, men så är inte fallet. Statsrådet har inte med ett ord berört vad riksdagen har begärt på detta område.

Eftersom ärendena i detta utskottsut- låtande skall föredragas punktvis ber jag att få återkomma till de andra punk- terna och nöjer mig nu, herr talman, med att yrka bifall till vad som har fö- reslagits i den vid punkten 12 fogade reservationen av herr Boman m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Andra avdelningen och utskottet som helhet har beträffande dessa frågor haft att behandla inte en- dast propositionen i alla dess punkter utan därutöver en hel del motioner. Ef- tersom denna huvudtitel skall föredras punktvis skall jag inte beröra de öv- riga frågorna i detta sammanhang.

På denna punkt har vi — som här tidigare har sagts — haft att behandla motionsvis framförda förslag om inrät- tande av ytterligare professurer, dels i vägbyggnadsteknik och dels i arkitek- tur. I frågor av detta slag har vi inom avdelningen och utskottet naturligtvis tre alternativ att välja mellan. Dels kan vi tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, dels kan vi tillstyrka vissa motionsvis fram- ställda yrkanden och dels kan vi till- styrka samtliga motionsyrkanden som gäller inrättande av nya professurer. I varje fall inom majoriteten av andra avdelningen — i vissa fall är vice ord- föranden i avdelningen överens med oss, fast inte på denna punkt — anser vi oss sakna kvalifikationer att turordna inrät- tanden av nya professurer. Vi är nog av den uppfattningen, att vi inte har den

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar

översikt över hela fältet, som är erforderlig för att vi skall kunna göra en klar bedömning. Därför hävdar vi, att det på denna punkt — liksom på ett flertal andra — bör föreligga förslag från departementet.

Det är riktigt att utskottet även under tidigare år har framhållit att det föreligger starka skäl för inrättandet av en vägbyggnadsprofessur vid Chalmers tekniska högskola. Från utskottsmajoritetens sida har vi inte heller i år frångått denna ståndpunkt, utan vi understryker i vårt utlåtande att Kungl. Maj:t bör så fort som omständigheterna det medger framlägga förslag om en sådan professur. Jag vill också påpeka att reservanterna inte har föreslagit att denna professur skulle inrättas den 1 juli i år, utan först den 1 juli nästa år, och innan dess har riksdagen ju haft tillfälle att ännu en gång behandla dessa frågor.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Karlsson i Olofström säger att vi inom andra avdelningen i allmänhet är mycket försiktiga med att gå utanför Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av nya professurer. Men jag tycker att man i detta fall litet väl mycket rättar sig efter vederbörande statsråd. Riksdagen har ju år efter år i klara ordalag framhållit att vägbyggandet är ett område, där det är klokt att investera pengar i en professur, men statsrådet har detta oaktat ständigt återkommit med ett budgetförslag utan att med ett ord beröra, varför han inte har velat effektuera denna riksdagens tydligt uttalade mening.

Jag måste säga att jag finner detta litet förvånande, och herr Karlsson i Olofström vet att det inte minst är av denna anledning som vi reservanter nu har velat få ett klart besked om huru-

vida det skall bli en professur. Att vi sedan utgått ifrån att professuren inte skulle kunna komma till stånd förrän budgetåret 1961/62, sammanhänger givetvis med tillsättningsproceduren. Man kan helt enkelt inte hinna med ansökningsförfarandet och tillsättandet av professuren förrän till denna tidpunkt.

Fröken ELMEN (fp):

Herr talman! Jag har inte så mycket att tillägga utöver herr Nilssons i Göingegården anförande; jag kan till alla delar instämma i vad han här sagt. Jag vill emellertid understryka att efter alla dessa motioner och utskottsuttalanden till förmån för denna professur i vägbyggnad förefaller det mycket egendomligt att inte Kungl. Maj:t har lagt fram förslag om en sådan professur. Från statsutskottets sida har det gjorts mycket positiva uttalanden och man har inte avstyrkt de motioner som väckts under tidigare år, senast år 1959, utan endast hemställt att de skulle anses besvarade med vad utskottet anför, och detta har, som sagt, varit mycket positivt. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har ända sedan 1957 begärt denna professur, och under de debatter, som åren 1958 och 1959 fördes här i riksdagen i anslutning till motionerna, gjordes det mycket positiva uttalanden.

Såsom herr Nilsson i Göingegården redan framhållit utgör vägbyggandet ett starkt expanderande område, där det sker mycket stora investeringar. Vägbyggandet blir också alltmer tekniskt komplicerat, och det krävs för detta arbete högre teknisk utbildning i större utsträckning än tidigare. Av denna anledning förberedes en utbyggnad av de tekniska högskolorna. Vid Chalmers tekniska högskola skall sålunda avdelningen för väg- och vattenbyggnadsteknik utökas till att omfatta 150 elever per år mot tidigare 68. Om inte högskolan får en professur i vägbyggnad, är det stor risk för att hela denna utbyggnad brom-

sas upp, vilket vore menligt för hela vägbyggandet i vårt land. Alla vet hur brännande vägfrågorna är — vi har senast blivit påmindas därom genom den sista av de interpellationsdebatter som förts här i dag, låt vara att den delvis gällde problem av speciell art. Den starka utbyggnaden av vägnätet och alla de nya moment, som tillkommit bl. a. genom den alltmer komplicerade vägbyggnadstekniken, gör det nödvändigt med en utökad forskning på området.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen. Reservanterna begär visserligen inte att professuren skulle tillsättas först 1961, men att tillsättningsförfarandet påbörjas redan 1960.

Herr VON SETH (h):

Herr talman! Under denna punkt har jag och några andra kammarledamöter väckt en motion om en professur i vägbyggnad vid Chalmers tekniska högskola. Jag borde då vara nöjd med det som sagts här av de senaste talarna, men eftersom behovet av denna professur är så stort, och då utskottet finner att mycket starka skäl talar för att Chalmers tekniska högskola utrustas med en professur på det betydelsefulla vägbyggnadsområdet, skulle jag vilja vädja till statsrådet att vi snarast möjligt får denna professur. Skulle mot förmodan inte denna bli inrättad skulle jag vilja anhålla om att vi i nästa års statsverksproposition får ett bestämt ja eller — vilket jag hoppas att vi slipper — nej, så att vi vet var vi står i denna fråga.

I detta anförande instämde herrar *Andreasson* (s), *Antby* (fp), *Andersson* i Hyssna (s) och *Johansson* i Norrköping (s).

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den

Vidareutbildning av folkskollärare

vid punkten fogade reservationen 1 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1 a) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 131 ja och 71 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 13—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31

Vidareutbildning av folkskollärare

Kungl. Maj:t hade (punkt 180, s. 461—466) föreslagit riksdagen att till Vidareutbildning av folkskollärare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor, vilket inne-

Vidareutbildning av folkskollärare

bure anvisande av oförändrat anslagsbelopp jämfört med innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 26) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 31), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid sin behandling av åttonde huvudtiteln, Vidareutbildning av folkskollärare, måtte medge att terminskurs i ämnet kristendomskunskap finge anordnas i enlighet med vad av skolöverstyrelsen föreslagits;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Vidareutbildning av folkskollärare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 530 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 26 och II: 31, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Vidareutbildning av folkskollärare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Edström, Sundin, Thorsten Larsson* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén*, herr *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 26 och II: 31, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reserванter anfört;

b) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Vidareutbildning av folkskollärare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 530 000 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! I en reservation, betecknad med b), vid punkten 31 har herr Kaijser m. fl. yrkat på en nedprutning av ifrågavarande anslag med 470 000 kronor. Man har hänvisat till att man anser, att tillgången på akademiskt utbildade lärare i humanistiska ämnen redan nu är så stor, att behoven kan sägas vara täckta. Under de närmaste åren kommer säkerligen tillgången på lärare i dessa ämnen att vara större än efterfrågan. Reserванterna har därför ansett, att vidareutbildningskurserna för folkskollärare i vad de avser humanistiska ämnen bör begränsas till endast högst två kurser och att anslaget under förevarande punkt därför kan prutas ner med 470 000 kronor.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen b) under punkt 31.

Herr **SVENSSON** i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Under punkt 31 har avgivits en reservation som närmast avsluter till en motion i denna kammare, nr 31, där man föreslår att vid vidareutbildningskurser av folkskollärare också en terminskurs i ämnet kristendomskunskap må anordnas.

I de befodringskurser för folkskollärare som tidigare anordnades kunde ämnet kristendomskunskap ingå som terminskurs. Efter den omläggning av utbildningsvägarna för erhållande av behörighet till folkskollärartjänst i lönegrad A 19, som beslöts vid 1958 års riksdag, är detta inte längre möjligt.

Vidareutbildning av folkskollärare

Omläggningen innebar att dylik behörighet numera kan vinnas på två olika vägar. Den ena metoden bygger i huvudsak på akademiska studier, som omfattar två betygsexamen för filosofisk ämbetsexamen jämte en s. k. biämneskurs och en kurs i psykologi och pedagogik. Det andra sättet bygger helt på särskild kursverksamhet, s. k. särskild vidareutbildningskurs för folkskollärare, i regel förlagd till folkskoleseminarium. Vid de akademiska studierna kan betyg förvärvas även i kristendoms-kunskap men vid de särskilda fortbildningskurserna kan ämnet icke medtagas.

Den akademiska utbildningsvägen är givetvis i och för sig värdefullare än vidareutbildningskurserna. Den tar emellertid en tid av cirka tre terminer i anspråk och är ganska krävande. Den innefattar bland annat språkstudier i grekiska. Endast ett fåtal lärare väljer därför den utbildningsvägen. Det stora flertalet lärare, som vill skaffa sig behörighet till de ifrågavarande tjänsterna, föredrar vidareutbildningskurserna. Dessa kurser sträcker sig över ett läsår jämte någon del av angränsande sommarferier.

I fortbildningskurserna kan ingå flertalet allmänna skolämnen, såväl humanistiska som naturvetenskapliga, med undantag för främmande språk. Men dessutom har ämnet kristendoms-kunskap uteslutits, vilket förefaller i hög grad inkonsekvent, då övriga humanistiska ämnen kan läsas. Kristendoms-kunskapen bör jämsställas med dessa ämnen.

Det måste ur skolans synpunkt vara värdefullt, att man för de nämnda befordringstjänsterna har tillgång till lärare som erhållit vidareutbildning i kristendom och alltså äger tillräckliga kunskaper för att sköta undervisningen i ämnet på tillfredsställande sätt. Det är knappast lämpligt att såsom nu sker låta lärare i geografi och historia undervisa i kristendom, trots att de icke erhållit någon vidareutbildning i det ämnet. Det

må vara mig tillåtet att i detta sammanhang också understryka kristendoms-undervisningens stora värde i etiskt avseende. Skolan skall ju inte endast meddela kunskaper, utan också fostra eleverna. Kristendomsundervisningen i skolan måste därför enligt min mening ha en tvåfaldig uppgift: dels bör den ge eleverna faktiska kunskaper om kristendomen, som utgör en omistlig del av vårt kulturarv — utan sådana kunskaper är det inte möjligt att förstå vad ett sådant kulturarv innebär — dels bör kristendomsundervisningen söka skapa förståelse för den kristna livsåskådningens betydelse både för den enskilda människan och för hela samhället.

Många lärare vill utföra sin lärargärning i kristen anda. Deras varma intresse för kristendomsämnet bör vi ta väl vara på. Det bör öppnas möjligheter för dem att vidareutbilda sig i kristendom vid de särskilda vidareutbildningskurserna. Även om akademiska betyg i ämnet är mera värda, kan det inte vara lämpligt att tvinga lärare, som av en eller annan anledning inte önskar bedriva akademiska studier, till att göra detta för att erhålla behörighet till befordringstjänster. Dessa tjänster kan för närvarande inrättas såsom ordinarie endast på enhetsskolans högstadium. Detta kommer att leda till att ämnet kristendom blir eftersatt inom enhetsskolan, om inte statsmakterna för lärare i ämnet ordnar utbildning som kan åstadkomma bättre rekrytering.

Läroorganisationerna har gjort framställningar till skolöverstyrelsen om att terminskurs i ämnet kristendoms-kunskap må kunna ingå i vidareutbildningskurser för folkskollärare, och skolöverstyrelsen har anslutit sig till detta önskemål. Den har i sina riksdagspetita uttalat att det vore önskvärt att styrelsen erhöle möjlighet att anordna terminskurs även i detta ämne. Kostnaderna härför vore mycket obetydliga, endast 17 000 kronor för nästkommande budgetår. Men departementschefen har

Vidareutbildning av folkskollärare

utan närmare motivering avvisat skolöverstyrelsens hemställan. Inte heller statsutskottets majoritet har velat ge sin anslutning till detta önskemål.

Jag finner på de skäl som här anförts skolöverstyrelsens hemställan befogad och anser att det föreligger ett behov av vidareutbildade folkskollärare även när det gäller ämnet kristendomskunskap. Fördenskull bör skolöverstyrelsen beredas möjlighet att vid sidan av den nuvarande akademiska utbildningen anordna terminskurs i ämnet vid de särskilda vidareutbildningskurserna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Boman m. fl. under punkten 31 avgivna reservationen, som är betecknad med a).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Dessa vidareutbildningskurser för folkskollärare har varierat en hel del och de har likaså rönt en varierande uppskattning. Man har ibland betecknat dem som en krisföreteelse, ibland som en mycket värdefull företeelse. Det har likaså förekommit delade meningar om i vilken utsträckning dessa vidareutbildningskurser skulle anordnas och vilka ämnen de skulle omfatta.

Nu föreslår departementschefen att vi inte skall göra några ändringar i år utan låta kurserna anordnas i sin nuvarande utformning ytterligare ett år. Detta förslag har majoriteten i statsutskottet anslutit sig till.

De spørsmål, som herr Svensson i Stenkyrka berörde om kristendomsämnets ställning och betydelse, får vi anledning att diskutera grundligt, när vi kommer fram till hela den knippa av motioner, som direkt berör kristendomsundervisningen och som kommer att föreläggas höstriksdagen. Då har vi alltid litet bättre tid att ta upp större diskussioner. I dag befinner vi oss i ganska allvarlig tidsnöd, och jag skall därför inte gå in på några detaljer.

Beträffande reservationen 2 b) vill re-

servanterna pruta bort kurser i de humanistiska ämnena. I det föreliggande utskottsutlåtandet finns på sidan 27 redovisat, vilka ämnen kurserna omfattar för innevarande läsår. Dessa ämnen föreslås alltså förekomma även nästa år. Såvitt jag förstår är det fyra kurser, som kan räknas till de humanistiska, nämligen två i modersmålet och två i samhällskunskap. När det gäller ämnet samhällskunskap har vi sannerligen inget överskott på lärare utan tvärtom en mycket allvarlig brist. Då återstår de två kurserna i modersmålet, vilka man möjligen skulle kunna pruta bort. Efter vad det upplysts i fråga om kristendomskurser, kostar en sådan befodringskurs ungefär 17 000 kronor. Man skall alltså pruta bort två kurser à 17 000 kronor. På det skall man enligt reservanterna kunna spara 470 000 kronor. Det är en rätt egendomlig konsekvens. Jag vet inte hur reservanterna räknat, men majoriteten i statsutskottet har i varje fall ansett, att det inte finns något skäl att ändra på propositionens förslag att för ett år framåt bibehålla kurserna i ungefär samma utsträckning som hittills. De allra flesta kurserna avser ämnen, där det fortfarande råder en mycket allvarlig brist på lärare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen hade nu återtagit förhandlingarnas ledning.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Fröken Olsson hänvisar till tidsnöd när det gäller att ta upp diskussion om kristendomsundervisningen. Jag vill bara erinra om den debatt, som fördes här i kammaren i höstas. Den debatten gällde ju, vilket utrymme kristendomsämnet skulle ha på skolschemat. Det rädde då delade meningar, men inte i några väsentliga avseenden. Såvitt jag minns rätt gällde meningsskiljaktigheterna kvalitet och kvantitet, om jag får använda det uttrycket. Beträffande

den kvantitativa sidan var det fråga om en utökning av utrymmet, som ansågs böra få komma i andra hand med hänsyn till den konkurrens som finns på schemat. Men under debatten — och det var kanske det spörsmålet fröken Olsson tänker på här — riktades starka anmärkningar mot vissa läroböcker i ämnet kristendoms-kunskap. Den frågan är nu skjuten fram till hösten. Det blir då sannolikt en debatt kring den saken. Men det är inget skäl för att inte biträda den motion, som här föreligger och som gäller dessa vidareutbildningskurser.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frågå mitt yrkande om bifall till reservationen 2 a).

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 2 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 31:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2 a) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han

Vidareutbildning av folkskollärare

funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 120 ja och 83 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämdes på begäran till

Herr NILSSON i Gävle (k), som anförde:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att min knapp inte fungerat. Det är markerat för »Avstår», fastän jag röstat »Ja».

Mom. II

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 2 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 31:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han

Kurser för lärare m. fl.

funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 159 ja och 43 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Gävle (k) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Jag ber ånyo att få anmäla att min knapp inte fungerat. Det är markerat för »Avstår», fastän jag röstat »Ja».

Punkterna 32—37

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 38***Kurser för lärare m. fl.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 188, s. 478—486) föreslagit riksdagen att till Kurser för lärare m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 541 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Kurser för lärare m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 441 000 kronor.

Utskottet hemställde

- I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Kurser för lärare m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 541 000 kronor;
 II. att motionerna I: 176 och II: 202

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Kajser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Kurser för lärare m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 441 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Under hänvisning till min allmänna motivering tidigare i dag vid behandlingen av en punkt i detta statsutskottets utlåtande, där jag framhöll nödvändigheten av sparsamhet med statens utgifter, ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr *Kajser* m. fl.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 38:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 39

Allmänna läroverken: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 189, s. 487—513) föreslagit riksdagen att

dels besluta, att Slottsstadens samrealskola i Malmö och Mörby samrealskola i Danderyd från och med budgetåret 1960/61 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, skulle ombildas till högre allmänna läroverk med den linjeorganisation Kungl. Maj:t bestämde; skolande ombildningen tillgå sålunda, att första ringen vid ombildningen omedelbart upprättades och sedan ytterligare en ring per år, till dess gymnasierna vore i sin helhet färdigbildade;

dels besluta, att gymnasiet vid Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium från och med budgetåret 1960/61 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, skulle i sin helhet ombildas till statligt allmänt gymnasium med den linjeorganisation, Kungl. Maj:t bestämde; allt under villkor att Uppsala stad åtoge sig de skyldigheter, som enligt läroverksstadgan ankomme på läroverkskommun;

dels besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöks-gymnasium från och med budgetåret 1960/61 eller den senare tidpunkt,

Allmänna läroverken: Avlöningar

Kungl. Maj:t bestämde, skulle successivt upprättas i envar av följande kommuner, nämligen Huddinge, Malmö, Sundbyberg och Södertälje, under villkor att respektive kommun åtoge sig dels de skyldigheter, som enligt läroverksstadgan ankomme på läroverkskommun, dels ock att för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa linjeorganisationen vid de under föregående punkt avsedda försöksgymnasierna;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, som föranleddes av vad departementschefen förorddat;

dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

dels ock till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 216 442 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 260) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* och herr *Edlund* (II: 318), i vilka hemställts att riksdagen måtte uttala att åtgärder borde vidtagas, så att en sänkning av elevantalet inom skolans olika läraravdelningar snarast kunde komma till stånd;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aman m. fl.* (I: 261) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 319), i vilka, såvitt här vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte vid sin behandling av förevarande

Allmänna läroverken: Avlöningar

punkt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan angående sänkning av elevantalet i klasserna inom folkskolan, de allmänna läroverken och därmed jämförbara läroanstalter så, att proposition i ärendet kunde föreläggas 1961 års riksdag, varvid såväl den mer långsiktiga målsättningen borde fastställas som formerna för dess successiva genomförande anges;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nestrup m. fl.* (I: 266) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hammar* och *Braconier* (II: 322), i vilka hemställts att riksdagen måtte med anledning av resultaten från skolöverstyrelsens undersökning samt skolöverstyrelsens förslag hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1961 års riksdag i syfte att ge rektorerna vid de statliga läroverken mera tid för den pedagogiska ledningen av sina skolor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nestrup* och *Sunne* (I: 372) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar m. fl.* (II: 474), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att tre nya lärarkursanstalter skulle inrättas från och med budgetåret 1960/61 samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning angående möjligheterna att genom inrättande av nya lärarhögskolor eller praktiska lärarkursanstalter öka utbildningskapaciteten i den utsträckning, som en beräkning av lärarbehovet motiverade.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande tillämpningen av gällande bestämmelser om elevantalet i klasserna;

II. att motionerna I: 260 och II: 318 samt I: 261 och II: 319, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, icke

måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 372 och II: 474, i vad de avsåge medelsanvisning utöver Kungl. Maj:ts förslag till lärarkursanstalter,

1. besluta, att Slottsstadens samrealskola i Malmö och Mörby samrealskola i Danderyd från och med budgetåret 1960/61 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, skulle ombildas till högre allmänna läroverk med den linjeorganisation Kungl. Maj:t bestämde; skolande ombildningen tillgå sålunda, att första ringen vid ombildningen omedelbart upprättades och sedan ytterligare en ring per år, till dess gymnasierna vore i sin helhet färdigbildade;

2. besluta, att gymnasiet vid Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium från och med budgetåret 1960/61 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, skulle i sin helhet ombildas till statligt allmänt gymnasium med den linjeorganisation, Kungl. Maj:t bestämde; allt under villkor att Uppsala stad åtog sig de skyldigheter, som enligt läroverksstadgan ankomme på läroverkskommun;

3. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1960/61 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, skulle successivt upprättas i envar av följande kommuner, nämligen Huddinge, Malmö, Sundbyberg och Södertälje, under villkor att respektive kommun åtog sig dels de skyldigheter, som enligt läroverksstadgan ankomme på läroverkskommun, dels ock att för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek bevilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa linjeorganisationen vid de under föregående punkt avsedda försöksgymnasierna;

Allmänna läroverken: Avlöningar

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

6. godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

7. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 216 442 000 kronor;

IV. att motionerna I: 372 och II: 474, i vad de avsåge utredning angående nya lärarhögskolor m. m., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 266 och II: 322, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Edström, Sundin, Kaijer, Thorsten Larsson, Skoglund* i Doverstorp och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson*, herrar *Bohman* och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 260 och II: 318 samt med bifall till motionerna I: 261 och II: 319, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan rörande sänkning av elevantalet i klasserna inom folkskolan, de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter så, att förslag i ärendet kunde föreläggas 1961 års riksdag, varvid såväl den mera långsiktiga målsättningen borde fastställas som formerna för sänkningens successiva genomförande.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Under många år av skolreformer har vid sidan av alla de stora

organisatoriska förändringarna, som har krävt stora kostnader och stora arbetsinsatser från statens sida, uppmärksamheten gång på gång dragits till själva arbetssituationen inom skolans väggar. I den sammanfattande tioårsrapporten över försöksverksamheten under 1950-talet konstateras, att trots alla de stora yttre förändringarna har inte skolans inre arbete undergått den väsentliga förändring till det bättre, som man hoppades när man 1950 beslöt om skolreformen.

Vad man där syftar på är ju inte bara de bristande resurserna i fråga om hjälpmedel och läroböcker utan framför allt det förhållandet, att skolans folk inte har fått arbeta med de mindre klassavdelningar, som alla anser vara den grundläggande förutsättningen för ett effektivt och framgångsrikt arbete. Jag förmodar att alla, oavsett pedagogisk uppfattning, måste ha den inställningen, att om läraren inte är i en sådan situation att han kan individualisera arbetet, fånga upp den enskilde elevens positiva intresse och arbetsvilja, så betyder det relativt litet, vilken mängd av kunskaper och vilken slutlig nivå som en skolorganisation syftar till att uppnå. Det avgörande blir hur samarbetet i klassrummet utspelar sig, och det är orimligt att begära av våra lärare, hur ambitiösa och duktiga de än är, att de skall lyckas nå det resultat, som de själva vill nå och som vi alla kräver av dem, i de klassavdelningar som nu finns på alltför många håll.

I realskolans tonårsavdelningar har maximitalet sedan länge varit 35. Det fanns tidigare en bestämmelse om att man i realskolans avslutningsklasser skulle ha rätt att dela vid 30, men den bestämmelsen är sedan några år suspenderad. I praktiken har emellertid inte klassavdelningarna stannat ens vid detta maximitäl på 35, utan under trycket av föräldrarnas ambition att få in sina barn i de alltför fåtaliga högre skolorna

Allmänna läroverken: Avlöningar

har många skolledare sammansatt klasser på upp till 40—41 elever. Låt vara att det sista är undantagsfall; klassavdelningar på 36, 37 och 38 elever har dock inte varit något ovanligt.

Situationen i försöksskolorna har varit gynnsammare, men även där har man på högstadiet fått arbeta med otympligt stora klassavdelningar, i varje fall i många kommuner.

Vad folkskolan beträffar har man i i klasserna 7 och 8 befunnit sig i samma dåliga läge. Som exempel på de delreformer som ansetts särskilt nödvändiga har departementschefen själv framhållit slöjdavdelningarna, där man i många fall har tvingats arbeta med fler elever än salarna varit byggda för. Jag skall inte gå in på alla detaljer i det sammanhanget. De kommer senare att upptagas av andra talare. I stället vill jag stanna vid en mera riksdagsbetonad fråga med en speciell lidandeshistoria, nämligen kravet på en sammanfattande plan för en successiv sänkning av elevantalet i skilda skolformer.

Man kan ha vilken mening man vill om hur ett riksdags- eller departementsarbete skall bedrivas, men en sak är given, nämligen att det måste vara ett samband mellan riksdagens principiella ställningstaganden och det detaljbetonade utredningsarbete som bara kan göras i Kungl. Maj:ts kansli. Både 1956 och 1957 beslöt riksdagen enhälligt att rikta hänvändelser till Kungl. Maj:t i syfte att få fram beräkningar över lärar- och lokaletillgångarna, vilka beräkningar sedan skulle kunna bli underlag för ett förslag från Kungl. Maj:t om en successiv sänkning av elevantalet i de mest angelägna skolformerna. År 1957 behandlades också frågan i samband med det förslag som då förelåg om en förlängning av småskolläroverbyggnaden, och det beslut som då kom till fattades under påtvingad enighet. Men vi är väl alla nu på det klara med att det tyvärr inte var något lyckat beslut som den gången fattades. Den sänkning av elevantalet i folksko-

lan, som då beslöts, och som var knutet till ett villkor från regeringens sida, stannade vid en sänkning med ett halvt barn per år under en fyraårsperiod.

År 1959 togs frågan upp på nytt. Då begärde vi åter denna sammanfattande utredning. Kungl. Maj:t hade då påbörjat utredningsarbetet och bl. a. färdigställt en promemoria, vilken emellertid betecknades som internt arbetsmaterial. Den gick ut på en sänkning med fem elever i landsbygdens B-skolor och blev föremål för ett ställningstagande från statsutskottet. Därmed har man skapat vissa möjligheter till förbättringar inom dessa skolformer. Men kvar står alltså jämt de stora, dominerande skolformerna i tätorterna. Beträffande dem har det i årets statsverksproposition gjorts en grov bedömning, som uppges innebära att en kostnad på 83 miljoner kronor om året skulle uppkomma för att i samtliga berörda skolformer med undantag för småklasserna i A-skolorna åstadkomma en sänkning.

Utskottet har nu i den del av utskottsutlåtandet där enighet råder pekat på möjligheterna att, som det heter, kapa topparna, d. v. s. göra det möjligt för skolledarna att inom ramen för redan gällande bestämmelser minska elevantalet i de allra största klasserna. Det är sålunda inte fråga om någon generell sänkning, utan det gäller möjligheterna att få bort de orimligt stora arbetsenheterna.

Jag vill inte polemisera mot denna del av utskottsutlåtandet, men jag vågar nog ändå säga att den kommer att bereda skolledarna många bekymmer vid tolkningen. Det vore därför värdefullt om utskottets talesmän ville ge mera precisa besked än vad som finns i utskottets skrivning.

När det däremot gäller frågan om en plan för det fortsatta arbetet, är vi delade i en majoritet, som helt enkelt vill skjuta detta arbete på framtiden, och en minoritet, bestående av representanter för de tre oppositionspartierna i

utskottet, vilka i anslutning till den i januari i år väckta motionen av herr Valter Åman m. fl. i första kammaren och av mig m. fl. här i andra kammaren direkt begär att Kungl. Maj:t till 1961 års riksdag skall återkomma med förslag i ärendet, »varvid såväl den mer långsiktiga målsättningen borde fastställas som formerna för sänkningens successiva genomförande anges».

Man får väl fatta detta utskottsminoritetens uttalande som en klar missnöjesyttring med det sätt varpå departementet har lagt upp denna fråga. Ecklesiastikministern har här spelat över bollen till riksdagen och han har — som han antydde i ett interpellationssvar för någon tid sedan — tydligen menat att det bara är riksdagen som kan ta de praktiska konsekvenserna av ett krav på successiv sänkning av elevantalet. Men i anslutning till vad jag förut sade måste jag på nytt understryka att riksdagen inte kan klara denna uppgift själv förrän den får ett fylligare utredningsmaterial. Och så länge det utredningsmaterial som framkommer är ecklesiastikdepartementets egna interna handlingar, som man inom oppositionen inte ens får ta del av, kan vi inte presteras något annat än en begäran om ett ordentligt utredningsmaterial.

Jag kan inte komma ifrån att vad statsutskottsmajoriteten skriver på sid. 40 i utlåtandet — »Även om därför departementschefen i avbidan på att bland andra de ekonomiska hindren skall kunna överbryggas tills vidare ser sig nödsakad att avbryta pågående utredningsarbete på förevarande område»... — närmast ter sig som ett hårt mot vad som hittills förevarit. Det är inte ett utredningsarbete av det slag som riksdagen plägar begära, ett utredningsmaterial tillgängligt för alla och envar och grundat på offentliga handlingar. I själva verket är det väl så att departementet funnit det angeläget att markera att det inte är ett utredningsarbete utan ett internt arbetsmaterial, och då finns

det följaktligen inte heller något utredningsarbete att avbryta.

Nu hoppas jag att ecklesiastikministern, som ju alltid annars är resolut och handlingskraftig, försöker komma ur detta dödläge och att han inte tar fasta på utskottsmajoritetens inbjudan att lägga ned även den begränsade aktivitet som hittills rått inom departementet. Ty stannar vi där, måste skolledare och lokala skolstyrelser uppfatta detta som ett bevis på att några verkliga förändringar över huvud taget inte är att vänta. Detta måste i sin tur komma att prägla den allmänna debatten om skolreformens förverkligande.

Har vi att räkna med klassavdelningar i storleken 30 elever och däröver för hela 60-talet, blir också möjligheterna att nå fram till en organisationsform, som tillåter en individualiserad undervisning inom klassens ram i det närmaste obefintliga. Men står det på regeringens arbetsprogram att bidra till en kraftig sänkning, då bidrar man också till att vinna gehör för kraven för ett sammanhållande en bit upp i högstadiet av eleverna i de klasser där de gått under låg- och mellanstadiet. Denna fråga kan alltså inte frikopplas från den aktuella debatten om högstadiets bästa och rimliga differentiering.

Herr talman! Låt oss inte skiljas från denna punkt här i dag, förrän vi fått en bestämd utfästelse från ecklesiastikministern att han, trots den dåliga rekommendation som han här får av sina partivänner i statsutskottet, själv är beredd att lägga upp utredningsarbetet på ett sådant sätt att han kan komma igen redan nästa år med en klar anvisning om vad sänkningarna först skall sättas in och i vilken takt de skall kunna bedrivas under 60-talet. Jag yrkar bifall till reservationerna vid punkterna 39—41.

Fru SJÖQVIST (h):

Herr talman! Jag instämmer i vad herr Helén sagt och ber också att få in-

Allmänna läroverken: Avlöningar

stämma i det yrkande han ställt. Jag skulle emellertid vilja komma med ytterligare några synpunkter.

Det händer ofta att frågor som har nära samband med ungdomens fostran behandlas i denna kammare. Någon statistik har jag tyvärr inte som visar hur ofta sådana frågor varit på tapeten. Det torde emellertid vid det här laget finnas ett omfattande statistiskt material angående graden och arten av våra dagars ungdomsproblem, ett material som då och då vädrats här i kammaren. Ändå har vi, herr talman, tyvärr en känsla av att stå och stampa på samma fläck. Vi söker den dag som i dag är att på allt sätt utreda orsakerna.

För några veckor sedan behandlades skolans disciplinproblem i en livlig debatt, föranledd av ett par interpellationer som ecklesiastikministern hade att besvara. Intresset för frågan verkade dock till största delen vara koncentrerat till de deltagande debattörerna, och man får kanske förstå övriga av kammarens ledamöter. Debatterna i ungdomsfrågorna har ju tyvärr förlorat sin verkan. Det förefaller som om vi snart inte längre orkar engagera oss. Men då, mina kära kammarkollegor, är det också verklig fara på färde!

I denna interpellationsdebatt snudda de flera av talarna vid den fråga vi i dag behandlar, nämligen frågan om en sänkning av elevantalet i klasserna. Det var fullständigt naturligt att i en debatt om skolans disciplinproblem komma in på de åtgärder som skulle kunna hjälpa till att lösa ett av de svåraste problem som dagens skola har att kämpa med. Talet om den mest angelägna skolreformen har kanske tyvärr blivit en slogan, men vi vet alla att det ligger djupaste allvar bakom. För mig är denna reform en hjärteangelägenhet, och jag är övertygad om att jag har Sveriges lärarkår bakom mig. Det gläder mig därför uppriktigt att de borgerliga ledamöterna av statsutskottets andra avdelning har kunnat enas om en reservation som i

alla fall innebär en början till en förbättring. Det är en praktisk åtgärd som måste verka uppmuntrande på vår svenska lärarkår, som härigenom får se ett konkret bevis för att vi verkligen försöker göra något och inte nöjer oss med tomma talesätt.

Men när utskottet understryker att en minskning av elevantalet över lag i klasserna alljämt bör vara en av de väsentliga riktpunkterna i det ständigt fortgående mera långsiktiga planeringsarbetet på skolans område, känner vi oss inte på något sätt rörda av tacksamhet. Det har sagts så många gånger och det har hittills inte förpliktat till någon konkret åtgärd.

I detta land betalar vi miljoner och åter miljoner i anslag till värden av ungdom som kommit på villovägar, men när det gäller en så viktig förebyggande åtgärd som den vi nu behandlar, håller vi hårt om penningpungen. En elev som blir aldrig så ompysslad i ekonomiskt avseende är inte hjälpt om inte han eller hon får den arbetsro som behövs för att nå ett gott resultat. Även en lärare behöver lugn i sin klass för att kunna meddela den individuella undervisning vi strävar efter att ge våra elever. Den personliga kontakten med varje elev, vilken är ett axiom i all undervisning, uteblir om inte förutsättningarna finns. Därmed försämras också det kunskapsmässiga resultatet, vilket även indirekt får en menlig inverkan på den fostrande uppgift som skolan har.

Det kan bli disciplinsvårigheter för en aldrig så skicklig lärare, helt enkelt beroende på att våra barn lika litet som vi kan undgå att känna det jäkt och den oro som sätter sin prägel på vår tid. Upplever man sedan sin egen omställningsprocess är det inte att undra på om det kan bli besvärligt för den skickligaste pedagog. Desto värre blir det för en kategori lärare som vi har många av i dag, nämligen de lärare som får undervisa i ämnen som de inte be-

Allmänna läroverken: Avlöningar

härskar. För dessa kan skolan bli ett pinorum där man kan tala om mentalhygieniska skador på både lärare och elever.

Jag tror inte att jag behöver säga mer. De flesta av oss torde känna till detta förut. Men jag har ett behov av att få understryka vilka svårigheter vi har att kämpa med, och jag har även velat ge bakgrunden till den som sagt mest angelägna skolreformen.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag tillåter mig utgå från att överläggningen kan utsträckas till att omfatta icke blott punkt 39 utan även punkt 41 på grund av det intima samband som råder mellan de tvenne punkterna.

I det här aktuella avsnittet av statsverkspropositionen redovisar departementschefen inom departementet gjord analys av de ekonomiska konsekvenser som följer med realiserandet av målsättningen: en fortgående minskning av elevantalet per klassenhet i olika skolformer. Såvitt jag fattat departementschefen rätt, begärs även att riksdagen på grundval av det föreliggande materialet i princip skall uttala sig om målsättningen i fråga om klassavdelningarnas framtida storlek.

I en interpellationsdebatt för kort tid sedan behandlades som redan nämnts skolans disciplinproblem. Låt mig konstatera att dessa problem finns, även om de inte är så stora som de som städse vill klanka på nutidens ungdom menar. Problemen finns och får inte nonchaleras. Tidigare var i långt större utsträckning än nu hemmet och arbetsplatsen synonyma begrepp för de familjeansvariga. Detta resulterade även i att föräldrarna på ett mycket effektivt sätt än vad som nu kan ske kunde synkronisera sitt förvärsarbete med de ungas fostran och utbildning. Den omvandling som skett mot allt större och alltmer maskinella enheter i förvärsarbetet har oundgängligen även haft

konsekvenser för familjelivet. Den har, vi må tycka om det eller inte, accentuerat behovet av samhällsliga insatser i fråga om de ungas fostran och utbildning. Medvetandet härom, insikten om samhällets ökade ansvar, må ligga till grund för våra bedömningar och ställningstaganden i skolfrågor i allmänhet.

Skall dagens och morgondagens skola kunna något så när fylla uppgiften att ej blott idka korvstoppning av ett kvantum kunskaper utan även ge de unga en fostran för livet, erfordras ett personligt engagemang gentemot varje elev från lärarens sida. Det är då uppenbart att ju större klasserna är desto svårare måste det bli för lärarna att positivt medverka vid upprättande av det personliga sjökort som varje individ behöver för livsseglatsen. Ett minskat antal elever per klassenhet i våra skolor är ett önskemål som vi kan ge vår avslutning till.

Vi kan utreda och mäta i pengar vad varje grad av minskning av elevantalet per klass kostar det allmänna. Vad vi inte kan objektivt utreda och mäta i pengar är vad samhället vid en ökad personlig omvårdnad av de unga vinner på plussidan i form av minskad brottslighet och ökade produktiva insatser.

Jag vågar — trots att någon objektiv mätsticka härvidlag inte kan konstrueras — ge uttryck åt den uppfattningen att här står mycket att vinna. Vad som satsas på utbildning och fostran är på lång sikt lönsamma investeringar.

Ur de synpunkter jag här anfört förefaller det mig vara riktigt att riksdagen återigen ger uttryck för sin önskan om en fortsatt strävan mot mindre klassavdelningar. Detta bör även ske med blicken öppen för — och i klart medvetande om — de direkta ekonomiska konsekvenserna.

Det kan ifrågasättas om det är tillräckligt, att riksdagen endast i mer allmänna ordalag uttalar sitt intresse för en målsättning syftande mot mindre klassavdelningar. Detta har nu skett

Allmänna läroverken: Avlöningar

flera år å rad. Då resultatet det oaktat är fjärran bör riksdagen aktualisera delreformer, och samtidigt är etapper på väg mot mindre klassavdelningar och därmed en effektivare skola. Det är därför som i den aktuella fyrpartimotionen och i reservationerna nr 4 och 5 påyrkas direkta delreformer, syftande mot mindre klassavdelningar. Ett förmånligare delningstal i realskolans avgångsklasser, ett minskat elevantal i slöjdvadningarna inom folkskolan och på enhetsskolans mellanstadium framstår som så angelägna, att de bör i dag beslutas.

Prioritet vid ett fortsatt strävande mot att — även om det sker i etapper — ernå mindre klassavdelningar bör ges problemet om bevarande så långt detta är möjligt av landsbygdens skolor. Förmånliga delningstal för att så långt det är realistiskt åt en bygd bevara den livsnerv som byskolan utgör är påkallade. Det angelägna ärendet att inte bara åt byn bevara dess skola utan även med rimliga avstånd och skolskjutstider få organiserat effektiva högstudier påkallar sänkta delningstal på den utpräglade landsbygden.

Herr talman! Utifrån de synpunkter jag här anfört vill jag för min egen del och såvitt jag kan förstå också å min partigrupps vägnar yrka bifall till reservationerna vid punkterna 39 och 41. Beslut i enlighet med dessa reservationer är etapper på vägen mot mindre klassavdelningar, innebärande större personlig omvårdnad om varje skolelev. Varje sådan etapp vi kan besluta oss för, samla oss till, är genomförandet av en skolreform.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Av de motioner, som väckts i samband med punkt 39, Allmänna läroverken: Avlöningar, statsutskottets utlåtande nr 8, vill jag här fästa kammarens uppmärksamhet vid motionerna I: 372, av herrar Nestrup och Sunne, och II: 474 av mig själv m. fl.

I dem hemställes att riksdagen måtte besluta, dels att tre nya lärarkursanstalter skall inrättas från och med budgetåret 1960/61, dels också att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning angående möjligheterna att genom inrättande av nya lärarhögskolor eller praktiska lärarkursanstalter öka utbildningskapaciteten i den utsträckning, som en beräkning av lärarbehovet motiverar.

Utskottet har behandlat motionerna med ganska stor välvilja. Vad beträffar den påyrkade skrivelsen till Kungl. Maj:t med förslag om utredning angående utökning av utbildningskapaciteten, avstyrker utskottet dock förslaget. Orsaken härtill är, att det under hand erfarits, att en dylik utredning nu förberedes inom ecklesiastikdepartementet. Inte utan tillfredsställelse noterar jag som motionär denna utveckling av frågan. Syftet med vår hemställan är därmed nått.

Låt mig härtill bara foga en stilla suck om att det inte må dra för långt ut på tiden med förberedelserna, utan att den utredning, som nu förbereds, snart nog skall komma i gång. Saken brådskar verkligen.

I fråga om förslaget att fr. o. m. nästa budgetår anordna ytterligare två lärarkursanstalter utöver den som Kungl. Maj:t föreslagit framhåller utskottet att starka skäl talar för en ytterligare ökning av kapaciteten på detta område. Trots det avstyrker utskottet motionärernas hemställan också i denna del. Till detta avstyrkande fogar utskottet emellertid följande råd: »Kungl. Maj:t torde i fortsättningen böra uppmärksamt följa detta spörsmål och så snart ekonomiska förutsättningar härför föreligger för riksdagen framlägga förslag i ämnet.»

Här möter oss i själva verket ett problem som det gäller för statsmakterna att snarast möjligt lösa. Den som under årens lopp studerat rapporterna om försöksverksamheten med den nioåriga

Allmänna läroverken: Avlöningar

grundskolan har säkerligen fäst sig vid det faktum, att de tre sista årsklasserna i mycket ringa utsträckning haft tillgång till väl kvalificerade lärare med full utbildning. Det är visserligen sant att situationen under den senaste tiden blivit något bättre. Mycket återstår dock att göra på detta område. En starkt bidragande orsak till detta avvita förhållande är enligt min och mångas mening den bristande utbildningskapaciteten hos lärarkursanstalterna och lärarhögskolorna. Det tar på tok för lång tid för de unga filosofie magistrarna, innan de får tillfälle att avsluta sin lärarutbildning med en praktisk lärarkurs eller lärarhögskola.

Låt mig bara få nämna några siffror. I den mån siffror kan tala är de ytterst värtaliga. I höstas bestod »provårskön» av 2 300 sökande. Utbildningskapaciteten per år ligger omkring 500. Några år framåt kommer tillskottet av sökande från universiteten, beräknar man, att utgöra cirka 750. Som synes ökar »provårskön» årligen med cirka 250. En sådan situation kan för skolans del endast betecknas med omdömet ohållbar. Redan år 1954 uttalade riksdagen sin önskan att frågan skulle följas med största uppmärksamhet. Fyra år senare, alltså 1958, förordade skolöverstyrelsen en utredning. Hittills har dock intet gjorts. Det är i denna situation som motionerna tillkommit om inrättande av ytterligare två lärarkursanstalter.

Herr talman! Då nu en utredning, enligt vad utskottet erfarit, redan förbereds inom ecklesiastikdepartementet, låter jag denna sak falla. Men jag tillåter mig i stället att yrka bifall till motionerna I: 372 och II: 474 i den del som föreslår inrättande fr. o. m. nästa budgetår av två lärarkursanstalter utöver den av Kungl. Maj:t föreslagna.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Herr Helén yttrade, när han krävde kraftåtgärder i fråga om de stora klasserna, att han inte menade nå-

got så ynkligt som denna mycket förhånade minskning med ett halvt barn per år under en fyraårsperiod. Han ville vidare ha besked, huruvida vi under hela 1960-talet skulle behöva arbeta med klasser på 30 elever eller flera. Herr Helén anser alltså att åtgärder skall vidtagas inom en kortare tidrymd än en tioårsperiod och att de skall vara mera långtgående än en minskning av elevantalet med ett halvt barn per år.

En minskning med fem elever per år över hela fältet skulle — såsom framgår av den grova överslagsberäkningen inom departementet — kosta 83 miljoner i årliga driftkostnader. En sådan minskning vill man alltså genomföra på kortare tid än tio år. Fem år skulle innebära en minskning av elevantalet med ett barn per år.

Vi är alla överens om att detta i och för sig vore en önskvärd åtgärd, men vi vet också att just på utbildningens område har vi oerhörda problem framför oss. Ingen lär kunna påstå att utbildningsfrågorna blivit styvmoderligt behandlade i diskussionen om hur vi skall använda våra samlade resurser. Med glädjande enighet har alla partier gått in för att satsa på utbildningen så långt vi någonsin förmår. Men även där finns det ju en gräns.

Utgifterna måste vägas mot varandra, de måste vägas mot utgifter på andra områden. Och just med tanke på det stora intresse som finns överallt för att föra fram utbildningsfrågorna tror jag det är realistiskt att påstå, att ecklesiastikdepartementet har fått så mycket det över huvud taget går att klämma ut, jämfört med de andra departementen.

Därmed är vi framme vid konstaterandet: skall vi väsentligt kunna öka utgifterna på detta område, måste medlen huvudsakligen tagas från något annat område inom ecklesiastikdepartementets stat.

Bland de ärenden som ligger på riksdagens bord finns ett mycket storstiltat förslag, som vi alla gläder oss över,

Allmänna läroverken: Avlöningar

nämligen förslaget om upprustning av universitet och högskolor. Jag väljer detta som exempel, därför att kostnaden är ungefär densamma som för en minskning av elevantalet med fem elever per klass. Man vill här under en femårsperiod rusta upp för 79 miljoner kronor. Hela detta verkligt storstilade förslag kostar alltså mindre för en femårsperiod än vad det skulle kosta att minska elevantalet med en elev per år under samma femårsperiod. Skulle, för att ställa saken på sin spets, herr Helén eller någon annan vara villig att säga, att låt oss ta denna femårsplan för universiteten på tio år i stället och under samma tioårsperiod årligen sänka elevantalet med den där stackars halva ungen?

Jag tar detta exempel inte alls därför att jag menar att man skall göra sådana avvägningar utan för att visa, vilken storleksordning detta förslag har. Vill man inte ta pengarna från universitetsupprustningen, får man ta dem någon annanstans. Vi har ju hela utbyggnaden av yrkesskoleväsendet, som skett explosionsartat men som ändå inte hunnit med utan där det är nödvändigt att gå ännu snabbare fram. Vill man bromsa den utvecklingen till förmån för denna sänkning av elevantalet?

Det är nödvändigt att vi i detta sammanhang frågar oss: Var skall vi pruta? Så mycket vet alla vi som varit med här några år, att när man kommer upp till utgifter på tiotals miljoner, går en utgiftsökning för ett ändamål ut över något annat, och det går i allmänhet ut över något annat inom samma område.

Herr Helén efterlyste konkreta exempel på vad utskottet menar kan göras. Jag vill returnera det med att anhålla om konkreta exempel på vilka inskränkningar vi skall göra för att få utrymme för denna minskning av elevantalet.

Utskottet har inte tänkt sig att ingenting skall ske här. Majoriteten är lika

medveten som reservanterna om att det är nödvändigt att göra något. Hur ansträngda våra resurser än är måste något göras fortast möjligt och göras så, att det verkligen ger effekt. Men vi tror att just på grund av de begränsade möjligheter vi har är det vida viktigare att sätta in så att säga punktaktioner än att binda oss för en generell sänkning av elevantalet, vilken kostar mycket och kommer att ta mycket lång tid, innan den når effekt. Det är inte lika illa ställt på alla håll, och det är inte alltid en stor klass i och för sig är en olycka. Inte heller — det vill jag framhålla i detta sammanhang — är en klass bättre ju mindre den är. Man når ganska snart ned till den gräns, varunder det inte är bra att klassen fortsätter att krympa. För egen räkning vill jag absolut inte ha en klass med mindre än 20 elever. Enligt den erfarenhet jag har som lärare ligger idealet någonstans vid 22—23, och det ganska oberoende av skolformen. Jag har haft en B 3-skola med 13 barn, och jag har haft en B 3-skola med 27 barn. Skulle jag få välja, valde jag utan tvekan den med 27 barn. Det var arbetssamt, men det var mycket roligare, rent ut sagt, än att ha en klass med 13 elever. Det var för liten enhet.

Detta gäller även i fråga om andra skolformer. Man skall inte tro att man når bättre effekt, om elevantalet är lågt. Skolan är en social gemenskap, och gruppen skall vara tillräckligt stor för att man skall få ut det mesta möjliga av den. Ett medeltal på 25 barn i folkskolan skulle betyda, att vi fick en hel del klasser med mindre än 20 elever, och det är ingenting att sträva efter.

Det är därför viktigare att komma åt de stora klasserna, och därvid måste man komma bort från medeltalstänkandet. Det hjälper varken lärare eller elever i en klass på 37—38 barn, om det av något skäl som man inte kan råda över finns en klass inom ett annat område som endast har 15—16 elever. Alla som har praktisk erfarenhet av dessa

Allmänna läroverken: Avlöningar

förhållanden vet, att det på grund av utflyttning från kommunen eller dylikt kan uppstå en sådan situation att man får en avdelning med 15 elever. Det finns inte möjlighet att hastigt och lustigt slopa den och flytta barnen någon annanstans. För att uppväga det förhållandet behövs alltså tre klasser på 35 elever.

Det är orimligt att räkna på det sättet. Vi anser att om de nuvarande bestämmelserna tillämpas förnuftigt och med omdöme, finns det möjlighet att komma till rätta med problemet med de stora klasserna. Tidigare har folkskoleinspektörerna gjort denna prövning, som varit så att säga rent teknisk: där finns så och så många barn, då skall det finnas så och så många läraravdelningar. Nu har vi med länskolnämnderna fått ett organ som har betydligt större makt och inflytande än vad folkskoleinspektörerna hade och som dessutom har möjlighet till lokal överblick på annat sätt än skolöverstyrelsen.

Herr Helén frågade vad en skolchef skall göra. Jo, om en skolchef finner att han får tre—fyra parallellklasser med upp till 35 barn i varje, skall han be att få inrätta ännu en parallellklass, även om han därmed överskrider medeltalet för hela skolan. Och till den framställningen skall länskolnämnden ställa sig välvillig. Problemen kan givetvis bli ganska olika beroende på skolornas storlek. Om man har låt oss säga mellan 105 och 110 elever i en årgång, kan man dela upp dem på tre klasser med 35—36 elever i varje, eller man kan dela upp dem på fyra klasser med 26—27 elever i varje. I den situationen kan man alltså komma ned till en mycket bra storlek på klassen genom en kostnadsökning på lärarlönesidan med 25 procent. Har man däremot en liten skolenhet, där det finns en klass med 35—36 elever och där frågan uppstår, om man skall ha en klass eller två parallellklasser, skall man då dela denna klass? Gör man det får man dels två klasser som är i minsta laget,

för att inte säga för små, och dels en fördubbling av lärarlönen. I det fallet bör det vara rimligare att behålla den stora klassen men vidta förstärkningsanordningar, låta läraren läsa med delad klass inte alltför få timmar eller vidtaga andra förstärkningsåtgärder.

Det är därför inte möjligt att göra en utredning som skall komma med generella bestämmelser. Vad som behövs är att laga efter läglighet, att sätta in åtgärderna på sådant sätt, att de till rimliga kostnader ger bästa möjliga resultat.

En annan sak som är ytterligt viktig härvidlag är utrymmena. Om jag skall återgå till att tala om min egen erfarenhet, så hade jag under det år av min lärartid, som jag minns som en mar-dröm, 30 barn i A-skola. Det var i och för sig inte alls någon orimlig klass, men det var en folkskoleklass i ett skolrum som var avsett för 24 småskolebarn. Eleverna satt nästan i knä på varandra. Därtill hade inte mindre än fyra av dessa 30 elever kommit till klassen därför att de av läkare i storstäder hade förklarats inte kunna gå kvar i staden utan skulle ut på den lugna landsbygden för att laga sina trasiga nerver. En var försöksutskrivnen från sinnessjukhus, och beträffande en av de andra hade läkarna förklarat, att om denna pojke skulle gå kvar i skolan i Stockholm, komme han inom de närmaste månaderna att hamna på sinnessjukhus. Att i detta överfulla klassrum med 30 barn vara någon sorts psykolog för mentalt svårt skadade barn saknade jag utbildning för. Det året var olidligt, men det berodde inte på att det var 30 barn i klassen. Jag skulle mycket hellre vilja ha 35 barn i ett klassrum av normal storlek och med normala barn — då räknar jag även s. k. busfrön till de normala. Det är just de mentalt skadade barnen som vållar de stora problemen. Det är mycket viktigare att finna vägar att effektivt ta hand om dem än att genomföra en generell sänkning av elevantalet i klasserna.

Allmänna läroverken: Avlöningar

Jag kan i detta sammanhang hänvisa till den punkt i utskottets utlåtande som vi senast voterade om, där det var fråga om en avstyrkt motion, vilken jag varit med om att väcka och som jag med glädje medverkade till att avslå, därför att vi hade fått reda på att saken är på gång. Det var fråga om särskoleseminarium. Vi har inte någon välordnad utbildning för de människor som skall ta hand om dessa barn som vållar så många svårigheter och som vi gör så litet för. Det är en mycket väsentlig sak för att få bättre arbetsförhållanden i skolan, att man ordnar en god utbildning för folk som kan ta hand om detta ganska lilla fåtal elever, som vållar de verkligt stora svårigheterna i skolan. Där gäller det i många fall ett så litet fåtal att även en någorlunda måttlig summa kan göra verkligt märkbar effekt, medan motsvarande summa för en mera generell åtgärd som sänkning av elevantalet i klasserna knappast skulle märkas i det enskilda fallet.

Låt oss sätta in resurserna på åtgärder som gör märkbar nytta. Sådana områden är dels och framför allt ett bättre omhändertagande av de i ett eller annat avseende handikappade barnen, som vållar svårigheter för sig själva och andra, dels t. ex. delning av klassen under vissa timmar ävensom materiella resurser för gruppundervisning, så att man kan ha ett grupprum i direkt anslutning till klassrummen, till vilket man kan skicka ut en del elever för att fortfarande under lärares övervakning sköta vissa uppgifter, medan läraren får ägna sig åt dem som är kvar. Det är sådana saker man måste ta hänsyn till vid skolbyggnader och som man tyvärr inte kan göra mycket åt i de skolor vi redan har. Det finns många sådana åtgärder som är begränsade till sitt omfång men som gör stor nytta. Dessa åtgärder skall vidtas lokalt. Det är skoldistriktet som, naturligtvis i samråd med och under vägledning av länsskol-

nämnderna och inspektörerna, skall pröva sig fram till sådana åtgärder.

Vi anser att vi med utskottsmajoritetens skrivning har sagt ifrån, att sådana åtgärder skall få göras och att det bör ske inom de nuvarande bestämmelsernas ram. Om det skulle visa sig att det inte går inom dessa bestämmelsernas ram, får man återkomma för att få till stånd en ändring av bestämmelserna. Åtgärder av denna art tror jag mera på än en så generell åtgärd som sänkning av klassernas storlek, därför att en dylik åtgärd endast kan ske på mycket lång sikt och skulle gå ut över andra åtgärder, som vi inte är villiga att inskränka på.

Med detta, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är något verkligt fascinerande över denna debatt — det är så oerhört lätt att instämma med alla talare. Alla talare, framför allt de som använder mycket vackra ord, efterlyser en kolossal handlingskraft när det gäller att mobilisera miljonerna.

Jag kommer, herr talman, bara att mycket kort uppehålla mig vid frågan om elevantalet i klasserna. Jag vill göra det med hänvisning till att vi är eniga i sak, vilket jag påstod i första kammaren men där blev motsagd av högermannen herr Bergh. Jag tror vi är eniga i sak. Dessutom har jag såväl här i kammaren som vid en rad andra tillfällen gjort deklARATIONER i denna fråga.

Vad det här gäller är ju egentligen om en utredning skall verkställas i ämnet. Jag har inte kunnat läsa reservanternas förslag på annat sätt än att även de kommer med en rad ord och ingenting annat. Med anledning av att det i reservationen under punkt 39 står att man skall utreda den långsiktiga målsättningen för en minskning av elevantalet i klasserna måste jag fråga mig: Är det någonting att utreda, om vi är

Allmänna läroverken: Avlöningar

överens om den? Regeringen lekte med tanken på en sänkning av elevantalet med fem i klasserna över hela linjen och kom fram till att det av statsfinansiella skäl var omöjligt under de närmaste åren. Jag behöver bara nämna siffrorna 83 miljoner kronor på driftbudgeten och minst 150 miljoner kronor på kapitalbudgeten i form av anslag till skolbyggnader. Alltså, målsättningen behöver vi väl inte utreda. Det är väl knappast någon här i kammaren som vill gå längre än till en generell sänkning av fem elever i klasserna.

Sedan gäller det angelägenhetsgraderingen. Därvidlag har reservanterna fört fram två förslag. De har pekat på den sista realskoleklassen, och det tycker jag är bra. Det är ett kritiskt område. De har liksom jag själv pekat på angelägenheten av att kunna sänka delningstalet från 25 till 20 i slöjdvadlingarna. Det är också riktigt. Man skulle kunna nämna andra områden, t. ex. sjunde och åttonde klasserna i den vanliga folkskolan. Jag skulle tro att ur disciplinsynpunkt är det ganska besvärligt med de stora klasserna där. Man kan också gå på den linje som fröken Olsson närmast skisserat, och då finns det inte heller egentligen något att utreda.

Vad är det som har skett i departementet? Jo, vi började att förbereda den av riksdagen begärda utredningen och kom därvid fram till att det var frågan om väldiga belopp, i miljoner räknat. Även om man slår in på delreformernas väg, såsom riksdagen gjort tidigare och bör fortsätta med, skulle för varje avsnitt kostnaderna uppgå till 10, 15 eller 20 miljoner kronor. Vad återstår då att utreda? Ja, om det beslutas en reform, måste det finnas en detaljplanering, som är färsk och aktuell. Om riksdagen t. ex. skulle gå in för en sänkning av elevantalet i realskolan och på enhetsskolans högstaadium, så måste vi praktiskt taget samtidigt som beslutet fattas veta, om det

finns lokala förutsättningar för att genomföra reformen, därest den inte bara skall stanna på papperet. Sådana utredningar är tidsödande, och jag har därför ansett att man borde vänta med dem tills det kommit en klarsignal från riksdagen.

Utskottets representant fröken Olsson har här sagt att åttonde huvudtiteln förmodligen inte kan få större del av den gemensamma kakan. Jag vill inte yttra mig om den saken. Men när man, såsom fru Sjöqvist gjorde, i ord kräver stora insatser på detta område, borde man också vara beredd att peka på något annat område inom kulturhuvudtiteln som skulle kunna stå tillbaka. Under debatten i första kammaren roade jag mig med att ställa en fråga till herr Bergh, och jag kanske får ställa samma fråga till hans medmotionärer i denna kammare.

Det är en mycket berömd eller rättare sagt beryktad motion som högern vid årets riksdag lagt fram — såsom jag sade under debatten i medkammaren kommer den kanske i historiens ljus att bli ännu mer berömd — när högern vill göra rent bord med en rad anslag på åttonde huvudtiteln, från stipendier till tonsättare och författare, forskningsanslag, naturastipendier, fram till anslag till ungdomsvården och annat. Man vill antingen stryka eller pruta på anslagen till en hel rad av angelägna ting på kulturhuvudtiteln och därigenom möjligen kunna spara 70—80 miljoner kronor. Med anledning därav ställde jag till herr Bergh den fråga som jag nu vill rikta till fru Sjöqvist: ligger bakom denna kulturella nedrustningsaktion kanske den tanken att pengarna skulle kunna användas på bättre sätt genom att exempelvis sänka elevantalet i klasserna? Jag fick inte något svar av herr Bergh; han sade bara att han skulle återkomma. Jag kanske nu kan få ett svar av fru Sjöqvist.

Jag vill, herr talman, upprepa att när herr Helén säger att riksdagen inte kan

Allmänna läroverken: Avlöningar

ta ställning till frågan om elevantalet förrän det föreligger ett ordentligt utredningsmaterial, så förstår jag inte detta. Riksdagen vet vilka kostnader det rör sig om: 83 miljoner kronor för en sänkning av elevantalet över lag med 5; 15 miljoner kronor eller 21 miljoner kronor för en delreform. Varför då inte fatta ett beslut i enlighet med något av dessa alternativ, om man anser sig kunna ta kostnaden? Utskottsmajoriteten har anlagt samma statsfinansiella synpunkter som regeringen. Om reservanterna inte gör detta, så varför inte tala om det i stället för att bara kräva utredningar och planeringar?

Nu kan man peka på att man har motionerat om ett förstärkningsanslag på 2 miljoner kronor under punkt 41. Det är belysande för situationen att detta i och för sig stora belopp inte ens räcker för den reform som påyrkas i motionens kläm, nämligen en sänkning av delningstalet i folkskolans slöjdavdelningar, vilket skulle medföra en kostnad av 3 miljoner kronor, och i real skolans högsta klass, för vilken kostnaden skulle bli 3,2 miljoner kronor. Vad man sålunda inbjuder riksdagen att ta ställning till innebär i realiteten en utgiftsökning på 6,2 miljoner kronor. Det är sådana tal det hela tiden rör sig om.

Jag vill försäkra herr Helén — och jag tror mig kunna göra det på regeringens vägnar — att vi har en mycket klar målsättning när det gäller skolreformen och att därvid en sänkning av elevantalet i klasserna framstår som en ytterligt angelägen sak. Det är den statsfinansiella bedömningen och ingenting annat som ligger bakom den tvekan vi i år visat. Såvitt jag förstår har såväl majoriteten som minoriteten inom utskottet gjort exakt samma bedömning av den reella frågan.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman och statsrådet gör sig gemensamt skyldiga till det misstaget, att de förutsätter att

reservanterna skulle utgå ifrån att det enda som hjälper är en sänkning av elevantalet med samma tal hela vägen genom klasserna. Men vi delar ju den principiella syn, som både fröken Olsson och statsrådet har, nämligen att man måste gå fram på andra vägar för att få bort de största klasserna, och det är just därför vi kräver en fortsatt detaljplanering. Det är tyvärr inte tillräckligt med de i och för sig välvilligt menade anvisningar till länskolnämnderna som finns i utskottsutlåtandet. Dessa räcker ju inte ens som en klarsignal till statsrådet, eftersom han därigenom inte har fått vad han begär, nämligen ett bestämt uttalande om att riksdagen är beredd att fortsätta på den inslagna vägen fram till en sänkning av elevantalet med samma effekt som i genomsnitt 5 elever per klass.

Statsrådet har från de tre oppositionspartierna men tyvärr inte från sina egna partivänner fått en klarsignal att gå vidare med ett sådant utredningsarbete.

Vad det gäller är frågan om de två delreformer, för vilka pengar här har föreslagits. Vi har stannat vid två miljoner kronor av det skälet att beslutet nu kommer att fattas så sent, att skolledarna inte kommer att fullt kunna utnyttja anslaget under året 1960/61. Vi är emellertid också härvidlag beredda att ta kostnaden av ca sex miljoner kronor per budgetår.

Till sist vill jag säga till fröken Olsson, att detta inte får vara en fråga om konkurrens bara inom åttonde huvudtiteln. Denna huvudtitel kan inte ha uppnått den punkt, över vilken den inte får fortsätta. Vi befinner oss ungefär på 1929 års nivå i fråga om åttonde huvudtitelns andel i driftbudgeten, och det kan inte få vara målsättningen vare sig för den nu sittande regeringen eller någon annan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Helén påstår, att jag har fått klarsignal från minoriteten att gå vidare med utredningsarbetet, medan däremot majoriteten skulle ha en annan uppfattning. Själva utredningsarbetet är inte den väsentliga frågan, om en regering — det kan eventuellt vara en annan i höst — märker, att det finns ekonomiska förutsättningar för att göra en reform på detta område. Om jag skulle vara i den situationen att jag hade nöjet att få göra detta konstaterande, inte komme utredningen då att vara något skäl för mig att påstå, att jag inte kunde lägga fram ett förslag. Utredningsarbetet är mödosamt, men ur departementets synpunkt skulle vi aldrig komma på den idén att skylla ifrån oss på det och säga, att vi inte hinner göra det eller det. Det är denna väsentliga skillnad, som reservanterna inte vill förstå, nämligen att det är den ekonomiska bedömningen som måste gå först. När den är gjord, nog klarar vi också utredningsarbetet, vare sig utskottet skriver det ena eller det andra. Den meningslösa skenfäkningen här, när man skyller på att man skall utreda denna fråga och att man skall lägga fram planer o. s. v., är en politik som jag har ledsnat på. Vi har ju diskuterat denna fråga i trettio år; den är ständigt aktuell i svensk pedagogisk debatt.

Jag menade, att om exempelvis riksdagen hade framhållit, att det är en felaktig avvägning inom åttonde huvudtiteln och att detta är ett område, där man måste skynda snabbt och i stället hålla igen på något annat, hade det varit en verklig tankeställare. Det har inte skett. Jag vill erinra herr Helén om att vi inom vår gemensamma skolberedning har en undersökning i gång om olika delningstal. Herr Helén har själv mycket framgångsrikt lett en specialkommitté inom beredningen, som har till uppgift att ge skolan bättre pedagogiska hjälpmedel och rusta upp det inre arbetet över huvud taget. Vi

Allmänna läroverken: Avlöningar

gjorde en ekonomisk kalkyl, och den slutade på ett par tiotal miljoner kronor. Denna reform som verkar i samma riktning — flera hjälpmedel av olika slag — skulle också vara av stort pedagogiskt värde, ibland kanske till och med av större värde än en sänkning av elevantalet med tre eller två eller en eller en halv eller vad man kan orka med. Det är denna precisering av riksdagens ståndpunkt, som enligt min mening har uteblivit även denna gång.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill försäkra ecklesiastikministern, att vi inte driver detta utredningskrav som ett självändamål. Pondera att ecklesiastikministern i oktober månad i höst under pågående budgetberedning kommer att få veta, att han utöver de önskemål, som han framställt, på grund av den allmänna opinionens tryck också kan räkna med tio miljoner kronor för omedelbart insättande på denna front för att få mindre klassavdelningar; kan statsrådet då försäkra, att man fram till den dag, då statsverkspropositionen skall läggas på riksdagens bord, har hunnit prestera den detaljinventering av lärartillgång och lokaltillgång, som kan vara erforderlig för att beslut skall kunna fattas nästa år?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Är de tio miljoner kronorna disponibla, herr Helén, svarar jag obetingat ja på frågan.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Här skulle väl debatten med fördel kunna betraktas som avslutad. Jag har litet svårt att förstå meningen med att fortsätta en strid på denna punkt. Om det är något här i världen som vi är eniga om är det väl denna fråga, och jag tycker att det är en smula misslyckat att söka konstruera

Allmänna läroverken: Avlöningar

motsättningar, när vi är ense i själva grundsynen på problemet.

Vi är eniga om att det höga elevantalet i klasserna bereder skolan många svårigheter. I en stor klass hinner läraren inte ägna tillräcklig uppmärksamhet åt de enskilda elevernas problem. Han kan inte ge var och en den hjälp och handledning som skulle behövas. De stora klasserna försvårar övergången till modernare undervisningsmetoder. Ju större klassen är, desto besvärligare blir disciplinproblemen.

Vi är också eniga om att frågan om klassernas storlek ytterst är en fråga om skolans möjligheter att ge eleverna den fostran och personlighetsdanning, som numera allmänt erkännes vara dess viktigaste uppgift.

Vi har varit eniga om att kräva en sänkning av elevantalet i klasserna. Redan skolkommissionen gjorde det med kraft. När den arbetade i slutet av 1940-talet såg situationen tämligen hopplös ut för den närmaste framtiden. Vi hade lärarbrist och lokalbrist. Skolkommissionen räknade emellertid med att när de stora årskullarna hade passerat genom skolan skulle lärar- och lokalproblemen vara lösta, och då skulle det inte finnas någon anledning att låta statsfinansiella skäl stå i vägen för en sänkning av elevantalet.

Nu är vi framme vid en situation då vi skymtar möjligheter till lösningar på detta område. Ännu har vi dock inte lärare i tillräcklig utsträckning och ännu har vi inte lokalerna, trots att elevantalet sjunker. Vi måste se till att skolans utbyggnad på bredden och skolans utbyggnad uppåt får tillräckliga resurser, och det ser ut som om detta program för ett antal år framåt skulle ta våra resurser i anspråk. Jag menar alltså att vi har tid på oss att planera.

Vi håller på att sänka elevantalet från 32 till 30 på mellan- och högstadiet och från 26 till 24 på lågstadiet i folkskolan. Utskottet menar att denna sänkning skall få en omedelbar fortsättning, i det

att man söker kapa topparna, där dock klasserna på 36 till 40 vållar de allvarligaste bekymren. Utskottet rekommenderar vidare att man skall företa en successiv sänkning av elevantalet under pubertetstiden, d. v. s. under det sjunde och åttonde skolåret. Utskottet förutsätter att man hela tiden som riktpunkt skall ha en allmän sänkning av elevantalet i klasserna.

Ecklesiastikministern har bett om att få ett ställningstagande från riksdagens sida till frågan om den fortsatta sänkningen av elevantalet med hänsyn till kostnaderna. Utskottet har såvitt jag förstår givit ett positivt svar. Jag kan efter utskottets ställningstagande och deklARATIONERNA här i dag från de borgerliga partiernas sida inte se annat än att riksdagen har förklarat sig beredd att ta utgifterna så snart förslagen föreligger. Att under sådana förhållanden söka strid förefaller överflödigt och meningslöst, särskilt som den föreliggande reservationen i själva verket är till intet förpliktande. Det är alldeles onödigt att det går politik i en fråga, varom man är enig, och jag vill gärna konstatera att det är glädjande att vid behandlingen av denna fråga alla grupper varit beredda till en sänkning. Jag tror att ecklesiastikministern med denna bakgrund med stor förtröstan kan gå till verket. Om jag för min del avstår från att gå på reservationen, så är det först och främst därför, att jag inte vill ge något tecken på misstroende mot ecklesiastikministerns goda vilja i det här fallet. Jag vet att han kommer att göra allt för att få till stånd en sänkning i fortsättningen. Att under sådana förhållanden binda honom vill i varje fall inte jag vara med om.

Jag kan därför med gott samvete ställa mig bakom utskottsuttalandet, även om där finns formuleringar som förefaller mig litet underliga.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Just när jag gick förbi

Allmänna läroverken: Avlöningar

några riksdagsledamöter fick jag höra dem säga: Skall fröken Karlsson upp och tala också? Jag förstår att det är ganska olustigt när man tar till orda vid denna tidpunkt, men jag lovar att bli kort.

Först vänder jag mig till statsrådet. Jag är mycket ledsen att även jag måste vara med om vissa besparingar. Det är dock inte min skuld, och icke vår skuld. Jag anser att det är den sittande regeringen och regeringspartiet som fört oss in i ett sådant läge att vi inte har råd. Det måste ändå, herr statsrådet, vara bekymmersamt när vi nu under 30 år hållit på med att diskutera denna fråga. Sveriges lärarkår och Sveriges barn har så att säga legat i löpgravarna under ett 30-årigt krig. Trots att det parti som sitter vid makten deklarerar sin välvilja mot skolan, har inte något resultat kunnat åstadkommas i fråga om minskade klasser. Om det blir en sådan ändring att en ny majoritet uppkommer i andra kammaren — ett sådant resultat är jag också övertygad om till hösten — kommer det att föras en sådan politik, att vi får råd till att verkligen genomföra det som är riktigt och vettigt när det gäller skolan.

Jag delar herr Heléns uppfattning när han säger, att anslagen under åttonde huvudtiteln borde ökas. Det är ingen tvekan om den saken. Jag skulle vilja säga att man inte kan använda dessa 83 miljoner kronor — om detta belopp nu är rätt beräknat — bättre än att ge barnen ett bidrag till en förnuftigt använd skoltid.

Även om det mot förmodan skulle bli så att statsrådet Edenman sitter kvar som ecklesiastikminister efter årets val, hoppas jag att de önskemål som här framförts från så många håll inte skall gå statsrådet förbi utan sätta påtagliga spår efter sig. Många gånger har jag förvånat mig över att inte föräldrarna i detta land högljutt sagt ifrån, att detta är en av de allra angelägnaste frågorna.

Jag gläder mig ofantligt mycket över att fröken Olsson ändrat sin för några år sedan deklarerade uppfattning. Då hade jag nöjet att lägga fram en motion med ett förslag om att ingen klass på folkskolestadiet skulle ha över 30 elever och ingen småskoleklass skulle ha mer än 24 elever. Tyvärr ville inte fröken Olsson då vara med om detta.

Fröken Olsson säger vidare att man redan med nu befintliga regler kan göra förändringar till det bättre. Då måste jag säga att kritiken i första hand måste drabba ecklesiastikministern, sedan skolöverstyrelsen och till sist alla våra rektorer därför att de inte tillvaratagit de möjligheter som finns.

Slutligen säger fröken Olsson att det viktigaste är att hjälpa de mentalt skadade barnen och på så sätt ordna, att det blir en lättnad för klasserna att slippa ha dem. Det ena goda behöver emellertid inte på något sätt utesluta det andra.

Fru SJÖQVIST (h):

Herr talman! Statsrådet har riktat en fråga till mig. Nu har fröken Karlsson redan besvarat den, och jag skulle egentligen bara behöva instämma med henne. Avslutningsvis skulle jag dock vilja säga att det är sant, att en sådan reform som den föreslagna är förenad med stora kostnader, vilka kan vara nog så besvärande i ett ansträngt ekonomiskt läge. Vi måste emellertid också komma ihåg att de anslag vi här betalar ut — vilka betyder ett verkligt stöd åt den ungdom som så småningom skall göra sin insats i yrkes- och samhällslivet — är kanske de bästa investeringar vi kan göra i dag. mom. II med 105 röster mot 101 för re-

överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hem-

Vissa förstärkningsanordningar inom skolväsendet

ställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 39:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 4) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 105 ja och 101 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr STENBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Tavlan markerar att jag har avstått från att rösta, men jag röstade nej.

Mom. III

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i de i ämnet väck-

ta motionerna I: 372 och II: 474 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. IV och V

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 41**Vissa förstärkningsanordningar inom skolväsendet**

I de under punkten 39 redovisade likalydande motionerna I: 261 och II: 319 hade — såvitt här vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Vissa förstärkningsanordningar inom skolväsendet anvisa ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor för budgetåret 1960/61, att disponeras i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 261 och II: 319, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Edström, Sundin, Kaijser, Thorsten Larsson, Skoglund* i Doverstorp och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson*, herrar *Bohman* och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 261 och II: 319, såvitt nu vore i fråga, till Vissa förstärkningsanordningar inom skolväsendet för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Under åberopande av den överläggning som förts under punkten 39 ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen, nr 5.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Utskottets hemställan bifölls med 105 röster mot 102 för reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 41:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 5) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 102 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.20.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 13 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning

av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m., nu komme att fortsättas.

Punkterna 42—47

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48

Läroboksnämnden

Kungl. Maj:t hade (punkt 197, s. 523—525) föreslagit riksdagen att till Läroboksnämnden för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 82 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 15 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå väckt motion (II: 460), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta, att läroboksnämnden avskaffades och att det under förevarande punkt uppförda förslagsanslaget av 82 000 kronor utginge.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 460, till Läroboksnämnden för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 82 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson* och *Edström*, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 460, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till läroboksnämnden.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Denna punkt avser bidraget till statens läroboksnämnd. I punkten behandlas ett i motion framställt yrkande om avskaffande av denna läroboksnämnd, och i reservation 6) har vi godtagit detta krav. Skälen härtill är följande.

Läroboksnämndens arbete begränsas i stor utsträckning till att av expertis inhämta omdömen om utgivna eller till utgivning förberedda böcker. Innan nämnden lämnar sitt godkännande till att en lärobok uppföres på nämndens lista, skickas manuskriptet eller korrekturet

ut till granskning av en expert. Men den expertis läroboksnämnden förfogar över är på grund av nämndens begränsade ekonomiska resurser i hög grad beskuren. Ofta består den av personer, som själva inte kan komma i fråga som läroboksförfattare och inte heller som lektörer vid förlagen.

I propositionen i år har yrkats på en förbättring av nämndens möjligheter i det avseendet, men trots detta kommer nämnden att förfoga över så små betalningsmöjligheter, att den ingalunda kan konkurrera om de främsta krafterna. Granskningen inom förlagen sker med helt andra ekonomiska resurser. Nu för tiden är en lärobok praktiskt taget aldrig ett enmansarbete, utan den har under sin långa tillkomstperiod granskats och reviderats av experter i flera omgångar. Häri ligger den bästa garantien för att förlagsprodukterna är godtagbara.

När läroboken väl är utgiven, tillkommer sedan ytterligare en granskning ute i kommunerna. Om den inte sker i skolstyrelsen, vilket också händer, göres den i varje fall i kollegium och ibland av särskilt tillsatta expertgrupper inom lärarkåren, som har till uppgift att granska de läroböcker som är aktuella till införande. Därutöver sker också en kontinuerlig recensionsverksamhet i fackpressen, vilken naturligtvis ytterst är den väsentligaste granskningsmöjligheten, eftersom den i hög grad fungerar efter den fria marknaden konkurrensprincip.

Mot denna bakgrund menar vi att tidpunkten nu är mogen att övergå till ett system med en fri läroboksmarknad, där konkurrensen verkar som gallrande och sovrande instrument. Det behövs inte något statligt kontrollorgan för det. Och i den mån som det över huvud taget skall finnas ett centralt granskningsorgan, som exempelvis skall kunna uppträda som kostnadspressande part, bör det vara kunden, d. v. s. kommunerna, inte staten, som utövar den granskningen. Jag är övertygad om att exempelvis kom-

Läroboksnämnden

munförbundens skoldelegation mycket snabbt och effektivt skulle kunna ingripa, om något eller några förlag visade tecken till att etablera onödigt dyrbara utgivningsformer genom att t. ex. uppdelade läroböckerna för flera årskurser i skilda volymer.

Jag vill också erinra om att kommunförbunden och bokhandeln redan har träffat överenskommelse om viss rabattering av skolböcker och att det på det området har uppstått ett naturligt förhållande mellan köpare och säljare.

Mot denna principiella bakgrund och med hänsyn till att läroboksnämnden inte ens efter en sådan upprustning som nu föreslås kommer att fylla de syften, som uppställdes vid dess tillkomst, yrkar jag, herr talman, bifall till den vid punkt 48 fogade reservationen, vilket innebär avslag på Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statens läroboksnämnd för budgetåret 1960/61.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag kan för min del inte förstå hur man utan vidare kan föreslå att den granskningsnämnd, som läroboksnämnden utgör, avskaffas utan att man har ett klart förslag på någonting annat, någon annan nämnd eller kommitté, på vilken man lägger ansvaret för att den flod av läroböcker, som väller fram, verkligen kan godkännas för användning i kommunerna.

Herr Helén har som talesman för reservanterna menat, att det i viss mån kan vara tillräckligt med den granskning, som sker i kommunens skolstyrelse eller i lärarkollegium eller eventuellt av någon speciell kommitté inom skolstyrelse och lärarkollegium. Jag vet ju mycket väl att det finns sådana kommittéer som arbetar, men jag föreställer mig att de kommer med sina förslag och slutgiltiga ställningstaganden med hänsyn till vad som står till buds och vad som har granskats av läroboksnämnden. Om man utan vidare skulle skjuta över ansvaret på skolstyrelse eller lärarkol-

legium, så tror jag att det skulle bli ganska bekymmersamt för dessa att ta ställning till vilka läroböcker som skall användas.

Herr Helén säger också, att man inte minst med hänsyn till kostnaden bör kunna åstadkomma en prispressande möjlighet genom att överlåta granskningen på kommunförbund eller andra som har ansvar gentemot kunden. Jag vill genast säga, att jag inte tror att vi i dag är beredda att överlåta denna granskning på vare sig kommunförbunden eller skolstyrelserna. Det behövs nog en särskild, godkänd nämnd som bestämmer vilka läroböcker som skall stå till buds. Det är möjligt att man har för små ekonomiska möjligheter när det gäller att betala experter för granskning av dessa böcker. Men som det nu fungerar tror jag ändå att det är bättre än ingenting, och eftersom reservanterna inte klart har visat på någonting att sätta i stället, bör vi nog låta denna verksamhet fortsätta som förut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 48:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6) av herr Boman m. fl.

Studiebidrag och stipendier

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmanen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 43 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 49—53

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54

Studiebidrag och stipendier

Kungl. Maj:t hade (punkt 203, s. 530—534) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 82 070 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta a) att allmänt studiebidrag tills vidare icke skulle utgå, b) att från och med läsåret 1960/61 grunderna för ersättning för dagliga resor mellan bostadsorten och skolorten så till vida ändrades att ersättning skulle utgå när resekostnaden uppginge till minst 15 kronor för månad med det belopp i fulla kronor räknat varmed kostnaden överstege 13 kronor för månad, c) att till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 60 070 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner,

väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 366) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 467), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av förevarande punkt måtte I. besluta att till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 72 070 000 kronor i enlighet med vad i motionerna anförts samt att allmänt studiebidrag ej måtte utgå under budgetåret 1960/61, ävensom II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning av studiebidrags- och stipendiegivningen till elever vid läroverk, folkhögskolor, yrkesskolor, försöksskolor och fackskolor i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 259 och II: 317 samt I: 366 och II: 467, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 82 070 000 kronor;

II. att motionerna I: 366 och II: 467, i vad de avsåge prövning av studiebidrags- och stipendiegivningen till elever vid läroverk m. fl. läroanstalter, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 366 och II: 467 ävensom med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 60 070 000 kronor;

b) av herrar *Sundin*, *Thorsten Larsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen

Studiebidrag och stipendier

mätte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 259 och II: 317 ävensom med bifall till motionerna I: 366 och II: 467, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 72 070 000 kronor;

c) av herrar *Sundin, Thorsten Larsson, Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen mätte, med bifall till motionerna I: 366 och II: 467, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om prövning av studiebidrags- och stipendiegivningen till elever vid läroverk, folkhögskolor, yrkesskolor, försöksskolor och fackskolor i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Det väsentliga motivet för reservationen nr 7 b) är inte de ekonomiska synpunkter, som visserligen i varje fråga kan anföras. I botten ligger i stället medvetandet om att samhällets studiestöd för att verkligen bli effektivt bör ges där behovet är störst. Det är under markerande av denna positiva inställning till frågan om samhällets studiesociala stöd som jag ber att få yrka bifall till de av herr *Sundin* m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationerna.

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Av principiella skäl kan vi inte acceptera det allmänna studiebidraget. Vi menar att dessa bidragsberättigade elever och föräldrar i stället bör få den hjälp man kan ge på beskattningens område. Det är den ena delen av reservationen. Den andra delen gäller stipendiebidraget, där vi har föreslagit en förändring av de allmänna grunderna.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att vid punkten 54 få yrka bifall till reservationen av herr *Kajiser* m. fl.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Högerreservanterna vill på detta anslag till studiebidrag och stipendier spara icke mindre än 22 miljoner kronor. Centerpartireservanterna kan inte sträcka sig så långt, men de 10 miljoner kronor, med vilka de vill minska förslagsanslaget, är också ett avsevärt belopp.

Det är utan tvekan på det sättet, att dessa studiebidrag och stipendier är till utomordentlig hjälp för ungdomar med små ekonomiska resurser. På ett otal områden behöver vi skolat folk; det råder brist på kvalificerade tjänsteinnehavare på vitt skilda områden. Jag är övertygad om att det skulle innebära ett steg tillbaka, om vi minskade möjligheterna för den studerande ungdomen att erhålla dessa bidrag, och därför vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr *Kajiser* m. fl. avgivna, med 7 a) betecknade reservationen; 3:o) bifall till den av herr *Sundin* m. fl. avgivna reservationen 7 b); och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Karlsson* begärde emellertid votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna vara med övervägande ja besvarad. Herr *Larsson* i Hedenäset begärde dock votering, i anledning varav följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kon-

Bidrag till skolbibliotek

traproposition i huvudvoteringen angående punkten 54:o) mom. I) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. avgivna, med 7 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 7 b) av herr Sundin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 55 ja och 32 nej, varjämte 102 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I enlighet härmed upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 54:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 7 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice tal-

mannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 138 ja och 39 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 7 c); och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 55 och 56

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 57***Bidrag till skolbibliotek**

Kungl. Maj:t hade (punkt 206, s. 537—539) föreslagit riksdagen att till Bidrag till skolbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 4 091 000 kronor, innebärande oförändrad medelsanvisning jämfört med innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts — såvitt nu vore i fråga — att riksdagen måtte dels besluta att ändra grunderna för bidrag till skolbibliotek i enlighet med vad i motionen föreslagits, dels ock till Bidrag till skolbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 491 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att motionerna I: 259 och II: 317,

i vad de avsåge ändrade grunder för bidrag till skolbibliotek, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till skolbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 4 091 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kajiser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

a) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta att ändra grunderna för bidrag till skolbibliotek i enlighet med vad i motionerna föreslagits;

b) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till skolbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 491 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr *Kajiser* m. fl.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Karlsson* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

6 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 17*

Bidrag till anordnande av skolmåltider
statsutskottets hemställan i punkten 57:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 8) av herr *Kajiser* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 58

Bidrag till anordnande av skolmåltider

Kungl. Maj:t hade (punkt 207, s. 539 —545) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 20 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* m. fl. (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* m. fl. (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels besluta, att statsbidrag till skolmåltidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1960, ej längre skulle utgå, dels ock till Bidrag till anordnande av skolmåltider anvisa ett förslagsanslag av 15 400 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 259 och II: 317, såvitt de avsåge avskaffande av statsbidrag till skolmåltider och medgivande för kommunerna att uttaga avgift för skolmåltid, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 20 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta, att statsbidrag till skolmåltidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1960, ej längre skulle utgå;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 15 400 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Man får ganska ofta höra, att högern skulle vara emot anordnandet av skolmåltider. Jag vill gärna säga att så inte är förhållandet. Vi menar att detta är en angelägenhet som kommunerna själva skall ordna på det sätt de finner fördelaktigast, vare sig de vill ge barnen kostnadsfria måltider eller de vill ta ut en avgift av de föräldrar som har ekonomiska möjligheter därtill. Det är bakgrunden till vår reservation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr *Kaijser* m. fl.

Herr **KARLSSON** i *Olofström* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den

vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Karlsson* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 58:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 9) av herr *Kaijser* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken *Karlsson* begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 146 ja och 38 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 59

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 60***Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet**

Kungl. Maj:t hade (punkt 209, s. 546—554) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 75 700 000 kronor.

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

I detta sammanhang hade riksdagen till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Öhman* (I: 104) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 121), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till Bidrag för vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag, i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, av 107 800 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), vari hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels besluta att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per m² nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1960, dels ock till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 70 900 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Wedén* väckt motion (II: 466), vari hemställts att riksdagen måtte hemställa om sådan ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse 1957: 318, att bidragsunderlaget från den 1 juli 1960 beräknades med utgångspunkt i ett grundbelopp av 850 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, varvid dock grundbeloppet omräknades med hänsyn till dels den förändring av byggnadskostnaderna i allmänhet som inträtt under tiden från den 1 januari 1956 till den 1 januari 1960, dels de särskilda olikheter i fråga om byggnadskostnader som funnes mellan skilda orter.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga och i vad de avsågo bidragsunderlagets grundbelopp, samt motionen II: 466 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 104 och II: 121 samt I: 259 och II: 317, sistnämnda båda motioner i vad de avsågo medelsanvisningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 75 700 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kajser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionen II: 466, besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1960;

b) av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson* och *Edström*, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett, att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 466 samt i anledning av motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, hemställa om sådan ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse 1957: 318, att bidragsunderlaget från den 1 juli 1960 beräknades med utgångspunkt i ett grundbelopp av 850 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, varvid dock grundbeloppet omräknades med hänsyn till dels den förändring av byggnadskostnaderna i allmänhet som inträtt under tiden från den 1 januari 1956 till den 1 januari 1960, dels ock de särskilda olikheter i

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

fråga om byggnadskostnader, som funnes mellan skilda orter;

c) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 10 a) ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, ävensom med avslag å motionerna I: 104 och II: 121, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 70 900 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Reservationen — som kammarens ledamöter väl redan har tagit del av — avser en sänkning av bidragsunderlagets grundbelopp per kvadratmeter nettogolvyta för de permanenta skollokalerna från 900 till 750 kronor. Vi menar, att om kommunerna betraktar enhetspriset såsom det normala, iakttar de kanske inte alltid den sparsamhet de borde iaktta. Det är denna tanke som ligger bakom reservationen liksom också hänsynen till det statsfinansiella läget; dessa skäl tvingar oss att föreslå en så kraftig besparing.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 10 a och 10 c av herr *Kaijser* m. fl.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt, som förts under denna punkt föregående år, och med understrykande av att det nu allmänt accepterade skolpaviljongssystemet bör komma till ytterligare användning ber jag att få yrka bifall till reservation nr 10 b av herr *Boman* m. fl.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! De bidrag som utgår till kommunerna för dessa byggnadsarbeten är i många fall synnerligen blygsamma, och jag är övertygad om att man inom varje skoldistrikt tillvaratar alla möjligheter att bygga så billigt som möjligt utan att därför i någon större utsträckning godtaga en försämrad kvalitet. Reservanternas förslag innebär inte någon reell besparing — det leder inte till något annat än att ytterligare kostnader flyttas över på kommunerna. Detta skulle öka de ekonomiska besvärligheterna för många kommuner som redan har hög utdebitering. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Är det något område som det är olämpligt att göra besparingar på är det just det som vi nu behandlar. Det är allmänt omvittnat i otaliga debatter om ungdomens problem, hur svårt det är för den. Många ungdomar är på drift, många har svårigheter att anpassa sig i näringslivet och att få den yrkesutbildning och de förutsättningar i övrigt, som de borde få för en god start i livet.

Ett av de elementära krav som ungdomen har rätt att ställa är självfallet, att det skall finnas skolplatser i tillräcklig omfattning för alla som vill utbilda sig. Emellertid är det som bekant så, att det vid praktiskt taget alla skolor ovanför den obligatoriska står långa köer av ungdomar, som vill utbilda sig men inte får det. De avvisas på grund av platsbrist.

Nu har också skolöverstyrelsen riktat uppmärksamheten på att det även i den obligatoriska skolan är omöjligt att klara de förestående uppgifterna, om man inte får mer pengar till förfogande för att bygga skollokaler. I denna situation har först regeringen och nu utskottet tillgripit den rakt motsatta metoden, nämligen att pruta ned det an-

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

slag som skolöverstyrelsen hittills fått med inte mindre än 7 miljoner för kommande budgetår.

Detta är obegripligt redan på grund av den situation vi nu befinner oss i på detta område, men det blir ännu orimligare, om man tar hänsyn till att vi står inför en period då det är meningen att helt genomföra enhetsskolan i hela landet. Vi har därför sett det som en av de angelägnaste uppgifterna att i första hand tillgodose den obligatoriska skolans behov av mera lokaler. Vi har därför yrkat på ett högre belopp, sammanlagt drygt 107 miljoner kronor för detta ändamål.

Motiveringen för en prutning av den obligatoriska skolans anslag till skolbyggnader är att man behöver mer pengar för lokaler inom yrkesundervisningen. Det är riktigt att man behöver det. Överstyrelsen för yrkesundervisningen och arbetsmarknadsstyrelsen räknar med att vi ytterligare behöver i runt tal 30 000 platser för yrkesundervisning, dels för elever inom yrkesskolorna och dels för vuxenundervisningen. Det är självfallet att det skulle behövas ett mycket stort belopp även för att tillgodose detta behov. Men nu tar man alltså 7 miljoner från den obligatoriska skolans anslag för att lägga på denna del av skolundervisningen. Det är visserligen angeläget, som jag sade, att anslå mer pengar också till yrkesundervisningen, men det är orimligt att ta dessa medel av det anslag som hittills utgått till den obligatoriska skolan.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu sagt ber jag att få yrka bifall till motion nr 121 i denna kammare.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Kaijser m. fl. avgivna reservationen 10 a); samt 3:o) bifall till reservationen 10 b) av herr Boman m. fl.; och

fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Helén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 60:o) mom. I) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. avgivna, med 10 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 10 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 51 ja och 38 nej, varjämte 103 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I enlighet härmed upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

statsutskottets hemställan i punkten 60:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 10 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat ägde rum. Därvid avgavs 119 ja och 42 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 104 och II: 121; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 61

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 62**Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 211, s. 556—566) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för beräkning av allmänt driftbidrag till obligatoriska skolor, att tillämpas från och med redo-

visningsåret 1960/61, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 720 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 28) och den andra inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* (II: 34), vari hemställdes att riksdagen måtte besluta att till en enskild skola för estniska barn i Göteborg, anordnad enligt skolöverstyrelsens förslag, för budgetåret 1960/61 bevilja ett anslag på 10 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ranmark m. fl.* (I: 108) och den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson m. fl.* (II: 123), vari hemställdes att riksdagen måtte besluta att i enlighet med skolöverstyrelsens förslag bevilja stiftelsen Kristofferskolan ett statsbidrag för år 1960/61 med 20 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), vari hemställdes, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels besluta att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet, dels besluta att från och med läsåret 1960/61 vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget hänsyn icke skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda fastställas till, i hyresgrupp 1 960 kronor, i hyresgrupp 2 1 200 kronor, i hyresgrupp 3 1 380 kronor, i hyresgrupp 4 1 620 kronor och i hyresgrupp 5 1 850 kronor per statsbidragsberättigande lärartjänst, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 701 000 000 kronor;

dels och en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå väckt motion (II: 458), vari hemställdes att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, åttonde huvudtiteln, måtte besluta att med hänvisning till kommunernas möjligheter att i ökad utsträckning tillhandahålla de fria läroböckerna som lån i stället för som gåva minska det av Kungl. Maj:t åskade anslaget under förevarande punkt med 5 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge obligatoriskt tillhandahållande av fri undervisningsmateriel, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 108 och II: 123, besluta, att ur förevarande anslag skulle för budgetåret 1960/61 utgå statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm i enlighet med vad utskottet förordat;

III. att motionerna I: 28 och II: 34 icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 259 och II: 317 samt II: 458, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för beräkning av allmänt driftbidrag till obligatoriska skolor, att tillämpas från och med redovisningsåret 1960/61;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 259 och II: 317 samt II: 458, samtliga motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 720 000 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad ut-

skottet anfört rörande frivillig musikundervisning på försöksskolans högstadium.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta, att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för kommunerna;

b) av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Edström*, *Sundin*, *Kaijser*, *Thorsten Larsson*, *Skoglund* i Dovers-
torp och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson*, herrar *Bohman* och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under III. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 28 och II: 34, besluta att ur förevarande anslag skulle för budgetåret 1960/61 utgå statsbidrag till en estnisk skola i Göteborg i enlighet med vad utskottet förordat;

c) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort under IV. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 458 samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att från och med läsåret 1960/61 vid beräkning av det i förevarande anslag ingående lärarlönebidraget hänsyn icke skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda fastställas till 960 kronor i hyresgrupp 1, 1 200 kronor i hyresgrupp 2, 1 380 kronor i hyresgrupp 3, 1 620 kronor i hyresgrupp 4 och 1 850 kronor i hyresgrupp 5 per statsbidragsberättigande lärartjänst;

d) av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka under förutsättning av bifall till reservationerna 11 a) och

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

11 c) ansett att utskottet bort under V. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 458 samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, samtliga motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 701 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Under denna punkt behandlas bland mycket annat en motion, vari yrkas ett anslag till en estnisk skola i Göteborg. För nästa budgetår skulle anslås ett belopp av 10 000 kronor. Detta förslag har också upptagits i reservanterna, men det framhålles i reservationen att ett bifall till motionen inte behöver medföra någon uppräknig av anslaget. De barn som skulle gå i den estniska skolan är i skolpliktig ålder och har alltså redan medräknats i det barnantal som ligger till grund för anslagsberäkningen i statsverkspropositionen.

Det är åtskilliga estniska familjer i Göteborg som länge har arbetat för att få till stånd en sådan skola. Dess förebild är den estniska folkskola som finns i Stockholm och som har existerat sedan 1945. Den har sedan länge haft bidrag från både staten och staden. Barnen i denna skola undervisas i både estniska och svenska, och de får en del av sin undervisning på estniska, i synnerhet under de första åren. Erfarenheterna från Stockholm vittnar om att det är en god hjälp för dessa barn, som på det sättet får det litet lättare att sätta sig in i sådana svenska förhållanden, som flertalet svenska barn känner till men som de här barnen inte alltid har hört talas om innan de kommer till skolan. De får därigenom lättare att växa sig in i det svenska samhället. Samtidigt får de också lära sig litet grand om sitt

gamla hemlands historia, dess geografi, litteratur och traditioner. När de senare kommer in i en svensk skola har det visat sig att de som regel klarar sig mycket bra.

Herr talman! Vi svenskar brukar med ett visst nöje läsa i tidningarna om svenskättlingar som kommer hit, exempelvis från Amerika, och ibland är det ett stort ståhej med släkthemöten och liknande, ibland mera seriösa besök. Men vi tycker i regel att det är roligt att svenskättlingarna har bevarat sitt intresse för Sverige, och vi tycker att det är ännu roligare om någon av dem förstår svenska och kanske t. o. m. kan tala svenska. När under kriget flyktingströmmarna vällde över gränserna från det ena landet till det andra, då gick vi många gånger här i Sverige och funderade över vad som skulle bli vårt öde, om det kanske nästa dag vore vi som skulle behöva fly till ett främmande land. Det är ganska naturligt att man ibland funderade på hur man skulle ställa sig till det främmande landet. Jag är ganska säker på att vi skulle bemöda oss att sätta oss in i det nya landets seder och bruk och att lära oss dess språk och att vi ville att barnen också gjorde det. Men vi skulle säkerligen också vilja bevara vårt svenska språk. Vi skulle vilja att barnen lärde sig svenska och fick kännedom om svenska kulturtraditioner. Det är naturligt om folk från andra länder resonerar likadant som vi svenskar gör.

Vad nu särskilt Estland beträffar vill jag gärna erinra kammarens ledamöter om att under de år mellan de båda krigen, då Estland var självständigt, ansåg man där att det var självklart att en demokratisk stat skulle ha vad man kallade kulturautonomi. Man hade många språkliga minoriteter och många särskilda skolor för dem. Jag vill bara erinra om de många estlandssvenskarna. Det fanns ett stort antal svenska folkskolor i Estland. Vi hade den svenska folkhögskolan på Birkas och det svens-

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

ka gymnasiet i Hapsal. Vi skall väl inte vara sämre demokrater än esterna var under sin frihetstid.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 11 b).

Häri instämde herrar *Rimmerfors* (fp) och *Helén* (fp), fröken *Höjer* (fp), herrar *Wachtmeister* (h) och *Regnéll* (h), fröken *Elmén* (fp), herrar *Bengtsson* i Göteborg (h), *Dickson* (h), *Gustafsson* i Borås (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Turesson* (h) och *Ågren* (fp).

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag skall först be att få yrka bifall till den vid punkten 62 knutna reservationen a) av herr Kaijser m. fl., som avser obligatoriskt tillhandahållande av fri undervisningsmateriel.

Vidare vill jag instämma i vad fröken Vinge sagt om bidrag till den estniska skolan. Det måste vara en humanitär åtgärd av betydelse att skolan på det sätt den kan hjälper till att hålla det estniska språket levande. Vi skall komma ihåg att det är esternas hemlands språk. Det är verkligen med värme man ser, hur esterna i sina hem, fastän de bott så länge i Sverige att de blivit svenska medborgare, ändå på ett föredömligt sätt slår vakt om sitt språk. Här har vi ett utomordentligt tillfälle att verkligen sätta handling bakom orden, när vi säger att hem och skola skall samarbeta. Det estniska språket blir på så sätt en förbindelselänk mellan svenskarna och esterna och knyter dem samman. Jag skulle se med verklig ledsnad, om andra kammaren inte på ett påtagligt sätt slog vakt härom genom att hundraprocentigt följa reservationen. Jag tror att till och med de som nu står för statsutskottets utlåtande efteråt skulle tycka att det vore bra om denna reservation gick igenom.

Jag ber även att få yrka bifall till de vid denna punkt fogade reservationerna c) och d) av herr Kaijser m. fl.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Får jag också understryka den vädjan om bifall till reservationen beträffande den estniska skolan, som nyss uttalades av två kammarmedlemöter.

Jag kan däremot inte instämna i yrkandet om bifall till de motioner av herrar Bergh och Edlund som behandlas på denna punkt. Men jag skulle gärna vilja fästa kammarens uppmärksamhet på att det finns ett yrkande i motion nr 458 i denna kammare som berör läroboksutdelningen. Jag vill i allra största korthet erinra om att endast 10 procent av kommunerna genomfört ett fullständigt lånesystem när det gäller läroböcker — med undantag naturligtvis för några särskilt betydelsefulla böcker såsom den första läseboken och psalmboken. Sammanlagt 39 procent har i någon form låneuppläggning under det att fortfarande något över 60 procent har ett renodlat gåvosystem. Under sådana förhållanden är det väl ändå klart, att här föreligger ganska betydande besparingsmöjligheter, som det inte finns någon anledning för riksdagen att underlåta att ta till vara.

Jag skall därför, herr talman, be att få ställa följande yrkanden, nämligen under mom. IV,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionen II: 458 och med avslag på motionerna I: 259 och II: 317, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala,

a) att åtgärder vidtages för att befärja övergång till lånesystem i stället för fria läroböcker i skoldistriktet med undantag av de böcker, som angivits i motionen, och för att med tillämpande av andra i motionerna redovisade besparingsmöjligheter minska kostnaderna för läroböckerna;

b) att den i motionen föreslagna ändringen i grunderna för ifrågavarande bidrag till kommunerna genomföres så att en besparing kan vinnas med 5 milj. kronor, samt

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

c) i övrigt godkända de av Kungl. Maj:t förordade ändrade grunder för beräkning av allmänt driftbidrag till obligatoriska skolor; samt under mom. V,

att riksdagen må — under förutsättning av bifall till yrkandena ovan — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 458, ävensom motionerna I: 259 och II: 317, till *Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.* för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 715 000 000 kronor.

Herr talmannen tog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Vad beträffar den »besparing» på beräknade 19 miljoner kronor som har påyrkats i motioner och i reservationer gäller det ju inte någon ny fråga, utan den har nära samband med en hel del andra punkter under denna huvudtitel. Det är i dessa fall inte fråga om någonting annat än en överflyttning av utgifter från staten till kommunerna eller till barnfamiljerna.

Vad gäller frågan, om läroböckerna i de olika skolorna skall lämnas som lån eller som gåva till eleverna, så är det väl en sak som man bör kunna ordna mera lokalt.

Med anledning av reservationen om att det skall inrättas en estnisk skola i Göteborg, till vilken skulle utgå statsbidrag, måste jag säga, att jag har en helt annan uppfattning än reservanterna har givit till känna såväl i reservationen till utlåtandet som ifrån denna talarstol. Det är naturligtvis synnerligen lätt att i en sådan fråga anslå känsloträngar. Jag tycker emellertid att man slagit tillräckligt mycket på känsloträngar från denna talarstol tidigare i dag i en annan debatt, så att man inte skall behöva fortsätta med det under dessa kvällstimmar.

Jag är inte fullständigt främmande för vad problemet gäller. Vi fick nämligen

till min egen hemkommun under åren närmast efter krigsslutet flera hundra estniska medborgare. I många av dessa fall gällde det barnfamiljer med barn både i förskole- och skolåldern. Jag avslöjar ingen hemlighet på något sätt om jag säger, att dessa barn i skolåldern, som naturligtvis skulle ha skolundervisning inom den obligatoriska skolan, vållade en hel del bekymmer både för skolstyrelsen och i allra högsta grad för lärarna beroende på att dessa skolelever inte kunde svenska språket, och det fick väl vara lärarna förlåtet, att de å sin sida inte kunde det estniska språket. Under slutet av 1940-talet ordnades på estniskt initiativ en skola i Olofström, där de skolpliktiga eleverna frivilligt fick gå på eftermiddagarna. Jag vet att många av lärarna inte såg det med så blida ögon av det enkla skälet — som de själva förklarade och det kan jag förstå — att den lilla svenska, som det estniska barnet lärt sig under skoldagen i den obligatoriska skolan, lätt ramlade bort när de kom tillbaka i sin egen miljö.

Jag vet också att inom det företag, där de allra flesta av de manliga och även en hel del av de kvinnliga esterna arbetade, var man från företagsledningens sida angelägen om att esterna inte skulle leva så att säga i kolonier utan att de skulle blanda sig med de svenska familjerna. Även på arbetsplatsen vållade naturligtvis språkförbistringen svårigheter både för företagsledningen och esterna själva. Nu har det gått 14, 15 år sedan dessa ester kom hit, och det stora flertalet av dem har blivit svenska medborgare och infogat sig i det svenska samhället, något som man ömsesidigt varit tillfredsställd med.

Här gäller det frågan om att vid sidan av den obligatoriska skolan inrätta en speciell estnisk skola, i detta fall i Göteborg. Jag är inte alls övertygad om att man gör de estniska barnen någon tjänst genom detta. Det finns anledning för oss att låta de estniska barnen få åtnjuta

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

samma goda undervisning och omvårdnad i skolan som de svenska barnen — därvidlag bör det inte göras någon åtskillnad. Sedan står det naturligtvis fullständigt fritt får dem att på frivillighetens väg lära sig estniska språket.

Från utskottsmajoritetens sida har vi ansett att det icke föreligger bärande skäl för att i detta avseende tillskapa några särbestämmelser, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Förutsättningen för att ordna en särskild skola för estniska barn är givetvis att det på en och samma plats finns ett tillräckligt stort antal familjer som önskar en sådan undervisning för sina barn. Detta är förhållandet i Göteborg. I Olofström fanns det däremot tydligen inte tillräckligt stort antal barn för att ordna en estnisk skola, och det är inte heller fallet på många andra mindre orter. I sådana fall måste man nöja sig med den särskilda undervisning som estniska kommittén organiserat på en del platser runt om i landet. Herr Karlsson i Olofström erkände emellertid själv att detta inte är så tillfredsställande. Resultatet blir till sist att barnen inte riktigt behärskar vare sig svenska eller estniska språket. Den osäkerhet som detta vållar kan säkerligen bidra till att dessa människor har svårt att anpassa sig till svenska förhållanden, och kan medföra ganska svåra psykologiska besvär.

Herr Karlsson i Olofström framhåller sedan, att esterna nu har bott 15 år i Sverige, och tycker, att de då strängt taget borde ha glömt bort sitt ursprungliga modersmål. Jag undrar, herr Karlsson i Olofström, om vi, ifall vi hade flytt till ett annat land, skulle ha glömt vår svenska efter 15 år. Att dessa människor är svenska medborgare och svenska skattebetalare är väl inte ett skäl mot utan ett skäl för att vi skall försöka ordna undervisning för deras barn. Vad är för övrigt 15 år, herr

Karlsson i Olofström? Estlandssvenskarna hade bott i Estland sedan urminnes tider, men de hade ändå bevarat sitt språk och sin urgamla kultur på Runö och på andra håll. Det fanns i den estländska staten särskilda skolor för de estlandssvenskar, som önskade ha sina barn i sådana.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! All undervisning går ut på att bereda ungdomen för det kommande livet. Jag tycker, att det inte är mer än tillbörligt att vi här i Sverige bereder den estniska ungdom för sin framtid, som en gång skall flytta tillbaka till sitt vad det lider fria, ursprungliga fädernesland. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Bara en kort replik till fröken Vinge! Jag har inte alls uttalat mig om huruvida de ester som kommit till Sverige vill glömma bort sitt hemland eller inte. Vad frågan här gäller är dessa barn, som är födda här i Sverige och som skall ha sin skolgång i våra obligatoriska skolor. Vad de sedan på sin fritid lär sig utöver den undervisning, som meddelas i den svenska folkskolan, är en sak som vi i detta sammanhang inte har någon som helst anledning att lägga oss i.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Kaijser m. fl. avgivna reservationen (11 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

62:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 11 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 148 ja och 41 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 11 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 62:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

den vid punkten fogade reservationen 11 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 96 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen 11 b).

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Kaijser m. fl. avgivna reservationen 11 c); samt 3:o) bifall till det av herr Wedén under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade dock herr Wedén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 62:o) mom. IV) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. avgivna, med 11 c) be-tecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontra-

proposition i nämnda votering antagit det av herr Wedén under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat företogs. Därvid avgåvos 53 ja och 36 nej, varjämte 105 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I enlighet härmed upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 52:o) mom. IV) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 11 c) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat ägde rum. Därvid avgåvos 123 ja och 40 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V och VI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63

Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag

Kungl. Maj:t hade (punkt 212, s. 566—568) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 4 900 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 900 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 4 900 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 900 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Högerpartiet har i år lagt fram en motion, i vilken de principiella riktlinjerna dras upp för de närmaste årens skolpolitik. För att inte föregripa den debatt, som kommer att äga rum i samband med behandlingen av denna motion, skall jag vid detta tillfälle — även om det nu vore mycket att säga i detta sammanhang —

Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

för min del endast framhålla att vi inom högerpartiet inte anser att försöksverksamheten bör utvidgas i den omfattning som skett under de senare åren. Det är inte en kvantitativt utvidgad försöksverksamhet som nu behövs, utan en komplettering av verksamheten på vissa områden, där den hittills har lämnat otillräckligt material för en bedömning. Vårt förslag, liksom reservanternas, innebär på denna punkt en besparing med 1 miljon kronor.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 12) av herr Kaijser m. fl.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 63:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 12) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde

emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 145 ja och 40 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 64—67

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 68

Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

Kungl. Maj:t hade (punkt 217, s. 573—575) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 48 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels besluta, att statsbidrag till anordnande av skolskjutsar skulle utgå med 70 procent av de verkliga kostnaderna från och med redovisningsåret 1960/61, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 44 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge ändrade statsbidragsbestämmelser för skolskjutsar, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 48 000 000 kronor;

Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar

c) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i fråga om självskjuts.

Reservation hade avgivits av herrar *Kajser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort under a) och b) hemställa

a) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta, att statsbidrag till anordnande av skolskjutsar skulle utgå med 70 procent av de verkliga kostnaderna från och med redovisningsåret 1960/61;

b) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, till **Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för budgetåret 1960/61** anvisa ett förslagsanslag av 44 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr *Kajser* m. fl.

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag skall i min motive-ring kanske bli något utförligare än reservationens talesman.

De s. k. besparingar, som högern i motioner och reservationer påyrkar, innebär ofta en kostnadsövervältring från staten till kommunerna. Sådana åtgärder betyder ju inte ett dugg som lättnad av den sammanlagda skattebördan. De innebär dock en övervältring av skattetrycket i en riktning, som är direkt motsatt målsättningen — skattebördan efter skattekraft. Sällan har detta förhållande så klart demonstrerats som i den här föreliggande reservationen.

Statsbidraget till skolskjutsar, vad är

det till sin innersta innebörd? Är det inte, när allt kommer omkring, ett uttryck för en kostnadssolidaritet olika bygder emellan? Är det inte så — om jag allt fortfarande får ge min framställning frågans form — att betydande områden av landet får föda, uppfostra och utbilda ungdomar, som sedan när de är vuxna till ekonomiskt produktiva insatser kommer att tjäna en annan bygd än hembygden? Den svenska landsbygden får här göra betydande insatser, som städerna och tätorterna sedan får njuta frukterna av. Statsbidraget till skolskjutsar är ett uttryck för solidaritet mellan glesbygd och tätort. Det är även ett uttryck för en solidaritet gentemot den landsdel, där långa avstånd konstituerar höga skolkostnader och skolskjutskostnader. Dessa ekonomiska konsekvenser accentueras ytterligare av ett hårt klimat.

Enligt mitt förmenande kan det inte vara rimligt att vi här skall fatta ett beslut, som inte blott innebär en utgiftsövervältring från staten till kommunerna utan även en övervältring på landsbygden i allmänhet och den norrländska landsbygden i all synnerhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! I den mån herr *Larsson* i Hedenäset argumentation avser denna punkt vill jag för min del varmt instämma. Det är ett resonemang som vi aldrig kan komma förbi.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a och b

Herr talmannen gav proposition dels på bifall till vad utskottet hemställt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Nilsson* i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning var-

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

av efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 68:o) mom. a) och b) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 13) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. c

Utskottets hemställan bifölls.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela kammaren, att min avsikt är att slutföra behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 8 och att därefter uppskjuta återstående ärenden till plenum onsdagen den 18 maj.

Punkterna 69—77

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 78***Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 230, s. 589—591) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 16 695 000 kronor.

I detta sammanhang hade riksdagen till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Robert Johansson m. fl. (I:177) och

den andra inom andra kammaren av herr Larsson i Luttra m. fl. (II:191), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 16 812 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar Källqvist och Edström (I:178) och den andra inom andra kammaren av herr Hammar m. fl. (II:197), i vilka hemställts dels att riksdagen beslutade att under budgetåret 1960/61 statsbidrag måtte utgå till ytterligare en folkhögskola utöver de av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagna, dels att riksdagen för budgetåret 1960/61 under riksstatsens åttonde huvudtitel punkt 230, Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor måtte anvisa ett förslagsanslag av 16 812 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:177 och II:191 samt I:178 och II:197, till Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 16 695 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Boman, Axel Johannes Andersson, Edström, Sundin, Thorsten Larsson och Svensson i Stenkyrka, fröken Elmén, herr Larsson i Hedenäset, fröken Vinge och herr Helén, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I:177 och II:191 samt I:178 och II:197, till Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 16 812 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! När statsutskottets ut-

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

låtande nr 8, punkt 78, om bidrag till driften av våra folkhögskolor, behandlas, må det tillåtas en av motionärerna i hithörande fråga att ta till orda.

Det är verkligen av behovet påkallat att driftanslaget för folkhögskolorna budgetåret 1960/61 ökas så att statsbidrag må kunna utgå till ytterligare en folkhögskola utöver de i statsverkspropositionen föreslagna.

Goda och välvilliga skrivningar har aldrig saknats när folkhögskolorna har kommit på tal i riksdagen. Tyvärr har den praktiska tillämpningen inte alltid hållit jämna steg med vad som sagts och skrivits. Inom 1946 års skolkommision tillsattes hösten 1946 en särskild delegation för utredning av folkhögskolans ställning och uppgifter inom skolväsendet. I juni 1952 avlämnade skolkommisionen sitt betänkande angående denna sak. Sedan betänkandet gjort en rundvandring till olika remissinstanser fick skolöverstyrelsen i uppdrag att med beaktande av detta betänkande samt däröver avgivna yttranden inkomna med förnyat utlåtande. Överstyrelsen var färdig med saken i augusti 1956, och den 22 mars 1957 kom omsider en kungl. proposition i ärendet.

Ur denna proposition tillåter jag mig att göra följande citat. Det är departementschefen som yttrar sig: »Jag räknar med att det för statsmakternas del skall vara möjligt att, om efterfrågan så motiverar och det från allmänna synpunkter befinnes lämpligt, medgiva statsunderstöd åt nya folkhögskolor i ungefär samma takt som under närmast föregående tioårsperiod, d. v. s. med två å tre skolor per år.»

Statsutskottet tog fasta på ecklesiastikministerns positiva inställning till folkhögskolorna. I utlåtandet nr 173 år 1957 säges det bl. a.: »Utskottet finner det angeläget både från ungdomens och folkhögskolornas synpunkt att det skapas förutsättningar för folkhögskolorna att kunna ta emot de stora årskullarna och hälsar med tillfredsställelse

att frågan utretts och att förslag framlagts.»

I december 1957 kom riksdagens ställningstagande i denna fråga. Talare ur alla partier uttryckte sin tillfredsställelse över att spørsmålet om folkhögskolan, dess uppgifter och framtida ställning omsider kommit upp till avgörande behandling. Ett av inläggen — det kom för övrigt från herr Alemyr — påpekade att ungefär hälften av landets folkhögskolor ägdes av folkrörelser med i allmänhet mycket dåligt ekonomiskt läge. »Jag tycker», sade talaren, »att det är så viktigt att vi har klart för oss de stora svårigheter som föreligger för vissa skolor, att jag till kammarens protokoll vill foga den förhoppningen att det i framtiden skall gå att på något sätt hjälpa dessa folkhögskolor.» I debatten erinrades vidare om att chefen för ecklesiastikdepartementet räknat med att det skulle bli möjligt att ge två å tre nya skolor per år statsunderstöd. Jag citerar: »När nu riksdagen godkänner utskottets utlåtande ligger däri ett understrykande från riksdagens sida att man i fortsättningen skall försöka fullfölja programmet i fråga om folkhögskolans utveckling vad gäller både nya skolor och förstärkningsanordningar.»

Redan året därpå stäcktes emellertid förhoppningarna om generositet i fråga om statsbidrag till nystartade folkhögskolor. Propositionen för 1958/59 upptog nämligen förslag om driftbidrag för endast en ny folkhögskola. Skolöverstyrelsen hade för sin del föreslagit statsbidrag till inte mindre än fyra nya folkhögskolor. Överstyrelsen anförde bl. a.: »Med hänsyn till de växande ungdomskullarna kan antagas, att nystartande av folkhögskolor kommer att öka. Hittills har folkhögskola, som allmänt sett uppfyller förutsättningarna för statsunderstöd, i regel kunnat tillerkännas sådant efter ett års verksamhet. Genom den ökning av antalet ansökningar, som kan emotses, blir följden att skolornas väntetid förlänges och

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

försakar deras huvudmän betydande utgifter.» Motioner, som gick ut på att statsbidrag måtte beviljas till två nya folkhögskolor och i ett fall till en särskilt namngiven ny folkhögskola, blev emellertid avslagna.

För budgetåret 1959/60 föreslog den kungl. propositionen statsbidrag till två nya folkhögskolor. Enligt skolöverstyrelsens uppgifter var då verksamma fyra folkhögskolor utan statsbidrag, nämligen Breviks, Hjälmareds, Kaggeholms och Ädelfors folkhögskolor. Från och med arbetsåret 1958/59 planerades dessutom ytterligare fem nya folkhögskolor, nämligen Biskops-Arnö (Föreningen Norden), Dalarö (Frälsningsarmén), Hjo (Skara stift), Oskarshamn (Växjö stift) och Storuman (Västerbottens läns landsting). Dessutom hade ett flertal organisationer genom förfrågningar och uppvaktningar hos överstyrelsen framfört planer på upprättande av nya folkhögskolor. Med anledning härav föreslog skolöverstyrelsen statsanslag till sex nya folkhögskolor. Det blev två.

Därmed är vi framme vid årets äskanden. Kungl. Maj:ts förslag innebär kostnadsbidrag till en ny folkhögskola. Skolöverstyrelsen föreslår statsbidrag till fyra skolor och statskontoret, känt för sin utomordentliga sparsamhet, vill »icke motsätta sig, att medel beräknas för ytterligare två skolor». Statsutskottet, till sist, »finner det i och för sig önskvärt, att statsbidrag kunde utgå till nystartade folkhögskolor något tidigare än vad som nu är fallet» men slutar med att föreslå bidrag av statsmedel till endast en ny folkhögskola.

Vad är orsaken till denna njugghet mot nystartade folkhögskolor? Eklektikministern och efter honom statsutskottet hänvisar till det statsfinansiella läget. Denna motivering var måhända giltig, när den kungl. propositionen skrevs. Den 6 maj 1960, när statsutskottets utlåtande är daterat, har ifrågavarande skäl i hög grad mist sin bärkraft, detta så mycket mer som folkhögskolan

enligt utskottets talesman år 1958 utgör ett av skötebarnen på statsutskottets andra avdelning. I den mån man vågar påstå att en riksdag genom sitt beslut binder en efterföljande riksdag kan man nog säga, att vi är bundna av det principbeslut, som fattades 1957 enligt propositionens av riksdagen biträdda uttalande, nämligen 2 å 3 nya statsbidragsskolor per år.

Landsting och folkrörelser ägnar verksamheten vid våra folkhögskolor en mycket stor uppmärksamhet. Betydande är också de insatser i ekonomiskt avseende, som av landstingen och av folkrörelserna göres för dessa skolor. Man bör då ha rätt att vänta och fordra samma intresse från det allmännas sida. Det är ändå här fråga om ungdom, som av en eller annan orsak ej haft möjlighet att studera vid andra skolor och därför i alldeles särskilt hög grad borde beredas tillfälle till fortbildning och utbildning vid våra folkhögskolor. Till detta kommer att man vid bemästrande av hittills icke lyckligt lösta ungdomsvårdsfrågor synes ha fått upp ögonen för folkhögskolornas betydelse.

Från det allmännas sida vill man således utnyttja skolorna utan att därför ge dem det nödvändiga ekonomiska understödet. Om tiden tillåte det, skulle jag här kunna ge ganska drastiska exempel på vad samhället anser sig kunna fordra i fråga om åtaganden från dessa skolor, utan att därför i handling ådagalägga något intresse för den ekonomiska sidan av saken.

Herr talman! Andra kammaren har alltid visat ett varmt intresse för våra folkhögskolor och deras verksamhet. Det är heller inte att undra på, då många av kammarens ledamöter haft eller ännu har närmare eller fjärrare kontakt med just denna skolform. Av denna anledning vågar jag vädja till kammaren att stödja förslaget om statsbidrag budgetåret 1960/61 till två nya folkhögskolor.

Med detta, herr talman, yrkar jag bi-

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

fall till den vid punkten 78 fogade reservationen nr 14 av herr Boman m. fl.

Häri instämde herrar *Svensson* i Krokstorp (h), *Nelander* (fp) och *Gustafsson* i Borås (fp).

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Också jag kan instämma i vad herr Hammar här anförde, men jag vill komplettera hans ord med ytterligare några synpunkter.

Det är onödigt att här erinra om folkhögskolans betydelse. Den är väl känd för oss alla, och den saken har många gånger omvittnats i denna kammare. Sedan åtskilliga år tillbaka har elevtillströmningen till folkhögskolorna också varit så stark att ett stort antal sökande inte har kunnat beredas plats, trots att folkhögskolornas antal har ökat och kapaciteten förbättrats genom anordnande av flera kurser m. m. Såväl i skolöverstyrelsen som på andra håll har man också bedömt utvecklingen så, att elevtillströmningen kommer att fortsätta att öka. I en artikel i Sveriges landstings tidskrift skriver sålunda rektor C. G. Lindell på Brunnsvik bl. a.: »Det bör alltså inte finnas någon risk för att elevtillströmningen skall minska ens på mycket lång sikt. Och för det närmaste decenniet är läget sådant att man i stället får räkna med en mycket kraftig ökning av antalet sökande.»

Denna utveckling är ju glädjande ur många synpunkter, och skolans huvudmän, såväl landstingen som ideella organisationer av olika slag, gör också sitt bästa för att tillgodose efterfrågan, trots att man därvid tar på sig mycket tunga ekonomiska bördor.

Som redan påpekats redovisas i statsverkspropositionen fyra nya folkhögskolor, som godkänts för erhållande av statsbidrag. Men därutöver har ytterligare två skolor tillkommit. Det är sålunda sex folkhögskolor som nu står i kö för att få statsbidrag. Om man då tillämpar den bidragstilldelning som redovisas i årets statsverksproposition och

som utskottet tillstyrkt, dröjer det alltså sex år innan den sista av dessa skolor får sitt statsbidrag.

Det har redan framhållits vad som sades i samband med att vi 1957 antog riktlinjerna för folkhögskolans uppgifter, nämligen att man skulle försöka ge två eller tre nya folkhögskolor per år statsbidrag. Det har inte blivit så, utan endast en ny folkhögskola per år har fått bidrag. Innebär detta att regering och riksdag inte längre anser sig bundna av 1957 års principbeslut? I så fall är det ett mycket hårt slag för nytillkommande folkhögskolor, och det ter sig då ganska meningslöst för landstingen och andra huvudmän att planera för nya sådana skolor.

Jag tror att riksdagen har ett alldeles särskilt intresse av att slå vakt om folkhögskolorna. Detta gäller väl alldeles speciellt för dem, som här representerar de sex län inom vilka de nya folkhögskolor ligger som nu går och väntar på statsbidrag. Jag vill därför vädja till kammarens ledamöter att stödja reservationen vid denna punkt, vilket innebär att statsbidrag skall beviljas för två nya folkhögskolor i stället för en som utskottet föreslår. Merkostnaden härför blir något över 100 000 kronor. Som en föregående talare redan framhållit har t. o. m. statskontoret ansett sig kunna gå med på att statsbidrag utgår till två nya folkhögskolor.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag skall be att kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr BARK (s):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma i vad herrar Hammar och Larsson i Luttra sagt. Men eftersom jag råkar vara ordförande i en folkhögskolestyrelse, som i höst star-

Folkhögskolor: Byggnadsbidrag

tar en ny skola, vilken inte ens har kommit med i den uppräknig som här tidigare har presenterats, är jag ytterst intresserad av att vi får en något så när förkortad kö. Enligt den stat, som vi gjort upp för denna folkhögskola för nästkommande år, får vi lägga ut omkring 170 000 kronor till lärarlöner och stipendier, som vi också måste betala. Skulle vi nu få vänta i sex, sju eller åtta år, kostar det över 1 miljon. Västmanlands landsting har satsat bortåt 5 miljoner på denna folkhögskola.

Jag anser, att i en tid då årskullarna är så stora och tillströmningen så stark som nu, är det riktigt att ta på sig ansvaret för att starta folkhögskolor, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Jacobsson* i Sala (s) och *Carlsson* i Västerås (s) samt fru *Svensson* (s).

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde dock votering, varför efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 78:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 14) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

möter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat företogs. Därvid avgavs 108 ja och 77 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 79***Folkhögskolor: Byggnadsbidrag**

Kungl. Maj:t hade (punkt 231, s. 591 och 592) föreslagit riksdagen att till Folkhögskolor: Byggnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor, innebärande oförändrad medelstillelning jämfört med innevarande budgetår.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl. (II: 468), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Folkhögskolor: Byggnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 371 och II: 468, till Folkhögskolor: Byggnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sundin*, *Thorsten Larsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 371 och II: 468, till Folkhögskolor: Byggnadsbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! I frågan om bidragen till driften av folkhögskolor har kammaren nyss följt reservationen. Den nu förevarande punkten gäller bidrag till byggnadskostnaderna. Departementschefen har äskat 2,5 miljoner kronor, medan skolöverstyrelsen begärt 4 miljoner kronor.

Skolöverstyrelsens motivering är de högre byggnadskostnaderna och det större relevantalet. Det är skäl som knappast kan jävas. Om vi inte rättar oss efter behovet, fruktar jag att vi kan komma i samma situation som när det gäller bidraget till lantmannaskolebyggnader, där man för några veckor sedan fattade det kuriösa beslutet att suspendera bidragsreglerna. Om vi i detta fall inte följer de behov som föreligger, kommer vi att övervältra kostnaderna på landsting och kommuner.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande tog herr andre vice talmannen ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 79:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 15) av herr Sundin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Stenkyrka begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 159 ja och 28 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 80—92

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 93***Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 263, s. 671) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor, innebärande en anslagsökning med 7 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen vid sin behandling av förevarande punkt måtte a) besluta att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokaler per m² nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för bygg-

Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor

nadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1960 samt b) till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 38 500 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge bidragsunderlagets storlek, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokaler per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1960;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 38 500 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr Kaijser m. fl. fogade reservationen.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BRANDT** i Sätilla (cp):

Herr talman! På denna punkt liksom på punkten 78 har det hänt en rätt egenomlig sak.

I den fråga, som behandlas under punkten 78, väckte herr Onsjö och jag en motion, nr 120, som remitterades till statsutskottet och som avsåg viss författningsändring när det gäller driftbidragen till folkhögskolor. Den motionen har över huvud taget inte nämnts i utlåtandet under rubriken Bidrag till driften av folkhögskolor. Eftersom jag på kansliet övertygat mig om att motionen nr 120 i denna kammaren är remitterad till statsutskottet, skulle jag till utskottets ordförande vilja ställa frågan: Var har den motionen hamnat och hur har den behandlats?

Sedan inträffar det underliga, att även beträffande den punkt som nu behandlas, har undertecknad väckt en motion, nr 32, som också enligt kansliets anteckningar remitterats till statsutskottet men som icke är nämnd i utlåtandet. I motionen föreslås, att 10 procent av de 40 miljoner kronor, som här föreslås som förslagsanslag för byggnadsändamål vid yrkesundervisningsanstalter, skulle ställas till förfogande för skolor, där likartad undervisning, som sorterar under olika departement och ämbetsverk, kan rymmas inom samma fastighet. Det är åtskilligt i skolorganisationen som talar för att så bör ske i en hel del sammanhang.

Vart har den motionen tagit vägen? Den är i varje fall inte nämnd i utlåtandet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande

Bidrag till folkbibliotek

ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 93:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 16) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 94

Bidrag till folkbibliotek

Kungl. Maj:t hade (punkt 272, s. 678—680) föreslagit riksdagen att till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 7 455 800 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels hemställa hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte utfärda författningsändringar enligt i motionerna föreslagna grunder, att gälla från och med den 1 juli 1960, dels till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 7 055 800 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 259 och II: 317,

i vad de avsåge författningsändringar, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 7 455 800 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

a) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, hemställa att Kungl. Maj:t måtte utfärda författningsändringar enligt de i motionerna föreslagna grunderna, att gälla från och med den 1 juli 1960;

b) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 7 055 800 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr Kaijser m. fl. fogade reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Utbildning av ungdomsledare

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 94:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 17) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 95—101

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 102**Utbildning av ungdomsledare**

Kungl. Maj:t hade (punkt 280, s. 693—696) föreslagit riksdagen att till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 353 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte 1) besluta att statsbidrag icke skulle utgå för utbildning av ungdomsledare för politiska organisationer, 2) till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 239 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt

nu vore i fråga, till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 353 000 kronor;

II. att motionerna I: 376 och II: 462 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 239 000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Från detta anslag utgår bidrag även till politiska organisationer. Av rent principiella skäl motsätter vi oss på högerhåll, att statsbidrag utgår till dylika organisationer.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 18) av herr Kaijser m. fl.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Det föreligger inte någon anledning att diskriminera de politiska ungdomsorganisationerna. De utför utan tvekan i flera avseenden ett fostrande arbete.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde dock votering, i anledning

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet — Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer

varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 102) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 18) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 103

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

Kungl. Maj:t hade (punkt 281, s. 696—698) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 400 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte avslå förslaget om anslag till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1960/61 om 3 400 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å

motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 400 000 kronor;

II. att motionerna I: 375 och II: 461 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Kaijser m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 104

Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer

Kungl. Maj:t hade (punkt 282, s. 698 och 699) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 674 500 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedblom m. fl.* (I: 183) och den andra inom andra kammaren av herr *Antonsson m. fl.* (II: 224), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta 1) att inrätta en instruktörstjänst för Sveriges ungdomsorganisationers landsråd och att härför anvisa 17 800 kronor motsvarande hela det bidragsunderlag inklusive rese- och traktamentskostnader, vilket för närvarande låge till grund för anslag till instruktörer inom ungdomsorganisationerna, samt 2) att med anledning härav under punkt 282: Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer i nämnda huvudtitel anvisa ett förslagsanslag av 692 300 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte a) besluta att statsbidrag icke skulle utgå till instruktörsverksamhet vid politiska organisationer, b) till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 588 500 kronor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 259 och II: 317 samt I: 183 och II: 224, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 674 500 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 183 och II: 224, i vad de avsåge instruktörsbidrag till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar

Kajser och Skoglund i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317 ävensom med avslag å motionerna I: 183 och II: 224, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 588 500 kronor.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr NILSSON i Göingegården (h):
Även på denna punkt ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr *Kajser m. fl.*

Herr KARLSSON i Olofström (s):
Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 105

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 106

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 284, s. 701—704) föreslagit riksdagen att till förevarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 554 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Svedberg m. fl.* (I: 164) och den andra inom andra kammaren av herr *Engkvist m. fl.* (II: 216), i vilka hemställts att riksdagen måtte för åttonde huvudtiteln under punkten Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. i grundbidrag till nykterhetsorganisationer m. fl. bevilja ett från 400 000 till 450 000 kronor förhöjt anslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 365) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: 445), i vilka hemställts att grundbidragen till nykterhetsrörelsen måtte höjas med 60 000 kronor till 460 000 kronor för budgetåret 1960/61;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 378) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: 469), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att antalet instruktörer i alkoholfrågan, placerade inom nykterhetsrörelsen eller med denna samverkande organisationer, för budgetåret 1960/61 ökades med tre, från 25 till 28, och att anslaget på denna punkt uppräknades med 43 050 kronor till 412 150 kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 164 och II: 216, I: 365 och II: 445 samt I: 378 och II: 469, till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 554 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson* och *Edström*, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 365 och II: 445 ävensom med bifall till motionerna I: 164 och II: 216 samt I: 378 och II: 469,

till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 647 100 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Fröken *VINGE* (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Herr *RIMMERFORS* (fp):

Herr talman! För att inte skapa olust avstår jag från att argumentera. Annars är denna fråga, om samhällets stöd till ungdoms- och nykterhetsarbetet, något som vi nog skulle behöva tala en del om. I det läge, vari vi nu tidsmässigt befinner oss, vill jag dock inskränka mig till att, både såsom motionär och medlem av riksdagens nykterhetsgrupp, yrka bifall till reservationen.

Herr *ENKQVIST* (s):

Jag ber att få yrka bifall till motion nr 216 i denna kammare, likalydande med motion nr 164 i första kammaren, vilka innebär ett i jämförelse med reservationen med endast 50 000 kronor höjt bidrag till nykterhetsorganisationerna.

I detta anförande instämde herrar *Alemyr* och *Bark*, fröken *Sandell* och fru *Torbrink* (alla s).

Herr *KARLSSON* i Olofström (s):

Med hänvisning till utskottets skrivning på denna punkt ber jag att få yrka bifall till dess hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 164 och II: 216; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde dock votering, i anledning varav herr andre

Gymnastiska centralinstitutet: Avlöningar

vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen äskade dock herr Engkvist votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten 106) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. avgivna, med 21) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit de i ämnet väckta motionerna I: 164 och II: 216.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Engkvist begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat företogs. Därvid avgåvos 39 ja och 57 nej, varjämte 89 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 106:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 164 och II: 216.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan omröstning medelst voteringsapparat anställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 81 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 107—113

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 114**Gymnastiska centralinstitutet:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 292, s. 711—714) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budget- året 1960/61, vidtaga av departements- chefen angiven ändring av personal- förteckningen för gymnastiska central- institutet, dels godkänna av departe- mentschefen angiven avlöningsstat för gymnastiska centralinstitutet, att till- lämpas tills vidare från och med bud- getåret 1960/61, dels ock till Gymnas- tiska centralinstitutet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslags- anslag av 562 100 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* väckt motion (II: 345), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta en utökning av examinationen vid gymnastiska central-

Gymnastiska centralinstitutet: Avlöningar

institutet i enlighet med ett inom ecklesiastikdepartementet utarbetat förslag samt för budgetåret 1960/61 utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisa 58 000 kronor till avlöningar, 2 500 kronor till omkostnader, 1 700 kronor till materiel, 2 500 kronor till särskild undervisning och 300 000 kronor till engångskostnader för ombyggnad av vissa lokalutrymmen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 345,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga den ändring i personalförteckningen för gymnastiska centralinstitutet, som föranledes av vad departementschefen anförde;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för gymnastiska centralinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Gymnastiska centralinstitutet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 562 100 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Trots att timmen är sen och stämningen inte särskilt vänlig mot den som nu begär ordet, vågar jag besvara kammaren några minuter i ett ärende som kammaren bör ta del av.

Under denna punkt har statsutskottet enhälligt avstyrkt motion nr 345, vari framföres förslag om en ökning av intagningskapaciteten vid gymnastiska centralinstitutet. Utskottet kommer fram till sin slutsats att motionen bör avstyrkas efter att ha uttalat sin principiella anslutning till en ökning av intagningskapaciteten, efter att ha uttalat sin oro över den situation som nu råder beträffande bristen på gymnastiklärare och efter att ha konstaterat att det finns gott om kvalificerade sökande till gymnastiska centralinstitutet. Man hade vän-

tat att utskottet efter denna motivering skulle komma fram till ett tillstyrkande, men det har utskottet inte gjort.

Beträffande den oro som utskottet hyser angående bristen på gymnastiklärare ber jag att få hänvisa till vad utskottet därvidlag anförde: »Utskottet vill för att belysa denna brist blott peka på att enligt senaste uppgifter för läsåret 1958/59 på gymnasiet samt i realskolan och motsvarande stadier cirka 10 procent av antalet veckotimmar i gymnastik bestredes av lärare utan gymnastiklärarutbildning.»

Sådan är situationen om man ser den i stort — om man ser den i skilda skolformer är den emellertid betydligt värre.

Med samma beräkningsmetod som utskottet tillämpar kommer man exempelvis till det resultatet, att endast 41 procent av antalet veckotimmar vid de kommunala flickskolorna bestrides av lärare som har utbildning. I den obligatoriska skolan är situationen troligen ännu sämre. Enbart ett exempel från Stockholm visar hur illa ställt det är. Här finns 25 manliga gymnastiklärare inom den obligatoriska skolan och av dem saknar 9 den utbildning som fordras för tjänsten. Inom yrkesskolan är läget något av en katastrof. Vid landets samtliga centrala verkstadsskolor har endast 2 lärare den nödvändiga och önskvärda utbildningen.

Den situation som utskottet konstaterat vara för handen och som oroat utskottet är emellertid inte ny för i år — den har förelegat tidigare. Redan 1951 anförde gymnastiklärarutbildningssakkunnige att intagningskapaciteten vid institutet borde ökas och 1955 hävdade skolöverstyrelsen detsamma. Institutets direktion har också vid upprepade tillfällen till departementet framfört förslag om en ökning av intagningskapaciteten utan att något förslag förelagts riksdagen.

Som jag nämnde förut finns det ingen brist på sökande. Man tar för när-

Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning

varande in 70 elever. Föregående år anmälde sig inte mindre än 370 sökande. Av dem var 350 studenter, men på grund av att konkurrensen är så stor mellan de sökande, måste de som skall komma in vid institutet ytterligare meritiera sig utöver studentexamen. Mer än hälften av de elever som kom in förra året hade sålunda utöver sin studentexamen också akademiska betyg.

Läget är alltså sådant att rekryteringen av studenter är utomordentligt god. Bristen på gymnastiklärare är oroväckande. Den blir större för varje år, och snara åtgärder måste vidtagas om vi inte skall hamna i en katastrofsituation. Jag hoppas att dessa snara åtgärder kommer att inträffa redan nästa år genom förslag från Kungl. Maj:t om en ökning av intagningskapaciteten, såvida kammaren inte går in för en ännu snabbare och bättre väg, nämligen att följa det yrkande som jag här ställer om bifall till motion nr 345.

I detta yttrande instämde herr *Stenberg* (fp) och fru *Lindberg* (s) samt herrar *Ekström* i Iggesund (s), *Lothgius* (h) och *Fälldin* (cp).

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Det är en ganska avsevärd anslagsökning som herr Allard och hans medmotionärer hemställer om. Det är beträffande detta anslag likadant som beträffande så många andra, att det inte är med något särdeles glatt hjärta, det försäkrar jag herr Allard, som avdelningen och även utskottet tvingats säga nej. Som vi alla vet är det den statsfinansiella situationen som tvingar oss här till. Jag har under kvällens lopp nödgats vara talesman på flera punkter för avslag på anslagsyrkanden, där jag, om vi hade haft god råd, gärna skulle velat vara med om att tillstyrka de vid budgetförslaget gjorda uppräkningsarna. Tyvärr har man måst säga nej, och så är det även i detta fall.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *ALLARD* (s):

Herr talman! Jag hade just väntat att den statsfinansiella situationen skulle åberopas. Med anledning därav ber jag att få meddela att den anslagsökning för nästa budgetår som det var fråga om gäller 64 700 kronor, vartill kommer ett engångsanslag till ombyggnad på 300 000 kronor.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 115—122

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123**Statens råd för samhällsforskning:
Samhällsforskning**

Kungl. Maj:t hade (punkt 301, s. 724) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 160 000 kronor, vilket innebure en anslagsökning med 250 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte vid sin behandling av förevarande punkt till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för nästa budgetår anvisa ett reservationsanslag av 910 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga,

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco

till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 160 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 910 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nyss sade om nödvändigheten av att spara ber jag att få yrka bifall till reservationen på denna punkt, vilken avser en besparing på 250 000 kronor.

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 123:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bar kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 22) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 124—151

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 152**Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco**

Efter punktens föredragning yttrade:

Fröken **VINGE** (fp):

Herr talman! På grund av den långt framskridna tiden vill jag bara säga att min blanka reservation avser att markera mina bekymmer över det alltför knappa anslaget till Unescos s. k. Östern-Västern-projekt.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 153—155

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 156 och 157

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan uppförda ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 18 innevarande maj kl. 10.00.

§ 2

**Interpellation ang. bostadsbyggandets
lokalisering**

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDLUND (cp), som anförde:

Herr talman! Frågan om bostadsbyggandets lokalisering har haft särskild aktualitet under hela efterkrigstiden. Sedan andra världskriget har antalet hushåll i städer och tätorter ökat med i runt tal 50 procent. Det är uppenbart att befolkningsomflyttningen förvärrat problemen på bostadsmarknaden. Samtidigt har bostadsefterfrågan ökat till följd av bl. a. immigration och ökad medellivslängd. Trots en under senare år avsevärt högre bostadsproduktion än tidigare har vi bostadsbrist. Visserligen har bristen under senare år lättat och på åtskilliga håll eliminerats, men inom andra områden, främst de stora inflyttningsorterna, är den alltjämt besvärande.

Vissa åtgärder, som under den senaste tiden signalerats från myndigheternas sida har emellertid väckt stor oro bland befolkningen på skilda orter. Det vidgade samarbete, som man nu söker få till stånd mellan länsbostadsnämnderna och länsarbetsnämnderna i fråga om bl. a. utväljande av orter som bör uteslutas från bostadslån, synes syfta till en fördelning av egnahemslänemedlen på olika orter uteslutande efter myndigheternas arbetsmarknadspolitiska bedömning. Enligt uppgifter i tidningspressen skall man från arbetsmarknadsstyrelsen ha framhållit vid en stor konferens nyligen, att bostadsbyggande med statliga lån skall rent av hindras på sådana platser där arbetsmarknadsmyndigheten bedömer utsikterna till sysselsättning på längre sikt som mindre gynnsamma. Man talar om byggstopp för mindre orter med oviss framtid. Bostadspolitik och arbetsmarknadspolitik skulle i stället samverka för att i första hand förse större tätorter och samhällen med bostäder.

Om de referat som givits är riktiga

är det uppenbart, att bostadspolitik håller på att få en inriktning, som inte är i överensstämmelse med vad statsmakterna tidigare uttalat. År 1953 uttalade riksdagen — på förekommen anledning — att egnahemslån för nybyggnad på landsbygden borde vägras endast i det fall en uppenbart olämplig plats för huset valts. Vid 1956 års riksdag framhöll dåvarande socialministern att vad riksdagen uttalade i frågan 1953 alltjämt skulle äga giltighet. Mig veterligt har därefter icke från riksdagens sida gjorts något uttalande av annan innebörd.

Den inriktning som man nu synes vilja ge bostadspolitik förefaller alltså att strida mot vad statsmakterna i nämnda sammanhang uttalat. Då gällde det huruvida en egnahemsbyggare för erhållande av lån skulle vara tvungen att förlägga huset exempelvis i kommunens tätort eller om han i enlighet med sin egen önskan skulle få bygga på rena landsbygden. Härom har uttalats att lån bör vägras endast om en uppenbart olämpligt belägen tomt valts. Vad som nu är i fråga är emellertid att byggaren kan vägras lån inte på grund av tomtens belägenhet utan för att myndigheterna bedömer utsikterna på längre sikt ovissa inom det område av ett län, där vederbörande ämnar bygga.

Visserligen måste bostadsbyggandets omfattning på olika orter bestämmas under hänsynstagande till den föreliggande situationen på bostadsmarknaden men en dirigering av bostadsbyggandet, som nu synes åsyftas, kan enligt min mening inte accepteras. Med en sådan politik skulle givetvis landsbygdens och de mindre tätorternas möjligheter att bygga upp ett livskraftigt näringsliv hämmas och avfolkningen därifrån påskyndas genom att personer, som alltjämt och för kanske avsevärd tid framöver har sysselsättning, berövas möjligheten att få en god bostad. Strävandena bör enligt min mening inriktas på att få till stånd en väl avvägd spridning av näringslivet och därmed också av bebygg-

Interpellation ang. bostadsbyggandets lokalisering

gelsen över hela vårt land. Inom lokaliseringspolitiken gäller det att finna medel, som kan stimulera näringslivet i denna riktning. Då skulle det vara olyckligt, om man för bostadsbyggandet skulle tillämpa en lokaliseringspolitik, som motverkar dessa strävanden.

Med hänvisning till vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet — särskilt med hänsyn till de förekommande uppgifterna om stopp för bostadsbyggande med statliga lån för vissa delar av landsbygden och för vissa mindre tätorter — lämna en redogörelse för regeringens syn på fördelningen av de statliga bostadslånen mellan olika orter och därmed på lokaliserandet av bostadsbyggandet.

Denna anhållan bordlades.

§ 3

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets memorial nr 20, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av svenska textilforskningsinstitutet m. m.,

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av institutet för optisk forskning m. m.,

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ianspråktagande av viss del av de Längmanska donationsmedlen jämte i ämnet väckta motioner,

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till lärarbostäder m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1960/61 till universitetet i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner,

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättning med anledning av viss flygolycka;

bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om utgivande av ett värdefast statligt obligationslån;

första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av motioner om anteckning i fastighetsbok i vissa fall,

nr 26, i anledning av motioner angående rätten för jordbrukare i Norrbottens lappmark till vatten och fiske, och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader.

§ 4

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 226, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om kommunalförbund;

från statsutskottet:

nr 233, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjes-skatt m. m., såvitt avser särskilt bidrag till producent av svensk film m. m.;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till folkpensioner m. m. och till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till stöd åt allmänna samlingslokaler m. m.; och

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

från första lagutskottet:

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, m. m.; samt

från tredje lagutskottet:

nr 239, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagfartsförordningen m. m.; och

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om allmän folkräkning år 1960 m. m.

§ 5

Herr andre vice talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående engångsunderstöd åt f. d. städerskan i riksdagshuset Judit Olsson.

Denna anmälan bordlades.

§ 6

Anmäldes följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61 m. m., motionerna nr 839—841, av herr *Ohlin m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, angående underskott å statens järnvägars fond för budgetåret 1960/61, motionen nr 842, av herr *Ohlin m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 22.16.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 17 maj

Kl. 15.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsledamoten fru Ragnhild Sandström under tiden 27/4—31/5 1960 på grund av sjukdom är oförmögen till arbete.

Umeå den 5 maj 1960

Ingmar Bergström
med. dr.

Fru Sandström, som vid kammarens sammanträde den 20 april erhållit ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 16 april tills vidare, beviljades nu fortsatt ledighet till och med innevarande månads utgång.

§ 3

Svar på interpellation ang. hissande av flagga för stat, som icke erkänts av den svenska regeringen

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har med kammarens tillstånd till mig riktat frågan om jag ville redogöra för regeringens syn på hur arrangörer av idrottstävlingar, utställningar och dylika evenemang skulle förfara beträffande hissande av flagga för stat, som inte erkänts av den svenska regeringen,

när representanter för ifrågavarande stat deltagit i evenemanget.

Som interpellanten själv framhåller finns det i Sverige, i motsats till vad som är förhållandet i en del andra länder, inte några bestämmelser, som reglerar hissandet av flaggor. Var och en kan därför handla som han bedömer riktigt och lämpligt.

Vad denna bedömning angår vill jag citera följande uttalande, som den 18 februari gjordes av utrikesdepartementet:

»I Sverige liksom i flera andra länder har, främst i samband med utställningar och idrottstävlingar, frågan aktualiserats om hissande av den östtyska flaggan. Utrikesdepartementet meddelar på TT:s förfrågan, att det icke finns några legala bestämmelser i ämnet men att det icke är brukligt att på svenskt landterritorium offentligen hissa flaggan för ett land, vars regering icke är erkänd i Sverige.»

Härmed, herr talman, har jag besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens herr utrikesministern för svaret på min interpellation.

Denna gällde regeringens syn på det problem som uppstår då arrangörer av idrottstävlingar, utställningar och dylikt ställs inför frågan om hissande av flagga för stat, som Sveriges regering inte har erkänt. Hans excellens utrikesministern hänvisar i fråga om regeringens syn på detta spörsmål till ett TT-uttalande, där det påpekas, att »det icke är brukligt att på svenskt landterritorium offentligen hissa flagga för ett

Svar på interpellation ang. hissande av flagga för stat, som icke erkänts av den svenska regeringen

land, vars regering inte är erkänd i Sverige».

Att döma av tonen i detta uttalande är väl regeringen närmast av den meningen, att denna gamla sedvänja bör understödjas. Läget hittills har väl närmast varit, att frestelsen till en sådan handling inte varit särskilt stor. Därför har inte heller detta problem aktualiserats. Men om utvecklingen får fortsätta utan att det i Sverige finns regler för hur enskilda personer och organisationer skall uppträda i dylika situationer, kan det mycket snart bli brukligt att hissa flagga för sådana stater som det här är fråga om. Är detta önskvärt? Man kan ställa frågan: Är regeringen i sådan situation villig att sanktionera denna nya sedvänja. Schweiz och Österrike, de neutrala länder som vi ofta jämför oss med, har tagit klar ställning härvidlag.

Jag har försökt att uttolka den anda, som eventuellt kan sväva över detta i och för sig intetsägande interpellations-svar. Huruvida jag har lyckats därmed är ovisst.

Vad jag kan tro har regeringen inte funderat särskilt ingående på detta problem, eftersom det inte varit så aktuellt tidigare. Nu är det emellertid aktuellt. Bör vi verkligen överlåta åt den enskilde att avgöra huruvida det är riktigt och lämpligt att hissa flagga för stat som inte erkänts av vårt land? Det är ju här inte fråga om en symbol, som kan jämföras med ett idrottsstandard eller ett materiellt och affärsmässigt firmamärke. Av regeringens TT-uttalande i början av året kan man väl uttolka den mening, som jag nyss framförde.

Det finns nog goda skäl för vårt land att uppfatta situationen på samma sätt som t. ex. Schweiz och Österrike har gjort. Att i denna fråga överlämna åt var och en att handla som han bedömer riktigt och lämpligt kan, enligt mitt sätt att se, icke anses tillfredsställande. Vad den ene anser rätt och rik-

tigt i en dylik situation bedömes av en annan helt annorlunda. Vi kan ta exemplet att en affärsman erbjudes en mycket god affär under förutsättning att flaggan för en stat, som inte erkänts av vår regering, hissas vid ett offentligt arrangemang. Man kan då fråga: Är en sådan handling lämplig eller inte lämplig? Vilken mening kan ligga bakom kravet på att flaggan skall hissas i denna situation? Vill vederbörande i första hand sälja varan eller är syftet att väcka politisk uppmärksamhet? Antag att syftet är politiskt: kan man då på förhand självklart utgå ifrån att handlingen inte skadar vår neutralitetspolitik? Jag kan mycket väl tänka mig att t. ex. herr Hagberg m. fl. representanter för kommunismen inte skulle tveka ett ögonblick att hissa östtyska flaggan vid arrangemang av det slag som jag har omnämnt, medan andra ledamöter av denna kammare skulle ställa sig avvisande till en sådan handling. Olika meningar om vad som härvidlag är riktigt och lämpligt måste naturligtvis uppträda även bland idrottsarrangörer. Varför? Naturligtvis därför att en sådan handling måste betraktas som politisk och därtill med utrikespolitisk nyans. För mig framstår det som en följd av vår neutralitetspolitik att flaggan för en stat, som vårt land inte har erkänt, inte skall hissas i offentliga sammanhang. Det var ett sådant klart uttalande som jag skulle ha önskat i interpellationssvaret.

Jag vill gärna tolka interpellationssvaret så, att den rekommendation som ges däri inte är regeringens slutgiltiga ställningstagande i detta spörsmål. Jag vill gärna också av svaret uttolka den meningen från regeringen att framtiden inte synes innebära risker för andra sedvänjor på detta område än de hittillsvarande. Jag tror emellertid att det ur neutralitetspolitikens synpunkter vore välbetänkt att följa den gamla regeln att det är bättre att förekomma än

Svar på interpellation ang. hissande av flagga för stat, som icke erkänts av den svenska regeringen

förekommas. Att vänta tills ytterligare anledningar påkallar åtgärder kunde uppfattas som en handling riktad mot viss makt eller stat. Å andra sidan kunde fri flaggning i vårt land för av oss icke erkänd stat uppfattas av annan stat på ett sätt som vi inte önskar eller menar. Dessa tänkta situationer kan mycket väl vara för handen i dag eller i varje fall i framtiden. Jag utgår ifrån, herr talman, att hans excellens utrikesministern med största uppmärksamhet följer utvecklingen här.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund tycktes anse att det besked, som gavs genom TT:s meddelande och som givetvis var sanktionerat av utrikesministern å regeringens vägnar, inte var tydligt nog. Jag tror att det var fullt tydligt besked. Det upplystes om att vi å ena sidan inte har legala regler och att regeringen inte har någon konstitutionell befogenhet att utfärda bestämmelser om hissande av flaggor men att å andra sidan regeringen till ledning för enskilda meddelat, att det inte är brukligt att på svenskt landterritorium offentligen hissa flaggan för ett land som inte är erkänt i Sverige. Det var den ledning regeringen kunnat ge med det legala läge saken har.

Herr Nilsson uttalade att frågan inte hade varit aktuell tidigare. Jo, den har varit aktuell. Det har gjorts upprepade förfrågningar i anledning av utställningar och idrottsevenemang, alldeles oavsett interpellationen, och det var därför TT-meddelandet lämnades. Om Schweiz och Österrike har utfärdat bestämmelser beror det givetvis på att regeringarna i dessa länder haft större konstitutionella befogenheter i denna fråga än vad svenska regeringen har.

Herr Nilsson uppehöll sig vid frågan om eventuell inverkan på vår neutralitetspolitik om flagga hissades i de fall

han berörde. Om den svenska regeringen inte har någon konstitutionell befogenhet att blanda sig i enskildas hissande av flaggor, kan hissande av någon stats flagga givetvis inte inverka på vår neutralitetspolitik. Neutralitetspolitiken ålägger inte regeringen att se till att lagstiftning kommer till stånd i ett ämne av denna art.

De konsekvenser av olika slag flaggning i nämnda fall kan få måste de enskilda ta på sig själva. Om t. ex. en idrottstrupp vill sparka fotboll tillsammans med en trupp från Nord-Vietnam, som inte är erkänt av den svenska regeringen, finns enligt regeringens mening inte tillräckliga skäl för regeringen att intervensera och förklara att evenemanget inte får komma till stånd därför att truppen från Nord-Vietnam deltar med sin flagga. Likaså får de enskilda när det gäller utställningar, där dessa ting på olika sätt kan få ekonomiska konsekvenser, själva bära ansvaret. De får avgöra om de vill ta de risker som följer av att utestänga ett land som vill ha sin flagga hissad eller de risker som kan följa av att ge ett land tillträde till en utställning och hissa det landets flagga.

Jag vill alltså ytterligare stryka under att det inte är något oklart i läget. Regeringen anser inte att den har befogenhet att göra annat än att ge upplysning om frågans legala läge. Vi anser inte att den är av den arten att lagstiftning i ämnet är påkallad.

Under detta anförande tog herr talman ledningen av förhandlingarna.

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag är hans excellens utrikesministern tacksam för hans senaste inlägg. Det ger väl klart besked om att hans excellens och jag är helt och hållet på samma linje i denna fråga och att det bara är konstitutionella hinder som gör, att vi saknar bestämda

Svar på interpellation ang. förbättring av de äldre statspensionärernas läge

regler på området. Om det nu funnes sådana regler, skulle med stor sannolikhet de ekonomiska konsekvenserna för utställare, affärsmän och idrottsföreningar inte behöva vara så stora. Det uttalande som hans excellens utrikesministern nu har gjort bör ge ytterligare vägledning åt vederbörande funktionärer om hur de bör handla i fortsättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. förbättring av de äldre statspensionärernas läge

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Senander frågat mig om de äldre statspensionärerna kan förvänta att jag tar initiativ i syfte att åstadkomma jämställdhet mellan dem och de pensionärer, som kommer i åtnjutande av nu gällande pensionsreglementes förmåner, eller, om detta inte anses möjligt, på annat sätt föranstaltar om en förbättring av de äldre statspensionärernas läge.

Med anledning av herr Senanders fråga synes det tillräckligt att konstatera följande.

1. Det nu gällande statliga pensions-systemet är grundat på en överenskommelse som efter förhandlingar under tiden september 1957—mars 1958 träffades mellan civildepartementet och de statsanställdas huvudorganisationer. Överenskommelsen godkändes av 1958 års B-riksdag.

2. De närmare grunderna för samordningen för de äldre pensionärerna av personalpension och folkpension framgår av de förslag härom, som framlades i proposition 1959:151. Grunderna för samordningen, som godkändes av riks-

dagen, hade accepterats av personalorganisationerna.

3. Det nya systemet innebar, såsom ock framgår av det statsutskottsutlåtande, som låg till grund för 1958 års riksdagsbeslut, icke oväsentliga förbättringar för de äldre statspensionärerna. Härvid får främst nämnas att pensionsnivån via förekommande folkpensionshöjningar skulle få stiga till den nivå, »rikt-nivå», som på ortsgrupp 3 enligt det nya pensionsreglementet komme att gälla för dem, som avgick med pension närmast efter dettas ikraftträdande. Där folkpensionshöjningarna ej slagit igenom beträffande de äldre statspensionärerna beror detta alltså på att de redan uppnått samlade pensionsförmåner, som motsvarar den nyss angivna »rikt-nivån».

4. Den totala pensionsnivån för de äldre pensionärerna ändras härutöver från tid till annan. En sådan ändring skedde senast för 1959 och gällde då en 2-procentig höjning. Vidare har den 13 april i år träffats överenskommelse mellan civildepartementet och huvudorganisationerna som innebär 5-procentiga höjningar av den totala pensionsnivån såväl innevarande som nästa år. Proposition om godkännande av överenskommelsen har överlämnats till riksdagen.

5. Herr Senanders interpellation överensstämmer i sina huvuddrag till innehåll och syfte med motionerna 556 och B 33, som 1958 väcktes i andra kammaren av herr Senander m. fl. Dessa motioner prövades och avlogs av riksdagen i samband med behandlingen av den förut nämnda förhandlingsöverenskommelsen om pensionsreglering för de statsanställda.

Herr talman! Härmed har jag redovisat vad som förevarit i denna fråga.

Härpå anförde:

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för vad statsrådet och chefen

Svar på interpellation ang. förbättring av de äldre statspensionärernas läge

för civildepartementet har presterat i anledning av min interpellation. Statsrådets svar inger en viss förvåning. Frågan är om det ens kan betecknas som ett svar. I varje fall är det inget svar på den fråga jag ställde i interpellationen. Man brukar karakterisera svar av denna art med ett känt uttryck, men av artighetsskäl skall jag inte anföra det.

Statsrådet har i stället för svar lämnat en redovisning av vad som har förevarit i frågan. Detta var en ren överloppsgärning, så mycket mer som jag i min interpellation varit tvingad att ge en sådan. Min fråga gällde huruvida statsrådet kunde förväntas ta initiativ för att jämställa de äldre statspensionärerna med dem som avgår på det nya pensionsreglementet eller på annat sätt förbättra de äldre statspensionärernas läge.

På den frågan har jag inte fått något svar, och det kan ju ge anledning till funderingar i mer än ett avseende.

Vid den debatt som uppstod i anledning av propositionen till 1958 års B-riksdag intog statsrådet en mycket formalistisk inställning till frågan om de äldre statspensionärerna. Från flera håll hade motioner väckts om jämställdhet mellan dessa och dem som kom att avgå på det nya reglementet. Statsrådet och utskottets talesman hävdade, att det inte existerade någon som helst formell rätt för de tidigare avgångna tjänstemännen att göra anspråk på de förbättrade pensionerna, då de anställts under andra förutsättningar i pensionshänseende. Vidare tryckte de på att det förelåg en uppgörelse mellan statstjänarnas topporganisationer och att riksdagen inte borde ändra på den.

Detta är ett formellt betraktelsesätt, som ingenting har gemensamt med rättvisa och social vidsyn. Dessutom förelåg följande omständigheter som hade bort förbjuda ett dylikt formalistiskt resonemang.

Om de statsanställda för all framtid skulle vara bundna av de villkor som

gällde vid deras första anställning, skulle ju varje krav på framsteg beträffande såväl löner som pensioner och andra förmåner vara otänkbara. De anställda skulle uteslutande vara hänvisade till den statlige arbetsgivarens godtycke. Jag kan medge att detta är en hårt pressad slutsats, men statsrådets resonemang i detta fall leder till sådana konsekvenser. Godtar man statsrådets resonemang, så är en statsanställd berättigad att kräva endast ett bibehållande av den standard han hade vid anställningen, men ingen standardförbättring och inte heller någon sådan beträffande pensionerna.

Aberopandet av att man inte kunde rubba en träffad uppgörelse är lika lösligt fogat. Ett faktum är att statsrådet själv var en av parterna vid förhandlingsbordet och att det var på hans motstånd som den andra parten måste uppge sitt länge hävdade krav på att ingen kategoriklyvning skulle ske utan att de äldre statspensionärerna skulle jämställas med de »nyare» pensionärerna. Att under sådana förhållanden anföra uppgörelsen som ett hinder för ett tillmötesgående av ett rättvisekrav tycker jag är att driva formalismen helt in absurdum.

Tror manne statsrådet att en sådan rubbning av uppgörelsen skulle ha föranlett protester från statstjänarnas topporganisationer, d. v. s. från den part vid förhandlingsbordet som själv framfört kravet? Naturligtvis tror inte statsrådet det, men i dagens »svar» är formalismen en genomgående linje. Han aberopar uppgörelsen 1957—1958, att riksdagen har godkänt densamma och att riksdagen avsåg den motion i frågan, som den kommunistiska gruppen väckte vid 1958 års B-riksdag. Men vid alla dessa tillfällen har statsrådet själv och den socialdemokratiska riksdagsgruppens flertal spelat den avgörande rollen. Ett ord av civilministern hade givit ett annat resultat för de äldre statspensionärernas vidkommande.

Svar på interpellation ang. förbättring av de äldre statspensionärernas läge

Det ordet gavs inte. Men när statsrådet på detta sätt är i hög grad medansvarig för vad som har inträffat, måste det betraktas som en undanmanöver, när han försöker inge föreställningen, att han är bunden av uppgörelser och riksdagsbeslut ända därhän att han inte anser sig ens kunna ta ett initiativ i frågan.

Den närmaste anledningen till min interpellation var, att många statspensionärer som nu är över 67 år inte fått ens det indextillägg som tillkom folkpensionärerna som en följd av den prisstegring som omsättningsskatten har förorsakat. Det anses nämligen, att de nu nått de pensioner som utgår i ortsgrupp 3 enligt det nya reglementet. Det är uppenbart att detta har väckt starkt missnöje, och fråga är om de begränsningar som har föreslagits verkligen gäller indextilläggen eller i stället endast standardtilläggen på folkpensionerna.

Ännu ett skäl hade jag för min interpellation. Då frågan behandlades vid 1958 års B-riksdag, förklarade statsrådet i polemik mot oss, som motsatte oss kategoriklyvningen: »Vi har försökt att få en mjuk anpassning, och jag tror att man, när det hela får verka ett tag, skall känna tillfredsställelse däröver.»

Nu har beslutet verkat tillräckligt länge för att man skall kunna konstatera den djupaste otillfredsställelse hos de äldre statspensionärerna. Det bör erinras om att upp till två ortsgrupper skiljer de äldre statspensionärerna från de senare avgångna, ett förhållande som givetvis sätter sina spår även på familjepensionerna. Statsrådet har åberopat, att de äldre statspensionärerna förra året fick 2 procent i tillägg och enligt årets uppgörelse 5 procent. Men här bör först observeras, att detta belopp inte genomgående kommer att motsvaras av samma höjning av de enskilda pensionärernas totala pensionsförmåner. Om jag har tolkat saken rätt, betyder detta beträffande årets 5-procentiga höjning, att den endast kommer att utgå på den

del av pensionen som tillhör personalpensionen. Därtill kommer att denna procentuella förhöjning endast avser att kompensera för prisstegring och inte har någonting med frågan om jämställdhet mellan de båda kategorierna att skaffa. Tvärtom betyder den att klyftan mellan de båda kategorierna vidgas.

Herr talman! De äldre statspensionärerna känner sig besvikna, och det med rätta. De hade trott att statsmakternas tidigare uttalanden till förmån för jämställdhet mellan äldre och nyare pensioner, varvid denna åtgärd betecknades som ett rättvisekrav, skulle bestå. I varje fall hade de inte räknat med att en socialdemokratisk löneminiister med ett penndrag skulle överkorsa en princip, som tidigare riksdagar enhälligt har godkänt.

Herr andre vice talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Om jag skulle börja där herr Senander slutade, vill jag bara säga att jag inte på något sätt har överkorsat en princip, som tidigare varit tillämplig. Därest herr Senander syftar på 1947 års uppgörelse, där man samordnade äldre, nyare och nyaste pensioner till en pension, så är det ingenting i den senaste pensionsuppgörelsen, som direkt står i strid med vad som ägde rum 1947.

Sedan fann jag vissa andra yttranden av herr Senander något märkliga. Herr Senander säger att han inte har fått något svar på sin fråga, hur det skall bli för de äldre pensionärerna. Jag har ändock i interpellationssvaret påvisat, att det genom successiva höjningar via folkpensionen skulle ordnas så, att de äldre pensionärerna skulle få samma pensioner som utgår till den första årskullen på det nya pensionsreglementet — dock maximerat till ortsgrupp 3.

Svar på interpellation ang. förbättring av de äldre statspensionärernas läge

Denna anpassningsprocess är väl i stort sett genomförd, såvitt jag känner förhållandena rätt. Dessa grupper har därigenom fått samma pension som den första årskullen på det nya reglementet. Det torde ändå vara ett svar i sak. Eller menar herr Senander, att de äldre pensionärerna skulle få en bättre pension än den som har utgått till den första årskullen på det nya reglementet? Om så är fallet, bör herr Senander ge uttryck för den meningen.

När herr Senander talar om att statspensionärerna får stå stilla på den standard, som de hade en gång för länge sedan, vill jag säga att det ändå har varit på det sättet, att deras pensioner i stort sett har utvecklats i anslutning till de aktivas löneutveckling. Förra årets lönehöjning på 2 procent gav 2 procent till pensionärerna. Årets förslag, som föreligger till behandling i statsutskottet, om 5 procents höjning av de aktivas löner innebär jämväl en 5-procentig höjning av utgående pensioner. På den punkten har tydligen herr Senander missuppfattat innebörden av uppgörelsen. Jag vill tillägga att det gäller 5 procent på bruttopensionen, alltså på den totala pensionen, och icke 5 procent på en del av densamma.

Jag tycker för egen del, att den pensionsordning som vi har tillämpat för de statsanställda är så pass hygglig, att det blir svårt för herr Senander att finna en annan och bättre pensionsordning; den kan alltså stå som ett mönster för en god pensionering.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Vad beträffar tolkningen av vad som står i propositionen nr 151 om statstjänarnas löner har jag verkligen tvekat om hur man skall tolka följande stycke — jag är mycket tacksam för att vi nu har fått en riktig tolkning: »Vad angår pensionerna innebär överenskommelsen i princip en höjning

med 5 procent fr. o. m. den 1 juli 1960 samt en ytterligare höjning med 5 procent fr. o. m. den 1 januari 1961. Uppmärksammats må, att det av förmånssystemets konstruktion följer att denna höjning inte genomgående kommer att motsvaras av samma höjning av de enskilda pensionärernas totala pensionsförmåner.» Nu är den saken klar. Höjningen skall utgå, om jag fattade rätt, även på den del av folkpensionen som finns med i den totala pensionsförmånen, och det är ju en fördel.

Jag frågade statsrådet huruvida han ville ta initiativ i den riktning jag förordade. Det måste väl erkännas att det inte är något svar på min fråga, när statsrådet bara redovisat vad som tidigare skett. Jag vill fråga än en gång: Är statsrådet villig att ta något initiativ för att förbättra de äldre statspensionärernas läge? Det är en viktig fråga, eftersom de äldre statspensionärer, som tidigare befann sig i ortsgrupperna 4 och 5, nu är i ett sämre läge i fråga om sina pensioner.

Slutligen vill jag bara säga, att jag inte har kritiserat den utveckling som skett för statens tjänstemän. Jag har tidigare gjort det vid varje tillfälle, eftersom jag har tyckt att det varit för låga belopp som fastställts; på senare tid har det blivit bättre. Men jag har dragit konsekvenserna av det resonemang, som fördes vid 1958 års debatt av såväl statsrådet som statsutskottets talesman herr Gustafsson och som gick ut på att äldre statspensionärer hade varit anställda på vissa villkor och därför inte skulle ha någon moralisk eller annan rätt att påfordra att bli jämställda med andra pensionärer. Jag sade, att om man resonerade så, skulle en person, som anställdts i statens tjänst, aldrig kunna göra anspråk på någon standardförbättring utan han skulle finna sig i att bli kompenserad endast för eventuella prisstegringar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. Ystads läggande under landsrätt

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har frågat mig, om jag avser att föreslå Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen proposition angående landsrättsförläggning av Ystad och de ötokningar av den statliga tjänsteorganisationen som blir en följd därav. Vidare har herr Braconier frågat, om det från justitiedepartementets sida gjorts några utfästelser angående tillsättning av statlig domartjänst i samband med den planerade landsrättsförläggningen.

Till svar på interpellationen får jag anföra följande.

Frågan om landsrättsförläggning av Ystad aktualiserades redan år 1939. Den utredning som då verkställdes ledde emellertid ej till någon åtgärd. Sedermera har frågan på nytt tagits upp i samband med vissa överväganden rörande domsagoindelningen i södra delen av Malmöhus län. Utredningen i frågan är nu slutförd, och det är min avsikt att inom kort anmäla ärendet till avgörande hos Kungl. Maj:t. Jag är ej nu beredd att angiva mitt ställningstagande i frågan, men jag vill meddela, att det ej är avsett att — därest Kungl. Maj:t skulle komma till det resultatet, att staden bör läggas under landsrätt — framlägga särskild proposition i frågan för riksdagen. Enligt 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende tillkommer beslutanderätten i dessa ärenden Kungl. Maj:t. Däremot förutsätter jag att, såsom har skett tidigare i motsvarande fall, anmälan om ett positivt beslut kommer att göras till riksdagen i nästa års statsverksproposition, varvid det behov av personalökning som kan föranledas av landsrättsförläggningen kommer att redovisas. Herr Braconiers uttalande, att detta förfaringsätt skulle innebära ett klart brott mot konstitutionell sedvane-

rätt kan jag inte förstå. Det ligger i sakens natur, att en landsrättsförläggning medför utgiftsökning för statsverket. Denna konsekvens har accepterats av riksdagen genom antagandet av 1932 års lag, som bygger på principen, att staten successivt skall övertaga rättsskipningen i de mindre städerna.

Såsom omnämnas i interpellationen har i anslutning till utredningen förekommit överläggningar mellan justitiedepartementet och representanter för staden angående villkoren för en eventuell landsrättsförläggning. Helt naturligt har därvid även frågan om möjligheterna att utnyttja den arbetskraft som skulle friställas vid en landsrättsförläggning av staden varit med i bilden. Då det är synnerligen angeläget att sådan arbetskraft kan användas i det allmännas tjänst på bästa sätt, har jag förklarat mig villig att såvitt på mig ankommer söka medverka härtill, för den händelse landsrättsförläggning kommer till stånd. Men självfallet har jag inte kunnat avgiva några preciserade, bindande utfästelser härom. Jag har så mycket mindre kunnat göra några sådana utfästelser som frågan, hur det ökade personalbehov som uppkommer vid en landsrättsförläggning skall tillgodoses, ankommer på riksdagens prövning. Denna fråga måste, som jag förut antydde, beredas i budgetsammanhang för att därefter i vanlig ordning underställas riksdagen.

Vidare anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Den första frågan gäller riksdagens medverkan i detta ärende. Justitieministern säger, att eftersom regeringen här följer 1932 års lag, skulle enligt konstitutionell sedvanerätt riksdagen inte behöva pröva frågan. Vi får kanske i morgon tillfälle att i samband med dechargebetänkandet diskutera denna

Svar på interpellation ang. Ystads läggande under landsrätt

sak. Jag anser nog, att om en stor utgiftsökning följer av Ystads förläggande under landsrätt, kan inte riksdagen gärna vara bunden av en lag av 1932 och därför gå med på vilka utgifter som helst. Jag tycker att det hade varit värdefullt om justitieministern understrukt riksdagens prövningsrätt.

Det är klart att riksdagen har rätt att vad gäller befattningshavarna avslå ett förslag om sådan ökning. Eller menar justitieministern, att riksdagen under alla förhållanden är skyldig att gå med på en utgiftsökning? I detta fall kan man tänka sig en utgiftsökning på 100 000 å 150 000 kronor.

Herr talman! Vad gäller svaret på min andra fråga, säger justitieministern att han icke har avgivit några bindande precisa löften. Då vill jag ställa den frågan till justitieministern: Vad menar drätselkammaren i Ystad, när den till stadsfullmäktige skriver att den »noterat justitieministerns och departementets välvilliga inställning att i görligaste mån vara behjälpliga med att bereda nuvarande befattningshavarna vid rådhusrätten tjänster inom den statliga förvaltningen»? Jag har här direkt citerat drätselkammarens skrivning. Innebär denna välvilliga inställning att de nuvarande ordinarie ledamöterna i rådhusrätten skulle äga företräde till statliga domartjänster, såsom t. ex. till den påtänkta tingsdomarbefattningen i Vemmenhögs m. fl. domsaga?

Herr talman! Det måste anses ganska märkligt att drätselkammaren här skriver, att från departementets sida givits löfte om välvillig behandling. Vad finns det för annan behandling i utnämningsfrågor än att gå efter förtjänst och skicklighet? Det är väl inte så, att man har gått med på Ystads stads villkor därför att man givit löfte åt t. ex. någon av rådmännen att han skall få denna tingsdomarbefattning? Det gäller väl ändå konkurrens på lika villkor, där departementet över huvud taget inte skall ge några som helst löften vad be-

träffar utnämningar av detta slag. På den punkten har såvitt jag kan se justitieministern icke givit något klart svar utan bara sagt, att inga bindande precisa utfästelser gjorts.

Jag tycker, herr talman, att båda dessa svar i vad gäller den konstitutionella frågan är otillfredsställande. Riksdagen kan inte i finansiella frågor vara bunden av 1932 års beslut på så sätt att staten skulle åta sig vilka villkor som helst, utan vi har väl ändå fri prövningsrätt. Då det gäller tillsättningen av tjänster bör det över huvud taget icke i förväg ges några som helst löften, preciserade eller opreciserade, och grundlagens bestämmelser om att alla sökande har lika rätt att bedömas efter förtjänst och skicklighet och icke efter andra hänsyn bör gälla.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Om det kommer att inträttas en tingsdomartjänst i den domsaga som skall överta rättsskipningen i Ystad, kommer naturligtvis den tjänsten att ledigförklaras i vanlig ordning och tillsättas efter prövning enligt vanliga regler. Vad jag har utfäst mig till gentemot representanter för Ystad är, att jag är villig att såvitt på mig ankommer, som jag sade i mitt svar, söka medverka till att den arbetskraft vid rådhusrätten, som skulle friställas vid en landsrättsförläggning, kan utnyttjas i allmän tjänst. Varken regeringen eller riksdagen kan väl ha något som helst intresse av att vi för ett antal år framåt, till dess vederbörande blir pensionsberättigade, skulle vara tvungna att betala ut full lön till dessa tjänstemän, utan att de arbetar i allmän tjänst. Jag tror nog att riksdagen har samma intresse som jag att försöka medverka till att denna arbetskraft kan komma till användning på lämpligt område, och jag tror att det finns goda möjligheter till det. Men när det gäller tillsättning av tjänster skall — det är en alldeles

Svar på interpellation ang. Ystads läggande under landsrätt

självklar sak — vanliga regler tillämpas.

Vad sedan gäller den konstitutionella frågan är det inte något enastående exempel att riksdagen, såsom fallet är med 1932 års lag, givit Kungl. Maj:t en fullmakt att besluta, som med nödvändighet medför utgifter för staten. Riksdagen kan naturligtvis säga att justitieministern inte borde ha utnyttjat de möjligheter att fatta beslut, riksdagen givit honom genom denna lag, men det är ju en annan fråga. I det här fallet tror jag de totala kostnaderna för det allmänna blir lägre efter landsrättsförläggning. De blir visserligen högre för staten men ännu lägre för staden.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag fann justitieministern i sitt senaste anförande vara mer pregnant än i det skriftliga svaret.

Statsrådet säger att han inte kan förstå min uppfattning om den konstitutionella sedvanerätten. En fullmakt av år 1932 kan ju inte innebära att riksdagen vid en prövning av de ekonomiska konsekvenserna av denna fullmakt — om kostnaderna blir större än man tänkt sig — skall ha skyldighet att utan vidare följa departementschefen. I så fall skulle vi ge avkall på en princip, som jag hoppas att riksdagen vad gäller kommande fullmakter skall ge bestämt uttryck för, nämligen att vi skall ha fullt fri prövningsrätt av den finansiella sidan av saken.

Vidare säger justitieministern, att han naturligtvis inte kan ha gett några som helst löften i detta fall. Det noterar jag med tillfredsställelse. Men hur kan det då komma sig att drätselkammaren i Ystad i skrivelse till stadsfullmäktige den 9 februari åberopade ett uttalande från departementets sida, att departementet välvilligt skall behandla denna fråga. Man måste få det intrycket — det är många jurister som fått det — att det under hand till några av befattningshavarna i rådhusrätten getts något slags

löfte om att de skall komma i fråga för t. ex. en påtänkt tingsdomarbefattning i Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads domsaga. Om jag får tolka justitieministerns yttrande i hans senaste anförande så, att justitieministern icke givit några som helst löften, blir drätselkammarens skrivelse fullständigt oförklarlig.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Braconier har vid två olika tillfällen åberopat ett uttalande av drätselkammaren i Ystad, men han har citerat det på ett sätt som kanske inte är alldeles riktigt. Jag skall be att få läsa upp denna passus i drätselkammarens yttrande i dess helhet: »Vid överläggningarna diskuterades ingående möjligheterna att bereda nuvarande befattningshavarna vid rådhusrätten tjänster inom den statliga förvaltningen. Härvidlag kunde stadens representanter med tillfredsställelse notera justitieministerns och departementets välvilliga inställning att i görligaste mån vara behjälplig i detta avseende.» Detta är väl en sak som hela riksdagen borde kunna skriva under på. Vi skall försöka utnyttja denna friställda arbetskraft i *görligaste mån*. Något annat har jag inte lovat. Det står där, och det står jag för.

Vad den konstitutionella sidan beträffar tycker jag nästan att det är onödigt att behöva ta kammarens tid i anspråk för att försöka förklara att det händer att riksdagen ger Kungl. Maj:t fullmakter som, utnyttjade på det sätt riksdagen avsett, medför utgiftsökningar för statsverket. Det förekommer ofta. Detta är inte något särfall. Vill herr Braconier ha en ändring, är det enklast att försöka få lagen upphävd.

Herr talmannen tog på nytt ledningen av förhandlingarna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill inte motionera

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

förrän jag hört huruvida regeringen anser att det med hänsyn till riksdagens ställning i modernt statsliv vore påkallat att riksdagen finge pröva de ekonomiska konsekvenserna oberoende av en fullmakt 1932. Jag har ställt den frågan. I min interpellation har jag talat om den konstitutionella sedvanerätten, och det är ju inte alls någon främmande fråga för riksdagen.

Nu säger justititeministern att riksdagen visste vilka de ekonomiska konsekvenserna skulle bli. Kunde riksdagen 1932 veta någonting om de ekonomiska konsekvenserna 1960? Det anser jag för min del vara orimligt.

Justitieministern säger, att han icke givit några som helst löften. Det är då anmärkningsvärt att man av drätselkammarens skrivelse — så har det tolkats på juristhåll — får den uppfattningen, att ett löfte skulle ha givits till någon eller några av befattningshavarna i rådhusrätten, att de skulle ha företräde till statliga domartjänster. Jag har naturligtvis ingen anledning att betvivla justitieministerns försäkran, att intet som helst sådant löfte givits. Det har nu emellertid kommit till riksdagens protokoll, att något sådant löfte inte givits. Justitieministerns försäkran gör också verkligen drätselkammarens skrivelse oförståelig.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det är nästan genant att gång på gång behöva upprepa samma sak. Jag har icke givit löfte om en viss tjänst, men jag har givit det löftet att jag *i görligaste mån* skall medverka till att denna arbetskraft kommer till användning.

Vad den konstitutionella sedvanerätten beträffar hade riksdagen så sent som 1945 tillfälle att pröva just denna lag och den fullmakt som är given genom den. Då restes icke något som helst krav på en ändring av denna fullmakt. Det har även sedan 1945 vid åtskilliga

tillfällen förekommit att riksdagen har stiftat lagar som har inneburit fullmakter av liknande art.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Björkänge — mot bakgrunden av vissa anförda förhållanden i Örebro län — frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta i syfte att upprätthålla en nöjaktig postservice i glesbygderna och i de mindre orterna.

Indragning av poststationer äger rum, då poströrelsen i en trakt blivit förhållandevis obetydlig på grund av avflyttning, då kommunikationsförhållandena väsentligt ändrats eller då andra vägande skäl talar för en omläggning. Vid indragning av poststationer övertages i allmänhet postservicen av lantbrevbärare på nyinrättade eller redan befintliga linjer. Med hänsyn till svårigheterna att få lantbrevbärare på de korta linjerna och kraven att förbättra de anställdas löne- och övriga arbetsvillkor har det vidare visat sig nödvändigt att i en del fall sammanföra flera korta linjer till en längre linje. De förseningar i postutdelningen, som kan uppkomma genom sammanslagning av linjer, motverkas i regel genom att samtidigt motorisering av lantbrevbärningen äger rum. Sammanslagning av linjer undvikes dock i sådana fall, då den skulle medföra betydande olägenheter för Ortsbefolkningen. Indragning av lantbrevbärlinjer sker ytterst sällan. I några fall har lantbrevbäringslinjer i glest befolkade bygder ersatts med lös- väskbefordran med bil i linjetrafik.

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

Då en omläggning av postanordningarna i en trakt blir aktuell, sker en fullständig kartläggning av bebyggelsen, vägarnas beskaffenhet m. m. inom det berörda området. Sedan postverket utarbetat förslag till omläggning, tas kontakt med representanter för de hushåll, som berörs. Är det fråga om en större omläggning, inhämtar postverket i regel yttrande från de kommunala myndigheterna. I en del fall ordnas informationsmöten. Det förekommer också, att man tillsätter en postkommitté, sammansatt av representanter för den berörda Ortsbefolkningen och postverket för att söka finna en för alla parter godtagbar lösning. I allmänhet brukar postverkets förslag godkännas av de kommunala myndigheterna, ibland efter vissa jämkningar av de ursprungliga förslagen. Postverket försöker också att i den mån så är möjligt tillgodose de kommunala myndigheternas önskemål i fråga om postanordningarna.

Om man ser på den utveckling som ägt rum i stort, så är det uppenbart att landsbygdens postförsörjning avsevärt förbättrats under det senaste decenniet. Förbättringarna har främst inriktats på en successiv utbyggnad av lantbrevbäringsnätet och ökad motorisering av lantbrevbäringslinjerna. Lantbrevbäringslinjernas längd har sedan år 1950 ökat med ca 30 000 km. Detta innebär en ökning av den totala linjelängden under denna tid med icke mindre än ca 40 %. Genom utvidgningen av det postala distributionsnätet på landsbygden har postförhållandena förbättrats för omkring 200 000 hushåll under åren 1949—1958. Under år 1959 har förbättringar genomförts för omkring 22 000 hushåll. I jämförelse härmed torde det antal hushåll, som till följd av rationaliseringsverksamheten kan anses ha fått sina postförbindelser försämrade, vara förhållandevis obetydligt. Psykologiska skäl gör emellertid, att det i regel endast är de relativt få fall, där en försämring inträtt, som kommer i blick-

punkten och blir föremål för kritiska kommentarer. Om man uteslutande mot bakgrunden av dessa fall tecknar en helhetsbild blir denna inte rättvisande utan får en omotiverat negativ prägel.

Även om postverkets ekonomiska målsättning är att varje rörelsegren — brev-rörelsen, postgironrörelsen och övriga verksamhetsgrenar — bör täcka sina egna kostnader, har denna princip ingalunda tolkats så, att kostnadstäckning eftersträvas för varje särskild postanstalt eller lantbrevbäringslinje. Bedömningen härvidlag bör ske utifrån vidsträcktare företags- och samhällsekonomiska aspekter. Självklart bör indragning av postanstalter eller sammanslagning eller indragning av lantbrevbäringslinjer och andra rationaliseringsåtgärder ej ske, om allmänt samhälleliga skäl talar häremot. Såvitt jag kan finna delas denna uppfattning helt av generalpoststyrelsen, vilket även vidtagna åtgärder för att förbättra postförbindelserna på landsbygden ger ett klart uttryck för.

Vad angår vissa föreslagna ändringar av posttrafiken i en ort i Örebro län, som berörts i interpellationen, vill jag till sist lämna den upplysningen, att generalpoststyrelsen ännu inte tagit slutlig ställning i ärendet. Styrelsen eftersträvar emellertid att åstadkomma en sådan lösning av postförhållandena, som kan accepteras av Ortsbefolkningen i berörda trakt.

Härefter anförde:

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Anledningen till densamma är den ifrågasatta indragningen av poststationen i Vikersvik i Örebro län. Men jag har en känsla av att även många andra poststationer i landet ligger i farozonen. Det är också med anledning därav jag tagit tillfället

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

i akt att få komma till kommunikationsministern med mina beklaganden.

Vi känner ju alla till att landsbygden håller på att avfolkas. Allting som på något sätt påskyndar denna avfolkning vill vi som är bosatta ute på landsbygden förhindra. Det är därför vi tar till orda i sådana här fall, där vi tydligt ser att det blir sämre för landsbygdens folk.

Statsrådet har i svaret meddelat att postförsörjningen blivit bättre på landsbygden. Han säger att lantbrevbäringslinjernas längd ökat med cirka 30 000 kilometer sedan 1950. Ja, kommunikationsministern och jag har inte alls samma uppfattning om vad som är en förbättring och vad som är en försämring. Kommunikationsministern tycker det är trevligt att bolla med siffror, och kan han bara få öka ut lantbrevbäringslinjerna med så och så många kilometer är han nöjd. Jag har en annan uppfattning, och den delas av folket ute på landsbygden, åtminstone i de trakter som jag känner till. Jag vet inte varför kommunikationsministern är så intresserad av denna gårdfarihandel med post. Vi hade förr i världen en mycket utvecklad gårdfarihandel med alla möjliga varor, men det har ju gått framåt här i världen, och nu är det inte så gott om gårdfarihandlare längre. Kommunikationsministern vill emellertid utveckla gårdfarihandeln när det gäller posten.

Det kan kanske vara av intresse att höra vad en representant för ett statligt verk, domänverket, hade att säga när postmästaren i Nora ordnat ett möte i Vikersvik för att få vikersborna att inse denna »rationaliserings» fördelar. Tydligt är det inte bara kommunikationsministern som gillar den här sortens »rationalisering» utan även herrarna ute på fältet, postmästarna, tycker att den är utmärkt. Det var en kronojägare i Älvhyttan som sade, att den föreslagna »rationaliseringen» skulle medföra en stor försämring. Han såg

saken ur skogsarbetarnas synpunkt. Den bygd det här gäller försörjer sig i stort sett på skogsarbeten, och för skogsarbetarna skulle det, sade kronojägaren, bli betydligt sämre, ty de kunde t. o. m. bli tvungna att ta ledigt från sitt arbete för att hämta ut avlöningen, som kommer med posten.

Låt mig så, herr talman, säga några ord om distributionen av folkpensionerna på landsbygden. Postverket får ju rätt mycket pengar från staten för att sköta denna sak, och när postverket tar så bra betalt kunde man ha rätt att begära, att folkpensionärerna skulle få vara under tak när de kvitterar ut sina folkpensioner, liksom att de skulle kunna få uppgift på en bestämd tid när utkvitteringen kan ske. Men det går inte när en lantbrevbärare skall köra ut värdeförsändelserna. Denne kan inte säga vid vilken tid han kommer förbi det vägsäl, där det står en folkpensionär för att försöka få ut sin pension. Det kan hända att lantbrevbäraren har många värdeförsändelser och därför blir åtskilligt försenad, men det vet inte folkpensionären, utan han får lov att i god tid gå ned till vägsälket och får sedan stå där och vänta i ur och skur.

Detta tycker kommunikationsministern är bra förhållanden. Kommunikationsministern är ju norrlänning och kanske inte så klemig som vi sörlänningar, och han tycker kanske att det bara är nyttigt för hälsan att på detta sätt stå ute i friska luften och vänta, vare sig man nu väntar på sin folkpension eller någon annan värdeförsändelse. Jag kan inte dela den meningen, och det är därför jag tagit upp denna sak.

Det är ganska underligt att ett statligt verk, som har monopol på att sköta om posten, i en tid som vår, när man åstadkommer förbättringar och utvidgar servicen på alla områden, skall vara tvungen att försämra sin service. Jag skäms nästan att vara riksdagsman och ha ett visst ansvar för de statliga verkens

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna
handlande — ty det har väl vi riksdagsmän. I varje fall kan jag inte anse att detta är någon reklam för staten som företagare. Jag är övertygad om att den privata företagsamheten inte skulle försämra servicen på detta sätt.

Nu ber jag dock att få tacka för kommunikationsministerns uttalande vad angår den ort i Örebro län, som jag berört i interpellationen. Kommunikationsministern säger ju att generalpoststyrelsen ännu inte tagit slutlig ställning i ärendet men att styrelsen eftersträvar »att åstadkomma en sådan lösning av postförhållandena, som kan accepteras av Ortsbefolkningen i berörda trakt». Jag är mycket nöjd med detta uttalande, herr kommunikationsminister, och jag skulle bara önska att förhållandena i alla delar av landet blev ordnade på detta sätt.

Det är inte bara på det där mötet jag talade om som man tagit ställning till de föreslagna »rationaliseringarna». Kommunalfullmäktige i Noraskog har också behandlat frågan och enligt tidsningsreferat redovisat följande inställning:

»Ett kort men vältaligt nej till postdirektionens rationaliseringsiver mot poststationen i Vikersvik utgjorde ett av de mera snabba besluten i kommunalfullmäktigesammanträdet. Förhållandet att poststationen i Vikersvik ska indragas och de två lantbrevbärarna som nu finns ska ersättas med endast en ansågs av fullmäktige vara enbart till olägenhet för Ortsbefolkningen och avstyrktes.

Till beslutet bifogades en opinions-skrivelse från Ortsbefolkningen med 100-procentig anslutning.»

Alltså kan man nog säga, att poststationen i Vikersvik i Örebro län är räddad, för den händelse det förhåller sig så att generalpoststyrelsen — enligt kommunikationsministern — »eftersträvar ... att åstadkomma en sådan lösning av postförhållandena, som kan ac-

cepteras av Ortsbefolkningen i berörda trakt».

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Redan under remissdebatten framförde jag samma synpunkter, som interpellanten givit uttryck för, rörande de bekymmer man många gånger har på landsbygden på grund av de förändringar till det sämre som sker i kommunikationerna. Vi har den uppfattningen, att om en bygd över huvud taget skall kunna bevaras måste kommunikationerna absolut förbättras; annars blir den till slut så glest befolkad, att också de sista människorna flyttar därifrån.

Jag anförde vid det tillfället ett exempel — som ändå inte gällde en utpräglad glesbygd — om hur man hade försämrat postservicen till att omfatta endast fyra timmar per dag: man stängde kl. 14. Jag kunde också erinra om att man vid järnvägsstationen i fråga hade tagit bort telefonen, och vi då fick den uppfattningen, att detta var den första åtgärden för att så småningom statistiskt kunna bevisa, att befolkningsunderlaget var så dåligt, att stationen skulle kunna göras helt obemannad. Jag kan tala om för herr statsrådet att vi nu kommit dit. Man har dragit in bemanningen och vi hade redan förut dålig postservice.

När statsrådet säger att förbättringar genomföres på detta område är detta givetvis alldeles riktigt. Det är dock inte något enastående att förbättringar göres inom serviceområdet. Det är bara det att det finns vissa skönhetsfläckar, främst på landsbygden, och det är dessa vi vill anmärka på.

När förändringar skall göras sade statsrådet att man tar kontakt med hushållen och med de kommunala myndigheterna och att man ordnar upplysningsmöten. Dessa uppgifter får nog tas med en nypa salt. Det sker i varje fall inte överallt, utan helt plötsligt kommer det ett meddelande, att man vidtagit

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

den och den förändringen. Man tycker annars att just postverket, som är en av de institutioner som har daglig kontakt med var och en av sina kunder, skulle kunna göra ordentliga förfrågningar för att kunna genomföra en sådan lösning som alla parter vore tillfreds med. När så postverket lämnar den fullständiga kartläggningen över åtgärderna och meddelar turerna är det väsentligt, att de uppgjorda turlistorna inte är »förgyllda», medan verkligheten innebär förseningar som kan bli ganska avsevärda och bestående.

Jag vill, herr talman, understryka att denna service har en oerhörd betydelse. Om ett företag planerar en anläggning på en viss plats, hör det efter hur det är ordnat med kommunikationerna, med post och järnväg. Är förhållandena tillfredsställande kan företaget komma till stånd och kanske gjuta nytt liv i bygden. Har man berövat orten i fråga tillfredsställande kommunikationer kommer inte företaget dit med påföljd att den avflyttning, som redan har börjat, sker med accelererad takt. Detta borde höra till de »sammhälleliga skäl», som statsrådet talar om i sitt interpellationssvar.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga, att man borde ordna ytterligare samarbete mellan järnvägen och posten för att nå det gemensamma målet: en förbättrad service. Statsrådet talade också om ekonomi, och i det sammanhanget kanske man bör tänka på den byggnation som pågår, men den frågan kanske jag får återkomma till vid senare tillfälle. Tills vidare tar jag statsrådets uttalande ad notam, att innan förändringar i framtiden genomföres skall man ta verklig kontakt med alla dem som har med saken att göra.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! De problem som herr Björkänge tagit upp i sin interpellation är särskilt markerade i Norrland, där avfolkningen från stora områden redu-

cerar underlaget för många lokala postkontor.

Låt mig säga att lantbrevbäring är ett gott alternativ och jag känner inga psykologiska hinder för att ge uttryck för denna uppfattning, även om statsrådet i sitt svar sade, att det nog ofta torde vara av psykologiska skäl som man inte uttalade förståelse för detta alternativ. Jag har personlig erfarenhet av saken. När sådan brev bäring kan läggas upp och fungera som den gör i min hembygd, kan jag intyga att den är ett gott alternativ till glest belägna postkontor. Posten kommer på det sättet kunderna närmare och där avståndet inte är för långt är det som sagt ett mycket bra alternativ.

Jag tror emellertid att man måste vara mycket försiktig när man övergår till detta system, så att man inte åstadkommer försämringar. Jag har ett exempel på detta, som jag vill nämna för att belysa hur utvecklingen kan bli. Det är hämtat från Medelpad, där man inte för så länge sedan vidtog en ändring. Där var situationen den att i butiken, som betjänade byn och 3—4 mindre byar, var det ordnat med s. k. postbud. Postverket beslöt indragning av detta. Jag känner inte till samtliga motiv för det. Man sade att anledningen var krav på högre ersättning, men det är möjligt, att det var andra faktorer som medverkade till att man vidtog denna ändring. När det stod klart, att man inte fick bibehålla postbudet där man kunde få sina ärenden uträttade hela dagen under den tid som butiken höll öppet, ville man, att postbilen skulle gå ut till de olika byarna. Det fanns inga hinder för det, eftersom det var goda vägar till byarna. Men man stannade för den lösningen, att vederbörande fick sätta upp sina postlådor intill butiken och få postförsändelserna inlagda där. När man fick värdeförsändelser, måste man emellertid söka sig dit på visst klockslag. Man får förstå befolkningens reaktion, när många hade 4—6 kilometer till post-

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

lådan och det uppenbarligen hade gått att lösa frågan på det sättet, att bilen kunnat gå fram till byarna, eftersom vägarna var fullt trafikabla och hölls öppna både vinter och sommar.

Det är möjligt att det har varit flera faktorer som har medverkat till att lösningen blev sådan den blev. Man strävar efter att slå ihop flera korta turer för att få en längre sådan som bär sig. Det är möjligt att det blev för långt, så att man inte kunde ta med dessa byar i den turen. Jag tror emellertid att man bör sträva efter att bibehålla den grad av service som allmänheten har. I annat fall uppstår det missnöje, som i varje fall för många såsom i detta fall ter sig fullt berättigat.

Jag vill bara med detta exempel ha sagt, att jag tror att det är angeläget, att statsrådet följer utvecklingen på detta område och ser till att åtgärder sådana som de i exemplet angivna inte upprepas och att statsrådet om möjligt medverkar till att en ändring kommer till stånd i de fall då postverket inte skött saken tillfredsställande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva säga, att herr Björkänge resonerade i denna mycket allvarliga fråga närmast som om det gällde att kåsera. Jag kan försäkra herr Björkänge, att jag av erfarenhet känner till vad sådana här saker betyder för människor i en bygd där befolkningen uttunnas. Jag representerar i den svenska riksdagen ett län, där olägenheterna på detta område kanske är svårare än i herr Björkänges egna trakter.

Emellertid är det ju, ärade kammarledamöter, på det sättet, att det sker en uttunning av befolkningen på landsbygden och förr eller senare kommer man på den ena orten efter den andra i den situationen, att det inte för någon kan te sig ekonomiskt försvarbart att ha ett postkontor eller en postanstalt. Frågan

blir då, om man skall låta människorna i bygden själva resa den långa vägen till den postanstalt eller det postkontor som finns i en angränsande kommun eller om man i stället skall låta posten själv genom lantbrevbärlinjer förmedla postförsändelserna till människorna i de olika bygderna. Jag föreställer mig att i den situationen finns det inget annat val än att gå in för att genomföra en lantbrevbäring som samtidigt motoriseras, så att den kan ske snabbare.

Man kan inte resonera som om förhållandena vore sådana, att vi alltså kan behålla postanstalter och postkontor på den svenska landsbygden i samma utsträckning som tidigare. Situationen är nu en annan. Det gäller här att göra det bästa möjliga för de människor som bor kvar, och jag tror för min del att en förbättring av postservicen genom inrättande av motoriserade lantbrevbäringlinjer är ett verksamt bidrag till strävandena att behålla en levande landsbygd.

Jag skall emellertid erkänna, att det kan finnas platser där en sådan anordning inte slår hundra procentigt rätt, utan svårigheter uppstår. Men låt oss då få veta var någonstans systemet inte fungerar väl och fördöm inte därför det hela.

Herr Björkänge raljerade med min uppgift om att lantbrevbärlinjerna hade ökat och tyckte sig kunna konstatera, att jag kände tillfredsställelse, alltså eftersom lantbrevbärlinjerna ökades. Skulle jag turnera herr Björkänges uttalande, måste det innebära att han skulle bli alldeles utomordentligt glad, om alla lantbrevbärlinjer droges in. Men jag tror att herr Björkänge då skulle komma ur askan i elden.

Jag har träffat mycket folk på mina resor, och många, ja flertalet, har dragit de slutsatser och gjort de påpekanden som herr Fäldin just nu gjort, nämligen att lantbrevbäringen är en god service.

Herr Björkänge och delvis också herr Eliasson i Moholm kritiserade systemet

Svar på interpellation ang. postservicen inom glesbygderna och de mindre orterna

helt allmänt, och det är väldigt lätt att göra så, men jag fick inga exempel. Herr Eliasson sade att jag hade talat om möten och sammankomster men att sådana inte förekommit. Får jag en lista på de platser där de inte förekommit, herr Eliasson, så skall jag ta upp den saken med generalpoststyrelsen! Den är nämligen anmodad att hålla möten och sammankomster i dessa frågor. Vi har från kommunikationsdepartementets sida varit utomordentligt angelägna om att göra klart för alla våra kommunikationsverk, att de skall ta nödvändig kontakt med bygdens folk, med företagsamheten, med alla dem som har intresse eller kan misstänkas ha intresse av en fråga om en förändring i kommunikationerna. Därför är jag mycket angelägen att få en uppgift på vilka platser som inte haft sådana möten.

Ja, herr talman, det var dessa synpunkter jag ansåg mig böra lägga på de smått ironiska och ibland negativa uttalanden, som man funnit lämpligt göra i ett så allvarligt sammanhang som detta — att medverka till att behålla en levande landsbygd.

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Det är inget fel på lantbrevbärrarlinjer och inte heller på bilburna sådana, men man får inte ha enbart dessa. Det måste också finnas poststationer, så att det finns möjlighet för folk att lösa ut sina värdeförsändelser. Det är det som är försämringen i detta fall. Traktens folk anser det vara en klar försämring. Herr statsrådet efterlyste exempel. Jag har tagit exemplen från denna bygd, och jag är alldeles säker på att får vi leva och ha hälsan kommer vi att få behandla fler poststationsindragningar.

Jag skulle också vilja säga till herr statsrådet, att det kan väl inte bli mindre inkomster för postverket i dess helhet, om inkomsterna minskar i en viss bygd. De människor som flyttar därifrån slutar väl inte att skriva brev, där-

för att de flyttar till annan ort, utan de kommer väl fortfarande att bidra till postverkets inkomster. Och då kan man mycket väl ha råd med att ha poststationer i glesbygderna. De behövs.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag vet inte att jag på något sätt skulle ha varit ironisk. Jag delar nämligen herr statsrådets uppfattning, att detta är en utomordentligt allvarlig fråga. Det är kanske en av de viktigaste frågor vi har att syssla med när det gäller att lösa landsbygdens problem. Men vi har kanske ibland blivit en aning hårdhänt behandlade av postverket.

Jag skall inte fördöma det system statsrådet talade om, men jag kan komplettera bilden med att fråga om statsrådet anser det tillfredsställande att, om man har dessa posturer och en poststation i närheten, denna poststation hålles öppen kl. 8.30—10.30 och kl. 12—14. Den poststation jag talar om heter Fägre. Nu är också det namnet nämnt. När förändringarna skedde där borde jag, om något sammanträde hade hållits, på något sätt ha blivit underkunnig därom, därför att det är min egen poststation. Låt mig fortsätta tala om Fägre. Där finns också en järnvägsstation. Jag vet, som sagt, inte om att där hölls något upplysningsmöte, innan förändringarna genomfördes. Det togs visserligen kontakt med några kommunalmän, men bygdens folk lämnade en petition mot vad som skulle ske där. Den första åtgärd som vidtogs var att telefonen slopades. När någon sedan fick ett expressgods, fick SJ skicka ett brevkort och tala om att »på järnvägen har ni ett expressgods». Herr statsråd, är detta något som gör att man kan tycka, att det är förnämligt ordnat?

Det finns andra exempel, som jag också kan ställa till statsrådets förfogande. Jag har emellertid inte kommit för att nå bara ett negativt resultat. Därför tog jag fasta på statsrådets utta-

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

lande — det sade jag uttryckligen i mitt första inlägg — att man skulle ta kontakt med ortens befolkning för att tillsammans med den lösa problemet till bygdens fromma.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag skulle vilja hemställa till statsrådet att bestämmelserna om sträckningen av lantbrevbäringslinjerna göres mindre snäva. Jag känner till fall, där en del av bygdens folk inte har någon nytta av redan befintliga lantbrevbäringslinje, eftersom det finns vägbitar som utgör återvändsgränder, och enligt gällande bestämmelser får brev- bäringslinjen inte dras ned på sådana vägbitar. Vederbörande postmästare har sympatier för önskemålet om en utsträckning av linjen, men bestämmelserna medger som sagt inte detta.

Det borde ske en uppmjukning av bestämmelserna med hänsyn till sådana här fall.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Gansmoe frågat, om det för skolöverstyrelsen underställda skolpsykologer finns direktiv i fråga om upprättandet och framställandet av frågor till skolelever, och — därest så är fallet — om direktiven är så utformade att de ger ett fullgott skydd åt individens och familjernas integritet, ävensom — därest direktiv ej finns eller utfärdade sådana är otillfredsställande utformade med hänsyn till den personliga rätts- säkerheten — om jag har för avsikt att snarast avhjälpa bristerna.

Vidare har herr Nelander frågat, om jag anser att skolpsykologiska enkäter av den utformning och med det innehåll, som enligt uppgifter i pressen nyligen förekommit vid Fredhälls övningsskola i Stockholm, bör få företagas inom skolväsendet och vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att förhindra ett uppreparande. Därjämte har herr Edlund frågat, om jag anser det vid nyssnämnda enkäter använda frågeformuläret lämpligt och om dylika undersökningar enligt min mening bör ifrågakomma.

Beträffande den berörda, av skolöverstyrelsens försöksavdelning utförda undersökningen har jag inhämtat följande upplysningar. Undersökningen avsågs utgöra en förberedande studie på en mindre grupp skolelever i syfte att utprova de olika testinstrumentens användbarhet i skilda avseenden. Avsikten var att därefter genomföra undersökningen såsom en del av uppföljningen i nionde skolåret av en år 1955 gjord undersökning av samtliga elever i årskurs 4 i Stockholms folkskolor. Uppföljningen avser såväl elevernas kunskapsinhämtande som deras sociala utveckling och anpassning. Det är ett av de vid nämnda förstudie använda testinstrumenten med särskild inriktning på personlighetsutveckling och anpassning i åldern 15 år och däröver, som blivit föremål för den nu aktuella kritiken. Detta instrument, som utarbetats i USA, bygger på en allmänt veder- tagen metod för personlighetspsykologiska undersökningar. Det har tidigare använts vid talrika undersökningar utomlands och även utnyttjats i Sverige, här dock inte vid undersökningar på studerande i utbildningsanstalter under skolöverstyrelsens inseeende. Metoden innebär att varje försöksperson får ett häfte innehållande nära 600 numrerade påståenden. I anvisningar på häftet anges att försökspersonen skall läsa varje påstående och avgöra om det stämmer eller inte stämmer på honom själv. Inte

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

så få av dessa påståenden avser förhållanden av strängt personlig natur. Svaren skall markeras med kryss i rutor på en särskild svarsblankett, som inte upptar påståendena utan endast deras nummerbeteckning. I anvisningarna anges också att, om försökspersonen inte kan ta ställning till ett påstående eller om det gäller något som han inte vet något om, ingen markering skall göras på svarsblanketten. Granskningen av svaren, som sker utan att granskningspersonalen har tillgång till påståendenas innehåll, äger rum med hjälp av fastställda mallar. Härvid framkommer för varje försöksperson ett totalt svarsmönster; det är således inte fråga om någon prestationsundersökning med analys av de särskilda svaren.

Den aktuella förberedande studien utfördes på 40 skolelever i årskurs 9. Innan provet började underströks för eleverna att ingen utomstående skulle få veta hur eleverna svarat. Vidare upplästes de särskilda anvisningarna, varvid bl. a. särskilt framhölls att svarsmarkering kunde underlåtas. För varje försöksperson angavs på svarsblanketten namn och födelsedatum. I likhet med förfarandet vid övriga följdstudier till 1955 års undersökning avågs att överföra de erhållna svarsmönstren på hålkort, ett för varje försöksperson, varefter grundmaterialet makuleras. På hålkortet upptas också med kodbeteckning försökspersonens namn. Nyckeln till kodbeteckningarna förvaras av försöksledaren, och andra personer har ej tillgång därtill. Den tas i bruk endast för det fall att det vid kommande undersökningar på samma persongrupp blir nödvändigt att företaga identifiering.

Från föräldrahåll har hos justitieombudsmannen begärts granskning rörande den genomförda förberedande studien. Det aktuella fallet är sålunda föremål för särskild prövning. Från mera principiella utgångspunkter vill jag för

egen del i anledning av de till mig riktade frågorna framhålla följande.

Jag är av den uppfattningen, att det är nödvändigt och att det i framtiden kommer att visa sig än mer angeläget att genom personlighetsundersökningar av barn och ungdomar söka vidga och fördjupa kunskaperna om den uppväxande människan och hennes utvecklings- och anpassningssituation, såväl inom som utom skolan. Om man således i princip måste ställa sig positiv till att dylika undersökningar utföres i våra skolor, följer inte därav, att inte vissa fordringar bör gälla för deras genomförande. Enligt min mening bör sålunda först och främst krävas, att medverkan från försökspersonernas sida är frivillig och att tillfredsställande garantier erbjudes för deras anonymitet.

Vad frivilligheten beträffar har jag från skolöverstyrelsen under hand inhämtat, att man i fortsättningen kommer att på blanketter och formulär, som skall användas vid undersökningar, tydligare än hittills markera att deltagandet är frivilligt.

I fråga om anonymitetsskyddet har jag inhämtat, att man i samband med dylika undersökningar tar upp försökspersonernas namn och födelsedatum endast i de fall, där undersökningen ingår som ett led i ett större program med flera successiva undersökningar av en och samma persongrupp och där det således för undersökningarnas syfte är nödvändigt, att identiteten kan fastställas. Med hänsyn till bl. a. det system med kodbeteckningar, som enligt vad jag nyss upplyst kommer till användning för dessa fall, förefaller det vara sörjt för att anonymitetsintresset tillbörligen tillgodoses.

Även om kraven på frivillighet och anonymitet uppfylles bör man enligt min mening vidare fordra, att undersökningarna inte avser sådana förhållanden, som det med hänsyn till deltagarnas ålder och utvecklingsstadium

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

måste anses uppenbart olämpligt eller för den enskilde skadligt att avhandla i de former, vari undersökningar av detta slag vanligtvis äger rum. Å andra sidan är det klart, att man vid undersökningar, som avser personlighetsutvecklingen, måste kunna gå in på personligt ömtåliga spörsmål för att syftet med undersökningarna skall kunna tillgodoses och den ifrågavarande forskningen kunna ge mera väsentliga bidrag till vår hittillsvarande kunskap om de uppväxande människornas personliga problem. Det är här fråga om en mycket svår och ömtålig avvägning. Det synes mig som om vissa av de i den aktuella undersökningen ingående momenten varit klart olämpliga från dessa synpunkter. Till denna uppfattning har, enligt vad jag erfarit, även skolöverstyrelsen kommit, och överstyrelsen har meddelat att den planerade fortsatta undersökningen inte kommer att fullföljas. Därjämte har överstyrelsen förklarat sig ämna vid planläggningen av undersökningsprojekt, särskilt sådana som avser personlighetsutveckling och social anpassning, låta en bredare krets, inte bara som nu den lokala skolledningen utan även representanter för målsmännen och skolhälsovården, ta del av planerna på ett förberedande stadium. För egen del vill jag understryka angelägenheten av att på detta sätt både skolans företrädare och målsmännen får tillfälle att uttala sin mening i fråga om anordnandet av undersökningar av detta slag.

Till sist vill jag säga, att det inträffade inte motiverar att särskilda bestämmelser nu utfärdas rörande psykologiska undersökningar i skolan. Jag tror över huvud taget inte att det är vare sig möjligt eller lämpligt med någon allmän reglering av denna forskningsverksamhet. Enligt min mening bör vi kunna lita till att verksamheten i fortsättningen omhänderhas med sunt förnuft och personligt ansvar under tillbörligt hänsyns-

tagande till den enskildes intressen och i en anda, som verkligen främjar forskningens och därmed samhällets framsteg.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat de framställda frågorna.

Vidare anförde:

Herr GANSMOE (h):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vill jag framföra mitt tack för hans svar på min interpellation, särskilt då för de delar av detsamma som är av klart familjestödjande karaktär.

Om betydelsen av familjen som samhällsbyggnadens grundsten skulle jag vilja säga, att om det förtroendefulla förhållandet mellan barn och föräldrar upphör och om familjen som legitim institution försvinner, upprives samhällets förnämsta grundval, och samhället som sådant kommer då så småningom att upphöra att existera. Varje individ har sin personliga integritet, och denna får inte kränkas i ett modernt rättssamhälle på klart demokratisk grund. Varje familj har också sin integritet, och den får inte heller kränkas. Vad som händer inom familjen har ingen annan med att göra, så vida det inte gäller uppenbara förbrytelser mot den enskilde individen. Föräldrarna har alltså full frihet att inom ramen för sin livsåskådning personlighetsdana de växande i familjens sköte. Detta förhållande har således ingen annan rätt att blanda sig i. Vi kan alla naturligtvis hysa åsikter om våra medmänniskors förhållanden inom sina familjer, men vi har inte rätt att lägga oss i detta. I ett land med demokratiskt statskick är familjen fullständigt suverän inom sin ram och sitt arbetsområde. Att skolan sedan kanske får rätta till brister som blivit följderna av denna suveränitet, ändrar inte själva faktum. Skolan är inte heller utan brister; inte

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

ens skolfolk och psykologer fostrar alltid sina barn på ett rätt sätt.

När det gäller förhållandet mellan skola och hem får naturligtvis inte skolan arbeta så, att hemmens helgd och integritet kränkes eller att hemmen inte med fullt förtroende kan sända sina barn till skolan. Trampar skolan över detta streck, kommer ingen skolpliktslag att hjälpa, ty då är man inne på frågor om samvetsfrihet och sådana ting.

Det är synnerligen viktigt att skolan i fortsättningen starkt beaktar dessa synpunkter. Det skulle vara mycket olyckligt, om vi här i landet gick mot en utveckling i motsatt riktning. Åsiktsfriheten då det gäller barnens personlighetsdanning är någonting som fortfarande måste vara föräldrarna strängt förbehållen.

I sitt svar har statsrådet talat om de 600 påståenden som förelagts eleverna i Fredhälls övningsskola. Han har även, och det noterar jag tacksamt, framhållit att undersökningarna berört »sådana förhållanden, som det med hänsyn till deltagarnas ålder och utvecklingsstadium måste anses uppenbart olämpligt eller för den enskilde skadligt att avhandla.» Jag hade gärna sett att statsrådet hade tänkt en aning i detta sammanhang också på hemmens privatliv. I undersökningen ingick frågor som låter hemmens interna liv skylta i dessa formulär, och detta är enligt min mening direkt olämpligt. Ingen mamma eller pappa i detta land vill väl ha sitt familjeliv utställt på Gustaf Adolfs torg, ens dissekerat av skolpsykologer med aldrig så stor undangömdhet och diskretion. Min personliga åsikt är att mycket av hemmens inre förhållanden är sådant, som skolpsykologerna faktiskt inte har med att göra. Det måste finnas en gräns även för aldrig så väl-syftande skolpsykologiska undersökningar.

I sitt svar nämnde statsrådet, att for-

muläret innehöll 600 påståenden. Jag har haft tillfälle att på skolöverstyrelsen ta del av dessa. Sättet att fråga påminde mig osökt om den gamla berättelsen om domaren och den tilltalade som invecklat sig i en dispyt. Då domaren otåligt bad den tilltalade att inte hålla på och svänga sig utan besvara alla frågor med ja eller nej, sade den tilltalade: »Herr domare, det går inte.» Då domaren påstod att detta visst vore möjligt, sade den tilltalade: »Får jag till er, herr domare, framställa en fråga?» — »Var så god», sade domaren. Då frågade den tilltalade: »Har ni, herr domare, slutat att taga mutor än?» På den frågan kunde domaren inte svara ja eller nej. Det blev galet vilket han än sade. Jag förstår inte hur man skall kunna använda svaren på frågorna i testformulären till ledning och hjälp i skolarbetet, då många av påståendena är framställda på ett sådant sätt, att det är lika svårt att svara ja eller nej på dem som på den tilltalades fråga i det nyss relaterade fallet.

Vad beträffar frivilligheten och anonymiteten instämmer jag tacksamt i vad statsrådet har sagt, att eleverna skall upplysas om att ingen utomstående skall få veta hur de har svarat. Men då återstår naturligtvis frågan: Vem är utomstående? Om namn skall åsättas svarsblanketten framgår därav helt naturligt, att materialet på något sätt skall kunna användas i lärarnas arbete med just den elev som blivit kartlagd på det sättet.

Vidare har det sagts, att svarsmarkering kunde underlätas. Emellertid har jag personligen inhämtat, att eleverna har rätt att vägra delta i hela testet. Härom hade inte eleverna fått någon upplysning. Hade man inte kunnat tänka sig att också mamma och pappa har någon mening om hur man handskas med deras barn? Får jag i detta sammanhang ställa frågan — den behöver inte statsrådet svara på —: Vems är

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

barnen? Är det familjens eller samhällslets?

Statsrådet säger vidare, att originalformulären makuleras sedan materialet överförs till hålkort, där försökspersonernas namn anges med kodbeteckning. Nyckeln till dessa kodbeteckningar, som endast blir tillgänglig för försöksledaren, »tas i bruk endast för det fall att det vid kommande undersökningar på samma persongrupp blir nödvändigt att företaga identifiering». Jag vore tacksam om statsrådet ville vara vänlig att närmare förklara i vilka sammanhang detta kan tänkas behöva ske.

Är statsrådet alldeles säker på att Sveriges alla föräldrar är villiga att omedelbart gå med på alla dessa utfrågningar av deras barn? Statsrådet säger sig förutsätta att undersökningar av liknande slag blir nödvändiga i fortsättningen, men han medger att vissa av de i den aktuella undersökningen ingående momenten varit klart olämpliga. Det är med stor tacksamhet man i vida kretsar av föräldrar tar emot denna statsrådets deklaration.

Samma uppfattning skall även skolöverstyrelsen ha kommit till. Det egendomliga är bara, att skolöverstyrelsen med alla sina duktiga och kloka människor inte har kommit fram till detta före denna misslyckade undersökning. Varför visste inte de som var fackkunniga rörande psykologiska frågor att en undersökning i denna stil var klart olämplig? Det är just detta, herr talman, som enskilda föräldrar frågar sig.

Vid förberedelse av sådana undersökningar i framtiden, meddelar statsrådet, skall en bredare krets, inte bara som nu den lokala skolledningen utan även representanter för målsmännen och skolhälsovården — en parentes: skolhälsovården var alltså inte från början med och granskade testmaterialet! — ta del av planerna på ett förberedande stadium. Detta är ju ett i viss mån betryggande besked.

Statsrådet säger emellertid till slut, att det inte är motiverat att särskilda bestämmelser utfärdas rörande undersökningar i skolan utan att vi bör »kunna lita till att verksamheten i fortsättningen omhändertas med sunt förnuft och personligt ansvar». Ärade kammarledamöter! Vi vet var och en vilka högst divergerande uppfattningar det kan finnas bara i denna kammare om vad som tillhör sunt förnuft. Skolpsykologerna har inga bestämmelser att gå efter och ingen speciell tillåtelse till den nu aktuella undersökningen. I Amerika och i andra länder är detta, säger statsrådet, en allmänt vedertagen form av undersökningar, men det är ju inte säkert att svenska föräldrar vill vara med om denna allmänt vedertagna norm om de får veta vad den till alla delar innebär. Något direkt svar på denna del av min interpellation fick jag tyvärr inte av statsrådet.

Herr statsråd! Berättar inte redan det nu skedda, att det sunda förnuftet och det personliga ansvaret är ganska beroende av väl genomtänkta direktiv? Jag är ense med statsrådet om att test kan behöva göras, men det måste finnas en klart och tydligt markerad gräns även för skolpsykologers befogenheter.

Än en gång ber jag att få tacka herr statsrådet, särskilt för de delar av svaret som jag vet accepteras av alla Sveriges föräldrar.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Jag ber också att få tacka statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet för det svar som jag har fått. Jag vill omedelbart konstatera, att även statsrådet klart tar avstånd från de högst olämpliga frågor, som fanns med i det stort upplagda frågeformulär som av ett par skolpsykologer förelagts eleverna i nionde klassen av Fredhälls övningsskola. Det som har förekommit har förvånat, för att inte säga chockerat, en mycket stor del av

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

landets medborgare, inte minst föräldrarna. Man har undrat: Är det inte ett ingrepp i de ungas personliga integritet att fordra svar på dylika intima frågor?

Psykologerna i fråga säger i tidningsuttalanden, att man ville pröva hur barnen upplever skolsituationen och att detta var en förstudie till en riksfattande undersökning. Dessa elever var testade för fem år sedan och skulle alltså nu prövas på nytt. »Vi ville veta hur eleverna reagerade», heter det, »nu vet vi det och även att många av frågorna inte var bra formulerade.»

Inför sådana uttalanden häpnar man. Skulle verkligen inte en psykolog själv ha kunnat konstatera denna olämplighet utan dessa prov.

Visst kan det väl vara av värde med förståndigt utformad testning — detta understrykes också av ecklesiastikministern — men man undrar verkligen vad det skall tjäna till att fråga om »färgen på avföringen», »blåsans tömning» eller om »sexuallivet är tillfredsställande». Är detta frågor för en femtonåring? Skolpsykologen menar att exempelvis satsen om »dragningen till personer av samma kön» inte blivit så helt lyckad. I den mån detta tidningsuttalande är riktigt, tycker man att psykologen i fråga har avslöjat sig själv.

Högst olyckligt måste det väl också anses vara att ställa frågor, vilka kan uppfattas som uppmaning till direkt angiveri. Så karakteriserade en rektor frågan: »Vilken av dina kamrater går helst och vilken går minst gärna till skolan?» Enligt min mening måste man helt fördöma uppammande av angiveri i denna stil. Detta kanske kan anses acceptabelt i länder bakom järnridån men absolut inte i vårt land.

Det sägs nu, att frågeformuläret har använts i Förenta staterna och att intet rabalder förmärkts därifrån. Är det då absolut säkert att allting är bra bara därför att det kommer från Amerika?

I varje fall passar inte sådant här i vårt land. Frågeformuläret skall också ha prövats i Uppsala, liksom vid ungdomsvårdsskolor. Det var tydligen på tiden att det slogs larm i saken, ty eljest hade förmodligen formuläret vandrart vidare ut över vårt land.

Jag har sett en tidningsuppgift om att frågorna använts vid en ungdomsvårdsskola av en psykolog för att han skulle samla material till sin doktorsavhandling. Detta tycker jag gör saken än mer anmärkningsvärd. Det är väl inte meningen att man skall få experimentera med vår ungdom hur som helst.

I sitt yttrande över den anmälan som gjorts till JO i saken, säger sig skolöverstyrelsen inte finna det lämpligt att genomföra en undersökning på det sätt som planerats. »Vissa av de påståenden som ingick i det aktuella testet är olämpliga», heter det. Samma försäkran gavs vid mitt personliga besök hos skolöverstyrelsen. Och nu upprepas det också av statsrådet. Naturligtvis är detta lugnande. Men vilka garantier har vi för att inte en upprepning i annan lika olämplig form kommer från skolpsykologerna? Här är sannerligen allmän vaksamhet av nöden. Det finns, synes det mig, en tendens i vår tid att föräldrarna får allt mindre att säga till om när det gäller deras egna barn. Jag frågar också: Vem äger egentligen barnen? — Här måste skolöverstyrelsen vara på sin vakt. Ett råd med representanter för föräldrar och målsmän borde i varje fall godkänna formuläret, innan de går ut till skolorna. Detta har nu enligt svaret också utlovats av överstyrelsen. Jag noterar detta med tacksamhet. Redan nu skulle emellertid respektive skolchef eller skolstyrelse godkänna testning innan sådan äger rum. Tydligen har detta inte skett i det förevarande fallet.

Herr talman! Vad som förekommit reser frågan: Vad har man rätt att slip-

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningskola

pa redovisa offentligen eller till utfrågare av olika slag om sina rent personliga förehavanden, känslor och tankar? Vittnen i rättegångar är skyldiga att tala och säga sanningen och ådrar sig påföljd om inte så sker. Men detta ligger på ett helt annat plan. Undersökningar genom SIFO eller andra organisationer kan man väl heller inte anmärka på, eftersom det där helt beror på den tillfrågade, om han vill svara eller ej. Här tycker jag att vi just har kardinalpunkten, om frivilligheten. Litet annorlunda ställer sig saken med testning som militära myndigheter och andra institutioner eller skolor använder sig av. Den skall naturligtvis vara till gagn för det allmänna och oss alla. I det påtalade fallet rör man sig emellertid med frågor om intima privata angelägenheter. En professor i pedagogik försvarar i tidningsartiklar det hela med att frågorna inte är intimare än de som en läkare har anledning att ställa till sina patienter. Men, ärade kammarledamöter, det måste dock vara något helt annat. Läkaren frågar den sjuke för att kunna bota hans sjukdom, men detta frågeformulär ställes ju till friska barn.

Jag skulle helt vilja instämma med ett uttalande, som hovrättsrådet Per-Erik Fürst nyligen gjort i en tidningsartikel. Han säger där: »Skulle psykologerna och pedagogerna mera allmänt visa sig sakna känsla för att mänskliga varelser inte utan vidare står till deras förfogande för utfrågning, så kan detta kanske vara ett skäl att ta upp den svävande frågan om rätten för medborgarna att ha ett 'privat område', som överheten inte mot deras vilja skall få inkräkta på genom närgångna frågor.»

Herr talman! Jag tror att vi behöver tillropa varandra: Låt oss se upp med psykologerna! Är det så att de psykologiska och vetenskapliga proven går emot en allmän moralisk och etisk uppfattning, då får vetenskapen väja undan.

Då får proven göras av speciella frivilliga grupper och inte som nu företas i våra allmänna skolor. Det passerade bör ge anledning till fortsatt vaksamhet inför dylika prov. Framför allt måste man se till att barnets personliga integritet inte kränkes.

Herr statsrådet säger sig nu lita till att denna forskningsverksamhet i fortsättningen kommer att, som det heter, »omhänderhas med sunt förnuft och personligt ansvar under tillbörligt hänsynstagande till den enskildes intressen». Jag vill naturligtvis instämma i denna förhoppning. Jag vill också tro att den kritik, som framkommit i detta fall, skall leda till en noggrannare prövning av dylika testformulär. Om vi emellertid, herr talman, får ett uppreparande av vad som nu skett, då blir det, trots allt, nödvändigt att särskilda föreskrifter utfärdas för dessa undersökningar. Jag tackar ännu en gång statsrådet för svaret, och jag förutsätter att statsrådet också i fortsättningen kommer att följa denna sak och föreslå de åtgärder som kan befinnas bli nödvändiga.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Liksom övriga två interpellanter ber jag till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Ingen torde väl ifrågasätta värdet av psykologisk forskning. Jag har själv haft rätt mycket att göra med sådan provtagning och jag vet av egen erfarenhet att lämpligt upplagda och genomförda undersökningar kan ge mycket värdefulla resultat.

En av de viktigaste förutsättningarna — kanske den allra viktigaste — för att man skall nå avsett resultat är dock att fullt förtroende råder mellan berörda parter. Olämpligt upplagda eller olämpligt genomförda undersökningar väcker däremot ofelbart mistroende och kan åstadkomma allvarliga skade-

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningskola

verkningar av olika slag, inte minst i form av misstroende mot allt vad psykologer och psykologiska undersökningar heter.

Vad de här psykologiska undersökningarna bland skolungdomen beträffar vill jag bara nämna att det inte bara är fråga om Fredhälls-fallet, utan vid flera andra tillfällen har det inträffat att stark irritation har uppstått bland såväl lärare som elever och föräldrar. Bland eleverna är det ingalunda ovanligt att många av frågorna har ansetts dumma och olämpliga och följaktligen inte heller värda att besvaras ärligt och uppriktigt, till men för resultatet.

Jag är glad över den positiva inställning som herr statsrådet intagit när han säger att han skall försöka förbättra vad som brister. Jag hoppas att den optimism, som herr statsrådet uttalar i slutet av sitt svar, är motiverad, men jag är ingalunda absolut övertygad om detta, ty såsom herr Nelander påpekade har under den diskussion, som förts i pressen, från yrkespsykologiskt håll förekommit en hel del uttalanden, vilka visat ringa förståelse för att även forskare inom ungdomspsykologiens område skulle kunna begå några fel eller vara inne på orätta vägar.

Av alla dem som är satta att handleda eller fostra ungdomen måste man ju kräva bl. a. finkänslighet och takt. Visar de inte detta, kan aldrig ungdomens förtroende vinnas. Som jag sade nyss, är förtroendet en nödvändig förutsättning för att man skall kunna nå ett gott resultat. Som herr statsrådet påpekade måste man vid psykologiska undersökningar många gånger komma in på personligt ömtåliga spörsmål, men ju ömtåligare och känsligare frågor man kommer in på, desto högre måste kraven ställas just på omdöme, finkänslighet och takt. I det fall som nu varit aktuellt kan man icke påstå att erforderlig aktsamhet i det hänseendet har iakttagits. Men kanske har denna diskussion

varit till nytta för den kommande psykologiska forskningen när det gäller dessa ting.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag är ju här av tre medlemmar av denna kammare interpellerad, inte i min egenskap av förälder utan i min egenskap av ecklesiastikminister, och därav följer att mitt svar måste få en viss prägel.

Jag har redogjort för vad som har förekommit i ärendet och till detta knutit en del principiella reflexioner. Jag kan självfallet inte här svara på sådana frågor, som herr Gansmoe ställde, nämligen varför inte skolöverstyrelsen och psykologerna tidigare kom underfund med det olämpliga i detta test. Men jag kan kanske säga, efter en kort konferens med skolberedningens vice ordförande för några ögonblick sedan, att skolberedningens sekretariat fick sig underställt detta test för att beredningen eventuellt skulle använda det vid en av sina undersökningar. Resultatet blev att sekretariatet avvisade testet som olämpligt och ansåg, att det inte kunde användas i befintligt skick.

När det sedan gäller talet om anvisningar och bestämmelser, har vi under denna vårriksdag vid flera tillfällen diskuterat behovet av bestämmelser på hit-hörande områden. Jag har ständigt försökt att göra gällande, att det inte går att skriva reglementen och bestämmelser för allting. Låt oss ett ögonblick leka med tankten, att skolöverstyrelsen skulle utfärda bestämmelser och anvisningar för forskning av detta slag. Vad skulle de innefatta? Jo, de skulle komma att innefatta ungefär vad jag sade i mitt interpellationssvar, att man måste ifrån undersökningsledningens sida se till att absolut frivillighet respekteras under alla förhållanden och vidare att anonymitetsskyddet beaktas samt att inga olämpliga frågor får stäl-

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningsskola

las. Men, ärade kammarledamöter, längre kommer vi inte! Till sist är det ändå en, två eller tre människor, som skall avgöra om en fråga är lämplig eller inte att använda i en viss konkret situation och i ett visst konkret forskningsprojekt. För det, herr Nelander, finns inga garantier, utan jag kan här, liksom i allmänhet när det gäller frågor på detta område, säga, att en allmän vaksamhet och debatten i själva frågan väl ändå får tillmätas ett ganska betydande värde.

Herr GANSMOE (h) kort genmäle:

Herr talman! Till vad herr statsrådet senast sade skulle jag gärna vilja lägga frågan om frivilligheten.

Statsrådet nämnde att man i bestämmelserna — om man nu över huvud taget skulle ge sig till att skriva sådana — skulle ta med föreskrifter om olämpliga frågor, om anonymitetsskydd och någon mer sak, som jag inte nu kommer ihåg. Men det är villkoret om frivillighet, som här har en så stor betydelse. Skolan får inte komma och sticka ett papper under näsan på lärjungen och »smila i bakfickan» samt, med vetskap om att lärjungen får besvara det här, om han vill, eller låta bli, om han inte vill, underlåta att upplysa lärjungen om denna hans valfrihet. Det är det, herr statsråd, som är det väsentliga i detta sammanhang. Det var ju det, som eleverna inte visste om. De visste att de, när det gällde delfrågor, hade full frihet att låta bli att kryssa för i rutorna, om påståendena var sanna eller inte. Men när det gällde testet i dess helhet visste de inte om, att de kunde avböja att vara med. Det är där, som vi föräldrar vill ha ett ord med i laget för att kunna ge direktiv till våra barn, om dessa i fortsättningen skall vara med om undersökningar av detta slag eller inte.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det finns i detta ärende en synpunkt, som har dragit uppmärksamheten till sig i den offentliga debatt, som herr Edlund omnämnde. Det är frågan, huruvida vetenskapsmännen ensamma har att fastlägga gränserna för de vetenskapliga instrumenten eller om över huvud taget en lekmanopinion och samhällets myndigheter har rätt att blanda sig i detta.

Jag vill då understryka att utöver de två skäl, som för departementschefen var avgörande, nämligen att eleverna tillförsäkrades anonymitet och att utfrågningen skedde under bevarande av fullständig frivillighet, bör samhället ha rätt att ställa krav, utan att därför kränka den vetenskapliga friheten. Om det kan påvisas, att en vetenskaplig undersökning kommer i konflikt med syftet för verksamheten i den institution, skolan, inom vilken undersökningen bedrivs, måste undersökningens primära syfte vika till förmån för institutionens primära syfte, nämligen uppfostran och utbildning. I det konkreta fallet har uppenbarligen, enligt allas uppfattning nu i efterhand, en sådan konfliktsituation uppstått. Det är därför orimligt, när man från vetenskapligt håll hävdar att det skulle innebära ett oberättigat intrång på den vetenskapliga friheten, om samhället förvägrar vetenskapsmän rätt att utföra en sådan undersökning. Det är vetenskapsmännen, som har att ta på sitt ansvar vilka frågor som bör ställas för att nå den sanna kunskapen, men samhällets myndigheter har skäl att ta avstånd från genomförandet av en undersökning, om den kommer i konflikt med de krav som samhället i övrigt har rätt att ställa. Det kan inte hjälpas att det är något av en ödets ironi att det just är högerpartiets officiella rådgivare i skolpolitiska frågor som hårdast drivit vetenskapsmännens ensamrätt. Det var också upplysande att få veta vilken typ

Svar på interpellation ang. direktiven för skolöverstyrelsens skolpsykologer och på frågor i anledning av skolpsykologisk enkät vid Fredhälls övningskola

av undersökningar som denne rådgivare anser böra göras i svenska skolor, eftersom vederbörande under några år har kritiserat praktiskt taget allt vad som gjorts i samhällets regi för att komma underfund med på vilka grunder en skolreform skall genomföras.

Den debatt vi för här i Sverige är ingalunda isolerad till vårt land. En motsvarande debatt har förts i Norge och flera andra länder, men att man försöker att på barn i en obligatorisk skola tillämpa ett frågeformulär, som är gjort för vuxna människor i en helt annan kulturmiljö, gör att vi här har anledning att säga ifrån att ett klart övertramp skett. För den försyndelsen finns ingen ursäkt.

Det vore emellertid beklagligt om kammaren och den allmänna opinionen härav skulle dra den slutsatsen att psykologiska undersökningar i likartat syfte i och för sig är något olyckligt eller klandervärt. Vi kommer för all framtid att vara beroende av en fördjupad kunskap om personlighetens utveckling under de känsliga tonåren. Vi kommer med all sannolikhet om några årtionden att hysa tacksamhet mot den psykologiska vetenskapen för denna och många andra insatser den kommer att göra. Det är därför mycket angeläget att man från det enskilda fallet inte drar den slutsatsen att forskning av denna typ i och för sig är oriktig.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Bara en kort replik till herr Gansmoe. Jag har ju mycket starkt strukit under att frivilligheten är avgörande i hela undersökningsverksamheten. Det står i mitt interpellations-svar, att man även från skolöverstyrelsens sida på blanketter och formulär, som skall användas vid undersökningar, tydligare än tidigare kommer att markera att deltagandet är frivilligt

och att man alltså inte bara kan hoppa över en eller två av 600 frågor, utan vägra att delta i hela undersökningen.

Herr **NELANDER** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror förvisso att statsrådet och jag är fullt eniga i denna fråga. När han talar om att det inte går att få garantier, även om man ger anvisningar, utan att man till slut måste lämna avgörandet åt ett par, tre personer, vill jag emellertid genmäla att här ser man ju följderna av detta. I detta fall har dessa två eller tre personer inte klarat av uppgiften. I synnerhet tycker jag att det var anmärkningsvärt, vad statsrådet själv här meddelade, att skolberedningens sekretariat haft detta formulär sig underställt men vägrat att godta det såsom lämpligt. Jag tycker då att betyget på frågeformuläret redan var satt, och det borde inte ha gått vidare. Jag fäster mycket stort avseende vid det råd, som nu utlovats och där både hälsovård, föräldrar och målsmän är representerade. Om det kommer i funktion tror jag vi skall slippa upprepanen av sådana här fall.

Herr **GANSMOE** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara tacka statsrådet för hans senaste förtydligande och för att han särskilt underströk frivilligheten. Men jag vill gärna tillägga den förhoppningen, att vi som föräldrar i god tid före sådana undersökningar får reda på vad som skall ske.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Det förvånar mig att en vetenskapsman som herr Helén i en fråga, som enligt vad han själv framhöll kan vara så besvärlig och känslig, riktar ett angrepp mot ett parti därför att en vetenskapsman som tillhör det partiet har tillåtit sig att framföra en uppfattning i denna sak. Är det verkligen så vi ser på partierna? Herr He-

Svar på interpellation ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor

lén, som kallar sig liberal, tror inte att man i sådana här frågor kan ha olika meningar, utan dirigerar på detta sätt en psykologisk debatt och angriper ett helt parti därför att en vetenskapsman utvecklat några synpunkter i en så omdiskuterad fråga som denna.

Jag vill också säga, att det betyder rätt mycket vad föräldrarna anser. Ännu har vi inte kommit så långt här i landet, att vi inte tillerkänner föräldrarna rätten att också ha en åsikt om vilka frågor som skall riktas till deras barn i skolan. Herr Helén talar om samhällets skyldigheter och rättigheter, men jag vill också säga att vi har skyldigheter att respektera föräldrarnas känslor. Om det ges frågor som uppstår de svenska föräldrarna, så har därmed psykologerna visat att de verkligen inte är sådana psykologer som vi vill ha.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Braconier dundrar som vanligt genom öppna dörrar. Jag har bara tillåtit mig påminna om ett inlägg i den offentliga debatten som av bl. a. herr Edlund påtalats som särskilt olyckligt. I detta inlägg polemiserades från vetenskapligt håll mot att samhället — och därmed naturligtvis underförstått även enskilda människor och föräldrar — ingripit och kritiserat de vetenskapliga instrumenten. Jag påpekade helt enkelt att detta enligt min och herr Edlunds och såvitt jag förstår även herr Braconiers mening djupt beklagliga inlägg kom från högerpartiets officiella rådgivare i skolpolitiska frågor.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Heléns sätt att replikera är verkligen egendomligt. Först riktar han ett angrepp mot högerpartiet, och sedan säger han att jag slår in öppna dörrar därför att jag säger att det sätt, på vilket herr Helén argumenterar, är ovärdigt en vetenskapsman. Var är då de öppna dörrarna, herr He-

lén? Herr Helén har velat ge sken av att högerpartiet står bakom en speciell åskådning därför att en vetenskapsman tillåtit sig hysa vissa åsikter i denna fråga. Är det så herr Helén tänker och argumenterar i vetenskapliga frågor, får vi se vad den liberalismen är värd. Den påminner mig om Torgny Segerstedts berömda ord en gång, när han karakteriserade liberalismen som det parti som kallar sig frisinnat därför att det älskar förbud.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är inte lätt att ur denna hotchpotchsoppa plocka ut en enda hållfast bit. Får jag bara plocka ut den biten, att herr Braconier uppenbarligen här konstaterar att högerpartiet tar avstånd från det av oss diskuterade debattinlägget. Ingen kan vara gladare än jag för det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Johnsson i Skoglösa har frågat mig, om jag är beredd att vidta sådana åtgärder att betyg från folkhögskola, som utfärdats enligt nu gällande folkhögskolestadga, godkännes vid ansökning om inträde vid sjuksköterskeskola i likhet med vad som gäller för betyg som utfärdats enligt den tidigare stadgan.

Enligt gällande regler är en av förutsättningarna för statens godkännande av sjuksköterskeskola att såsom inträdesvillkor föreskrivits bl. a., att sökande skall styrka sig äga tillfredsställande

Svar på interpellation ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor

allmänbildning och kunskapsförutsättningar för att kunna tillgodogöra sig undervisningen, vitsordat genom realexamen, avgångsbetyg från flickskola med normalskolekompetens, folkhögskolekurs eller på annat sätt. Liknande bestämmelser finns intagna i stadgan för de statliga sjuksköterskeskolorna. Uttryckliga föreskrifter finns sålunda om att elev som genomgått folkhögskola skall kunna vinna inträde vid sjuksköterskeskola. De som söker inträde vid sjuksköterskeskolorna representerar emellertid skilda skolformer, och bedömningen av och jämförelsen mellan deras kunskapsförutsättningar blir därför många gånger svår.

Före den nya folkhögskolestadgans tillkomst hade det vid några skolor utbildats en praxis att elev — förutom det intyg om genomgång av kursen med uppgift om timantal i de olika ämnena som alltid utdelats — på begäran också kunde erhålla graderade betyg i de olika ämnena.

Enligt den nya folkhögskolestadgan — som antogs av 1957 års höstriksdag och som trädde i kraft hösten 1958 — kan elev erhålla intyg rörande tid och ämnen i genomgången kurs. Vidare kan folkhögskolans styrelse besluta att elev som så önskar skall kunna erhålla intyg, som även innehåller uppgift om timantalet i varje ämne samt ett omdöme angående elevens förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Ett sådant omdöme skall avse samtliga läroämnen och gälla antingen undervisningen i dess helhet eller i den humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen samt i annan ämnesgrupp som förekommer vid skolan. Fyra olika vitsord må därvid användas: mindre god, god, mycket god, utmärkt.

Då endast kort tid förflutit sedan riksdagen fattade beslut angående folkhögskolornas betygsgivning är det en-

ligt min mening för tidigt att redan nu — innan man har en tillräckligt allsidig kännedom om verkan av de nya bestämmelserna — åter taga upp principfrågan till diskussion. Rörande tillämpningen av de nya reglerna har överläggningar pågått mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen samt berörda skolor. Överläggningarna har resulterat i att myndigheterna i samråd utarbetat rekommendationer angående kursplaner i vissa ämnen, lämpliga för blivande sjuksköterskor, samt formulär för specialintyg angående bl. a. timantal i dessa ämnen. Största möjliga hänsyn har därvid tagits till de önskemål, som framförts av vederbörande folkhögskolor och sjuksköterskeskolor. Nämda rekommendationer tillställs nu samtliga dessa skolor. Skolöverstyrelsen har i detta sammanhang framhållit angelägenheten av att de nya bestämmelserna angående intyg vid folkhögskola icke medför försämring av folkhögskoleelevers möjligheter att vinna inträde vid sjuksköterskeskolor. I skrivelse till sjuksköterskeskolorna har medicinalstyrelsen — som vitsordat svårigheterna att jämföra kunskaperna hos sökande från folkhögskola och hos andra sökande — understrukit att även med den nya stadgans bestämmelser tillräckliga uppgifter för en rättvis jämförelse kan erhållas. Härvid förutsättes dock ett nära samarbete mellan sjuksköterskeskolan och vederbörande folkhögskola. I sista hand föreligger givetvis också möjlighet för sjuksköterskeskolans styrelse att hänvisa dessa liksom andra sökande till särskild prövning av skolkunskaperna.

Jag vill vidare framhålla, att det på många håll i landet är vanligt att elever från en folkhögskola företrädesvis söker sig till en eller vissa sjuksköterskeskolor. I sådana fall torde det vara lättare för sjuksköterskeskolan att få tillräckliga uppgifter för en rättvis be-

Svar på interpellation ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor

dömning av folkhögskoleelevens kunskaper. Jag vill också erinra om att sjuksköterskeutbildningen föregås av en provtid om två eller tre månader, då även teoretisk undervisning meddelas. I samband härmed brukar en viss prövning ske av provelevernas kunskaper i en del ämnen.

Av de 1 544 sjuksköterskeelever som 1952 påbörjade sin utbildning hade 591 genomgått folkhögskola. Motsvarande siffror för 1958 var 1 655 resp. 449. Trots den kraftiga utbyggnad av andra skolformer som skett under 50-talet är det alltså omkring trettio procent av samtliga sjuksköterskeelever som kommer från folkhögskola. Detta måste enligt min mening innebära, att folkhögskolans förberedande utbildning och samhällsorientering stått sig mycket väl i konkurrensen med andra skolformer. Det är min förhoppning att de åtgärder jag här redovisat skall främja det samarbete, som redan tidigare inletts mellan folkhögskolorna och sjuksköterskeskolorna, och stimulera till att även i fortsättningen ett stort antal folkhögskoleelever söker och vinner inträde vid våra sjuksköterskeskolor.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Herr JOHNSSON i Skoglösa (cp):

Herr talman! Jag ber att till chefen för inrikesdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Jag framställde interpellationen för att få klarhet i hur man på ansvarigt håll såg på de förhållanden som inträtt efter den nya folkhögskolestadgans ikraftträdande och på de konsekvenser för folkhögskoleeleverna vid inträde till andra utbildningslinjer, t. ex. sjuksköterskeskolorna, som den nya stadgan skulle leda fram till.

Folkhögskolorna har i mycket stor utsträckning blivit skolor, till vilka ung-

domar, som tidigare av olika orsaker ej kunnat få tillräcklig utbildning och skolning, kunnat söka sig. Folkhögskolorna har betytt och betyder oerhört mycket för dessa ungdomsgrupper, men folkhögskolorna har också betytt mycket för samhället genom den skolning och fostran de kunnat ge en stor och välbehövlig ungdomsreserv.

Herr statsrådet har i sitt svar pekat på det goda samarbete som rått mellan folkhögskolorna och sjuksköterskeskolorna. Han har också pekat på hur under åren 1952—1958 cirka 30 procent av eleverna i sjuksköterskeskolorna varit folkhögskoleelever.

Jag är helt enig med statsrådet i dessa avseenden, och jag är tacksam för de konstateranden herr statsrådet gjort. När jag framställde min interpellation hade jag mig bekant, att folkhögskolor med tidigare mycket goda förbindelser med sjuksköterskeskolor inte kunnat få eleverna intagna på sjuksköterskeskolorna på grund av att man där inte velat godkänna de intyg, som folkhögskolorna hade rättighet att ge. Man ansåg sig inte kunna jämföra dessa intyg med andra betyg och inte heller med betyg från folkhögskolor, utfärdade i enlighet med de bestämmelser som gällde under tiden före den nya stadgans ikraftträdande.

Herr statsrådet har framhållit att han för sin del anser det vara för tidigt att nu diskutera frågan om ändringen av 1957 års stadga för folkhögskolorna. Jag har inte heller, vare sig i interpellationen eller nu, tänkt ta upp denna fråga. Om de överläggningar, vilka enligt herr statsrådets meddelande har förts mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen samt berörda skolor, kan leda fram till ett bättre resultat än vid den senaste intagningen till sjuksköterskeskolorna, är det endast tacknämligt.

Jag är tacksam för de rekommendationer som, enligt vad statsrådet med-

Svar på interpellation ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor

delar, nu är utsända till samtliga berörda skolor. De synpunkter, som enligt vad statsrådet uppger har framhållits av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen i detta sammanhang, finner jag väl värda att beakta. Jag tror också, liksom herr statsrådet, att ett nära samarbete mellan sjuksköterskeskolorna och folkhögskolorna bör kunna rekommenderas.

På en punkt skulle jag dock till herr statsrådet vilja framställa en fråga. I det stycke, där statsrådet redogör för dessa förhandlingar och ställningstaganden, lyder sista meningen: » I sista hand föreligger givetvis också möjligheter för sjuksköterskeskolans styrelse att hänvisa dessa liksom andra sökande till särskild prövning i skolämnena.» Jag skulle vilja fråga herr statsrådet, huruvida detta skall tolkas så, att en sådan hänvisning skall förekomma undantagsvis eller om det skall vara en regel som man skall kunna krypa bakom när det gäller folkhögskoleelever. Just detta råd har nämligen mött de elever som sökt till sjuksköterskeskola med de nya intygen från folkhögskolorna. De har fått rådet att tentera vid realskola eller annan dylik skola för att få betyg och kunna vinna inträde vid sjuksköterskeskola. Jag skulle därför vara synnerligen tacksam om herr statsrådet även på denna punkt skulle kunna ge ett positivt besked.

Jag vill till sist uttala förhoppningen att min positiva tolkning av herr statsrådets svar inte är felaktig. Jag hoppas också att statsrådets svar även när det gäller andra skolor än sjuksköterskeskolor skall få betydelse och leda till att folkhögskoleeleverna även i fortsättningen skall kunna söka till de skolor som tidigare stått öppna för dem.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att inför herr statsrådet ge uttryck för den oro som vi inom folkhögskola-

lorna i varje fall på en del håll i landet känner inför den utveckling vi tycker oss förnimma. Trots den statistik statsrådet lämnat i dag kan man åtminstone i de skolor jag har kontakt med skönja en påtaglig tendens till att de kvinnliga folkhögskoleeleverna får allt svårare att komma in på sjuksköterskeskolor. En undersökning som gjordes för en tid sedan visade dessutom att folkhögskoleeleverna har betydligt svårare att hävda sig vid sjuksköterskeskolorna än realskoleeleverna har. Det framkom bl. a. att deras kunskaper i modersmålet, exempelvis beträffande ordval, inte var helt godtagbara.

Herr talman! Det är utomordentligt angeläget att de folkhögskoleelever, som kommer till en sjuksköterskeskola, har en grundläggande utbildning som gör dem verkligt kvalificerade för sitt arbete och som gör att de kan hävda sig i konkurrensen med andra. Jag önskar ingalunda att folkhögskoleeleverna skall ha någon förmånsställning framför de andra. Folkhögskolorna själva måste i viss utsträckning bidra till lösandet av detta problem. I samråd med sjuksköterskeskolorna måste de försöka forma sina kurser så att de ger önskat resultat. Jag tror att det inom ramen för den nya folkhögskolestadgan finns möjligheter till att åstadkomma en förbättrad grundutbildning. Det kan bli nödvändigt för skolorna att förlänga läsåret så att veckoantalet blir tillräckligt i varje fall godtagbart, för att eleverna skall kunna konkurrera med flickor som har realexamen.

Men, herr talman, vissa sjuksköterskeskolor kräver att få se betyg på folkhögskoleelevernas kunskaper. Detta krav förefaller mig alldeles orimligt, ty de betyg som folkhögskolorna tidigare kunde utfärda är inte jämförbara mellan olika folkhögskolor, eftersom dessa i olikhet med andra skolor saknar ett fast uppbyggt kurssystem. Folkhögskole-

Svar på interpellation ang. vissa folkhögskoleelevers tillträde till sjuksköterskeskolor

betygen är alltså av det skälet inte så värdefulla som man stundom tror. Det förefaller som om den nya typen av område kan vara precis lika värdefull som det gamla betyget var. Därför är det orimligt att man skall ta den nya ordningen till intäkt för att avvisa sökande till sjuksköterskeskolorna.

Jag är övertygad om att statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på folkhögskoleflickornas möjligheter att komma in på sjuksköterskeskola. Jag är nöjd med interpellationssvaret. Jag hoppas att folkhögskoleflickorna i samma utsträckning som förut kan komma in på sjuksköterskebanan, inte minst därför att samhället behöver sjuksköterskor, också sjuksköterskor som har den praktiska erfarenhet av livet som folkhögskoleelever ofta får i betydligt högre grad än flickorna på realskolan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Denna debatt belyser svårigheter, som sammanhänger med folkhögskolornas speciella karaktär. De är tillkomna som bildningsskolor, medborgarskolor, och inte som någon form av utbildningsskolor. Folkhögskolorna har emellertid undergått en omvandling under ett par årtionden och kommit att bli mellaninstanser för många ungdomar, som genomgått folkskola men som sedan inte gått över till realskola eller någon annan form av högre skolundervisning. Ofta är det ungdomar som efter folkskolan gått ut i arbetslivet under några år för att sedan finna att önskemålen beträffande framtiden ställer anspråk på vidareutbildning. För dem har folkhögskolan utgjort en lämplig skola. Jag är övertygad om att alla som följt folkhögskolans utveckling har kunnat iaktta dessa spänningar mellan den målsättning för folkhögskolan, som dess tillskyndare uppställt, och de önskemål som framkommit från de unga människornas sida. Detta har bl. a. gällt

de unga flickor som velat bli sjuksköterskor. Det har också gällt de manliga ungdomar som velat bli poliser eller skaffa sig utbildning för assistentbefattning inom mejeribranschen o. s. v. Man skulle kunna peka på en rad sådana yrkesområden, där folkhögskolan erbjudit en väg att komma fram.

När riksdagen härom året tog ställning till frågan om folkhögskolans framtid ville man hos folkhögskolorna bibehålla den gamla och ursprungliga karaktären av medborgarskola. Man ville betona att de egentligen inte skulle vara utbildningsskolor. Trots denna målsättning måste folkhögskolan, så länge vi ännu inte fått en bottenskola, som tillgodoser de önskemål som vi alla har, fortfarande fungera som en mellaninstans.

Jag kan möjligen vara med om att ifrågasätta om man inte hade bort bibehålla den tidigare formen av betygsgivning, till dess enhetsskolan blivit fullt utbyggd över hela landet. Men jag tror inte att det hade förhindrat uppkomsten av de problem vi nu har.

Jag delar herr Alemyrs uppfattning att det inte spelar någon avgörande roll om man kallar det betyg eller intyg, ty det är ju innehållet i utbildningen som blir avgörande. Nu har det blivit skärpt konkurrens även i fråga om möjligheterna att komma in vid våra sjuksköterskeskolor. Det är fler än tidigare med realexamen och flera med en högre utbildning — även om det inte är studentexamen — som söker till sjuksköterskeskolorna. Därför har man inte utan vidare med en genomgången folkhögskola som bakgrund kunnat komma in vid sjuksköterskeskolorna, utan man har fått finna sig i konkurrens.

Jag är alldeles övertygad om att vi är ense om att man inte skall medge några särskilda förmåner för dem som gått igenom en folkhögskola, utan att det i den konkurrens som föreligger skall vara en reell prövning. Å andra sidan är

Svar på interpellation ang. begärd utredning rörande en upplysningskampanj om ungdomens fostran

vi lika överens om att några speciella hinder eller svårigheter inte får resas för dem som gått i folkhögskola, och jag tror inte heller att så skall behöva vara fallet. Det cirkulär av den 28 april i år som gemensamt har utsänts av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen — jag hoppas att det nu har kommit ut till både sjuksköterskeskolorna och folkhögskolorna — tar just sikte på att söka eliminera en del av de motsättningar som kan ha uppstått på sina håll. Samtidigt drar man upp riktlinjerna för ett samarbete på detta område.

Till herr Johnsson i Skoglösa vill jag säga att man i detta gemensamma cirkulär i första hand framhåller, att elever från folkhögskolor skall ha samma möjligheter att få sitt kunskapsmätt provat som de som kommer från andra skolformer. Och som jag tidigare påpekade rekommenderar man ett nära samarbete mellan sjuksköterskeskolan och vederbörande folkhögskola. I sista hand och mera undantagsvis — i yttersta nödfall, skulle jag för min del vilja hävda — hänvisar man till en kunskapsprovning på sätt som befinnes lämpligt. Men denna utväg betraktar jag som sagt såsom ett undantag. Det är samarbetet som ska framstå såsom det väsentliga.

Herr **JOHNSON** i Skoglösa (cp):

Herr talman! Jag är tacksam för den deklARATION som statsrådet gjorde, att man skulle betrakta dessa provningar som undantag. Det är riktigt som statsrådet säger, att ingen önskar några särskilda favörer för folkhögskoleeleverna. Vi som hyser särskilt intresse för denna skolform och för de ungdomar som går på folkhögskolorna har bara velat att förhållandena och förutsättningarna för dem inte skulle bli sämre än vad de tidigare varit.

Jag skall, som jag tidigare sade, inte ta upp någon principdiskussion i frågan om betyg eller intyg. Jag vill bara kon-

statera, att när jag för mer än 40 år sedan gick på folkhögskola, utfärdades betyg i varje ämne, där eleven begärde att få sådant. Jag tror att det varit till gagn för både skolan och de elever, som under årens lopp gått där.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på interpellation ang. begärd utredning rörande en upplysningskampanj om ungdomens fostran**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet af **GEIJERSTAM**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Gustavsson i Alvesta frågat statsrådet Lindström vilka åtgärder som har vidtagits och vilka åtgärder regeringen avser att vidtaga med anledning av en hemställan av fjolårets riksdag om utredning rörande en upplysningskampanj i frågor som angår ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran samt rörande former för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets m. fl.

Interpellationen har för besvarande överlämnats till mig såsom regeringens kontaktman med statens ungdomsråd, som bl. a. handlägger ifrågavarande samordningsfrågor.

Som svar på herr Gustavssons fråga vill jag anföra följande.

Under statsministerns ledning hölls i november förra året en konferens angående samhället, ungdomen och de frivilliga organisationerna. I konferensen deltog företrädare för regeringen och berörda myndigheter samt för ett sextotal olika religiösa, sociala, kulturella, politiska och idrottsliga samman slutningar. Vid konferensen framfördes förslag om att ett kontakt- och samordningsorgan i ungdomsfrågor skulle komma till stånd. Detta förslag vann allmän anslutning.

Svar på interpellation ang. begärd utredning rörande en upplysningskampanj om ungdomens fostran

I ett interpellationssvar i denna kammarare den 15 december 1959 till herr Gustafsson i Borås redogjorde statsministern närmare för denna konferens och vad den syftade till. Han nämnde då också att Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som skisserats vid konferensen den 20 november beslutat att ett samordnings- och kontaktorgan i ungdomsfrågor skulle inrättas. Socialministern bemyndigades att vidta erforderliga åtgärder här för. Organets huvuduppgift skulle vara att samordna och stimulera de frivilliga organisationernas arbete bland ungdom och för ungdomsfostran samt att främja samverkan med motsvarande verksamhet från de berörda myndigheternas sida ävensom med hem och skola. Organet skulle bestå av högst 20 ledamöter jämte lika många ersättare.

I december utsågs ledamöter och suppleanter i detta samordnings- och kontaktorgan som sedermera antog namnet statens ungdomsråd. Ledamoten av första kammaren herr Georg Pettersson förordnades därvid till ordförande med ledamoten av denna kammarare herr Helén som suppleant för honom. Vidare ingår i rådet företrädare för socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, en chefläkare vid Stockholms stads psykiska barna- och ungdomsvård samt en förste kriminalassistent. De 14 organisationsrepresentanterna i rådet och deras ersättare företräder olika sammanslutningar med ungdomsarbete eller frågor som rör ungdomen och hemmen på programmet. Representerade är det kristna ungdomsarbetet, nykterhetsfolkets ungdomsorganisationer, scoutrörelsen, de samverkande bildningsförbunden, Målsmännens riksförbund, de opolitiska kvinnoorganisationerna, Riksidrottsförbundet, Skid- och friluftsförbundet samt de stora politiska partiernas kvinno- och ungdomsförbund.

Den 15 januari i år beslöt Kungl. Maj:t att den i interpellationen aktualiserade

riksdagsskrivelsen skulle överlämnas till statens ungdomsråd för att tagas i beaktande vid fullgörandet av det rådet meddelade uppdraget.

Skrivelsen har behandlats i rådet. Vad härvid angår frågan om lämpliga former för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets utgör uppgiften att främja en sådan samverkan och därmed att finna lämpliga former för denna en av rådets huvuduppgifter. Med hänsyn till rådets sammansättning torde det finnas goda förutsättningar för att fullgöra denna uppgift och för att den av riksdagen begärda utredningen om en upplysningskampanj blir allsidig och grundlig. För att relativt snabbt få fram konkreta resultat — rådet in pleno kan ju på grund av sin storlek inte självt göra det egentliga utredningsarbetet — har den sistnämnda frågan överlämnats till en särskild av rådet tillsatt arbetsgrupp om tre personer. Över huvud har rådet och dess arbetsutskott funnit det lämpligt att bedriva en väsentlig del av arbetet i sådana små enheter. I sådan ordning har redan åtskilligt material samlats som nu även sammanställs för att sedermera på lämpligt sätt bringas till allmänhetens eller berörda organisationers eller myndigheters kännedom. Kontakt hålles i denna del mellan ungdomsrådet och Sveriges Radio-TV, som redan tillställts en del material.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet af Geijerstam få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Det är med tillfredsställelse jag noterar de åtgärder som hittills vidtagits på området. Statsrådets positiva svar vill jag tolka så, att de uppdragna riktlinjerna för det fortsatta arbetet snarast skall ge det resultat motionärerna vid

fjolårets riksdag avsåg — motionen föranledde ju riksdagen att skriva till regeringen i frågan. Jag har under sådana förhållanden inte något ytterligare att anföra utan ber endast att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets på kammarens bord liggande anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående engångsunderstöd åt f. d. städerskan i riksdagshuset Judit Olsson.

§ 11

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 839;

till bevillningsutskottet motionen nr 840; samt

till statsutskottet motionerna nr 841 och 842.

§ 12

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 20, statsutskottets utlåtanden nr 102—109, bankoutskottets utlåtande nr 20, första lagutskottets utlåtande nr 32, tredje lagutskottets utlåtanden nr 24, 26 och 27 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 27 och 29.

§ 13

Föredrogs den av herr *Hedlund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående bostadsbyggandets lokalisering.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 14

Interpellation ang. planeringen för den framtida malmutlastningen

Herr **HOLMBERG** (k) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Frågan om var den nya malmhamnen i Luleå skall byggas har ännu icke avgjorts. LKAB:s tidigare beslut att bygga den nya hamnen på Sandön, en mil utanför Luleå, tillkom efter en omfattande utredning men prövas nu på nytt emot ett förslag att bygga på ungefär samma plats som den nuvarande hamnen på Svartön. För detta senare projekt måste omfattande och dyrbara muddringar företagas. Den inre en landmil långa nya farleden kommer att bli både trång och svårnavigerad, och det framtida tonnage kommer att begränsas till 27 000 ton. Den nuvarande seglotionstiden kommer inte heller att kunna förlängas. Planer finns också att bygga en ny ännu dyrbarare hamn vid Rombaksfjorden i Norge.

Dessa hamnfrågor sammanhänger också med åtgärder för ett effektivare utnyttjande av malmbanan — särskilt Luleådelens höga transportkapacitet — vid övergången till en modernare malmvagnstyp. Om det i samband med sådana åtgärder blir ett malmhamnsbygge i enlighet med det av LKAB tidigare beslutade projektet, skulle tydligen all malm, som kommer att brytas vid de norrbottniska malmfälten inom överskådlig tid, kunna skeppas över den nuvarande hamnen i Narvik och den nya hamnen på Sandön i Luleå. Den tilltänkta, oerhört kapitalkrävande Rombakshamnen skulle då ej behöva byggas.

En ny malmhamn på Sandön i Luleå skulle också öppna nya perspektiv för industrialisering och transporter till och från det viktiga område som den norra delen av Norrbotten utgör. Byggnationerna skulle också bereda arbete och inkomst åt många, för vilka det nu är svårighet att bereda sysselsättning, samt även bli en välbehövlig stimulans för övrig ekonomisk verksamhet i länet.

I press och radio har emellertid före-

Interpellation ang. planeringen för den framtida malmutlastningen

kommit meddelanden som tyder på att man trots allt kommer att bygga den nya malmhamnen på Svartön. Detta inger allvarliga farhågor för att planeringen icke har skett med tillbörlig hänsyn till de skäl som talar för en lösning i överensstämmelse med det tidigare beslutet om en malmhamn på Sandön.

Med anledning av vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att påverka planeringen för den framtida malmutlastningen så att den tilltänkta Rombakshamnen icke behöver byggas, utan i stället behovet av ökad utskeppningskapacitet tillgodoses genom anordningar på svenskt område?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1959 och 1960 vid dess elfte ordinarie möte fattade beslut jämte i anledning av propositionen väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till handelshögskolan i Stockholm,

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Handelshögskolorna: Stipendier,

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Familjebidrag,

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befälsordningen

vid armén m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1960/61 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrade bestämmelser om värnpliktslån m. m.,

nr 116, i anledning av väckta motioner om viss vidgning av direktiven för 1959 års besparingsutredning för försvaret,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående riktlinjer för ordnande av utbildningen av lärare i vissa yrkesämnen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stiftskansliernas organisation m. m., i vad propositionen avser förenkling av stiftsmyndigheternas arbetsformer m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till framställning av blindskrifter och talböcker för blinda,

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till nomadskolor jämte i ämnet väckta motioner m. m.,

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. samt statens försökskola i Linköping jämte i ämnet väckta motioner,

nr 122, i anledning av väckta motioner angående anslag till en musikskola i Härnösand m. m.,

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en barn- och ungdomspsykiatrisk klinik vid lasarettet i Lund,

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets ämbetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1960/61,

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om lokaliseringen av vissa statliga institutioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 128, i anledning av riksdagens år 1959 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statsbidrag till väg- och gatuhållning i vissa städer och stadsliknande samhällen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 43, i anledning av väckta motioner om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.,

nr 45, i anledning av väckta motioner rörande åtgärder för förhindrande av skattefusk, m. m.,

nr 61, i anledning av väckta motioner angående viss restitution av energiskatt på bränsle, och

nr 65, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 40 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående ändrad organisation av Aktiebolaget Industrikredit jämte i ämnet väckta motioner,

nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående ökad frihet för kapitalrörelser från och till Sverige, m. m.,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, och

nr 24, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående omorganisation av riksgäldskontoret;

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 kap. 16 § strafflagen, m. m.;

tredje lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av motioner om utredning angående avgiftsbelagda trafikanläggningar m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa ändringar i lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas organisation, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 32, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 18 rörande vissa norrlandsfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 241, i anledning av väckt motion om viss ändring i vägtrafikförordningen; och

nr 242, i anledning av väckta motioner om utredning angående ersättning

från den allmänna sjukförsäkringen till ensamstående förvärvsarbetande familjeförsörjare vid bortovaro från arbetet på grund av minderårigt barns sjukdom.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 8, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

§ 17

Tillkännagavs, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61, m. m., motionerna:

nr 843, av herr *Hjalmarson m. fl.*,
nr 844—847, av herr *Hedlund m. fl.*,
och

nr 848, av herr *Lothigius m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, angående statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m., motionen nr 849, av herr *Hedin m. fl.*, och

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, angående underskott å statens järnvägars fond för budgetåret 1960/61, motionen nr 850, av herr *Hedlund m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.59.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 18 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 93 och 95 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringspropositioner:

1:a omröstningen

(enligt memorialet nr 93)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 188 och II: 227 samt I: 189 och II: 226 till *Byggande av fiskehamnar* för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 188 och II: 227 samt I: 189 och II: 226 till *Byggande av fiskehamnar* för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst om-

röstningsapparat, och utföll densamma med 95 Ja och 116 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 77 Ja och 62 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster
eller ..... 95 Ja och 116 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 172 Ja och 178 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt memorialet nr 95)

Den, som i likhet med med första kammaren vill,

a) att motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, i vad de avse bidragsbeloppen för lärlingsutbildning, icke må av riksdagen bifallas;

c) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, i vad de avse medelsanvisningen, till *Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.* för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 690 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat,

a) att i anledning av motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, höja bidragsbeloppen för den lärlingsutbildning, som påbörjas från och med den 1 maj 1960, grundbidraget till 2 000 kronor och kurstillägget till 1 200 kronor;

c) att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, till *Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.* för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 780 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 99 Ja och 118 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 73 Ja och 68 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster
eller ..... 99 Ja och 118 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 172 Ja och 186 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Ledamoten av riksdagens andra kammare fru Lisa Johansson bör på grund av reumatisk ledaffektion vara sjukskrivnen ytterligare t. o. m. den 24/5 1960.

Skövde den 13/5 1960

Hugo Bergstrand
Lasarettsläkare

Fru Johansson beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 17 till och med den 24 innevarande månad.

§ 3

Vid nu skedd föredragning av den på bordet vilande motionen nr 843 hänvisades motionen, såvitt angick uppta-

Stockholms universitet: Avlöningar

gande av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1960/61, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan följande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna nr 844 och 845;

till bevillningsutskottet motionen nr 846;

till statsutskottet motionen nr 847;

till bevillningsutskottet motionen nr 848; samt

till statsutskottet motionerna nr 849 och 850.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 110—128, sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 43, 45, 61 och 65, bankoutskottets utlåtanden nr 21—24, första lagutskottets utlåtande nr 33, tredje lagutskottets utlåtande nr 28 samt jordbruksutskottets utlåtande och memorial nr 22 och 32.

§ 5

Föredrogs den av herr *Holmberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan, att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående planeringen för den framtida malmutlastningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m., nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet, m. m., och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för ökad intagning av studerande vid Chalmers tekniska högskola, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Anslag till universitetet i Stockholm

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till universitetet i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Stockholms universitet: Avlöningar**

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkt 82, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna till Stockholms universitet: Avlöningar m. m. ett förslagsanslag av 15 710 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 46, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1960, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa vissa anslag till Stockholms universitet. Sålunda hade Kungl. Maj:t (punkt 1, s. 3—20 av bilagt utdrag av nämnda statsrådsprotokoll) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad departementschefen anfört fastställa personalförteckning för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Stockholms universitet: Avlöningar för budgetåret

1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 319 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 526) och den andra inom andra kammaren av fru *Kristensson* och herr *Björkman* (II: 653), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta 1. att en professur i företagsekonomi (med tillhörande 1 000 assistenttimmar) skulle inrättas vid universitetet i Stockholm från och med den 1 juli 1960, varvid anslaget på 15 000 kronor till handelshögskolan i Stockholm för undervisning i ämnet åt högskolans studerande borde bortfalla, samt 2. att avslå i propositionen nr 46 framlagt förslag om inrättande av en personlig forskartjänst i nationalekonomi, särskilt bostadsmarknadsforskning (med tillhörande 1 000 assistenttimmar), för nuvarande generaldirektören Alf Johansson;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 527) och den andra inom andra kammaren av herr *Wachtmeister* (II: 655), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att vid Stockholms universitet inrätta en personlig professur för docenten Lars Ehrenberg.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 526 och II: 653,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad departementschefen anförst fastställa personalförteckning för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Stockholms universitet: Avlö-

Stockholms universitet: Avlöningar

ningar för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 319 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 527 och II: 655, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort i anledning av motionerna I: 526 och II: 653 besluta inrätta en professur i företagsekonomi (med tillhörande 1 000 assistenttimmar) vid universitetet i Stockholm från och med den 1 juli 1960 och avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en personlig forskartjänst i nationalekonomi, särskilt bostadsmarknadsforskning (med tillhörande 1 000 assistenttimmar) för nuvarande generaldirektören Alf Johansson samt att till följd härav utskottets hemställan i nedan angivna delar bort ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 526 och II: 653,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att med den ändring, som utskottet förordat, fastställa personalförteckning för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Till detta utlåtande är knuten en reservation, som grundar sig på en motion, i vilken föreslås, att riksdagen måtte besluta att en professur i företagsekonomi måtte inrättas vid universitetet i Stockholm, och vidare att riksdagen behagade avslå förslaget i Kungl. Maj:ts proposition om inrättande av en personlig forskartjänst i nationalekonomi.

Man har från Stockholms högskola — eller universitet, som det nu blir — i sina äskanden begärt inrättande av en

Stockholms universitet: Avlöningar

professur i företagsekonomi. Mig synes att starka skäl talar för en sådan, inte minst med hänsyn till det kraftigt ökade antal studerande, som vid universitetet förbereder sig för verksamhet i såväl enskild tjänst som kommunal och statlig förvaltning. För dessa måste ju kunskap i företagsekonomi ha en väsentlig betydelse.

I reservationen föreslås också avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 46 i fråga om inrättande av en personlig forskartjänst i nationalekonomi. Vid Stockholms universitet finns redan tre professorer i detta ämne, varför den nu föreslagna professuren måste innebära en proportionsvis betydande utvidgning. Detta är inte alls i konsekvens med vad som hänt under denna riksdag liksom under flera tidigare, då man av sparsamhetsskäl — och även med andra motiveringar — har gått emot tjänster på forskningsområden, där det inte finns någon professur men där en sådan mycket väl behövdes. Med hänsyn härtill yrkar jag bifall till den vid detta utlåtande knutna reservationen av herr Kaijser m. fl.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! När det gäller den första av dessa professorer — den i företagsökonomi — är vi säkert alla överens om att vi i detta ämne behöver mycket ökad både utbildning och forskning. Det är därför vi under fortsättningen av denna riksdag kommer att få ta ställning till förslag om en mycket kraftig utbyggnad av handelshögskolorna liksom även om upprättande av en ny sådan. Det blir då svårt att skaffa fram tillräckligt med folk — i synnerhet under de första åren — för att besätta de nya lärostolar som vi får. Vi har inte så många framstående forskare på detta område att det bara är att inrätta professorer och sedan plocka dit dem. Det behövs en professur i företagsekonomi vid Stockholms universitet, men en sådan behövs också i Lund — eller var den nyupprättade handelshög-

skolan kommer att ligga — liksom vid Göteborgs och Stockholms handelshögskolor. Vi kommer icke att kunna få tillräckligt med kvalificerat folk på dessa poster under de närmaste åren, och då finns det ingen anledning att gå utanför Kungl. Maj:ts förslag i detta fall och inrätta just denna professur vid Stockholms universitet före de andra, som kan komma i fråga och beträffande vilka det blir samma människor som vi måste lita till.

Jag vill fästa uppmärksamheten på vad utskottsmajoriteten har framhållit, nämligen att kanslern icke har tagit upp denna professur vid Stockholms universitet i sitt förslag till nya professorer under året. Otvivelaktigt har alltså kanslern bedömt andra professorer vara angelägnare än denna, om vi skall gå utöver propositionen.

I fråga om professuren för Alf Johansson är förhållandet det rakt motsatta. I detta ämne behöver vi — som fröken Karlsson framhållit — inte någon ökad utbildning; det är relativt väl beställt på denna front. I stället har vi en man med unik erfarenhet på detta område, och det gäller att ta vara på hans kunskaper och låta dem på bästa möjliga sätt komma till nytta för samhället. Det har bedömts så, att det bästa som vi kunde göra är att ge Alf Johansson en personlig professur, så att han har möjlighet att helt ägna sig åt att bearbeta allt det rikliga material som han har liggande.

Dessa båda professorer kan alltså inte på något sätt ställas mot varandra. I ena fallet har vi ont om folk och många stolar att sätta dem på. I andra fallet är det fråga om en bestämd person och vissa arbetsuppgifter som ingen annan kan fullgöra.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Men både i Lund och Uppsala finns det, fröken Olsson, professorer i företagsekonomi, och det har

Stockholms universitet: Avlöningar

inte mött några som helst svårigheter att få dem besatta. Därmed förfaller fröken Olssons argumentering på denna punkt.

Vad den andra professuren beträffar är det väl rätt egendomligt att man skulle inrätta en professur bara därför att det som det sägs finns tillgång till en person med den kompetens som erfordras. Om vi skulle mer allmänt tillämpa den bedömningsgrunden, skulle det säkert inrättas en mängd professurer här i landet, och jag undrar hur statsrådet Edenman skulle ställa sig till detta. Dessutom framgår tydligt av motionen att generaldirektör Johansson, som otvivelaktigt är en person med stor förmåga på sitt område, har möjlighet till forskning och undervisning i nationalekonomi, särskilt då bostadsforskning, även om det inte inrättas någon professur för honom.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Visst inrättas det professurer efter samma bedömningsgrunder som då det gäller denna personliga professur för Alf Johansson. Samtliga personliga professurer — jag vet inte hur många som för närvarande finns, men det är fråga om ett rätt stort antal — har ju tillkommit av det skälet att det har på ett visst område funnits en specialist, vars kapacitet man har velat utnyttja till det yttersta. Det är alltså inte något enastående att det på detta sätt inrättas en personlig professur, och vi skall hoppas att det i fortsättningen skall kunna tillkomma flera sådana professurer för de många framstående forskare som finns på olika områden.

Fröken Karlsson framhöll att Alf Johansson ju ändå har tillfälle att ägna sig åt undervisning och forskning. Ja, men skillnaden i kostnadshänseende blir inte så stor, och en professor ger dock möjligheter att på ett helt annat sätt gå in för arbete särskilt på forskningsidan. Man skulle med andra ord inte

spara så mycket pengar genom att avslå förslaget om en personlig professur, men det utförda arbetet skulle bli mindre effektivt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag har inte alls anlagt några ekonomiska synpunkter, ty jag vet att inrättandet av denna professur inte skulle medföra så stor merkostnad. Men jag vill understryka att när man inrättar en professur bör man använda samma tillvägagångssätt som annars och låta vederbörande styrka sin kompetens under vanliga förhållanden.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I a

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 1) mom. I a) i utskottets utlåtande nr 99, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid röst-

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 166 ja och 45 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I b och c samt mom. II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 2—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 beträffande kapitalbudgeten (bilaga 24, punkt 1, s. 1—12 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Vissa byggnadsarbeten för fångvården för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 9 500 000 kronor.

Utskottet, som i utlåtandet behandlat även två motioner, yttrade bl. a.:

Bland de föreslagna byggnadsföretagen ingår bl. a. en utbyggnad av fångvårdsanstalten i *Hälsingborg*. Genom beslut den 23 oktober 1959 har Kungl. Maj:t uppdragit åt fångvårdens byggnadskommitté att skyndsamt verkställa utredning beträffande erforderliga åtgärder för att denna anstalt, som har 170 platser och är inrymd i kaserner vid förutvarande K 2 i staden, skall kunna användas som provisorisk anstalt

för ytterligare omkring 120 manliga intagna. Enligt vad utskottet under hand inhämtat har detta uppdrag ännu inte redovisats till Kungl. Maj:t. Emellertid har uppgivits att inom kommittén vissa betänkligheter yppats mot den ifrågasatta utbyggnaden och att kommittén därför har för avsikt att inte tillstyrka Hälsingborgsprojektet. Däremot ämnar kommittén under våren jämlikt sina direktiv föreslå uppförandet av annan anstalt, som är mindre kostnadskrävande än de nya anstalterna i Norrtälje och Tidaholm.

Även om lämpligheten av en utbyggnad av Hälsingborgs-anstalten synes kunna ifrågasättas, anser utskottet, att ett bestämt ställningstagande bör anstå intill dess kommittén fullgjort sitt utredningsuppdrag och närmare redovisat skälen för och emot en utbyggnad. Med hänsyn till det starkt stigande fångantalet och behovet av att i nuvarande läge snabbt öka platstillgången anser sig utskottet böra tillstyrka, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att på grundval av utredningsresultatet, vilket enligt vad som uppgivits beräknas föreligga före utgången av innevarande budgetår, fatta beslut om igångsättande av detta eller annat lämpligare projekt. Mot det för ändamålet beräknade beloppet, 2 500 000 kronor, har utskottet inte funnit anledning till erinran. Under föreliggande omständigheter anser utskottet emellertid, att detta belopp bör anvisas under anslaget till Vissa byggnadsarbeten för fångvården, och avstyrker därför i annat sammanhang denna dag (utlåtande nr 101) Kungl. Maj:ts förslag om ett särskilt anslag för ändamålet under försvarets fastighetsfond. Utskottet, som sålunda föreslår riksdagen att i stället besluta om en ökning av nu förevarande anslag med samma belopp, förutsätter att närmare redovisning angående användningen av detta sedermera lämnas riksdagen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts för-

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

slag samt med avslag å motionerna I: 335 och II: 423 till Vissa byggnadsarbeten för fångvården för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Do-
verstorp, *Cassel* och *Bohman*, vilka an-
sett att det stycke i utskottets yttrande,
som började med »Även om» och slutade
med »lämnas riksdagen», bort ha följande
lydelse:

»På grundval av de uppgifter utskottet
inhämtat från kommittén anser sig
utskottet kunna utgå ifrån att en ut-
byggnad av Hälsingborgs-anstalten inte
nu är aktuell. Utskottet avstyrker där-
för i annat sammanhang denna dag (ut-
låtande nr 101) Kungl. Maj:ts förslag
om ett särskilt anslag för ändamålet om
2 500 000 kronor under försvarets fas-
tighetsfond. Då det emellertid med hän-
syn till fångantalets utveckling synes
angeläget att inte minska den totala
ramen för byggnadsverksamheten inom
fångvården under budgetåret 1960/61,
föreslår utskottet riksdagen besluta om
en ökning av nu förevarande anslag
med samma belopp. Detta bör dock inte
få av Kungl. Maj:t disponeras, förrän
riksdagen beretts tillfälle att ange det
ändamål, för vilket beloppet skall an-
vändas.»

2) av herr *Thorsten Larsson*,

3) av fröken *Elmén*, och

4) av herr *Hansson* i Önnarp, de tre
sistnämnda reservationerna utan an-
givna yrkanden.

Utskottets hemställen föredrogs. Där-
vid yttrade:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag känner ett behov av
att litet mera ingående än vanligt redo-
göra för statsutskottets utlåtande på
denna punkt. Jag gör det därför att den
som till äventyrs har satt sig att läsa
utlåtandet mera noggrant måste tycka,
att det är väldigt litet som utskottet

egentligen preciserar och mycket litet
som utskottet vet någonting om. Men
felet är — ärade kammarledamöter —
varken statsutskottets eller dess tredje
avdelnings. Jag skall strax utveckla skä-
len för det påståendet.

Låt mig då till en början erinra om
riksdagens principbeslut — detta be-
slut fattades så sent som innevarande
vår — om hur byggnadsärenden skall
handläggas. Där står det — på föredrag-
ning av chefen för finansdepartementet
— att för att riksdagen skall kunna få
kostnadsmässigt säker grundval för sina
beslut i byggnadsfrågor bör byggnads-
företaget vara projekterat innan anslag
äskas för ändamålet. Detta att företaget
är projekterat, så att man vet, vad det
skall kosta, skulle alltså vara grundva-
len för vårt sätt att gå till väga. Detta
måste gälla alla statens byggnader. Från
dessa normer får det inte finnas några
undantag för fångvårdsbyggnader.

Nu är detta någonting ganska kom-
plicerat för den som inte dagligdags har
att syssla med dessa saker. För att göra
det enklare måste man hålla i minnet,
att det rör sig om två olika saker.
Först gäller det vad vi kallar det ordi-
narie byggnadsprogrammet. Till det hör
ersättningsanstalterna för Långholmen.
Att Långholmen borde bort som central-
fängelse, det har man vetat i decennier.
Fängelset är överbelagt och förhållan-
dena där är inte människovärdiga. Att
centralfängelset på Långholmen skulle
ersättas bestämde riksdagen 1956, allt-
så för fyra år sedan. De två ersättnings-
fängelser som då skulle komma till
stånd var, enligt 1956 års beslut, ett
fängelse i Österåker och ett i Kumla.

Till det ordinarie programmet hörde
också att man skulle bygga ut säkerhets-
anstalten på Hall samt uppföra ett nytt
fängelse för kvinnliga fångar vid Hin-
seberg — i stället för fängelset i Växjö.
Därmed skulle det ordinarie program-
met för ögonblicket vara slut.

Vid sidan av detta finns ett vad man
kan kalla krisprogram, ett program som

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

betingas av den våldsamma ökningen av fångklientelet. Dit hör tre olika anstalter. För det första en planerad omändring av kasernerna i Hälsingborg, som till en början skulle ge ytterligare 120 platser. Vidare skulle det byggas en extra paviljong vid vardera av de nya fängelserna i Norrtälje och Tidaholm. Dessa paviljonger skulle vardera rymma 80 platser. Detta är alltså själva skelettet. Omkring detta skall vi bygga upp våra funderingar och resonemang. Jag ber er att hålla detta i minnet några ögonblick.

Nästa fråga man ställer sig när man läser propositionen och utskottsutlåtandet är vad departementschefen egentligen vill. Vad är det han äskar pengar till? Låt oss då börja igen med det ordinarie programmet och inom detta med ersättningsanstalterna för Långholmen.

Den första är då Österåker. Där köpte man år 1956 en tomt. Detta var med riksdagens godkännande. Jag tror det rörde sig om 161 hektar — det mesta skogsmark — och tomten kostade 1 miljon kronor. När man tittade litet närmare på möjligheterna att bygga ett fängelse på tomten upptäckte man — något som man givetvis borde ha upptäckt tidigare — att leran där var så lös, att det inte gick att bygga på tomten om man inte satsade 4,5 miljoner kronor extra på grundläggningskostnader. Förra året blev det ett ganska stort rabalder i kammaren om denna sak. Jag skall inte upprepa vad som då sades utan bara erinra om, att jag då nöjde mig med att hemställa, att departementschefen i sinom tid skulle lämna riksdagen en fullständig och klar redogörelse för vad denna felinvestering hade kostat statsverket. En sådan redovisning har vi ännu inte fått. Jag antar att det ännu är omöjligt att veta vad kostnaderna går till. Jag hoppas emellertid att vi kan få en beräkning till nästa år.

Såvitt jag kan se av propositionen synes departementschefen nu tveka mel-

lan olika möjligheter. Det ena alternativet är att försöka byta bort denna tomt mot en annan i Österåker. Det andra är att visserligen behålla stora delar av tomten men göra ett markbyte med landstinget som har en tomt intill. På det sättet skulle man få litet fastare mark att bygga på.

Ett tredje alternativ är att skaffa en helt ny tomt. Huruvida den skall ligga i Österåker eller någon annanstans vet man inte, men i varje fall skulle den ligga någonstans i Stockholmstrakten. I propositionen talar man inte längre om alternativet Österåker utan om alternativet Stockholmstrakten.

För ändamålet begär departementschefen 500 000 kronor. Han vet uppenbarligen inte var tomten skall ligga — åtminstone inte något närmare än att den skall ligga i närheten av Stockholm. Han vet inte heller vad tomten skall kosta. Man trodde tidigare att man skulle kunna bygga en ersättningsanstalt hösten 1959. Nu vet man ingenting om när byggandet av denna anstalt kommer i gång, och man vet således ingenting om när Långholmen skall bli avlastad.

Om vi går vidare i det ordinarie programmet kommer vi till Kumla. Kumla har varit planerat och beslutat för 270 platser och skulle då kosta 17,8 miljoner kronor. Sedan har man funderat på saken ytterligare och funnit det klokare att bygga en större anstalt för att på så vis få ner kostnaden per vårdplats — säkerligen mycket förnuftigt. Man har börjat projektera anstalten för 450 platser. Det är uppenbarligen meningen att anstalten skall börja byggas redan under budgetåret 1960/61. Departementschefen äskar pengar för ändamålet. Han har kvar 1,5 miljon från föregående år och vill ha ytterligare 2 miljoner.

Nu kommer emellertid en allvarlig sak: Trots riksdagens principbeslut att inga byggen får sättas i gång förrän de är projekterade och riksdagen vet

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

vad det kommer att kosta, har det inte varit möjligt för departementschefen att tala om vad denna stora anstalt vid Kumla skall kosta.

Den tredje punkten på det ordinarie programmet är säkerhetsanstalten Hall. 1954 och 1955 års riksdagar beslöt, att man skulle bygga ut denna anstalt med en paviljong med 72 platser samt bygga till verkstäder och administrationslokaler. Nu vill departementschefen ha fullmakt att, om så skulle visa sig lämpligt — han vet fortfarande inte om det är lämpligt — bygga en paviljong till samt ytterligare verkstäder och administrationslokaler. Vad detta kommer att kosta vet inte departementschefen, men han begär 3 miljoner kr. tills vidare.

Beträffande det ordinarie programmet kommer jag slutligen till Hinseberg, som skall ersätta kvinnofängelset i Växjö. Här vill departementschefen bygga ytterligare två slutna avdelningar. Här, ärade kammarledamöter, stöter vi för första gången på någonting som liknar kostnadsberäkningar. Det får man vara tacksam och glad över. Dessa nya avdelningar skall enligt departementschefen kosta 475 000 kronor.

Låt mig nu summera det ordinarie programmet. Departementschefen begär fullmakt att köpa en ny tomt — om så visar sig lämpligt någonstans i Stockholmstrakten — till ett obekant pris. Han begär fullmakt att sätta i gång ett bygge i Kumla för 450 interner utan att kunna säga någonting om kostnaderna, han begär att få bygga en ny paviljong jämte verkstadslokaler och administrationsbyggnader vid Hall, också utan att veta något om vad det kommer att kosta. I detta skick, ärade kammarledamöter, kom ärendet till tredje avdelningen, men avdelningen kunde naturligtvis inte presentera detta ärende för riksdagen som det då såg ut. Därför har avdelningen gjort sig mödan att under hand försöka lista ut vad kostnaderna kunde komma att bli för de olika projekten. Detta har tillgått så att avdel-

ningen har fått ta kontakt med den arkitekt som anlåtats för ändamålet. Där har vi fått några siffror. Kumla skulle enligt arkitektens mening komma att kosta 22 miljoner kr., räknat i 1959 års penningvärde, Hall skulle kosta 2,9 miljoner och Hinseberg inte 475 000, som departementschefen räknat med, utan 640 000. Men, ärade kammarledamöter, detta är arkitektens uppskattning. Det är bara han som lämnat siffrorna och man kan knappast säga att departementet har något ansvar för dem. Om byggnadskommittén möjligen är av den uppfattningen att siffrorna håller vet jag inte, men departementet har inte tagit något som helst ansvar för dem — det har över huvud taget inte givit oss några fasta siffror.

Detta var alltså det ordinarie programmet, och jag ber att få övergå till krisprogrammet.

Här börjar jag med Hälsingborg. Där hade man redan i de gamla kasernerna platser för 120 fångar. Nu har departementschefen uppdragit åt byggnadskommittén inom fångvården att utreda möjligheterna att bygga för ytterligare 120 fångar. Men departementschefen visste inte när propositionen skrevs om detta var lämpligt eller inte. Han trodde då att det skulle kosta 2,5 miljoner kr. och han begär nu att få fullmakt för att sätta i gång bygget om det visar sig vara lämpligt. Även här har tredje avdelningen under hand försökt få reda på kostnaderna och fått veta — fortfarande av vederbörande arkitekt — att 2,5 miljoner inte räcker utan att ombyggnaderna kommer att kosta 4,5 miljoner.

Sedan kommer jag till Norrtälje och Tidaholm. Där har departementschefen uppdragit åt byggnadskommittén att undersöka, om man inte skulle kunna bygga en ny paviljong på vartdera stället om 80 platser. Någon uppgift om vad paviljongerna skulle komma att kosta finns inte. Fortfarande lika nyfiken har avdelningen under hand in-

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

hämtat att vardera paviljongen skulle komma att kosta 2,6 miljoner kronor.

Detta var alltså krisprogrammet.

Slutligen begär departementschefen den mest fullständiga frihet att disponera alla anslag såväl för ordinarie program som för krisprogrammet enligt gottfinnande. Går det inte till det ena får det gå till det andra ändamålet. Eller med andra ord: departementschefen begär, detta är propositionens verkliga innebörd, att 12 miljoner kronor skall ställas till hans disposition för att uppföra fängelsebyggnader, men riksdagen får inte veta var dessa byggnader skall uppföras, för hur många det skall byggas och vad de kommer att kosta. Effektivare, ärade kammarledamöter, kan riksdagen knappast försättas ur spel.

Egentligen skulle naturligtvis denna proposition endera ha avslagits eller uppskjutits till hösten för att bereda departementschefen möjlighet att komma och tala om exakt vad han vill och vad det kommer att kosta, men vi befinner oss i tidsnöd och det är denna tidsnöd som tvingar oss att i stället agera själva för att åtminstone försöka skapa litet ordning i det kaos som råder på området.

Inom parentes vill jag klart säga ut att jag inte riktar någon som helst anklagelse mot den nuvarande chefen för departementet för förhållandena sådana de här presenterats, därför att när han tillträdde sitt ämbete så sent som 1 december 1959 var allting gjort åt propositionskrivningen och det fanns icke då någon möjlighet för honom att få ordning på det hela.

Beträffande den speciella fråga som omfattas av reservationen, nämligen Hälsingborgsprojektet, så är väl egentligen hela utskottets tredje avdelning överens om att detta inte bör komma till stånd. Det visar sig bli för dyrt och det ligger inte på den plats där de flesta fångarna finns — det är i Stockholmstrakten man har det största antalet fångar. I Skåne finns egentligen

tillräckligt med fångvårdsanstalter. Med Hälsingborgsprojektet kommer vi att få en mängd transportkostnader som blir ganska dyrbara. Skillnaden är bara den mellan reservanterna och utskottsmajoriteten att den senare vill ge Kungl. Maj:t fullmakt att ändra om kasernerna i Hälsingborg eller göra någonting annat som Kungl. Maj:t till äventyrs kunde finna förnuftigare och ställer 2,5 miljoner till Kungl. Maj:ts förfogande för detta. Majoriteten, som alltid är Konungen trogen, nöjer sig med redovisning i efterskott för hur pengarna har använts. Reservanterna å sin sida är redan nu fullt på det klara med att Hälsingborgsprojektet inte bör komma till stånd. De har tagit intryck av att beloppet inte kommer att stanna vid 2,5 utan vid 4,5 miljoner och de har även tagit intryck av alla andra svårigheter som är förknippade med projektet. Med hänsyn till nödvändigheten att skaffa utrymme för fångarna vill emellertid även reservanterna ställa pengarna till förfogande. Skillnaden är bara den att reservanterna inte vill att dessa 2,5 miljoner skall få disponeras utan att riksdagen på förhand beretts tillfälle att besluta om ändamålet.

Herr talman! Detta är bakgrunden till det besynnerliga utskottsutlåtandet och förklaringen till att utskottsutlåtandet ser ut som det gör. Enligt min mening är det en ganska blygsam begäran från riksdagens sida att riksdagen åtminstone beträffande de 2,5 miljonerna skall få vara med om att besluta om det lämpligaste sättet att använda dem för fångvården. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag skall begränsa mig och inte hålla ett så långt föredrag som herr Cassel har gjort. Till utskottsutlåtandet har jag en blank reservation fogad och jag vill ge uttryck åt en del missnöje med det sätt på vilket denna

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

fråga har framlagts i propositionen och som en följd därav det sätt på vilket utskottet har fått ta ställning till denna fråga.

Vi befinner oss för närvarande i tidsnöd. Herr Cassel har talat dels om det ordinarie programmet och dels om krisprogrammet. När det gäller det ordinarie programmet och Österåker och Kumla hade vi tillfälle att i fjol debattera detta och då kunde riksdagens ledamöter uttala sitt missnöje över det sätt på vilket frågan hade handlagts. Riksdagen hade beslutat om inköp av mark i Österåker. Sedan visade det sig att denna mark var oanvändbar. Det var ett dåligt förberett förslag som framlagts för riksdagen. Jag vet inte vem det beror på, om det är det förberedande organet till departementet som inte skött frågan på rätt sätt. Såsom herr Cassel också påpekade beslöt man för länge sedan att Långholmen skulle utrymmas, och detta kommer att fördröja programmets genomförande. Vi vet att förhållandena på Långholmen är mycket dåliga och vid interpellationer m. m. har det uttalats missnöje med den bristande vården på grund av överbeläggning.

Vad jag skulle vilja begränsa mig till är det s. k. krisprogrammet och framför allt vad som gäller Hälsingborgs-anstalten. Det är detta spörsmål, som reservationen egentligen tar sikte på.

Jag finner det egendomligt, att högern helt avsågar Hälsingborgs-projektet — detta med hänsyn till den dåliga utredning som är gjord eller saknas. Vi vet ingenting i det fallet och har exempelvis inte reda på vad Hälsingborgs-anstalten egentligen kommer att kosta. Vi fick först i propositionen en uppgift om att den skulle kosta 2,5 miljoner kronor. Men när man sedan gjort vidare förfrågningar, har det nämnts en siffra på 4,5 miljoner kronor. Denna siffra skulle då inkludera kostnaden för verkstäder, som inte ingick i den första uppgiften om 2,5 miljoner kro-

nor. Vi har inte tillgång till något detaljerat förslag över vad kostnaderna kommer att bli. Så säger helt plötsligt den utredning, som behandlat denna sak, och den arkitekt, som arbetar med projektet, att det kommer att bli lika dyrt och gå lika snabbt att bygga en ny anstalt och att en sådan kommer att bli säkrare och ligga bättre till vad transporter m. m. beträffar. Den skulle med hänsyn till själva råjongplanen bli bättre belägen.

Jag tycker att det på något sätt är egendomligt, att man ena gången inte tar någon hänsyn till transporterna utan tycker att de är ovidkommande. När det var fråga om Ulriksfors frågade man sig, om den anstalten var rätt placerad med hänsyn till det område, varifrån fångarna skulle rekryteras. Då sades det, att det har ingen betydelse. Nu säges det helt plötsligt, att Hälsingborg ligger illa till, ty Stockholm levererar de flesta fångarna till anstalten där. Därför bör man få en ny anstalt, som ligger närmare Stockholm. Jag vill påpeka, att det finns en annan stad, som levererar en del fångar och det är Göteborg. Därifrån är vägen inte lång till Hälsingborg.

Så som det diskuterade förslaget är underbyggt, anser jag att vi inte nu kan säga, att Hälsingborgs-projektet är oantagbart. Vi vet inte heller vad den nya anstalten kommer att kosta med verkstäder o. d. När Hälsingborgs-förslaget kom till — det var utredningens förslag — vet jag att många myndigheter, såsom fångvårdsstyrelsen m. fl., inte var så entusiastiska. Men det har visat sig att anstalten har fungerat bra. Och nu har man från Kungl. Maj:t begärt att få ytterligare en utredning för att få utbygga den anstalten för ytterligare 120 fångar.

Vad som är väsentligt i denna fråga är vilken tid det ena eller andra förslagets förverkligande kommer att ta. Frågan är nämligen att kunna skaffa platser till det starkt växande fång-

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

klientelet. Det fanns en tid, ärade kammarledamöter, då fångvårdsstyrelsen hade 600 fångar, som inte hade tak över huvudet. Vi kanske befinner oss i samma situation en vacker dag igen och inte vet, var vi skall placera fångarna. Kanske är det beklagligare än allting annat. Riksdagen har här också ett ansvar. Skjuter vi på frågorna eller fattar beslut, som gör att krisutbyggnaden kommer att bli fördröjd, kan vi kanske ställa till med mycket beklagliga och svåra förhållanden för fångvården.

Herr Cassel uttryckte sitt missnöje över att Kungl. Maj:t här har begärt att få disponera 2,5 miljoner kronor för att sedan ta ställning till de förslag, som så småningom kommer att utarbetas. Det visar sig, att dessa förslag skulle kunna vara färdiga till den 1 juli. Då begär högern, att dessa 2,5 miljoner kronor inte skall få användas av Kungl. Maj:t, förrän man har presenterat sitt förslag, nämligen vid höstriksdagen.

Vad innebär detta? Jo, det innebär att vi skjuter på hela projekterings- och byggnadsprogrammet till nästa år. Innan riksdagen har tagit ställning till denna sak och innan projekterings- och byggnadsarbetena kan sättas i gång, har vi kommit in på nästa år. Detta kan vara allvarligt med hänsyn till ökningen av fångantalet. Det är det, som vi ifrån folkpartihåll har ansett att vi inte kan vara med om och ta ansvaret för. Det är därför vi är med på utskottsmajoritetens förslag, att man här skall ställa 2,5 miljoner kronor till Kungl. Maj:ts förfogande och att Kungl. Maj:t efter fullständig utredning med hänsyn till anstaltens kvalitet, den tid utbyggnaden tar, kostnader o. s. v. får ta ställning till vad som kan vara bäst och i efterhand redovisa till höstriksdagen.

Jag anser emellertid att riksdagen har rätt att fordra, att de förslag Kungl. Maj:t i fortsättningen lägger fram, verkligen är ordentligt underbyggda, så att vi inte från den ena gången till den andra ställs inför helt olika förslag.

Ena gången har vi att ta ställning till en anstalt med 270 platser, i Kumla, andra gången till en anstalt med 450 platser. Jag vet inte vilka utbyggnadsplaner vi kommer att ställas inför om det stannar vid 120 platser eller om detta antal kommer att ökas ytterligare. Jag anser att riksdagen i fortsättningen kan begära att få ordentligt underbyggda förslag från Kungl. Maj:t och inte som nu dåligt underbyggda och osäkra uppgifter.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Efter herr Cassels presentation av ärendet såsom det har framlagts i utskottet kan jag fatta mig något kortare än han. Jag har i stort sett ingenting att säga emot herr Cassel i detta avseende, men jag delar inte hans uppfattning på alla punkter. Jag har bl. a. inte kunnat ansluta mig till högerns reservation. Jag vågar säga att detta ärende har behandlats under en stark känsla av olust. Såväl utskottet som riksdagen får handla under trycket av en besvärande platsbrist inom fångvården, ett förhållande som har gjort att man av tidsskäl frångår den av både herr Cassel och fröken Elmén refererade s. k. nya ordningen för handläggning av byggnadsärenden. Riksdagen har här att bevilja omfattande anslag till ändamål, varom vi endast fått svävande och högst preliminära uppgifter om såväl planering som projektering och kostnader. En anslagsbeviljande instans — i det här fallet riksdagen — har rätt att begära ett betydligt säkrare underlag för sitt anslagsbeviljande.

Det är med stor tveksamhet som jag har avstått från att gå emot utskottets hemställan. Jag har avstått därför att jag inte har vågat ta konsekvensen av att ytterligare fördröja tillrättalagandet av de uppenbara bristförhållanden som föreligger i olika avseenden. Jag har dragit den slutsatsen, att de missförhållanden som nu otvivelaktigt rå-

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

der kanske beror på slitningar mellan de olika organ som har att handlägga fångvårdens angelägenheter, inte minst kanske beträffande byggnadsärendena. Jag vågar säga till den nuvarande departementschefen, att det skulle vara tacknämligt om han vinnlade sig om att hålla riktigt säkert i tömmarna på de myndigheter som har att handlägga dessa angelägenheter och att köra med litet skarpare brett än tidigare. Man har nämligen det bestämda intrycket att ifrågavarande myndigheter har fått manövrera alltför självständigt. Om det skisserade s. k. katastrofprogrammet eller krisprogrammet eller vad vi vill kalla det, som syftar till att så snabbt som möjligt öka antalet platser på befintliga anstalter, är nog meningarna inte direkt delade. Det trängande behovet av platsökning har härvid varit vägledande. Man kan väl säga att vi här har handlat i ett visst tvångsläge. Dock bedömer jag detta så, att ett snabbt förverkligande av detta utbyggnadsprogram kommer att anstränga fångvårdsmyndigheternas personella och andra resurser inom planerings- och projekteringssektorn så mycket, att jag ställer mig ytterst pessimistisk till möjligheten att de skall gå iland med uppgiften. Det skulle vara bra om de gjorde det, men med hänsyn till vad de har orkat med under tidigare år har jag svårt att tro att utbyggnaden skall kunna ske på denna korta tid, ty utskottet har ju inte — detta har påtalats tidigare — fått ens något så när preciserade förslag på en enda punkt. Detta vittnar om att planerings- och projekteringsarbetena inte har framskridit så långt, att det skulle ha någon betydelse om en del av dessa handlades enligt den numera godtagna ordningen.

Mot denna bakgrund vill jag anföra några avvikande synpunkter, främst beträffande anstalten i Kumla. Detta skall inte uppfattas så, att jag vill på något sätt ifrågasätta nödvändigheten

av att vi får denna anstalt så snabbt som möjligt som en ersättning för Långholmen. Det rör sig emellertid om ett projekt som — det är fel att säga kostnadsberäknats — erfarenhetsmässigt, uppskattningsvis och i hög grad preliminärt beräknats till 22 miljoner kronor, utan att man kunnat ta hänsyn till grundläggningkostnaderna. Det vittnar om att planeringen i detta fall är mycket löslig. Eftersom man står mitt uppe i arbetet med övriga byggnadsprojekt, kanske det är förlåtligt om jag inte tror att man för Kumla-anstaltens vidkommande kan hinna med planering, projektering och noggrann kostnadsberäkning och ändå sätta i gång byggandet före den 1 juli 1961.

Dessutom vill jag framhålla, att den besvärliga situation vi har fått på investeringssektorn i det kostnadsläge, som i dag råder, tyvärr också kan bli en återhållande faktor i detta avseende.

Detta resonemang leder mig till att förslaget till Kumla-anstalten borde ha kunnat presenteras för 1961 års riksdag i ett fullständigare skick. Ärendet skulle då kunnat behandlas i vederbörlig ordning utan att nämnvärt försenas.

Efter dessa reflexioner, ärade kammarledamöter, skulle ni kanske förvänta att jag ställde ett yrkande i den riktning jag antytt. Men jag vill ge fångvårdsmyndigheterna och departementschefen alla de chanser, som de kanske kan behöva för att komma till rätta med platsbristen inom fångvården. Av det skälet har jag, även om jag är mycket tveksam, inte heller på denna punkt motsatt mig utskottets hemställan.

En annan sak bör kanske inte heller komma ur bilden, nämligen att den många gånger nu åberopade nyordningen, som tillämpats skulle gett rådrum för alla de förenklingar och förbilliganden som man över huvud taget kan åstadkomma.

När ärendet refererades i utskottet fick åtminstone jag det intrycket, att

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

man varit litet för lyxbetonad i en del fall. Jag vill inte att fångarna skall behandlas inhumant, utan jag vill att de skall ha både värme och mat. Men det är inte nödvändigt att t. ex. alla värmeledningsrör skall läggas in i väggarna och att alla övriga arbeten göres lika bra och putsade som i de finaste bostäder. Jag tror att man kan pruta av litet på standarden, ty det är inte meningen att en hel del fångar skall bo finare och ha det bättre på fångvårdsanstalten än annars. Det kan inte vara avsikten med ett omhändertagande, ty fångarna skall ändå til syvende og sidst känna att det är straff och inte bara omvårdnad.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat redovisa mina synpunkter på det förevarande ärendet utan att ställa något direkt yrkande. Jag vill bara tillkännage att jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Kammarens ärade ledamöter upptäcker genom att se i detta utskottsutlåtande, att vi alla i utskottet är eniga beträffande klämman. Den reservation, som åtföljer utlåtandet, skriver litet reellt annorlunda på två rader. Reservanterna skiljer sig från majoriteten genom att inte vilja ge denna fullmakt till Kungl. Maj:t att förbereda, projektera och om möjligt även sätta i gång visst byggande inom fångvården. Reservanterna har sagt, att Kungl. Maj:t inte skall få disponera dessa pengar. Det gäller då speciellt de pengar, som från början varit tänkta för en anläggning i Hälsingborg men numera avser en ny byggnad i Stockholms-trakten.

Innebörden av reservanternas förslag är ju, att vi sinkar tillkomsten av en dylik, låt oss kalla den icke ordinarie byggnad ungefär ett halvår. Det har här betonats av föregående talare, att det finns mycket starka skäl för att tumma något på de principer, som skall gälla för anslagsbeviljande utskott och riks-

dagen, nämligen att vi skall ha besked i det mesta och veta vad vi skall göra med de pengar vi beviljar. Men, ärade kammarledamöter, jag har ju märkt att man inte alltid trycker så starkt på detta. Det kan hända att det förekommit att jag i kammaren betonat en synpunkt av detta slag när det gällt en annan huvudtitel. Där har inte herrarna och inte heller damerna varit så angelägna. Det förekommer kanske alltför många gånger, när riksdagen i något ärende beviljat pengar och redovisning lämnats över vad man skall få för pengarna, att beräkningarna inte alls håller utan att vi får lägga ut mycket mera pengar.

Det sägs att vi alla i avdelningen skulle ha behandlat denna proposition med särskild olust. Jag har inte känt någon särskilt stark olust, då jag vet vad som förevarit tidigare och då jag vet att man lätt kan förklara de förändringar som fått ske och att man inte kan göra så mycket åt vad som inträffat.

Detta med Österåker hade vi ett särskilt resonemang om. Det har påpekats och i och för sig var det väl inte heller så fruktansvärt anmärkningsvärt vad som i detta avseende föregått propositionen.

Här har Kungl. Maj:t måst lägga fram en proposition, där man inte till alla delar i detalj kunnat beskriva vad vi får för pengarna. Propositionen utgör dock ett underlag som kan godtas. Utredningar har här varit i gång, men dessa hade inte hunnit komma fram till de slutsatser, som man senare åtminstone delvis kommit till och som utskottsavdelningen också haft tillfälle att ta del av.

Då frågan om Österåker förra gången var på tal fäste jag mig vid att herr Cassel begärde att få en redovisning från justitiedepartementet beträffande storleken av förlusten på den investering som man gjorde vid markköpet i Österåker. Herr Cassel har nu i utskottsavdelningen fått veta, att det sannolikt inte behöver bli någon förlust på

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

den investeringen, eftersom man synes kunna klara det hela genom ett markbyte med landstinget, varigenom man också kommer över mark som är mera lämplig för denna bebyggelse.

Fröken Elmén var visserligen enligt min mening litet inkonsekvent i sitt resonemang, men hon har dock pekat på det väsentliga i utskottsutlåtandet. Över huvud taget tycker jag att vad som behövs sägas för att informera kammarledamöterna i denna fråga finns i detta utlåtande. Det är tidsnöd, och vi kan — som jag tidigare sagt — inte ta ansvaret för att skjuta på tillkomsten av ett betydande antal platser, som fångvårdsstyrelsen kan disponera för de övertaliga fångar som man måste ta hand om.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det är, ärade kammarledamöter, nästan rörande att känna den våg av förtröstan till och förtroende för Kungl. Maj:t, som alltid genomströmmar herr Åkerströms tal. Han är nöjd hur det än går; vad som än presenteras från departementet är han lika belåten, och han tycker att vi skall följa hans exempel att trygga oss till departementschefen och lägga våra 12 miljoner kronor i hans händer.

Jag kan inte finna att min skildring av Kungl. Maj:ts handläggning av detta ärende innehåller ett dyft av överdrift. Det var måhända en torr och prosaisk redogörelse för vad som förekommit. Men anser riksdagen att det skall gå till så, är det riksdagens sak att anse det. Jag anser det inte.

När herr Åkerström talar om fångvården eller någonting annat, kommer han alltid »i tre raska drag över på Karl XII», d. v. s. i detta fall försvaret. Där har han yrkat på besparingar och vänt sig mot Kungl. Maj:ts handläggning av ärendena. Men det är ju inte det vi talar om nu; såvitt jag förstår är det fångvården vi talar om i detta ögonblick.

På det området är det inte som det borde vara. Jag har redan sagt att jag inte anklagar departementschefen för det, ty han har inte haft möjligheter att rätta till missförhållandena. Men nog vore det verkligt värdefullt, om departementschefen i dag — sedan han förvaltat sitt ämbete ett halvår och sedan utredningarna fortskridit och det hela hunnit komma litet mera ned på marken — ville så exakt som det är möjligt presentera för kammarens ledamöter sin uppfattning om vad han vill och hur mycket detta kan komma att kosta. Det är dock inte meningen att riksdagen när det gäller stora beslut som kräver mycket pengar bara skall vifta i väg det hela och säga, att det här lägger vi oss inte i, det är kungens sak att sköta. Så får det inte gå till.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! En mycket omfattande byggnadsverksamhet har ju under det sista årtiondet pågått inom fångvården. 1950 års riksdag fattade principbeslut för det blivande anstaltsbyggandet, men när den stora ökningen av fångantalet kom senare på 1950-talet — den var stor, och den var oväntad — var man tvungen att delvis lägga detta principprogram, som ju syftade till att man skulle ersätta gamla föråldrade anstalter, åt sidan och i huvudsak ägna sig åt att få fram ett avsevärt platstillskott på kortast möjliga tid. Det är detta som har karakteriserat arbetet inom fångvårdsbyggnadsverksamheten under senare år.

När statsverkspropositionen till 1960 års riksdag skulle utarbetas var läget det, att nybyggandet under det sista året hade tillfört fångvården inte mindre än 600 nya platser. Det hade avsevärt lättat situationen. Den byggnadsverksamhet, som pågick i enlighet med de beslut som riksdagen redan hade fattat, kunde inte beräknas ge något ytterligare platstillskott i en nära framtid, och

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

då man inte kunde se någon avmattning av den fortgående stegringen av fångantalet bedömdes det som nödvändigt att för riksdagen presentera ett antal projekt som skulle ge utrymme inom inte alltför lång tid. Detta har skett i huvudsak genom att förslag lagts fram om tillbyggnad av redan befintliga anstalter.

När man hörde herr Cassel tala om statsverkspropositionens förslag i denna del och om utskottsutlåtandet, kunde man tro att det har rätt en mycket djupt gående oenighet i dessa frågor. Ser man närmare på utskottsutlåtandet finner man, att det i alla fall inte är så. När herr Cassel utlägger texten i detta ärende är det nästan som när en viss potentat läser Bibeln. Herr Cassel har kritiserat att förslag lagts fram som inte har fått gå igenom den nya ordningen som riksdagen beslutat i år. Men det är ganska naturligt att så har skett. Skälen har redovisats i statsverkspropositionen, och jag vill inte uppehålla kammarens ledamöter med att citera den.

Herr Cassel har gått igenom planerna byggnad för byggnad och kritiserat dem ur olika synpunkter. Vad först det ordinarie programmet beträffar så har herr Cassel kritiserat markförvärvet i Österåker och påtalat den ovisshet som råder om hur det skall bli där. Jag beklagar lika väl som herr Cassel att detta anstaltsbygge, av skäl som redovisades för riksdagen i fjol, inte har kunnat komma i gång. Jag hoppas emellertid att det snart skall bli möjligt att få fram tillräckligt med material från vederbörande myndigheter för att kunna börja med projekteringen på allvar.

Vad Kumla beträffar träffades ju ett principbeslut om en anstalt av en viss storlek. Det är för att spara pengar som Kungl. Maj:t har anbefallt kommittén, inte att bygga en anstalt på det och det sättet, utan att utreda byggandet av en större anstalt. Enligt de besked som kommittén lämnat mig räknar man med att huvudritningar och kostnadsberäk-

ningar skall bli klara till den 1 augusti i år. Entreprenadhandlingarna skulle, om allt går som det skall, kunna ligga färdiga i slutet av januari eller början av februari nästa år, och arbetena skulle kunna igångsättas den 1 mars. Kostnaderna för anstalten skulle enligt de beräkningar som utförts inom byggnadsstyrelsen på grundval av kommittéprogrammet bli 53 000 kronor per plats, att jämföra med de 66 000 kronor per plats som innefattas i 1956 och 1957 års principbeslut.

Vad gäller tillbyggnaden av de andra anstalterna, Hall, Norrtälje och Tidaholm, så har jag litet svårt att fatta den kritik som framförts. På Hall gäller det ju att bygga till en ny paviljong på 72 platser, exakt likadan som den som redan har uppförts där i enlighet med riksdagens beslut. Att räkna fram kostnaderna för den bör inte vara så svårt när man vet vad den andra kostade och vilken kostnadsförordning som skett under tiden. Detsamma gäller Norrtälje och Tidaholm. Det är meningen att uppföra likadana paviljonger som de som redan står där och som byggdes enligt riksdagsbeslut.

Jag förstår att det kan råda en viss tvekan i fråga om kompletteringen av den provisoriska anstalten i Hälsingborg. När det gäller att få fram ett plats-tillskott på snabbast möjliga sätt, får vi ju undersöka alla olika projekt som kan komma upp. Om jag inte minns fel här-rör tanken på en utbyggnad av Hälsingborgsanstalten från ett uttalande av statsutskottet vid 1956 års riksdag. Man fann att det skulle vara intressant att undersöka detta. Den undersökningen pågår. Det har nu upplysts inom kommittén att man blivit tveksam om hur man skall ställa sig till Hälsingborgsanstalten. Kommittén har kommit till att den kanske inte bör byggas — om av kostnadsskäl eller av andra skäl vill jag låta vara osagt. Men det är väl i alla fall värdefullt att kommittén får fullfölja sitt arbete, så att vi får se vad förslaget

Anslag å kapitalbudgeten till byggnadsarbeten för fångvården

går för, innan vi helt och hållet avför det från dagordningen.

Herr Cassel anklagar mig för att jag lägger fram outhälsamma projekt. Men vad innebär högerreservationen? Jo, att man skall helt avstå från detta projekt utan att få se vad det går för. Vi har ännu inte fått det från kommittén, vi har inte haft tillfälle att remissbehandla det. Låt oss vänta och se hur det går. Om förslaget visar sig genomförbart, är det väl värdefullt att vi inte har spikat på förhand att det inte får genomföras. Utskottsmajoriteten är nu beredd att ge Kungl. Maj:t fullmakt att på grundval av utredningsresultatet fatta beslut om igångsättande av Hälsingborgsprojektet eller något annat, lämpligare projekt. Reservanterna vill inte att de pengar som är avsedda för detta skall få användas förrän riksdagen fått tillfälle att besluta om till vilket ändamål de skall gå.

Om riksdagen nu, som jag hoppas, ger Kungl. Maj:t den fullmakt som utskottsmajoriteten föreslagit, är jag likväl beredd att för riksdagen redovisa Kungl. Maj:ts ställningstagande i frågan, innan byggnadsarbetena påbörjas, men endast under förutsättning att omständigheterna är sådana, att någon påtaglig och med hänsyn till platsituationen inom fångvården oläglig tidsutdräkt icke vållas.

Får de projekt igångsättas, som är redovisade i statsverkspropositionen, kommer myndigheterna att ha fullt upp att göra. Jag delar emellertid inte de tvivel som herr Hansson i Önnarp uttalade, huruvida man skulle hinna med arbetet. När man vet, att det från 1951 till 1960 varit möjligt att öka platsantalet från 2 700 till 5 000 — en ökning med omkring 85 procent — anser jag att man, i stället för att yppa tvivel rörande de ansvariga myndigheternas förmåga i detta hänseende, bör uttala sitt erkännande för allt vad som redan gjorts av myndigheterna och även bör kunna uttala sitt förtroende för att de skall lyckas också i fortsättningen.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Statsrådet började med att säga, att när man hörde mig skulle man kunna tro, att det var en djup och varaktig söndring inom utskottet, men någon sådan söndring har inte förelegat, framhöll statsrådet.

Det är alldeles riktigt. Vi har inom utskottet varit rörande eniga om att så som Kungl. Maj:ts proposition här varit presenterad får en kungl. proposition icke i fortsättningen presenteras för riksdagen. Detta är vi alltså helt överens om.

Jag hade hoppats att frågan, när statsrådet nu gick upp i talarstolen, så att säga skulle få litet mera kött på benen, att vi skulle få upplysning om vad statsrådet visste och tänkte göra. Men fortfarande vet vi ingenting om Österåker — kanske kan man bygga där och kanske kan man komma överens med landstinget.

Vi vet inte vad Kumla skall kosta. Beträffande Hall, Norrtälje och Tidaholm säger statsrådet att det är väl inte så besvärligt för utskottet att räkna ut vad det skulle kosta på dessa ställen, men den saken tycker jag att vi skulle kunna ha fått reda på av departementschefen. Justitieministern slutar med att säga något som jag tycker man skall kunna sätta som signaturmelodi för hans anförande: Låt oss vänta och se hur det går. Departementschefen menar: Ge mig 12 miljoner, så får vi se hur det går!

Men, ärade kammarledamöter, det är inte på sådant sätt riksdagen kan använda sin beskattningsrätt och rätt att besluta om statens utgifter.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det tycks vara litet svårt för mig att förklara för herr Cassel vad jag menar när jag säger: Låt oss vänta! Det är på en enda punkt jag har uttalat mig så, nämligen i fråga om Hälsingborgs-anstalten. Låt oss vänta och se

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

vad utredningen därvidlag har att föreslå, innan vi tar ställning.

I övrigt är tillbyggnadsprojekten ganska klara — i fråga om Hall, Tidaholm, Norrtälje och Hinseberg. Det kan inte råda någon tvekan på dessa punkter. Kostnaderna är redovisade i utskottets utlåtande, och det finns ingen anledning för mig att citera det.

Beträffande Österåker har jag sagt att kommittén, när de erforderliga grundundersökningarna är gjorda, bör kunna avge sitt förslag inom en snar framtid; jag hoppas det inte skall dröja alltför länge. I fråga om Kumla redovisade jag kostnaden per plats enligt det nya projektet och per plats enligt det gamla projektet.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring av motivering- en, som föreslagts i den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föranledes av bifall till reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han

funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 41 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

§ 9

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under försvarrets fastighetsfond gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Vissa byggnadsarbeten för fångvården.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10**Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av väckta motioner om rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 31 av herr *Birke m. fl.* och II: 88 av herr *Stiernstedt m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte antaga ett genom motionerna framlagt förslag till förordning om rätt att vid taxering åren 1961 och 1962 enligt förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt åtnjuta avdrag för belopp, som utgivits såsom gåva till karolinska medikokirurgiska institutet;

2) de likalydande motionerna I: 408 av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* och II: 530 av herr *Rimmerfors m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skri-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

velse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till höstriksdagen rörande rätt till avdrag vid taxering till statlig inkomstskatt av förslagsvis belopp upp till 10 procent av den sammanräknade nettoinkomsten, med ett högsta avdragsgillt belopp av förslagsvis 1 000 kronor, om den skattskyldige skänkt beloppet till humanitära, kulturella, religiösa, vetenskapliga, ungdomsfostrande eller undervisningsändamål».

Utskottet hemställde

1) att de likalydande motionerna I: 31 av herr Birke m. fl. och II: 88 av herr Stiernstedt m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 408 av herr Per-Olof Hanson m. fl. och II: 530 av herr Rimmerfors m. fl. måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Söderquist, Stefanson, Stenberg* och *Rydén*, vilka ansett att utskottet under punkten 2) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 408 av herr Per-Olof Hanson m. fl. och II: 530 av herr Rimmerfors m. fl., i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till innevarande års höstriksdag rörande rätt till avdrag vid taxering till statlig inkomstskatt av förslagsvis belopp upp till 10 procent av den sammanräknade nettoinkomsten, med ett högsta avdragsgillt belopp av förslagsvis 1 000 kronor, om den skattskyldige skänkt beloppet till humanitära, kulturella, religiösa, vetenskapliga, ungdomsfostrande eller undervisningsändamål;

II) av herrar *Hagberg, Nilsson* i Svalöv och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om avdragsrätt vid taxering för gåvor, varvid borde beaktas vad i de inbördes likalydande motionerna I: 31 av herr

Birke m. fl. och II: 88 av herr Stiernstedt m. fl. ävensom I: 408 av herr Per-Olof Hanson m. fl. och II: 530 av herr Rimmerfors m. fl. anförts, samt

2) att de ovannämnda motionerna måtte anses besvarade med vad reservanterna anført och hemställt.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag tror att det är vid ett tiotal riksdagar under tjugo års tid som denna fråga i olika sammanhang behandlats. Vi har den bestämda uppfattningen, att frågan är av sådan art att den måste lösas efter de linjer, som vi sökt lägga fram i olika motioner under årens lopp. Det är därför skäligt att en utredning får allsidigt behandla saken, men inte ens detta vill bevillningsutskottets majoritet gå med på.

Utskottet åberopar skattelagsakkunnigas betänkande av år 1956 som stöd för sitt yrkande om avslag på motionerna. Det kan man ju göra, men när jag sökt att så gott jag kan läsa igenom skattelagsakkunnigas betänkande i de avsnitt, där denna fråga behandlas, har jag inte kunnat finna att de sakkunniga är så där alldeles färdiga med frågan. Utskottet refererade förra året, hurusom de sakkunniga framkastat tanken att — om det skulle befinnas angeläget att vid beskattningen hänsyn i någon form tas till skattskyldigs utgifter av den beskaffenhet, varom här är fråga — en annan utväg än att tillskapa en särskild avdragsform skulle tillgripas. Enklast kunde detta ske, sade de sakkunniga, genom att bestämmelserna om det nuvarande avdraget för försäkringspremier o. d. ändrades, så att avdragsrätten omfattade även avgifter eller bidrag för vissa andra ändamål än försäkringar. Avdragsrätten skulle därvid såsom nu vara begränsad till vissa maximibelopp. Tekniskt sett skulle en sådan ändring kunna genomföras på ett jämförelsevis enkelt sätt, genom änd-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

ring av § 46 mom. 2 kommunalskattelagen och av § 4 mom. 1 förordningen om statlig inkomstskatt.

Vi har löst frågan om medlemsavgifter, men alltjämt kvarstår problemet om avdragsrätt för gåvor. Jag håller före att bevillningsutskottet med en välvillig tolkning av skattelagsakkunnigas betänkande skulle ha kunnat finna skäl för en utredning av hela frågan. Ty hur man än läser detta betänkande, någon utredning i klassisk mening är det inte. Det är ett resonemang och det är meningsyttringar, som omfattar sex sidor av 228. Därjämte är det en redogörelse för de tankar som bevillningsutskottet har fört fram här i riksdagen i skilda sammanhang. Sådant brukar man inte kalla en utredning.

Utskottets majoritet hävdar en bestämd uppfattning: skatteavdrag för frivilliga gåvor bör inte medges, utan skall stöd givas, skall det ske genom direkta bidrag från statens sida, d. v. s. efter medgivande av riksdagen.

Vi har dock i vårt land en gång varit inne på den väg som vi motionärer förordar, då man 1944 och 1945 fick åtnjuta avdrag för gåvor till internationellt hjälparbete för lindrande av nöd i krigshärjade länder. Avdrag medgavs endast om gåvobeloppet gick upp till minst 1 000 kronor. Under de två åren klarade vi den skattetekniska frågan.

Man har i debatten hävdat att avgränsningen av de ändamål som skulle berättiga till avdragsrätt skulle möta betydande svårigheter. Jag kan medge detta, men ingen skall förrän en saklig utredning skett kunna övertyga mig om att detta är en administrativ knäckfråga av så svår art att den inte går att bemästra. Jag håller före att intelligenskvoten är lika hög hos svenska administratörer som den är i t. ex. USA, Kanada, Västtyskland och i våra nordiska grannländer, där man, såvitt jag har kunnat finna, tillfredsställande löst dessa frågor för både mottagaren och givaren. Några principiella betänkligheter

hade man vid den tiden inte och några oöverstigliga eller ens svårbemästrade skattetekniska svårigheter fick inte hindra, i varje fall inte landets dåvarande statsminister, som i debatten hade ett tungt vägande yttrande. Jag anser att hans ord har en icke ringa relevans även i dagens debatt. Statsministern yttrade: »Man glömmer bort att genom denna metod» — d. v. s. samma metod som vi åberopar i vår motion — »mobiliseras också en betydande enskild hjälp. Här ställes man i valet om staten ensam skall överta hela kostnaden för hjälpen eller om man samtidigt genom en statlig åtgärd skall uppmuntra till enskilda insatser. Det är nämligen inte utan vidare klart att man, därest avdrag inte kan medges, kan mobilisera den enskilda hjälpen i samma omfattning. — — — Jag tror inte det vore lyckligt om man förfor på det sättet att den svenska allmänheten fick den uppfattningen att allt sådant stöd skall lämnas genom staten och att den enskilde egentligen inte har någon uppgift att fylla därvidlag.»

Jag vill gärna medge att det här var fråga om extraordinära åtgärder i en viss situation, och jag vill inte hävda att parallellen är hundraprocentig, ty det är den inte, men den grundinställning och den principuppfattning som statsministern den gången gav uttryck för gäller även här. Det kan man nog påstå.

När man hävdar att det är bättre att staten bidragsvägen understöder organisationer som kan sägas utföra en samhälls- och allmännyttig gärning, än att genom skatteavdrag stimulera till en än större offergärning, kan jag inte utan vidare vara med och anse att det är riktigt. Erfarenheten visar nog att statliga bidrag kan vara ganska vanskliga och konjunkturbetingade. Vi har här i kamraren vid flera tillfällen under de år jag suttit här diskuterat synnerligen blygsamma bidrag. Vi har ett par gånger haft uppe frågan om bidrag med

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

10 000 kronor till Sköndal och 1957 ett lika blygsamt bidrag till De blindas förening. För bara ett par dagar sedan hade vi en lång debatt om ett anslag på 10 000 kronor till en estnisk skola i Göteborg, en summa som väl kunde rymmas inom anslagsberäkningen. Jag vill även hålla före att om man ger ett bidrag personligen till en organisation, skapar detta förhållande ett mycket större personligt intresse och engagemang för den människan, än om hon får ge bidraget via en skatteinbetalning till statskassan. Hon har då också möjlighet att välja den verksamhet hon vill stödja. Det måste, som jag ser det, vara ett direkt samhällsintresse, att medborgarna i stället för att använda hela sin inkomst för egen räkning stöder och av statsmakterna stimuleras att stödja en verksamhet som kan betraktas som samhällsnyttig. En sådan avdragsrätt skulle innebära en stark stimulans till ökning av bidragen till allmännyttiga ändamål.

För mig och många i denna kammare har främst den kristna verksamheten stått i förgrunden när vi skrivit motion 530 och yrkat på en utredning. Vår motivering är sannerligen inte att genom avdragsformen vid taxering hjälpa folk att komma undan med mindre bidrag, utan det är raka motsatsen. Bevillningsutskottet kan väl tänka sig stöd åt denna verksamhet genom bidrag från statens sida. Gång på gång har detta upprepats, inte minst förra året. För min del vill jag säga — och jag tror att jag här har allt Sveriges frikyrkofolk med mig — att vi varken kan eller vill ta emot direkta bidrag från statens sida för vårt specifikt kristna arbete. När utskottet visar sig villigt att via statskassan subsidiära de kristna samfundens arbete, löper det absolut inga risker. Jag skulle även gruvligt missta mig, om inte även riksdagen när den förhoppningen, att den dagen inte må komma, när de fria kyrkorna eller samfunden här i landet står som anslagsäskare vid Konungens port, d. v. s. hos Sveriges

riksdag. Men att statsmakterna genom skatteavdrag upp till en viss gräns uppmuntrar och stimulerar det frivilliga givandet, synes mig både klokt, acceptabelt och nyttigt för båda parterna. På frikyrkohåll ser vi det som ett krav och en bjudande plikt att till det yttersta göra en insats för barn och ungdom. Det ses nu med gillande av statsmakterna, och vi tror att om man ville tillmötesgå motionens syfte, skulle medel i än högre grad ställas till förfogande. Personliga krafter är det förnämsta, men alla vet nu att det behövs pengar, och vi tror att ett skatteavdrag efter de linjer vi föreslagit i motionen skulle injicera till ökade bidrag. 1958 års frikyrkliga riksstämman, där 800 ombud var samlade, representerande cirka 350 000 medlemmar, hemställde till frikyrkliga samlingskommittén att på nytt aktualisera denna fråga. Det är vad vi velat göra med vår motion.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Söderquist m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Carlsson* i Huskvarna (fp), *Hamrin* (fp) och *Nelander* (fp).

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Efter den ganska utförliga motivering för motionärernas synpunkter som herr Gustafsson i Borås här givit kan jag inskränka mig till ett par tre påpekanden.

Vi är väl alla i kammaren och över huvud taget i den svenska riksdagen ense om att de ändamål, för vilka här föreslagits skatteavdrag, är värda stöd och uppmuntran. Utskottet har dock under återopande av tidigare riksdagsbeslut antytt, att man hellre skulle gå en annan väg än motionärerna, nämligen att ge direkta statsbidrag i stället för skattelättnader inom här berörda områden. Detta är med förlov sagt ett något förvånande resonemang. Det verkar frikostigt, nära nog lättsinnigt, att driva en sådan löftespolitik, när vi nu alla

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

här i kammaren vet, hur svårt det i verkligheten är att få igenom anslag till nya ändamål, hur behjärtansvärda de än är. Tänk om alla dessa organisationer och samfund som det här gäller skulle komma med anslagskrav, när vi redan är så inställda på att avvisa även mycket blygsamma krav på statskassan i fråga om speciella områden, sådana som herr Gustafsson i Borås nyss antydde, Stora Sköndal och därmed likartade uppgifter.

Vidare är det ju klart, såsom redan här antytts, att de som det här gäller inte alls är intresserade av att öka supplikanternas skara. Vad de vill är ju att få en möjlighet att öka sina insatser, inte att få lättnader i sin verksamhet.

Vad skulle nu den praktiska följden bli, om en reform genomfördes i den blygsamma omfattning som vi föreslagit? Jo, givarna kunde ge mera. Detta skulle betyda ökade frivilliga insatser inom områden av svenskt kulturliv och samhällsliv, som vi alla är ense om behöver byggas ut. Det är fråga om verkligt samhällsnyttiga insatser.

Vidare har ju en sådan här åtgärd en stark psykologisk verkan. Den är ett uttryck för samhällets uppskattning och uppmuntran av allt gott verk. Alla dessa frivilliga insatser är en klar tillgång. Det står en värmande, personlig atmosfär kring de frivilliga gåvoinsatserna, som vi inte vill byta ut mot statsbidrag. Jag skulle vilja använda ordet stimulans om syftemålet med dessa åtgärder. I vissa av våra anslagskonstruktioner har vi tidigare infört något som vi kallar stimulansbidrag. Staten ger exempelvis ett belopp till viss ungdoms- eller nykterhetsverksamhet. Till anslaget är knutet det villkoret, att organisationerna själva skall skjuta till lika mycket eller, rättare sagt, göra ett arbete dubbelt så stort som det de får pengar till. Nu är det fråga om, inte ett direkt stimulansbidrag utan ett indirekt stimulansavdrag, men verkan kommer att bli densamma. Det kommer kanske — det är

väl ofrånkomligt, i varje fall i förstone — att i någon mån minska skatteintäkterna, men det medför att mer arbete blir utfört inom områden, där staten har stora intressen att bevaka. Det är sålunda i det långa loppet en lönande investering.

Utskottets invändningar bygger denna gång på två argument, dels skattelagssakkunnigas invändningar — och de har redan på ett övertygande sätt skjutits sönder av herr Gustafsson i Borås — och dels på riksdagens tidigare beslut i ärendet. Vad det senare argumentet beträffar är det väl inte uteslutet, att en sak kan vara riktig och behjärtansvärd, trots att tidigare riksdagar inte gått med på den. Argumentet är typiskt för den sant konservativa åsikten, att hela den gamla beprövade ordningen är riktig. Utskottet skriver att en avdragsrätt är »ett avsteg från de grunder, enligt vilka den direkta inkomstbeskattningen är uppbyggd». Det är ett verkligt samhällsbevarande argument! Som om vi inte nu och då måste ändra de grunderna, när vi anser det riktigt och ändamålsenligt! Här tycks man anse det uteslutet att pröva en ny väg, trots att det ena landet efter det andra går över till denna form av stimulansavdrag för gåvor. Det är inte bara västerns länder som gjort detta utan på sistone även Indien. När Indiens parlament anser sig kunna fatta ett sådant beslut, borde vi också kunna göra det.

Frågan har nu stötts och blötts så länge, att den borde vara mogen för ett avgörande. Jag har den tilltron till regeringen, att jag utgår från att man inom departementet kan hinna få fram en utredning av de återstående problemen, så att det kunde föreligga ett förslag till höstrikdagen. Skulle regeringen finna det omöjligt att framlägga ett förslag förrän till vårriksdagen, är det väl dock ingenting som hindrar att vi för vår del lämnar in beställningen i dag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

fall till reservationen av herr Söderquist m. fl.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Såsom framgick av herr Gustafssons i Borås anförande har frågan om avdragsrätt för gåvor till samhällsnyttiga ändamål m. m. varit föremål för behandling här i riksdagen många gånger. Härvid har bevillningsutskottet och även riksdagen konsekvent uttalat, att en sådan avdragsrätt strider mot de principer, varpå vår skattelagstiftning har grundats.

Från högerpartiets sida har vi instämt i dessa bevillningsutskottets och riksdagens uttalanden, och vi anser att det fortfarande inte har framlagts sådana sakskaäl, att vi kan frånga denna vår principiella uppfattning. Med hänsyn till att det ett tiotal gånger under de senaste 20 åren har gjorts framstötter i denna fråga, så är vi emellertid medvetna om att man kanske bör ytterligare tänka igenom problemet.

Det är emellertid en annan sak, som har kommit in i bilden och som kanske motiverar avdragsrätt för gåvor till de många frivilliga organisationer på de humanitära, kulturella, religiösa, vetenskapliga och pedagogiska områdena som det här är fråga om. Jag tänker på det nuvarande höga skattetrycket. Detta höga skattetryck gör att många som skulle vilja lämna en gåva eller ett bidrag inte har råd att göra detta. En avdragsrätt vid beskattningen för gåvor av ifrågasvarande slag skulle säkerligen innebära en viss stimulans till ökning av de frivilliga bidragen till allmännyttiga ändamål. Därigenom skulle berörda organisationer kunna utföra ett betydligt större arbete på sina respektive områden. Detta vare sig det blev bidrag av engångsnatur i enlighet med det önskemål som i motionerna I: 31 och II: 88 uttalats beträffande gåvor till karolinska mediko-kirurgiska institutet eller genom årligen återkommande bidrag, vartill

närmast motionerna I: 408 och II: 530 syftar.

Även om vi från högerpartiets sida således inte helt vill, sådan som utvecklingen blivit, ställa oss avvisande till en avdragsrätt för berörda gåvor och bidrag, kan vi inte ansluta oss till motionerna och förorda vare sig en direkt lagstiftning i enlighet med motionerna I: 31 och II: 88 eller en lagstiftning på grundval av en sådan snabbutredning som förutsattes i motionerna I: 408 och II: 530. Vi inom högerpartiet vill ha klarlagt såväl de lagtekniska problemen som de ekonomiska konsekvenserna för statens inkomster innan vi är beredda att tillstyrka avdragsrätt. Av motionerna framgår exempelvis inte vilket skattebortfall för stat och kommun som det kan bli fråga om, därest folkpartiets förslag genomföres. Jag är inte heller lika säker som herr Gustafsson i Borås på att det tekniskt skulle lösas efter det förslag som är framlagt i folkpartimotionerna.

Vidare har det inte på något sätt antytts, huruvida en avdragsrätt för bidrag till ifrågasvarande organisationer skulle medföra att organisationerna finge sina statsanslag minskade. Jag förutsätter att det inte skulle bli fallet, men krav i sådan riktning kommer säkerligen att framföras.

Allt talar därför för att det först måste ske en allsidig och förutsättningslös utredning, därest denna fråga skall kunna lösas. Jag betonar att det måste vara en allsidig och förutsättningslös utredning, såsom från högerpartiets sida framhållits. Om det inte föreligger en sådan utredning har vi nog mycket svårt för att ändra vår principiella inställning till frågan.

Vi inom högerpartiet hoppas att riksdagen vill medverka till att det kommer till stånd en allsidig och förutsättningslös utredning, och därför ber jag, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till reservationen nr II av herr Hagberg m. fl.

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Gustafsson i Borås framhöll i början av sitt inledningsanförande, att denna fråga har varit föremål för bevillningsutskottets och därmed också riksdagens prövning kanske minst ett tiotal gånger under de senaste tjugu åren. Jag har inte räknat efter, så jag vet inte om antalet stämmer, men jag tvivlar inte på att det förhåller sig ungefär så.

Om en fråga prövas så många gånger, herr talman, av utskott och riksdag med precis samma resultat, borde väl det om något ge motionärerna en tankeställare och visa, att de kanske ändå i någon mån är ute i ogjort väder. Jag förutsätter, att frågan varje gång har prövats mycket noga; det är åtminstone min erfarenhet från de år jag suttit i bevillningsutskottet. Dessutom har skattelagsakkunniga i ett betänkande år 1956 sett på problemet. Detta viftade herr Gustafsson i Borås bort på ett mycket lättvindigt sätt genom att alldeles gå förbi de sakskaäl, som skattelagsakkunniga har anförut. Han menar, att dessa har anpassat sitt resonemang till bevillningsutskottets tankegångar. Jag kan inte tänka mig att det på något som helst sätt överensstämmer med det verkliga förhållandet. Sedan kommer herr Rimmerfors — välvillig i överkant — och påstår, att herr Gustafsson alldeles har skjutit sönder både skattelagsakkunnigas yttrande och utskottets betänkande i denna fråga.

Herr Gustafsson i Borås har skjutit bom, totalt vid sidan om målet, eftersom han inte på någon punkt har berört själva kärnfrågan, nämligen det sätt på vilket den direkta beskattningen är uppbyggd. Skattelagsakkunniga anför — för att ta bara ett litet avsnitt — att beskattningen »beräknas med beaktande av omkostnader för inkomstens förvärvande och de nödvändigaste kostnaderna för livsuppehållet (existensminimum). Däremot anses det i princip inte vara av betydelse för

skatteförmågan hur inkomsten i övrigt av den skattskyldige i enlighet med hans eget bestämmande disponeras för levnadskostnader, gåvor eller sparande». Det är där som själva kärnan ligger. Vi har ett system för den direkta beskattningen, som är uppbyggt på det sätt som man här skildrar. Skattelagsakkunniga kommer fram till att »skatteförmågeprincipen torde alltså icke kunna åberopas såsom stöd för avdragsrätten». Hur jag disponerar mina medel därutöver är min ensak, men om detta skall vara förbundet med skatteavdrag för vad jag frivilligt ger bort — jag kan besluta mig för att ge ett bidrag, så får jag avdrag men gör jag det inte, får jag inte något avdrag — stöter det, som vårt skattesystem är konstruerat, på stora svårigheter.

Jag skall inte ingå på alla detaljer, men även ur kontrollsynpunkt är det mycket besvärligt att få detta förslag genomfört, åtminstone på det sätt som folkpartiets motionärer har tänkt sig. Det bestyrktes också av herr Nilsson i Svalöv, som påpekade, att skall man nå fram till en positiv lösning, måste man — det underströk han särskilt — ha en allsidig och helt förutsättningslös utredning om de ekonomiska konsekvenserna, om möjligheterna att tekniskt infoga det hela i det skattesystem vi har och om kontrollmöjligheterna etc. Herr Nilsson ställde ett par frågor, som var mycket väsentliga. Hur skulle det gå för föreningar, som både har statsbidrag och kan få gåvor? Skulle då statsbidragen minskas i förhållande till gåvorna? Hela problemet är mycket krångligt, och det är inte möjligt att komma någon vart alls på det sätt, som motionärerna här har föreslagit.

Skattelagsakkunniga är också inne på en annan tankegång, nämligen att man kanske kan vidga avdragsrätten för försäkringsavgifter. Denna är nu maximerad till 600 kronor för äkta makar. Vederbörande skattskyldige skulle få större rörelsefrihet — inom en viss

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

gräns — beträffande avdrag för försäkringsavgifter och sociala avgifter över huvud taget och kanske även möjlighet att inom denna avdragsram ge bidrag till sådana ändamål som här avses. Det är möjligt att denna tanke, som skatte-lagsakkunniga har framkastat, skulle kunna visa vägen till en lösning i framtiden. Som frågan nu ligger till går det inte.

Herr talman! Herr Rimmerfors tycker, att direkta bidrag är sämre än stöd via skatteavdrag. Min uppfattning är den rakt motsatta, nämligen att direkta bidrag från staten för att stödja vissa ändamål är ett renare system än skatteavdrag.

När herr Rimmerfors fortsätter med att säga att det är en värmande atmosfär omkring dessa frivilliga insatser, så skulle jag kunna instämma med honom, med tillägget att det skulle vara ännu varmare atmosfär om man inte samtidigt sneglade mot skatteavdrag.

Man har tagit exempel från andra länder, från Indien, från västeuropeiska länder och från skandinaviska länder. De jämförelserna är som alla internationella jämförelser riskabla. Man måste för att kunna göra jämförelserna på rätt sätt också ha upplysning om respektive lands direkta beskattning i övrigt, men det har vi inte. När man i Förenta staterna eller Indien har rätt att göra skatteavdrag för vad man betalar till sådana ändamål, är det inte säkert att detta där har samma konsekvenser som det skulle få för vårt land, om vi skulle genomföra en sådan sak. Jämförelserna har därför inte stort bevisvärde.

Det framgår också av reservationerna, och herr Nilsson i Svalöv antydde det, att högern är ytterst betänksam. Det längsta den kan tänka sig att sträcka sig till är denna förutsättningslösa utredning.

Det är möjligt, herr Nilsson i Svalöv, att en utredning någon gång i framtiden kan behövas. För dagen finns i 12 — *Andra kammarens protokoll 1960, Nr 17*

varje fall inte anledning att ändra den ställning som bevillningsutskottet och riksdagen har intagit till saken. Några nya sakskäl som skulle motivera att riksdagen skulle ta annan ståndpunkt än vid alla föregående tillfällen har faktiskt inte framlagts vare sig i motionerna eller i de anföranden som har hållits i dag.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RIMMERFORS (fp) kort gemäle:

Herr talman! Utskottets talesman har i sitt eljest mycket sakliga anförande antytt, att motionärerna skulle ha varit ute i ogjort väder. Motiveringen skulle vara den, att eftersom man har motionerat i så många år och inte fått sin vilja fram, så borde man äntligen ha insett felaktigheten i sina synpunkter. Kan det inte möjligen vara så, herr talman, att vissa idéer är så livskraftiga, att de av den anledningen kommer igen?

Sedan talade herr Kärrlander om att det var ett renare system att ge bidrag än att bevilja skatteavdrag för motsvarande ändamål. Jag utgår ifrån att det är två skilda saker; det ena utesluter inte det andra. Vi måste nog räkna med att alltjämt i vissa bestämda fall komma och begära samhällets direkta stöd. Vad vi nu föreslår är dock ett helt nytt system, som i framtiden skulle verka utlösande på frivilliga, för samhället värdefulla insatser. Vi skulle kunna nå resultat långt utöver dem vi nu kan nå med direkta anslag.

Av resonemanget föreföll det som om det skulle vara mycket strikta gränslinjer mellan det som nu går till skatt och det som den enskilde har att disponera själv. I själva verket finns det väl redan vissa övergångsformer, där samhället tillgodoser sådana här ändamål och där gränsen så att säga är genombruten. Jag tänker exempelvis på kyrkoskatten. En frivillig del av denna

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

skatt är avdragsgill vid statsbeskattningen. Skattefrihet gäller som bekant också i de fall, då ett bidrag lämnas i form av egen arbetsinsats.

Slutligen får jag erinra om de nu gällande reglerna beträffande periodiskt understöd för främjande av allmännyttig organisations syften. Där förefaller avdragsrätten vara principiellt godtagen. Vårt förslag innebär att vidga detta till en allmän regel inom ett av statsmakterna klart avgränsat område.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var herr Kärrlander som sade, att ingenting talade för att vi i dag skulle rösta för högerreservationen, eftersom inga nya skäl hade framlagts som motiv härför. Jag vill dock säga, herr Kärrlander, att jag framförde ett skäl, som talade för att man borde göra denna allsidiga och förutsättningslösa utredning. Skälet är, att framstötarna i denna fråga återkommer år efter år. Vi måste få klarlagt, huruvida vi kan avföra frågan från dagordningen eller ej. Detta skulle väl en utredning kunna ge upplysning om. Vi finner att dessa framstötarna närmast kommer från organisationer som står våra frikyrkor nära. Å ena sidan skulle det ha sitt stora intresse att se vilka ekonomiska konsekvenser för statsverket ett bifall till motionerna skulle få, å andra sidan skulle det vara intressant att se om berörda organisationer genom en sådan avdragsrätt för gåvor skulle få vida bättre ekonomiska förutsättningar för sin verksamhet eller inte. Jag tycker att detta är skäl som talar för en allsidig och förutsättningslös utredning.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Den parallell herr Rimmerfors drog beträffande kyrkoskatten håller inte. Där har inte någon genombrytning gjorts av gränsen mellan skatteavdrag och statsbidrag. Bestäm-

melserna rörande periodiskt understöd är heller inte något användbart redskap för att fullfölja intentionerna i motionen och reservationen. De kan inte appliceras på hela det fält man avser.

Jag har viss förståelse för herr Nilsson i Svalöv när han betraktar det som ett skäl för att tillsätta en utredning, att vi då skulle slippa de ideliga framstötarna i denna sak. Men jag tror ändå inte att vi bör göra en utredning bara av det skälet.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något sätt velat nonchalera kommitténs resonemang, men när betänkandet som omfattar 228 sidor behandlar denna fråga på 6 sidor har den faktiskt inte presterat något som är en utredning i klassisk mening eller som fyller de krav jag tror att också herr Kärrlander har på utredningar. Detta kommer kanske andra ytterligare att framhålla.

Herr Nilsson i Svalöv begär nog för mycket av oss när han säger, att vi inte har lämnat besked om hur stort skattebortfallet kan tänkas bli till följd av de av oss förordade avdragsreglerna. Man kan göra approximativa beräkningar men inte mera, ty man kan inte i förväg veta vad folk vill ge pengar till eller hur mycket de vill ge.

Gång på gång diskuterar vi här i kammaren yrkanden om statsanslag till olika ändamål, som vi i och för sig kan tycka vara berättigade och angelägna men som vi av statsfinansiella skäl inte anser oss kunna biträda. Är det något orimligt att vi låter utreda om det går att ändra skattebestämmelserna så som här föreslagits, så att vi får höra skäl och motskäl som allsidigt belyser frågan?

Om man löser frågan efter de linjer vi har skisserat skulle större bidrag kunna ges de organisationer som arbetar dag och natt för att göra insatser på de områden som är angelägna, bl. a.

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

för att lösa en fråga som nästan håller på att nöta sönder huden över samhällets pulsåder, nämligen ungdomsbrottsligheten.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När jag lyssnade till utskottets talesman frapperade det mig, att de praktiska svårigheterna att genomföra en sådan reform fick en så undanskymd plats i herr Kärrlanders anförande. Detta kanske i och för sig är naturligt. När man ser att en reform av denna art med fördel har kunnat genomföras i land efter land — det har här nämnts USA, Kanada, Västtyskland, England m. fl. länder och från och med i år gäller sådana regler också i Danmark — blir det besvärligt för bevillningsutskottets majoritet att spela den ståndaktige tennsoldaten och hävda, att det som går i många andra civiliserade länder inte är genomförbart i Sverige. Det vore ett underbetyg åt våra administrativa myndigheter, som jag inte tror att bevillningsutskottet vid närmare betänkande är villigt att ge.

Nu kanske man kan säga, att frågan tillräckligt belyses genom skattelagssakkunnigas utredning som utskottsmajoriteten och även högerreservationen har refererat till. Herr Kärrlander påpekade att ingen har tagit upp de invändningar som skattelagssakkunniga framförde. Därför skall jag ta tillfället i akt att göra detta så kortfattat som jag det kan.

Först och främst är det angeläget understryka, att skattelagssakkunniga i sitt betänkande ju behandlade en helt annan sak, nämligen frågan om avdrag för periodiskt understöd — där de inom parentes sagt yrkade på inskränkning av rätten till avdrag. I det sammanhanget tog de mycket kortfattat upp ett resonemang, där de lade fram en del invändningar mot en reform av detta slag.

För det första skulle bidragens omfattning, om en sådan lagstiftning ge-

nomfördes, bli beroende på den energi de olika organisationerna kunde lägga i dagen vid insamlingsarbetet. Detta ansåg man tydligen inte önskvärt. Jag förstår för min del inte alls det. Inte kan det finnas något att invända mot att organisationer som arbetar för allmännyttiga ändamål lägger ned energi på att få resurser att fullgöra sin uppgift.

För det andra sade man, att om en sådan reform genomfördes skulle de största inkomsttagarna utsättas för en hård press från organisationernas sida när det gällde insamlingar. Man ömmade tydligen för de större inkomsttagarna och tyckte att det skulle vara förskräckligt om dessa med anledning av en sådan reform skulle få många framställningar om gåvor. Jag har för min del inget som helst behov att ömma för de stora inkomsttagarna i det hänseendet. Jag tycker att det bara är bra om de inbjudes att dela med sig litet grand av sina inkomster till stöd för allmännyttiga ändamål.

Så säger man, att avgränsningen av de ändamål som skulle berättiga till avdragsrätt skulle möta betydande svårigheter. Men där vill jag hänvisa till att man i land efter land kunnat lösa denna avgränsningsfråga på ett lämpligt sätt.

Sedan säger man också, att man inte har någon garanti för att frivilliga avdrag när det gäller antal och storlek skulle rätta sig efter ändamålets angelägenhetsgrad och behovets storlek. Jag får säga, att jag tycker det är en egendomlig inställning man där möter, att samhället liksom skulle ha intresse av att angelägenhetsgradera de olika ändamålen på något sätt när det gäller de frivilliga gåvorna. Att staten måste göra en gränsdragning mellan de organisationer i fråga om vilka man kan bevilja avdrag eller inte är en helt naturlig sak, men att liksom angelägenhetsgradera de belopp som genom frivilliga gåvor skulle gå till dessa organisationer tror jag inte vore lämpligt.

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

Så säger man att taxeringsarbetet skulle kompliceras. Det är klart att någon komplikation skulle det bli, men man kan härvidlag svara att denna sak gått att lösa i andra länder.

Detta var de praktiska svårigheterna, men sedan tillkommer de principiella betänkligheterna, och vi får på nytt se att utskottet anför dem. Till min förvåning ser jag att högerpartiet också ansluter sig till dessa principiella betänkligheter. Det är förvånande, därför att en betydande del av högergruppen vid tidigare tillfällen har svikit sina representanter i bevillningsutskottet och röstat för liknande motioner och därmed visat att de inte delar de principiella betänkligheter mot en avdragsrätt, som nu kommer fram i herr Nilsons i Svalöv anförande och som inte delas av de organisationer det här gäller. Om dessa principiella betänkligheter säger man, att en sådan avdragsrätt skulle innebära uppenbara avvikelser från de principer som ligger till grund för gällande skattelagstiftning, och man säger att främjandet av allmännyttiga ändamål inte skall ske i form av lättnader i beskattningen utan i förekommande fall genom direkta bidrag från statens sida. Jag tycker att detta är ett ganska klart besked. Man frågar sig då: Om man skriver under detta yttrande, vartill tjänar då en utredning? Om man säger ifrån att man principiellt anser att främjandet av allmännyttiga ändamål inte skall ske i form av lättnader i beskattningen utan genom direkta bidrag från statens sida, vad finns det då för utrymme för en utredning om lättnader i beskattningen?

Skattelagsakkunniga säger vidare — och där har de inget stöd i högerreservationen ty det refereras endast i majoritetens uttalande — att hur den skattskyldige disponerar sin inkomst för levnadskostnader, gåvor eller sparande har i princip inte ansetts av betydelse för skatteförmågan. Eftersom det inte är av betydelse för skatteför-

mågan hur man disponerar sina inkomster för levnadskostnader, gåvor eller sparande, skall detta inte heller påverka skattereglerna, säger man. Därvidlag måste jag anmäla en avvikande mening. Om det är så, att en människa av sin inkomst vill använda pengar till allmännyttiga ändamål — det är alltså en utgift som vederbörande inte har den minsta personliga nytta av, eftersom det inte är fråga om sparande eller konsumtion för egen del utan han avstår från en del av sin inkomst för allmännyttiga ändamål — kan man inte utan vidare säga att det under alla förhållanden måste vara principiellt felaktigt att ge avdragsrätt för gåvan. Han använder ju inte dessa pengar till konsumtion eller till sparande eller till sin egen nytta. Där har jag en annan mening. Jag anser att det principiellt mycket väl kan tänkas, att man för belopp av den karaktären beviljas avdragsrätt.

Nu säger man så här: Det behövs inga skatteavdrag, därför att staten i det här fallet kan ge direkta bidrag. Ja, här har så utförligt tidigare i debatten belysts svårigheterna att få statsbidrag till de allmännyttiga ändamålen, att jag inte skall gå in på detta. Däremot skulle jag vilja säga, att det tidigare här i landet har funnits en viss övertro på samhällets och statens möjligheter att lösa de frågor som ligger på det humanitära och sociala planet. Man trodde ett tag att stat och kommun skulle kunna ta hand om alla dessa frågor, men det har visat sig att man senare kommit till besinning. Det har blivit mer och mer klart, att stat och kommun inte ensamma kan sköta detta, och därför har man i allt större utsträckning sagt att vi behöver de frivilliga organisationerna, vi behöver de ideella organisationerna, ungdomsorganisationerna och de kristna organisationerna till vår hjälp. Vi behöver det frivilliga arbetet. Då tycker jag också att det vore naturligt, att man genom att bevilja denna avdrags-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

rätt inom de gränser som är föreslagna här i motionen skulle ge en stimulans till detta arbete, varigenom givarna skulle kunna öka sina bidrag väsentligt. Dessa organisationer skulle på detta sätt kunna få bidrag som blir 3—4 gånger större än det skattebortfall som här kan uppstå.

Herr talman! Jag tycker att det finns så mycket som talar för ett bifall till de motioner som här har framlagts, att jag vill yrka bifall till reservation I och hoppas att den får en vid anslutning. Om den inte kommer att vinna tillräcklig anslutning i voteringen, kommer jag att i andra hand rösta för reservation II, även om jag beklagar den mycket begränsade omfattning som denna har.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ansåg inte att jag behövde gå in så särskilt mycket på de praktiska svårigheterna, eftersom herr Nilsson i Svalöv tillräckligt utvecklade det avsnittet. Jag kan bara understryka, att det föreligger så stora praktiska svårigheter på detta område, att det inte finns någon anledning att förenkla saken på det sätt, som herr Gustafson i Göteborg gör. Men jag har därmed inte menat, att detta skulle vara en fråga, som tekniskt inte alls går att lösa; det är givet att den går att lösa på något sätt.

Herr Gustafson i Göteborg vill inte godta skatteförmågeprincipen. Han tycker att om man frivilligt ger bort pengar till allmännyttiga ändamål, minskar man sin skatteförmåga. Det är då enligt hans sätt att se fullt berättigat att man får avdrag. Jag tycker nog att skattelagssakkunniga har rätt när de säger, att även om det är fråga om sådana bidrag, där vederbörande utfäster sig att ge ett visst frivilligt bidrag under ett antal år, så skall inte heller det tillmätas betydelse för skatteförmågan lika litet som skyldighet att verkställa avbetalningar å bosättningslån eller andra

skulder. Jag tror att det är väsentligt att komma ihåg, att man inte får avdrag, när man verkställer amorteringar, som man har skyldighet att göra, på lån som man har tagit. Motionärerna önskar, att vi skulle skapa en alldeles särskild form för att bedöma skatteförmåga på grund av frivilliga insatser. Det torde vara mycket svårt att komma fram på den vägen.

Herr Gustafson i Göteborg säger att han är förvånad, ty han kan inte längre lita på högern. Det är ju synd, om han inte kan göra det. Men jag får väl hoppas att hans tro på högern återställes inom en snar framtid.

Vad beträffar övertron på staten, i vilket fall herr Gustafson i Göteborg ville göra gällande att man har haft en sådan övertro på staten, att man inte har ansett sig behöva insatser också av organisationer, måste jag säga att åtminstone det parti jag representerar aldrig har haft någon sådan övertro på statens förmåga att lösa alla problem. Det har tvärtom under hela sin verksamhet slagit vakt om organisationerna och deras möjligheter att arbeta på bästa möjliga sätt i samverkan med samhället.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att vad herr Gustafson i Göteborg här citerade ur utskotts- betänkandet inte gällde vad utskottet hade uttalat utan var ett referat av vad som har förevarit i denna fråga i riksdagen under de 20 år, som frågan har behandlats. Utskottets uttalande börjar egentligen först på s. 9. Vi har beträffande det instämt i de synpunkter, som talar emot en avdragsrätt. Men sedan har vi i vår reservation också tagit upp vad som skulle kunna tala för avdragsrätt.

Sedan fann herr Gustafson i Göteborg det litet märkvärdigt, att jag talade å högerpartiets vägnar och sade, att det

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

var dess principiella ståndpunkter jag lade fram. Jag får säga, att jag talade å högerpartiets utskottsledamöters vägnar och framförde deras principiella synpunkter på denna fråga. Men jag vill också säga, att anledningen till att vissa medlemmar av högerpartiet förra året röstade för folktopmotionen var att de på något sätt ville ge till känna, att de önskade få till stånd en *allsidig och förutsättningslös* utredning. Det har vi, som tillhör bevillningsutskottet såsom representanter för högerpartiet, tagit fasta på och noterat, att högerpartiet vill ha en sådan allsidig och förutsättningslös utredning. Det är det som vårt yrkande går ut på.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander gjorde här, när det gällde frågan om att bevilja avdragsrätt, jämförelser mellan gåvor till allmännyttiga ändamål och avbetalning på bosättningslån. Det är nog en jämförelse, som de organisationer som arbetar på dessa områden har litet svårt att förstå.

När herr Kärrlander vidare säger, att han och hans parti har slagit vakt om organisationerna och deras möjligheter att arbeta, vill jag bara erinra om att t. ex. det stora frikyrkomötet, som ju dock omfattar mycket stora organisationer, har begärt att få denna fråga aktualiserad.

Sedan vill jag, herr talman, när det gäller herr Nilssons i Svalöv anförande notera, att han betraktar uttalandet om att avdragsrätten innebar en uppenbar avvikelser från de principer, som ligger till grund för gällande skattelagstiftning, och uttalandet om att riksdagen borde främja allmännyttiga ändamål genom direkta bidrag och inte genom lättnader i beskattningen bara som ett rent referat av vad som tidigare har förekommit. Jag fick den uppfattningen av herr Nilssons tidigare anförande, att han anslöt sig till dessa principer. Har

jag missuppfattat honom, är jag bara så mycket gladare. Jag får då också hoppas, att när herr Nilsson i Svalöv säger att man inte vill ställa sig helt avvisande till denna tanke, däri ligger något mera positivt än vad man kunde sluta sig till genom formuleringen i hans första anförande.

Jag måste säga, herr talman, att vi aldrig har haft något stöd från utskottsrepresentanterna för högerpartiet i det här fallet, så därvidlag är tyvärr ingen förändring. Dock kanske det föreligger någon liten förändring till det bättre genom att vi nu i alla fall har fått en reservation från högern.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag gjorde inte någon jämförelse mellan frivilliga bidrag och bosättningslån, utan jag citerade tydligt vad skattelagssakkunniga har sagt, vilket återfinnes på s. 4 i bevillningsutskottets betänkande.

Får jag sedan bara säga till herr Gustafson i Göteborg beträffande uttalandet om att lita på högern: Jag tänkte nog på högern i allmänhet. Herr Gustafson sade att han var förvånad och att han inte kunde lita på högern längre, eftersom högern hade svikit på den här punkten. Jag hoppas att högern inte sviker på fler punkter.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Låt mig först kort och gott få yrka bifall till reservation nr I av herr Söderquist m. fl. till bevillningsutskottets betänkande nr 33. Motiveringar har givits i så stor utsträckning, att det inte är av nöden att jag närmare går in på sådana. Låt mig bara göra ett par korta uttalanden.

Det finns — påstår utskottet — inte någon anledning att frånga den ståndpunkt, som riksdagen tidigare intagit vid behandlingen av liknande motioner. Man kan sannerligen fråga med en tidning: Varför kan inte riksdagen tänka

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

om på denna punkt? Den har veterligt gjort det åtskilliga gånger i andra sammanhang utan att dess prestige — för den händelse det är den utskottet slår vakt om — tagit nämnvärd skada. Att en fråga avslagits många gånger behöver inte betyda att man har varit ute i ogjort väder, som utskottets ärade talesman nyss gjorde gällande. Vi vet alla, hur många gånger frågan om representationsreformen var före, innan omsider andrakammerssystemet infördes. Många av oss vet också, hur många gånger frågan om religionslagstiftningen och konventikelplakatets avskaffande var uppe, innan det blev någon ändring på den punkten. Vi vet också hur många gånger frågan om allmän rösträtt behandlades i riksdagen, innan omsider denna för vårt politiska och kommunala liv så viktiga fråga blev avgjord.

Invändningarna mot reformen är, synes det mig, inte övertygande. De har ett påtagligt släktycke med de obotfärdigas förhinder. Man menar att ingen avvikelse får ske från principer, som ligger till grund för gällande skattelagstiftning, och att främjandet av allmännyttiga ändamål måste ske genom direkta bidrag från statens sida. Det är klart, att vill man ingenting, så finns det alltid en princip av något slag till hands, som kan utnyttjas. En finansiering via skattekassan är en högst ineffektiv metod, eftersom tusen och ett skäl alltid kommer att åberopas för avslag på aldrig så behjärtansvärda ändamål. Vad kan man skymta bakom avstyrkandet? Måhända avoghet mot enskild social verksamhet? Så frågar man i varje fall i vida kretsar.

Häromdagen läste jag i Nordisk Kontakt nr 8/1960 — den ligger nog på många av bänkarna här i kamrarna — på s. 398 en uppgift om 39 olika föreningar och stiftelser, vilka var berättigade att ta emot gåvor, för vilka givaren kunde göra avdrag i sin deklaration. Det var inte utan att hjärtat hoppade till ett slag av glädje i mitt bröst. Men ty-

vär gällde uppgiften inte Sverige utan vårt sydliga naboland Danmark. Det som går för sig där måste väl kunna ordnas också i vårt land, trots de principer som ligger till grund för vår skattelagstiftning! Varför, herr talman, skall vi alltid akterseglas, när det gäller reformer i humanitärt, kulturellt och religiöst avseende?

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Folkpartiets motion var tidigare en fyrtalpartimotion, men under de två sista åren har folkpartiet tagit upp frågan ensam. Såvitt jag vet har inte personer inom de andra partierna blivit tillfrågade innan motionen inlämnades.

När jag nu kommer att yrka bifall till utskottets förslag gör jag inte detta därför, att det är fråga om en folkpartireservation. Om saken vore rätt och riktig skulle jag för min del rösta för den. Men det kan jag inte göra och jag skall genast förklara varför. Jag har emellertid inledningsvis velat påtala det egendomliga i att folkpartiet här har valt att gå fram utan att konsultera medlemmar av de andra partierna.

Personligen var jag från början tilltalad av den här tanken. Jag menade att det skulle kunna stimulera givandet i vårt land. Det pågår insamlingar av skilda slag. De är behjärtansvärda, och man skulle sannerligen önska att människor gav mera. Men ju mer jag har tänkt på saken, desto mer betänksam har jag blivit. Frågan behandlades, som herr Gustafson i Göteborg påpekade, på frikyrkomötet för ett par år sedan. Där antog man en rekommendation, som gick ut på ungefär vad folkpartiet här har föreslagit. Jag fann redan då anledning att uttala min skepsis inför förslaget!

Jag tycker att det är något fel i att det skall lockas med skatteavdrag när man ger pengar. Har vi inte i detta land alldeles tillräckligt med skattetänkande utan att behöva blanda in det i

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

givandet? Inte minst för kristna församlingar — och det är ju framför allt dem det här gäller enligt herr Gustafsson i Borås — måste det vara på något sätt osmakligt att säga: »Om du ger så och så mycket, får du så och så mycket i skattelättnad.» Jag tror att det borde vara en hederssak för oss att tillsammans med andra bära de skatter, som vi gemensamt har beslutat.

Man skall också ha klart för sig — och det har understrukits här i debatten — att detta avdrag kommer att bli olika vid olika inkomster. Mindre inkomsttagare får lägre skatteavdrag än större inkomsttagare. Detta kan väl inte heller vara riktigt. Det var ju av denna anledning man en gång tog bort barnavdragen och införde de allmänna barnbidragen, som ansågs vara rättvisare och riktigare.

Man kan heller inte komma ifrån det faktum, att det här sker ett visst skattebortfall. Vem skall betala det? Jo, det måste andra göra.

I en artikel i tidskriften »Kristet samhällsliv» (nr 3—4/1960) tas den här frågan upp. Jag vill betona att denna tidskrift är opolitisk. Där sades följande, som jag vill läsa in i protokollet och betona för mina kammarkamrater: »Mot tanken på en mera permanent avdragsrätt och mot den utformning huvudmotionen i denna fråga fått kan ett par invändningar göras. För det första är det visserligen sant, att avdragsrätt bör kunna stimulera till givande och att en sådan stimulans är viktig, likaså att större belopp kan komma ifrågakarande organ eller ändamål till godo. Men går man inte genom en sådan rätt miste om en grundtanke i allt givande: att *hela* det belopp jag ger bör tagas från min egen budget? Måste inte stimulansen sätta in på ett annat plan än via avdragsrättens locktoner? Dessutom, om staten via avdragsrätten berövas skatteinkomster, måste denna förlust uppvägas av annan inkomst i statsbudgeten eller en omdisponering ske. För det andra

saknas ett klart uttalande om att skatten inte användes till statens 'egen nytta'. Här efterlyser man återigen en beroendeförhållandets etik tillämpad på samhället. Det finns en tendens att uppfatta skattevägen som etiskt indifferent. Den är och förblir 'en tung pålaga', vilka ändamål den än är avsedd för.» Personligen delar jag denna uppfattning.

Innan jag slutar skulle jag vilja påpeka en annan sak, som bör uppmärksammas i detta sammanhang och som jag tror i viss mån ligger bakom hela denna fråga. Vi har i vårt land en statskyrka, till vilken samhället ger skattemedel på något över 200 miljoner om året. Dessa medel utgår visserligen inte helt via statsskatten utan huvudsakligen genom kommunalskatten. Frikyrkan, som bedriver en liknande verksamhet, får egentligen ingenting från samhällets sida. Detta kan väl inte vara riktigt ur sträng religionsfrihetssynpunkt, som ju kräver lika behandling av trossamfund. Jag vet inte, ärade kammarledamöter, hur man skall lösa detta problem, men jag har velat påpeka att det finns där och att det på något sätt måste lösas. Det förslag, som här har väckts av motionärerna från folkpartihåll, kan inte vara den riktiga vägen. Jag skulle tro att detta problem kan bli aktuellt när vi någon gång under detta decennium kanske får ta ställning till frågan om stat och kyrka.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru *Lidman-Frostenson* (h) instämde häri.

Herr *GUSTAFSON* i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv anmärker på att det under denna motion endast finns folkpartinamn. Han hade inte blivit tillfrågad. Jag har heller inte skrivit mitt namn under motionen, men det hindrar inte att jag anser den vara riktig och därför talar och arbetar för den.

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

Det kanske var ganska naturligt att endast folkpartister undertecknat motionen, eftersom bland dem tanken hållits levande och eftersom man tyvärr tidigare inte kunnat räkna med något bistånd från vare sig herr Svensson i Kungälv eller hans kamrater inom broderskapsgruppen här i riksdagen. Det är väl ganska naturligt att man inte vänder sig till ledamöter för att be dem skriva under en motion, när man från början känner till deras negativa inställning. Det är en inställning, som ju inte är vanlig inom de folkrörelser de tillhör — det vet vi genom meningsyttringar som vi hört från det hållet.

Man tycker det är egendomligt att den som ger ett bidrag skall få ett skatteavdrag, och man vill liksom låta saken framstå så, att det här skulle vara fråga om att bevilja personer som ger bidrag till allmännyttig verksamhet något slags personliga förmåner. Hela syftet med denna motion och hela syftet med de framstötter, som gjorts från frikyrkomötet och från olika ideella organisationer, är att ge möjlighet till större givande. Jag har sagt tidigare i denna debatt att jag inte alls anser det självklart att de pengar, som icke används för konsumtion eller för sparande eller för egen nytta, skall bli föremål för beskattning. Det anses naturligt i en rad andra länder att de intill en viss gräns inte skall bli det. I och med att jag har den uppfattningen faller hela det resonemang som herr Svensson i Kungälv framförde.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Gustafson i Göteborg att denna motion tidigare var en fyrpartimotion och att även medlemmar av broderskapsrörelsen skrivit på den. Jag har inte skrivit på, men andra har gjort det. Jag förmodar att om folkpartiet hade velat, så hade det även denna gång funnit några inom de andra partierna som kunnat

skriva på. Jag har, herr Gustafson, velat nämna detta, därför att jag tycker att det är fel att, när ett frikyrkomöte tar upp en sådan här sak, folkpartiet sedan ensamt skall ta hand om frågan. Den som känner till riksdagsarbetet något vet ju att detta är ett effektivt sätt att torpedera en fråga.

Herr Gustafson i Göteborg säger också, att det inte är fråga om personliga förmåner. Det kanske det inte är, om man ser saken från det håll herr Gustafson ser den, men man kan väl ändå inte komma ifrån, att staten får bidra genom att den får in mindre skatt. Avdragets storlek beror också på hur hög inkomsten är. En folkpensionär får ge sina pengar utan att få något avdrag, medan den som har en hög inkomst kan få ända upp till 65 procent. Den frikyrkoförsamling t. ex. som erhåller pengarna får ju i realiteten 65 procent från staten och 35 procent från denne höge inkomsttagare.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv ger den svenska riksdagen ett underbetyg när han menar att ställningstagandet till sakfrågor skulle vara beroende av vilka ledamöter som råkat skriva på en motion. Herr Svensson i Kungälv tar väl liksom alla andra ledamöter ställning till en fråga efter dess sakliga innehåll. Det borde vara rimligt i detta sammanhang.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påminna herr Svensson i Kungälv om att den stora frikyrkoriksstämman hölls 1958. Följden av det uttalande som gjordes där var att vi förra året sökte få till stånd en fyrpartimotion med så många namnunderskrifter som möjligt. Att man under mellanåren gör vad man kan för att arbeta ytterligare med frågan men inte kan samla fullt så många namn är

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

väl heller inte så underligt. Faller frågan i dag kan jag försäkra att den inte kommer att dö. Den kommer fram nästa år igen, och då skall om möjligt alla partier få tillfälle att återigen visa sitt stora intresse.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga, att jag har tagit ställning efter sakliga synpunkter. Jag har bara velat påpeka detta om folkpartiets ställningstagande därför att jag tycker att det är olämpligt att gå till väga på detta sätt. Jag har visserligen inte varit riksdagsman lika länge som herr Gustafson i Göteborg, men jag tror att jag har rätt i det här avseendet.

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Om herr Svensson i Kungälv har rätt i detta avseende, får vi hoppas att det snarast möjligt blir en ändring, så att vi får bort denna parti-prestigejakt och var och en kan ta ställning till de olika förslagen alldeles oberoende av vem som skrivit under dem — på samma sätt som herr Svensson i Kungälv säger att han själv gör. Jag har tidigare år stött denna motion, och jag gör det i år också. Jag känner mig inte alls trampad på tårna, därför att ingen bett mig skriva under motionen.

Jag skulle vilja leda in argumenteringen om denna motion på ett annat område än det religiösa, som vi nu under en stund diskuterat. Jag skulle vilja föra in debatten på den kulturella sidan av saken, även om jag vet att det är ett ganska hopplöst företag att få denna församling att inse det kritiska läge som kulturminnesvärden i vårt land befinner sig i. Den rent materialistiska kulturen, den som avser att göra livet bekvämare för oss, kan vi i detta sammanhang lämna helt åt sidan. Det är inte heller den sortens kultur motionärerna avser. Men det finns en annan sorts kultur, som helt håller på att komma bort i vår tids jakt efter ständigt högre

levnadsstandard. Även om man inte kan acceptera alla kulturens yttringar — vi behöver inte gå längre än till kanslihusgården och titta på vad som där finns för att bli tveksamma — är det ändå oerhört viktigt att vår andliga kultur hålles vid ett rikt liv.

Vi är förfärligt kvicka att sätta stämpeln »kulturellt underutvecklade» på andra länder. Men är vi — handen på hjärtat! — så förfärligt mycket bättre själva. Håller vi inte på att förstöra den kultur, som vi ärvt från tidigare generationer, så att allting snart blir enformigt, trist och grått?

Det innebär inte ett spår av kritik mot någon enda, om vi konstaterar att inte alla människor har sinne för att bevara sammanhanget med de förflutna tidsåldrarna, att inte alla inser värdet av att bevara de kulturella banden med tidigare generationer. Utvecklingen går obönhörligt framåt, och den skall också gå framåt. Den går i dag fortare än den någonsin tidigare gjort, och de kulturella värden, som vi i dag inte tar hand om, när de spelat ut sin roll, är i morgon för alltid försvunna. Här har museerna och kulturminnesvärden sin allra största uppgift.

Museernas roll är inte att hålla föremålen utställda. Museernas viktigaste uppgift är att ta vara på allt som finns, så att det kan hållas tillgängligt för forskningen, även om sedan kanske bara en bråkdel kan bli utställd i skådesamlingarna.

Men museerna och all kulturminnesvård kämpar i dag med oöverstigliga ekonomiska svårigheter. Vi har praktiskt taget inga medel för nyinköp. Vi är helt och hållet hänvisade till gåvor dels in natura i form av föremål, dels i form av kontanter. Vi får bidrag från staten till tjänstemännens löner; landsantikvarierna och museiintendenterna är åtminstone delvis avlönade med statsbidrag. Vi har också i lyckligaste fall lotterimedel att tillgå, men av de lotterimedel som skall gå till konst och

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

kultur får vi bara en ringa del; staten tar det mesta. Finansministern har kommit underfund med att detta är en utomordentligt god och bekväm inkomstkälla. Det är inte speciellt mot finansminister Gunnar Sträng som jag hyser detta misstroende. Jag skulle ha lika stort misstroende mot varje annan finansminister, av vilken politisk färg han vara månne, så vi måste nog tyvärr finna oss i att man plockar över en del av pengarna från lotterimedelsfonden till statskassan.

Det hårdnande skattetrycket har gjort, att de frivilliga bidragen till kulturminnesvården har krympt till ett minimum. Det måste klart sägas ifrån, att kulturminnesvården utan dessa frivilliga bidrag, som vi dock trots allt får, i dag skulle stå inför en katastrof.

När man nu ger sig ut på tiggerstråten, får man alltid höra: »Vi skulle så gärna vilja hjälpa er och ordna för er på bästa sätt, men vi måste ta hänsyn till skattekonsekvenserna». Detta är inte något överdrivet skattetänkande, utan på det sättet måste varje företagare — stor eller liten — liksom varje privatperson resonera. De resonerar inte på det sättet — som det har gjorts gällande på något håll i dag — att de skall hjälpa, därför att de kan få göra avdrag vid deklarationen. Det kan inte nog understrykas — och det har herr Gustafson i Borås redan sagt — att man inte resonerar på det sättet.

En företagare, som i skattehänseende ligger vid 80-procentstrecket och som är villig att ge 2 000 kronor, skulle — om han finge göra avdrag — i stället kunna ge 10 000 kronor. För honom bleve det ingen skillnad. Men det är riktigt som herr Svensson i Kungälv sade, att 8 000 kronor skulle gåvomottagaren i detta fall i själva verket få från staten. Men vi får väl tänka på var pengarna gör den största verkan. Någon invänder då, att bidraget bör komma direkt från staten och att man inte bör gå denna omväg. Men så gå då den vägen i all

rimlighetens namn! Vi har inte sett någon vilja därtill från statens sida. När det statsfinansiella läget blir allvarligt minskar man i stället på dessa anslag. Även om man inte minskar dem nominellt, följer de inte med i den allmänna kostnadsutvecklingen. Detta har sagts tidigare, men det tål att upprepas. Det är kulturminnesvårdens tragedi, att just i dessa dagar när utvecklingen går så fort, när det ena efter det andra av våra kulturminnen försvinner, då har staten inga pengar att ge till kulturminnesvården, i varje fall inte mera än att denna får stå och stampa på samma fläck. Det är där det allvarliga i saken ligger.

Det har sagts att vi i dag inte kan gå vägen att låta sådana här gåvor bli avdragsgilla. Vi har visserligen gjort det tidigare t. ex. då det gällde olika slag av bidrag under beredskapsåren. Ja, men vi befinner oss även i dag i ett extra ordinärt läge när det gäller kulturminnesvården. I morgon är det för sent. Det går inte att återställa förlorade kulturminnen. Av den anledningen har jag litet svårt att följa herr Nilssons i Svalöv resonemang. Jag hörde mycket noga på vad herr Gustafson i Göteborg sade, och jag kan instämma i varje hans ord.

Jag tycker att det är rent märkligt vilka invändningar mot motionärernas yrkande man kan finna, när man inte vill tillmötesgå dem. Jag tycker att det hedrar utskottets talesman, herr Kärrlander, att han i dag endast i förbigående dragit fram den gamla vanliga motiveringen att vi skall lägga etiska synpunkter på det hela; att man skall ge av hela sitt hjärta och man inte skall ha någon skattelindring. Denna gång har man ändrat motiveringen ganska avsevärt i utskottet. Det gör att vi kan våga hoppas att utskottet skall kunna ändra sig även till nästa år, ty »denna följetong» kommer att fortsätta ända tills frågan blivit löst.

Jag vill gärna biträda reservation nr 1., som avgivits av folkpartiledamöter-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

na. I likhet med herr Gustafson i Göteborg kommer jag, om den reservationen faller, att ansluta mig till högerreservationen, nr 2. Men jag vill uttryckligen säga ifrån att om den utredning, som begärs i denna reservation, skulle komma till stånd, så måste den arbeta fort. Och inte i snigeltakt. De kulturvärden som här står på spel är oersätliga.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att en rätt utbredd opinion önskar avdragsrätt för gåvor till olika ideella ändamål enligt de riktlinjer som dragits upp i motionerna. Man anser att om avdragsrätt medges vid beskattningen underlättar detta för givaren att höja sitt bidrag i motsvarande grad.

Jag kan emellertid av framför allt principiella skäl inte ansluta mig till dessa synpunkter. Först och främst innebär en dylik avdragsrätt att statsbidrag skulle utgå indirekt genom det inkomstbortfall, som uppstår genom det minskade skatteunderlaget. Detta statsbidrag »bakvägen» går inte att beräkna eller reglera, eftersom det skulle bli beroende på storleken av de privata gåvorna. Om statsbidrag skall utgå bör det enligt min mening utgå efter direkta beslut och efter en mer grundlig och objektiv prövning av behovet än vad fallet kan bli genom att på förslaget sätt det hela mera överlämnas åt slumpen.

Nu säger fyra talare från folkpartiet och senast även herr Wachtmeister att risken är den, att i så fall blir det mycket små eller rent av inga statsbidrag alls. Det är mycket möjligt, men i vissa fall måste man ta sådan hänsyn till den statsfinansiella situationen och till andra avvägningsproblem, att ett i och för sig välmotiverat bidrag får anstå. Just detta tycker jag är en ännu starkare motivering för att man inte skall ge sig in på sådana äventyrligheter, som ett

bifall till motionerna skulle innebära och vilkas konsekvenser blir ytterst svåra att överblicka.

Liksom utskottet hävdar de skattelagssakkunniga den princip, som herr Kärrlander för en stund sedan redogjorde för, att avdrag endast bör medges för sådana utgifter som omkostnader för intäkternas förvärvande och de nödvändigaste kostnaderna för livsuppehållet. Den inkomst som återstår bör den skattskyldige få fritt disponera, och denna princip har också i huvudsak tillämpats. Att i detta läge söka stimulera intresset för gåvor till behjärtansvärda ändamål genom förespeglingar om sänkta skatter bjuder mig emot. Det ändamål man vill främja genom bidrag bör väl i sig självt vara av sådant värde, att det har tillräcklig attraktionskraft. Ett vädjande till rent egoistiska instinkter kan lätt medföra att den ideella inkomsten undanskymms.

Jag vill också ifrågasätta, om det inte skulle bli mycket stora administrativa svårigheter, därest motionerna bifölles. Detta har ju också skattelagssakkunniga framhållit. De säger i sitt betänkande: »Det torde icke vara möjligt att i skattelagstiftningen mera exakt ange de institutioner eller sammanslutningar, till vilka bidrag med avdragsrätt kunde ges. Varje bestämmelse i sådan riktning av mera allmänt innehåll skulle otvivelaktigt ge upphov till en mängd skatte tvister.»

Folkpartiet, som står bakom det ena av de båda motionspar vi nu diskuterar, har ofta uttalat sig för förenklingar i olika sammanhang. Då det gäller vår skattelagstiftning föreligger otvivelaktigt fortfarande ett stort behov av förenklingar utöver dem som skett under senare år. Att då krångla till det hela genom att ta in en sådan här bestämmelse om ytterligare avdragsrätt kan väl knappast vara att rekommendera, om man samtidigt vill vidmakthålla kravet på förenklingar.

Slutligen, herr talman, vill jag också

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

med ett par ord beröra tillämpningen av bestämmelserna rörande avdragsrätt för periodiskt understöd. Dessa bestämmelser är så utformade, att enskilda personer, som förbinder sig att ge bidrag i form av periodiskt understöd till exempelvis en tjänsteman i en förening, kan erhålla avdrag härför vid beskattningen. Detta förfaringsätt lär också praktiseras på sina håll. Jag ifrågasätter, om detta kan ha varit lagstiftarens mening. För mig verkar tillvägagångssättet i högsta grad osmakligt, inte minst med hänsyn till den mottagande parten. En ändrad ordning härvidlag anser jag böra ligga i bl. a. de berörda organisationernas intresse att söka få till stånd.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ZETTERBERG i Stockholm (s):

Herr talman! Liksom herrar Rimmerfors och Gustafsson i Borås har jag tillbragt många av mina år med att syssla med insamlingar och vädjanden till människor att ge till s. k. goda ändamål. Redan som ung präst här i Stockholm var jag tillsammans med en annan, mera framträdande person med och bockade mig för såvitt jag vet samtliga verkställande direktörer i de stora bankerna och försäkringsbolagen. Redan då, när enligt nutida bedömning skattetrycket var lågt, anfördes skattesituationen såsom varande så bekymmersam för dessa företag, att man stötte på svårigheter. Och jag minns att min kamrat vid ett tillfälle, då vi hade besökt en av de stora bankerna, sade: »När jag hörde den där skattesynpunkten igen fick jag god lust att överlämna en krona till förstärkning av bankens grundkapital!»

Vi har från vissa givares sida ständigt hört skattesynpunkten anförd. Men det hindrar inte att under denna klagans tid har gåvorna till kristna och även många andra goda ändamål i vårt samhälle endast ökat; det gäller alltså inte

bara frikyrkliga ändamål. En stor del av vår verksamhet inom den svenska kyrkan är faktiskt beroende av det enskilda givandet. Självfallet skulle det i vissa sammanhang kunna ha god effekt om man kunde säga, att om direktören ger så och så mycket kommer detta att medföra att han får en skatteåterbäring; det innebär med andra ord att han i själva verket inte ger 10 000 kronor utan kanske endast 4 000, om han hjälper oss på detta sätt. Detta är väl emellertid mera en framtidssituation, eftersom enligt folkpartimotionen högsta avdragsgilla belopp tills vidare skulle ligga vid tusenkronorsgränsen.

Liksom många andra har också jag frågat mig vad som här är riktigt, och jag skall gärna vidgå, att jag i flera år varit rätt fundersam i denna fråga. Jag ämnar i dag ansluta mig till utskottet, men i framtiden kan det naturligtvis anföras synpunkter som kan medföra, att även jag måste ansluta mig till en annan mening. För närvarande tycker jag emellertid icke att några allvarliga olägenheter skulle kunna uppstå om man följer utskottet, varför de propäer som göres i folkpartimotionen bör kunna avvisas.

Härvidlag är det framför allt några synpunkter som för mig är betydelsefulla. Gentemot herr Wachtmeister vill jag hävda att många av oss anser att uttrycket »skattefritt offer» inte passar i detta sammanhang. När vi i kristna sammanhang talar om stora gåvor använder vi ordet »offer». Detta betyder att det är fråga om någonting som känns. Det ändamål man ger till är så stort, att man anser det värt en uppoffring. Ordet »skattefritt» synes mig av denna anledning inte vara riktigt, men då den saken redan har berörts skall jag inte ytterligare gå in på den.

Värre synes det mig vara, att vi behandlar olika ändamål mycket olika. I och för sig goda ändamål i vårt samhälle, som erhåller statsbidrag, får ju underkasta sig viss insyn och kontroll

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

från samhällets sida. Men de som skulle få fördel av detta skattefria avdrag skulle inte bli föremål för någon sådan kontroll — såvida det inte skulle bli en kontroll i samband med en granskning av vilka institutioner som skulle vara berättigade till dylikt avdrag. Med ett sådant skattefritt avdrag får man alltså ett statsbidrag bakvägen. Och man kan väl ändå inte ropa för högt efter frihet från allt statligt inflytande och bestämt avböja statsbidrag men samtidigt ivrigt tala för denna form av statsbidrag. Allt skall ju dock tas ur de gemensamma samhällsliga tillgångarna, vare sig det sker i form av anslag eller i form av en utebliven skattepost. I realiteten är det samma sak, och man kan då inte, tycker jag, anlägga två olika synsätt.

Vi får också ta på allvar de svårigheter som skulle uppstå vid tillämpningen av ett sådan här system. Vi är alla intresserade av en förenkling av vårt skattesystem och av deklarationerna — den synpunkten har framförts från flera håll. Men efter införandet av det i motionerna krävda systemet har vi att tänka oss att en av två saker kan hända.

1) En mindre del av de skattskyldiga begagnar sig av avdragsrätten. Men denna del kommer att öka — det kommer nya framställningar och en strid uppstår om var gränsen skall dras. Får endast en begränsad del avdragsrätt, kommer de som icke erhåller sådan att känna sig orättvist behandlade.

2) En större del av svenska folket finner möjligheter att begagna sig av avdragsvägen. Då upphäver ju systemet sig självt, och vi kan lika gärna införa ett schablonavdrag med $\pm 1\,000$ kronor till välgörande ändamål. Vad har man då vunnit? Skatteuttaget måste ju rättas härefter, och vi är tillbaka vid samma punkt, där vi befinner oss i dag.

Jag vill nämna, att i USA har frågan om de stora lättnader, som i skattehänseende ges kyrkosamfunden, varit föremål för diskussion inom den kristna

pressen. Man har tagit upp frågan — och den som gjort det är ingen mindre än den förutvarande presidenten för evangeliska kyrkosamfunden i USA — om man inte fått alltför stora skattelättnadsförmåner, så att kyrkornas egendom växer så, att det i framtiden i USA kan komma att ställas krav på en reformation för att till samhället återföra egendom — alltså en motsvarighet till vad som skedde i Europa på 1500-talet. Jag vill tala om detta endast för att visa, att det faktiskt på lång sikt kan innebära risker att gynnas av dylika skatteavdragsregler. Det kan hända att samfunden till sist kan bli oroliga för att det hela växer till en alltför stor snårskog. Slutligen vill jag erinra om att herr Gustafsson i Borås fick något av patos över sig och tittade strängt på kammarkamraterna, när han påminde dem om att det här också var fråga om insatser för ungdomsvård och barnavård, här gällde det i sista hand den stora och allvarliga åkomma, som heter ungdomskriminalitet.

Jag vill med anledning därav erinra om att det är just på det området som staten och samhället redan nu gör sina största insatser. Jag har ett uppdrag i ledningen för Sveriges kyrkliga studieförbund. Vi förmedlar över en miljon kronor till olika studieändamål. Även frikyrkliga studieförbundet och andra frikyrkliga organisationer fördelar mycket stora belopp, som i dag tillföres utbildningen av t. ex. kyrkokörerna i kyrkor. Det gäller likaså kulturella ändamål, där utbildningssynpunkten ligger så i förgrunden att de föranleder ett mycket betydande stats- och kommunalbidrag. Vid bidragsgivningen till ungdomsgrupper tillämpas mycket generösa regler. Till utbildningen av instruktörer, konsulenter och ledare av skilda slag och på olika stadier ges det stöd i betydande omfattning.

Jag tillåter mig påminna om vilket stöd det skulle innebära att man toge bort den omsättningskatt som nu be-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

lastar de religiösa, ideella och kulturella tidskrifterna. Man har tidigare låtit oss förstå, att det fanns förhoppning om att denna belastning skulle tas bort. Det är angeläget att bevillningsutskottet fullföljer sina strävanden att få till stånd ett undantag på denna punkt. Det skulle innebära ett betydelsefullt stöd åt våra religiösa och ideella organisationer.

Med vad som här anförts har jag, herr talman, velat ge motiv för att jag och flera med mig, som är varmt intresserade av att givandet i vårt land hålles vid makt, inte ansett oss kunnat biträda någon av de avgivna reservationerna utan förordar bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Zetterbergs uttalande om att bevillningsutskottet bör fullfölja sin aktion för att befria de publikationer, som utges av ideella och kristna organisationer, från omsättningsskatt kan jag nämna att den frågan har vi tagit upp i bevillningsutskottet, och vi har även under hand fått upplysning om att förslag skulle vara att vänta på den punkten. Det är med tillfredsställelse som jag finner att vi tycks vara eniga i denna fråga i riksdagen.

Herr Zetterberg återopade som ett led i sin motivering för att han inte velat ansluta sig till motionen ett yttrande, som fällt av någon i USA, att om organisationerna och de kristna samfundet finge för stora skatteavdrag, kunde man riskera, att deras förmögenhet skulle växa så, att staten kunde komma med anspråk på indragning av en del av dessa förmögenheter. Jag kan försäkra herr Zetterberg att ett genomförande av det förslag, som förordas i reservationen om avdragsrätt upp till 1 000 kronor per år, inte kommer att få sådana konsekvenser. Jag skulle för övrigt vilja ifrågasätta, om det är tro-

ligt att statsmakterna i Sverige, även om de frivilliga organisationerna och frikyrkosamfundet skulle få litet pengar till förfogande för att sköta sitt samhällsnyttiga arbete, av den anledningen skulle kräva en indragning av pengarna till staten. Jag tror att den frågeställningen, som jag förstår inte var någon huvuddel i herr Zetterbergs motivering men dock förekom där, inte är relevant i detta sammanhang.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Gustafsons i Göteborg uttalande om bevillningsutskottets ställning till en hänvändelse till Kungl. Maj:t om en undersökning av möjligheterna att från omsättningsskatt befria vissa tidskrifter vill jag erinra om att initiativet därtill togs av den socialdemokratiska reservanten i bevillningsutskottet, när det gällde omsättningsskattefrågan. Vi är naturligtvis glada över att vi fått de andra partierna med på den saken.

Det har talats mycket om nu ifrågasvarande avdrag. Ifall man konkretiserar frågeställningen, kan man säga, att ett genomförande av förslaget skulle innebära att, om en inkomsttagare, för vilken 80-procentsregeln gäller, får göra avdrag, när han ger 1 000 kronor, betyder det, att han själv ger 200 kronor och att samhället har givit honom en fullmakt att ta ut 800 kronor av statliga och kommunala medel. Det är det som kan få konsekvenser.

Herr ZETTERBERG i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde nästan det var onödigt att förklara saken närmare men all tydlighet kan uppenbarligen vara på sin plats. När jag nämde den diskussion som förekommit i USA avsåg jag naturligtvis inte därmed att göra gällande att vi *nu* stode inför denna risk i Sverige i och med införande av ett maximerat avdragsbelopp på tu-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

sen kronor. Jag har bara velat säga, att i det land där kyrkor och samfund nått längst i fråga om skattelättnader på olika sätt, har man nu kommit så långt, att dessa förmåner för ifrågavarande kyrkor och samfund själva blivit något av ett problem.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Zetterberg i Stockholm för hans vänliga komplimang till mig. När han sade att jag hade något av patos över mig vill jag emellertid genmäla att det är väl inget fel i det. Det är väl inte heller något fel i om man någon gång tittar på kammarledamöterna?

Det var emellertid inte för att säga detta jag begärde replik, utan det var med anledning av att någon nämnde att om man följer de linjer vi skisserar i vår motion, vädjar man till rent egoistiska instinkter, vilket talaren fann osmakligt. Detta är raka motsatsen till vad vi tänkt oss i motionen. När vi förra året diskuterade denna fråga i kammaren, tillät jag mig att ta ett exempel: Om en person med hög inkomst avser att ge ett bidrag på 1 000 kronor, var det inte meningen att han skulle slippa undan med 750 kronor, utan meningen var att han i stället skulle offra 1 250 kronor. Det resonemanget godtog då av kammaren. Jag menar inte, som herr Svensson i Kungälv sade, att man skall gå omkring till folk och säga: »Om du ger så och så mycket, får du så och så mycket i skatteavdrag.» Det är givet att människor, som gärna ger det allra yttersta till kristna och kulturella ändamål, säger sig: »Får jag göra avdrag i min deklaration kan jag ge mera.» Där har vi syftemålet med vår motion.

Herr GANSMOE (h):

Herr talman! Det är många tankar som kommer över en, när man lyssnar till en sådan här debatt. Jag kom bl. a.

att tänka på vad som hände i en liten landsortsförsamling för många år sedan, där någon hade donerat en summa pengar till församlingens verksamhet. Efter predikan meddelar predikanten detta i sina pålysningar och säger till slut, att donatorn önskar vara anonym. Då reser sig en liten skinntorr gumma i församlingen med händerna knäppta på bröstet och niger och säger: »Ja, jag tyckte det var bäst så.»

När det gäller en sådan här avdragsrätt, och i synnerhet då för bidrag till kristen verksamhet, finns det i evangeliet inga förbehåll för någon rabattering på vad Gud skall ha eller vad kejsaren skall ha, utan Gud skall ha sitt och kejsaren sitt. Det stora felet i detta land, ärade kammarledamöter, är att vi har alldeles för höga skatter — och det är visst ingen oväsentlig fråga, herr Zetterberg! Skatterna tar så mycket av inkomsterna att vanliga löntagare har ganska stora svårigheter att offra till kristen verksamhet. Man lockar emellertid inte folk, som annars inte offerar till kristen verksamhet, med att säga »om ni offerar så och så mycket, får ni göra avdrag för detta». Och människor som verkligen vill offra gör detta vare sig det är svårt eller lätt. Jag har full förståelse för de tankegångar som motionärerna fört fram, men jag är inte säker på att statsmakterna — om vi finge en sådan här avdragsförmån — kan avhålla sig från att »titta» litet närmare på den kristna verksamheten och se efter om man inte kan få medbestämmanderätt i församlingarnas interna liv som betalning för avdragsrätten. Den saken är jag faktiskt rätt ängslig för.

Jag skulle kunna ge kammaren en bild av vad man har offerat under 1958 inom en stor rörelse utan att ha sådana förmåner. Och det är absolut inte alltid de stora inkomsttagarna som offerar, utan det är de små, de som lever under knappa förhållanden men som har gripits av denna känsla för kris-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

ten mission och helhjärtat vill stödja den.

Herr talman! Jag vill med det sagda ge min anslutning till reservation nr II, eftersom jag tror att denna sak skall angripas från ett helt annat håll och därför förordar en utredning i detta syfte.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Diskussionen har visat, hur svåra gränsproblemen är i denna fråga. Gränsdragningen är vansklig med hänsyn till skattebeloppets storlek, som i detta förslag satts till 1 000 kronor. Vad är det som säger, att det kommer att stanna vid det beloppet i framtiden, om detta förslag går igenom? Det är väl lika motiverat att höja det som att fixera det för all framtid till 1 000 kronor? I andra länder, sådana som herr Gustafson i Göteborg med instämmanden nämnde, har man inte stannat vid 1 000 kronors-strecket, och herr Gustafson kan alltså med instämmanden fortsätta att hänvisa till sådana länder som Tyskland, när det gäller att höja avdragsbeloppet.

Gränsdragningen är vansklig också med hänsyn till det ändamål, som skattefriheten skall avse. Ändamålet är enligt högerreservationen »viss stimulas till ökning av bidragen till allmännyttiga ändamål». Vad är allmännyttiga ändamål? Vi vet att den ställning som riksdagen intagit innebär, att även partierna utför ett allmännyttigt ändamål inom samhället, och det instämmer väl alla i — utom högermännen; de tänker förmodligen på sitt parti. För utbildning av ungdomsledare bidrar samhället med pengar just på grund av att en allmännyttig verksamhet därigenom stödes. I den motivering som högerreservationen upptar kan man således, utan att avvika från riksdagens tidigare principer, tolka in, att den i framtiden också bör gälla för anslag till de politiska partierna.

För att anknyta till vad herr Gus-

tafson i Göteborg var inne på i sina jämförelser med bl. a. Tyskland kan jag nämna, att det där råder skattefrihet för företag och andra, när de skänker pengar till de politiska partierna. Det blir väl nästa steg i utvecklingen på detta område?

Den utredning, som högerreservationen föreslår, tror jag är för snävt tilltagen. Denna fråga är inte begränsad till bara det ändamål, som där finns angivet, utan den har med skattelagstiftningen över huvud taget att göra. Därför är det väl rimligt, om den kommande skattekommittén tar upp förslaget. Det synes vara en bättre utväg än att sätta till en speciell utredning på detta begränsade område.

Om det gäller att få till stånd en lagstiftning, som genom skattefrihet och skattelindringar stimulerar givandet av bidrag till allmännyttiga ändamål, finns det ett par frågor, som enligt min uppfattning borde undersökas närmare av skattekommittén. Det händer att man ger ganska stora belopp — häromdagen var det fråga om 13 miljoner kronor — till stiftelser, som är skattefria och som skall ge bidrag till allmännyttiga ändamål. Så långt det är fråga om själva givandet och avsikten att hjälpa, inser vi väl alla önskvärdheten av skattefrihet på detta område. När man emellertid i vissa fall har möjlighet att knyta denna skattefrihet till helt andra intressen, har vi emellertid anledning att bli litet misstänksamma och anse, att viljan att utöva välgörenhet inte är det enda som spelar in. Jag tänker på den form av donationer till allmännyttiga ändamål, som innebär att man inte överlämnar pengar till en allmän myndighet utan skapar en egen stiftelse och sätter sig själv i styrelsen för denna, så att man allt framgent behärskar dess pengar och aktier. På det sättet kan man utnyttja den skattefrihet, som samhället erbjuder, till att bygga upp något som jag skulle vilja kalla ett skattefritt fideikommiss för sig och sin familj. I

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

samband med en översyn av skattelagstiftningen vore det tacknämligt, om också dessa skattefria fideikommiss bleve föremål för granskning.

Jag vill yrka bifall till utskottets förslag. Jag finner inte behov av en översyn enligt högerreservationens förslag, men därmed anser jag inte frågan tillräckligt utredd. Det bör vara den kommande skattekommitténs uppgift att se närmare på hela det komplex av problem som här inrymmes.

Herr NORUP (cp):

Herr talman! Glädjande nog kan man konstatera, att den svenska riksdagen ofta av skattemedel ger en hel del anslag för att understödja humanitär, kulturell eller kristlig verksamhet. Enligt min mening finns det dock hos många människor ett behov av att ge utöver vad man beslutar i riksdagen och de olika kommunala församlingarna. Jag tycker följaktligen att utskottet varit alltför njuggt i sitt ställningstagande. Jag kan aldrig tänka mig, att den skattebefrielse, det här är fråga om, är av sådan art att den inte skulle kunna beviljas. Jag sympatiserar i mycket med de motioner och den reservation, som folkpartiet har avgivit. Eftersom jag inte blivit anmodad att skriva under denna motion — jag känner mig inte alls förbigången — har jag inte någon prestige att värna om. Jag skulle bara vilja ifrågasätta, om den föreslagna summan är rätt avvägd. Är man verkligen beredd att förklara att den är den lämpligaste? För min del anser jag inte det. Jag tycker att reservationen nr II i detta fall ger större möjligheter till en lämplig avvägning. I denna reservation föreslås en utredning, i vilken man skulle kunna få tillfälle att penetrera förhållandena på detta område, och det är också min förhoppning att en sådan utredning kommer till stånd. Jag anser inte alls som herr Hagnell att frågan skall hänskjutas till den allmänna skatteutredningen, utan den bör få en särskild ut-

redning. Det är min förhoppning att denna skall komma till det resultatet, att de medel som skänks av människor, vilka känner ett behov av att stödja dessa ändamål, skall befrias från skatt.

Jag ber fördenskull, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr II av herr Hagberg m. fl.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Under denna debatt har från många håll framhållits de stora svårigheter, som många av våra kulturella, religiösa och ideella organisationer har att få fram de pengar, som är nödvändiga för att de skall kunna upprätthålla sin verksamhet. Det har även framhållits att läget för närvarande är sådant, att vi riskerar att en hel del av våra förnämliga kulturella minnesmärken inte kan bevaras för framtiden av den anledningen, att man inte kan få pengar till en restaurering.

Jag tycker mig av debatten i dag kunna dra den slutsatsen, att det säl- lan har förts en debatt här i riksdagen som tydligare har visat att skattetrycket för närvarande är alldeles för högt i vårt land. Det måste följaktligen i framtiden bli en av de allra väsentligaste uppgifterna att försöka se till, att skattetrycket kommer ned inom rimliga gränser, så att det också kommer att bli möjligt för människorna att skaffa fram de medel, som erfordras för att den verksamhet, för vilken man här så våttaligt har redogjort, skall kunna fullföljas.

Mot denna bakgrund anser jag, att det finns anledning att vi får den begärda utredningen till stånd, så att vi kan undersöka, vilka verkningar detta förslag kan komma att få.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr II.

Herr *Stiernstedt* (h) instämde i detta yttrande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propo-

Rätt till skatteavdrag för gåvor till samhällsnyttiga ändamål, m. m.

sitioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Hagberg m. fl. avgivna, med II) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen I); och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Gustafson i Göteborg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 33 antager det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. avgivna, med II) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen I) av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 62 ja och 64 nej, varjämte 89 av kam-

marens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen I) av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 120 ja och 55 nej, varjämte 40 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr STIERNSTEDT (h), som yttrade: Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel.

§ 11

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av väckta

Ändrad lydelse av förordningen ang. stämpelavgiften

motioner om viss ändring i förordningen om automobilskatt.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Ändrad lydelse av förordningen ang. stämpelavgiften

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 11 mars 1960 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

I propositionen framlades förslag till vissa ändringar i stämpelförordningen, sammanhängande med Sveriges anslutning till EFTA-konventionen samt annan lagstiftning.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

I) motionen II: 374 av herr *Gustafsson* i Skellefteå, vari hemställts »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av stämpelförordningen att sammanläggning av in-teckningar kan ske skattefritt»; även-som

II) motionen II: 375 av herr *Gustafsson* i Skellefteå, vari hemställts

1) att riksdagen måtte besluta i moti-onen angivna höjningar av stämpelavgif-terna samt i skrivelse till Kungl. Maj:t

hemställa om motsvarande ändringar i expeditionslösenförordningen, samt

2) att vederbörande utskott måtte ut-arbeta förslag till erforderliga författ-ningsändringar.

Utskottet hemställde

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 97, antaga det vid propositionen foga-de förslaget till förordning om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

2) att motionen II: 374 av herr *Gus-tafsson* i Skellefteå om viss ändring i förordningen angående stämpelavgiften måtte, i den mån motionen icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i betänkandet anført, av riksdagen läm-nas utan åtgärd; samt

3) att motionen II: 375 av herr *Gus-tafsson* i Skellefteå om höjning av stäm-pelavgifter och expeditionslösen icke måtte föranleda någon riksdagens åt-gärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Spetz, Söderquist, Nilsson* i Svalöv, *Magnusson* i Borås, *Christenson* i Malmö och *Stenberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

1) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, och motionen II: 375 av herr *Gus-tafsson* i Skellefteå antaga i reservatio-nen intagna förslag till

a) förordning om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen den 19 novem-ber 1914 (nr 383) angående stämpelavgif-ten; samt

b) förordning angående ändrad lydel-se av 2 § förordningen den 30 juni 1943 (nr 424) angående kommissionärsav-gift i domsagorna och vattendomsto-larna;

2) att motionen II: 374 av herr *Gus-tafsson* i Skellefteå om viss ändring i förordningen angående stämpelavgiften måtte, i den mån motionen icke kun-de anses besvarad genom vad reservan-

Ändrad lydelse av förordningen ang. stämpelavgiften

terna anført, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Häri instämde herr *Nilsson* i Svalöv (h).

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **STENBERG** (fp):

Herr talman! I bevillningsutskottets föreliggande betänkande behandlas en proposition angående ändringar i stämpelförordningen. Dessa sammanhänger närmast med vår anslutning till Eftakonventionen. I samma betänkande behandlas två motioner som är väckta vid riksdagens början av herr Gustafsson i Skellefteå, nr 374 och 375 i denna kammare. Motion nr 374 är på ett tillfredsställande sätt behandlad av utskottet enligt vårt sätt att se, varför jag inte har något att erinra om vad den beträffar. Däremot har utskottet inte godtagit förslaget i motion nr 375 som gäller stämpelavgifter och expeditionslösen. För jag bara anför ett par argument som talar för ett bifall till denna motion.

Det ena argumentet är att dessa avgifter kan anses föråldrade, därför att de inte på något sätt har anpassats till penningvärdet. Det skulle vara rimligt att så göra.

Det andra argumentet är att dessa avgifter inte täcker statsverkets kostnader för expeditionsarbetet i fråga.

Nu säger utskottsmajoriteten att en kommitté håller på att göra en översyn av stämpel- och expeditionslösenförordningarna. Detta är tacknämligt, men vi tycker inte att man skall behöva invänta den utredningens resultat för att göra en ändring som måste anses nödvändig.

De ändringar som nu föreslås är så avvägda att avgifterna blir synnerligen måttliga, men dessa justeringar medför ändå en inkomstökning för statsverket av 7 miljoner kronor.

Herr talman! Jag ber att med denna korta argumentering få yrka bifall till den reservation som fogats till betänkandet och som har herr Hagberg som förste reservant.

Herr **ANDERSSON** i Essvik (s):

Herr talman! Herr Stenberg var förredömligt kort i sitt anförande och jag skall försöka följa hans exempel.

I samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring av vissa paragrafer i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgifter har utskottet behandlat två motioner av herr Gustafsson i Skellefteå. Inom utskottet var man enig om att tillstyrka propositionens förslag, men när man kom till motionerna var det slut med enigheten. Som herr Stenberg sagt yrkas det i motionen nr 374 i andra kammaren om en sådan ändring i stämpelförordningen att sammanläggning av inteckningar skall kunna ske skattefritt. Motionärerna påpekar en del olägenheter, som följer med nuvarande ordning. Även reservationen instämmer i detta.

I motion nr 375 i denna kammare påpekas, att det skulle vara motiverat med en viss uppjustering av de viktigaste taxorna i stämpelförordningen, så att en bättre anpassning till det förändrade penningvärdet och statsverkets kostnader kunde ernås. Det är väl ostridigt att det kan föreligga ett visst behov av att vidta sådana åtgärder som förordas i motionen. För närvarande saknas regler om sammanläggning av inteckningar i inteckningsförordningen. Inteckning kan nu dödas och ersättas med ny inteckning. Detta är dock både kostsamt och dyrbart. Motionärens önskemål bör i första hand tillgodoses genom ändrade regler i inteckningsförordningen. I stämpelförordningen bör däremot endast införas bestämmelse om stämpelfrihet. I avsaknad av positiva regler i inteckningsförordningen har utskottet icke velat tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t om en sådan ändring i stämpelförordningen som förordas i motionen. En utredning av år 1953 arbetar ju med

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

en översyn av stämpel- och lösenförordningarna. Enligt årets riksdagsberättelse beräknas utredningen vara klar i år. Det förväntas, att utredningen leder till ändrad lagstiftning rörande stämpelbeläggning av olika inskrivningsåtgärder och att de i motionen behandlade spörsmålen då blir föremål för ytterligare överväganden.

I den andra motionen, nr 375, har förordats vissa höjningar i stämpel- och lösenförordningarna, som skulle medföra inkomstökningar för statsverket på mellan fem och tio miljoner kronor. Herr Stenberg nämnde här ett medeltal, alltså 7,5 miljoner kronor, och det kan vara riktigt. Då nyssnämnda utredning även har till uppgift att pröva storleken av utgående avgifter, har utskottet ej ansett sig kunna tillstyrka motionen.

En liknande motion behandlades föregående år. I bevillningsutskottets betänkande nr 69, som godkändes av riksdagen, framhölls, att starka skäl talade mot att vidtaga ändringar innan utredningen redovisat sitt arbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stenberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 80 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om visst undantag från stämpelplikt enligt förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.,

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m., och

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 14

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1960 dagtecknad proposition, nr 137, vilken hänvi-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

såts till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring,

2) lag angående ändrad lydelse av 37 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

3) förordning om ändrad lydelse av 10 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) och

4) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

Om propositionens huvudsakliga innehåll m. m. anfördes:

Sjukförsäkringslagen föreslås ändrad så att den obligatoriska sjukpenningförsäkringen för vissa gifta och tidigare gifta kvinnor, den s. k. hemmafruförsäkringen, omfattar även ogifta mödrar som sammanlever med barn under 16 år. Samtidigt föreslås en höjning av maximum för det frivilliga sjukpenningtillägget för hemarbetande kvinnor från tre till fem kronor. Vidare framlägges förslag om sådan ändring i sjukförsäkringslagen, att sjukpenning jämte barntillägg skall kunna utbetalas till annan än den sjuke, då denne är hemfallen åt sådant alkoholmissbruk som avses i 15 § första stycket nykterhetsvårdslagen. Motsvarande ändring föreslås i yrkesskadeförsäkringslagen och militärsättningsförordningen.

Slutligen framlägges förslag om förlängning på fem år av 1954 års lag om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

de likalydande motionerna nr 451 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* samt nr 393 i andra kammaren av herrar *Carlsson* i Huskvarna och *Larsson* i Stockholm om förlängning av giltighetstiden för lagen med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa,

de likalydande motionerna nr 470 i första kammaren av fru *Svensson* samt nr 584 i andra kammaren av herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Elmwall* om höjt maximibelopp för sjukpenningtillägg till hemarbetande gifta kvinnor;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

de likalydande motionerna nr 649 i första kammaren av herr *Wirmark m. fl.* samt nr 802 i andra kammaren av fru *Lindberg* och herr *Fagerlund*, vari föreslagits ändrad lydelse av 27 § sjukförsäkringslagen.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, nr 137, såvitt angår det däri framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, och i anledning av motionerna I: 470 och II: 584 samt med avslag å motionerna I: 649 och II: 802, måtte antaga nämnda lagförslag,

B. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 37 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

C. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 10 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) samt

D. att riksdagen med bifall jämväl till motionerna I: 451 och II: 393 måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad ly-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

delse av 1 § lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

Reservation hade avgivits beträffande 27 § förslaget till lag angående ändring i lagen om allmän sjukförsäkring av herr *Nils Elowsson*, fru *Svenson*, fröken *Wetterström*, fröken *Sandell*, fru *Eriksson* i Ängelholm samt herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Anderson* i Sundsvall, vilka ansett att utskottet under A.

(Kungl. Maj:ts förslag)

bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 649 och II: 802 samt i anledning av motionerna I: 470 och II: 584, måtte — med förklaring att det genom förevarande proposition, nr 137, framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring icke kunnat oförändrat bifallas — för sin del antaga nämnda lagförslag med den ändringen att 27 § erhöles följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

27 §.

Sjukpenning jämte — — — för sjukpenningförsäkringen.

Vägrar försäkrad — — — — — denna påföljd.

På framställning av nykterhetsnämnd äger *centralsjukkassa* besluta, att sjukpenning jämte barntillägg tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård sägs, skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades eller hans familjs uppehälle.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fru **ERIKSSON** i Ängelholm (s):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas även förslag om införandet i sjukförsäkringslagen av bestämmelser om att sjukpenning och barnbidrag skall kunna utbetalas till annan än den ersättningsberättigade i de fall, då denne är hemfallen åt alkoholmissbruk. På den punkten har utskottet varit enigt. Utskottet anser det tillfredsställande, att förslaget nu har kunnat framläggas. Beslutet om att sjukersättning skall kunna utbetalas till annan än den ersättningsberättigade skall enligt utskottet fattas av centralsjukkassa efter framställning av nykterhetsnämnd.

På framställning av nykterhetsnämnd äger *sjukkassa*¹ besluta, att sjukpenning jämte barntillägg tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård sägs, skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades eller hans familjs uppehälle.

Reservanterna — vi är några stycken inom utskottet, som har reserverat oss — anser att det bör vara sjukkassan på orten, som har att fatta avgörandet i detta fall. Det blir nykterhetsnämnden som blir den sakkunniga instansen vid behandlingen av alkoholskadefallen och det blir dess rekommendation som kommer att följas. Att under sådana förhållanden översända förslaget till centralsjukkassan, som ofta är belägen på annan ort än den, där den alkoholskadade vistas, innebär en omväg. Ärendet kommer under alla omständigheter tillbaka till ortens sjukkassa för expediering, och sjukkassorna sitter inne med den största personkännedomen. Sedan vill man väl också i dessa fall etablera ett gott samarbete mella nykterhetsnämnderna och sjukkassorna på de olika orterna.

¹ I den vid det tryckta utlåtandet fogade reservationen har felaktigt angivits »lokalsjukkassa» i stället för »sjukkassa» (se fru Erikssons i Ängelholm anförande i ärendet).

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen. Jag vill samtidigt bara anmäla, att det har blivit ett tryckfel i utskottsutlåtandet. Det skall stå »sjukkassa» i stället för »lokalsjuk-kassa».

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Efter den utförliga motivering, som fru Eriksson i Ängelholm har givit till reservanternas uppfattning i denna fråga, har jag egentligen inte mycket att tillägga. Det är reservanternas mening, att det är lämpligare och mera praktiskt att anförtro den uppgift, som det här är fråga om, till sjukkassan på orten.

När jag har bedömt denna fråga, har det mest avgörande för mig varit, att sjukklasserna redan nu har anförtrotts uppgifter, som är betydligt känsligare än den uppgift vi nu diskuterar. De har nämligen att besluta om nedsättning eller indragning av sjukpenning i de fall, då det förekommer missbruk. Man får väl säga, att det är betydligt ömtåligare områden, ty sjukkassans beslut innebär där ett betydligt hårdare ingrepp för den enskilde än vad det här är fråga om.

Jag tycker dessutom, herr talman, att det är en liten smula inkonsekvent att i detta fall gå ifrån det som länge har praktiserats på andra och, som jag sade, känsligare områden. Därför anser jag att det naturliga och det riktiga borde vara, att man låter denna fråga avgöras av ortens sjukkassa.

Med det anförda ber jag få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Förslaget om en höjning av maximum för det frivilliga sjukpenningtillägget för hemarbetande kvinnor är ett steg i rätt riktning. De hemmavarande husmödrarna hör otvivelaktigt till de sämst ställda inom sjukförsäkringen, och här öppnas nu en möj-

lighet till något bättre ekonomiskt skydd.

Skall husmödrarna bli någorlunda jämställda i fråga om ekonomiskt skydd vid sjukdom måste man nog ändå beträda andra vägar, nämligen de som gäller grundskyddet och familjeskyddet över huvud taget inom sjukförsäkringen. Om man jämför husmödrarnas ekonomiska skydd och familjeskyddet med skyddet för övriga grupper inom sjukförsäkringen, måste man säga att det föreligger en eftersläpning. Särskilt markant blir givetvis detta om man ser till ekonomisk nivå per konsumtionsenhet räknat.

Införandet av den allmänna sjukförsäkringen innebar en klar förbättring av det ekonomiska skyddet vid sjukdom. Men ändå är det betydande grupper, främst barnfamiljer och husmödrar, som behöver tillgodoses på ett bättre sätt — och tiden kan väl anses mogen att söka förverkliga åtgärder i detta syfte.

Enligt den mening som råder inom centerpartiet kan inte en tillfredsställande förbättring åstadkommas utan en höjning av de grundläggande förmånerna. Grundsjukpenningen och barntilläggen bör förbättras. Det är också otillfredsställande att barntillägg inte utgår vid husmors sjukdom. Visserligen kan i vissa fall s. k. hempenning utgå, men med hänsyn till husmoderns betydelse i en barnfamilj vore det befogat med ett större barntillägg än det vanliga vid hennes sjukdom. Åtgärder i denna riktning är givetvis beroende av den ekonomiska utvecklingen, men de måste betraktas som angelägna vid de socialpolitiska överväganden som äger rum.

Dessa synpunkter ligger kanske något vid sidan om det vi har att ta ställning till i dag. Jag har ändå velat framföra dem för att belysa att propositionens förslag visserligen är ett steg i rätt riktning, som bör hälsas med tillfredsställelse, men någon lösning av de stora frågorna i sammanhanget medför det inte.

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

När det gäller propositionens förslag att sjukpenning jämte barnbidrag skall kunna utbetalas till annan än den därtill berättigade i de fall då denne är hemfallen åt alkoholmissbruk måste man hälsa detta med största tillfredsställelse. Däremot anser jag inte tillräckliga motiv föreligga för att det slutliga avgörandet beträffande ersättningens utbetalande till annan skall ligga hos centralsjukkassan. Skälen härtill har tidigare här i kammaren motiverats dels av fru Eriksson och dels av fröken Wetterström, och jag ber, herr talman, att få ansluta mig till de synpunkter som dessa har anfört på denna punkt och ber alltså att få yrka bifall till föreliggande reservation.

Herr ODHE (s):

Herr talman! Förslaget om förbättringar i sjukförsäkringslagen hälsar vi väl alla med tillfredsställelse. Vi har ju också inom utskottet varit eniga om det väsentliga i föreliggande förslag. På en punkt har man emellertid blivit oense, och det är när det gäller en del av innehållet i 27 §. Denna paragraf är ny och den uppfyller säkerligen ett länge närt önskemål. Den öppnar nämligen möjlighet för sjukkassan att i vissa fall utbetala sjukpenning till annan än den sjuke själv. Detta kan ske efter framställning från nykterhetsnämnden, om den sjuke kan anses vara hemfallen åt alkoholmissbruk och kan misstänkas använda pengarna till annat än sin egen och sin familjs uppehälle.

Så långt är man överens i utskottet. Men när det gäller att avgöra vilken sjukkasseinstans som skall fatta de slutgiltiga besluten om utbetalning på annat sätt än det annars vanliga, då går meningarna isär. Departementschefen föreslår att centralkassan skall vara den instans, till vilken framställning skall göras och där beslut skall fattas. Här föreligger en motion, i vilken yrkas att lokal sjukkassa skall vara den instans som handhar uppgiften i fråga. Departe-

mentschefens förslag har varit ute på sedvanlig remissbehandling, och ingen enda remissinstans har riktat någon anmärkning mot detsamma. Inte ens svenska sjukkasseförbundet har haft något att erinra mot förslaget. Det är således på goda grunder som departementschefen har lagt fram förslaget, och utskottsmajoriteten är också av samma mening.

Den nämnda motionen följes här upp av en reservation, som har samlat överraskande många anhängare, och huvudargumentet där tycks vara att lokal-kassan skulle ha betydligt större personkännedom än centralkassan. Ja, låt mig då säga att detta påstående säkerligen är överdrivet. Vi lever inte längre i en tid då det fanns en sjukkassa i snart sagt varje kommun. De har i dag betydligt större verksamhetsområden än tidigare och man kan rimligtvis inte begära att de skall ha någon större personkännedom.

Det är ju inte heller nödvändigt i detta fall. Här är det det kommunala organet, d. v. s. nykterhetsnämnden, som har personkännedom och som skall göra utredningar och framställningar till sjukkassan, som sedan har att fatta beslut. Och det vågar man väl ändå förutsätta att det kommunala organet gör sina utredningar och framställningar på sakliga grunder. Vi har väl ingen anledning att tro något annat.

Ett starkt skäl för att välja centralsjuk-kassan som instans — och det har också starkt framhållits av tillsynsmyndigheten, riksförsäkringsanstalten — är att större säkerhet vinnes för en mera enhetlig bedömning av de fall som skall behandlas. Vi anser att bara det är av så stort värde att man förden-skull har anledning välja centralsjuk-kassan som instans. Det finns givetvis flera skäl, som talar för denna anordning.

Utskottsmajoriteten har följt departementschefen även på denna punkt i förslaget, och jag hoppas att kammaren

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

kommer att göra detsamma. Vi tror att det är klokt att välja den linje, som de ansvariga myndigheterna, d. v. s. riks-försäkringsanstalten, departementsche- fen och sjukkasseförbundet, har före- slagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi- fall till utskottets hemställan.

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! Jag är medveten om att den fråga, som herr Fagerlunds och min motion gäller, inte är någon stor fråga, men jag vill ändå ta några mi- nuter av kammarens tid i anspråk för att motivera vår motion.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 139 föreslås bl. a. en ändring av 27 § sjuk- försäkringslagen. För närvarande har en sjukkassa ingen som helst möjlighet att medverka till att en alkoholskadad persons sjukpenning utan dennes med- givande utbetalas till någon annan än honom själv, exempelvis till en anhö- rig eller kommunal myndighet.

Den föreslagna ändringen av 27 § in- nebär att sjukkassorna i fortsättningen skall kunna medverka till sådan utbe- talning, men givetvis endast under vissa förutsättningar. Alkoholmissbrukarna utgör ibland ett stort problem, eftersom de ofta använder sjukpenningen på ett sätt som innebär stora bekymmer både för deras anhöriga och de kommunala myndigheterna.

En ändring av 27 § innebär ett väl- behövligt komplement för att sjukkassan skall kunna medverka till att sjukpen- ningen inte missbrukas av medlemmen. Vi har också i vår motion uttalat vår tillfredsställelse över den föreslagna ändringen. Men vi har med förvåning konstaterat att lagändringsförslaget in- nebär att beslutanderätten skall ligga hos centralsjukkassorna. Såvitt vi kun- nat bedöma finns det icke något bäran- de skäl för att i det fallet gå förbi lo- kalsjukkassorna.

Av den föreslagna lagtexten framgår klart — och det har också utskottets

talesman understrukit — att initiativet till spärrande av alkoholmissbrukares sjukpenning måste tagas av den lokala nykterhetsnämnden. Med stöd av 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård skall nykterhetsnämnd göra framställ- ning till sjukkassan. Lokalsjukkassan har god personkänedom. Herr Odhe säger visserligen att områdena nu är så stora att lokalsjukkassans personkän- dom inte är så god, men just de perso- ner det här gäller får ju lokalsjukkas- sorna ändå god personlig kontakt med, en kontakt som man inte får på central- sjukkassan.

Det är ju också lokalsjukkassan som utbetalar sjukpenningen till vederbö- rande, så länge personen i fråga visar skötsamhet. Det är först när missköt- sel föreligger som nykterhetsnämnden har anledning säga att vederbörande inte skall ha hand om sin sjukpenning själv. Det är då som en framställning i denna riktning göres. Men då har lo- kalsjukkassan redan haft kontakt med medlemmen åtskilliga gånger och kän- ner medlemmen väl. Jag hävdar därför att personkänedom finns i lokalsjuk- kassorna. Lokalsjukkassan skall också bistå medlemmarna med råd och upp- lysningar i allt som rör deras sjukför- säkring. Det förefaller också som om det för nykterhetsnämnden var själv- klart att medlemmarna vänder sig till sjukkassan på orten.

Jag har mycket svårt att förstå fines- sen i att låta centralsjukkassan få be- slutanderätten i dessa ärenden. Riks- försäkringsanstalten har ju bara sagt att man tror att det skulle bli en mera enhetlig bedömning av dessa fall, om centralsjukkassan får beslutanderätten. Även i utskottsutlåtandet trycker man på att lokalsjukkassan kanske skulle frestas att av personliga hänsyn inte vara fullt objektiv. Jag vill där påstå att man har felbedömt läget eller i varje fall betydligt överdrivit dessa farhågor.

Riksförsäkringsanstalten föreställer sig kanske också att man genom den

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

föreslagna åtgärden skulle kunna bespara lokalsjukkassorna det eventuella obehag som skulle kunna följa på beslutet. Men man skall inte överdriva sin omsorg om lokalsjukkassorna i detta fall. För det första kan man inte hindra en medlem att komma till lokalsjukkassan, om vederbörande önskar diskutera denna fråga. Och för det andra är det alls inte önskvärt att medlemmen hindras kontakta kassan. Medlemmen skall naturligtvis komma till lokalsjukkassan och resonera om sina problem, och han skall också ha rätt att uttala sitt eventuella missnöje med ett fattat beslut. Därför bör den lokala sjukkassan ha god kontakt med honom, och enligt min uppfattning är därför lokalsjukkassan i detta fall rätt forum. Sjukassorna är också till för att lämna service åt sina medlemmar. De känner i regel ganska bra till denna medlemskategori, och jag tror att lokalsjukkassorna har större förutsättningar än centralsjukkassan att ta sig an dessa medlemmar. De kan också i allmänhet överse med deras eventuellt obalanserade uppträdande, när de ger uttryck för missnöje eller dylikt. Lokalsjukkassornas tjänstemän har i regel gott handlag vid umgänget med medlemmarna, och jag tror mig kunna säga att de inte har något behov av att krypa bakom ryggen på centralsjukkassan i samband med denna lagändring. Därför är det min livliga förhoppning att kammaren nu följer reservationen.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Nils Elowsson m. fl.

Samtidigt vill jag passa på tillfället att uttala min tillfredsställelse med ett annat avsnitt i propositionen, nämligen det där det föreslås att ogifta kvinnor utan förvärvsinkomst uppgående till 1 200 kronor och med barn under 16 år skall få samma förmån som frånskilda kvinnor och änkor när det gäller en sjukpenning av 3 kronor per dag.

Detta propositionens förslag har utskottet tillstyrkt, och jag uttalar min glädje över att den detaljen nu har blivit ordnad.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad fru Lindberg anfört som motiv för bifall till reservationen av herr Elowsson m. fl. Det är bara ett par synpunkter jag vill framföra.

I propositionen förutsättes, att utbetalning av sjukhjälp till annan än den sjukpenningberättigade endast skall få ske i de fall som enligt nykterhetsvårdslagen kan betecknas såsom hemfallna åt alkoholmissbruk. Därutöver säger departementschefen, att »för tillämpning av det nu föreslagna stadgandet samma förutsättningar uppställas som gäller tvångsngripande enligt nykterhetsvårdslagen».

Dessa restriktiva bestämmelser utgör väl eu garanti för att tillämpningen skall bli lika över hela landet, och de undanrycker motivet att centralsjukkassorna skulle ha beslutanderätten för att det skall bli enhetliga bestämmelser.

Man kan väl här också påpeka, att vissa centralsjukkassor omfattar bara ett litet område, t. ex. Trelleborg. Där skulle man ha rättighet att bestämma men däremot icke i Örebro och Uppsala.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att centralsjukkassan i långt mindre grad än lokalsjukkassan löper risk att påverkas av personliga hänsynstaganden vid sina beslut. Då kan man fråga, i vilken utsträckning det finns exempel på att lokalsjukkassorna, som är beslutsmässiga i övriga ärenden enligt 27 § sjukförsäkringslagen, har gjort sig skyldiga till sådana hänsyn.

27 § sjukförsäkringslagen reglerar de fall, där sjukpenning kan indragas eller nedsättas. Bland de orsaker som kan föranleda sådana beslut kan nämnas: om någon vid sjukdom gör sig skyldig till grov ovarsamhet ur hälsosynpunkt, lämnar oriktiga eller vilseledande upp-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

gifter, som är av betydelse för rätten till sjukhjälp, utan giltigt skäl icke anmäler ändring i arbetsinkomsten, som är av betydelse för sjukpenningförsäkringen. I alla dessa fall är lokalsjukkassan beslutande instans, men det är givet att kontakter tages med centralsjukkassan i mera komplicerade frågor. Om lokalsjukkassorna påverkades av personliga hänsyn, skulle risken vara mycket större i dessa fall än på den nu diskuterade punkten, ty här har sjuk-kassorna att såväl ta initiativet som att fatta beslutet. Jag tror, herr talman, att man utan några som helst olägenheter kan överlåta beslutanderätten till lokalsjukkassorna i fråga om utbetalning av sjukhjälp till annan än den sjuke.

I propositionen står också följande: »Det måste emellertid kraftigt understrykas, att det givetvis ankommer på nykterhetsnämnden att omedelbart underrätta sjuk-kassan om förhållanden, som kan motivera en ändring av beslutet. I många fall torde även den försäkrade själv göra framställning till sjuk-kassan om beslutets upphävande.» Nog måste det vara bättre ur alla synpunkter, om beslutanderätten är förlagd till det lokala organet, som har den direkta kontakten med såväl nykterhetsnämnden som den sjuke.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Även jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att denna deltalj i sjukförsäkringslagen nu blir ordnad, så att det blir möjligt att utbetala sjukpenning för den som är hemfallen åt alkoholmissbruk till någon av hans anhöriga eller till annan person, eventuellt till kommunal myndighet.

Beträffande den fråga, där utskottet inte har kunnat ena sig och där det föreligger en reservation, har det för mig vid bedömningen varit avgörande att finna den mest praktiska lösningen på

detta, som jag ser det, relativt enkla problem.

Styrelsen för en centralsjukkassa är ju i allmänhet sammansatt så, att dess ledamöter är spridda över ett helt län. Man kan tänka på norrlandslänen med de stora avstånden. Det är alltså ingen enkel procedur att kalla ihop styrelsen för centralsjukkassan. I den mån jag har kunnat undersöka saken har jag funnit, att det också är ganska långt mellan sammanträdena inom centralsjukkassorna. Man har upplyst mig om att det i regel hålls högst ett sammanträde per månad med uppehåll för sommarmånaderna. Man skall inte föreställa sig att den omständigheten, att det från en nykterhetsnämnd någonstans ute i länet kommer in en framställning om att man skall få utbetala sjukersättning till annan än den sjuke, innebär att man omedelbart kallar samman styrelsen för centralsjukkassan. Det kommer alltså att ta tid, innan beslut blir fattat, och dessutom har vi den olägenheten, att beslutet i centralsjukkassans styrelse enbart måste grundas på de utlåtanden, som finns bilagda nykterhetsnämndens framställning. Styrelsen saknar i de flesta fall personkännedom.

Man kommer inte heller ifrån att det blir en byråkratisk ordning, som jag tycker är helt onödig i detta sammanhang. Styrelserna för lokalsjukkassorna däremot ligger närmare till. Det är relativt lätt att få dem att hålla ett sammanträde och att snabbt avgöra det ärende, som nykterhetsnämnden gjort framställning om.

Det är, som framhållits av flera talare, riktigt att det i väsentlig utsträckning blir nykterhetsnämnderna, som kommer att representera personkännedomen och göra undersökningarna. Men det är lika självklart att det har sin stora betydelse att den styrelse, som skall fatta beslutet och ha det juridiska ansvaret för detta, också känner till inte bara den sjuke utan ibland även dennes hemförhållanden för att rätt kunna

Tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen

avgöra till vem sjukkasseersättningen bör utbetalas.

Utskottets talesman, herr Odhe, framhöll när det gäller nykterhetsnämndernas utredningar att man vågar förutsätta att den kommunala nykterhetsnämnden vinnlägger sig om att göra sina utredningar så sakliga och fullständiga som möjligt. Får man inte ställa upp samma antagande när det gäller styrelsen för den lokala sjukkassan, vilken även den består av ansvarsfulla representanter för kommunen? Får man inte även beträffande dem förutsätta att de kommer att fatta sina beslut på sakliga och objektiva grunder?

Praktiska skäl talar alltså, herr talman, för att beslutanderätten i denna detaljfråga bör ligga hos den instans som ligger närmast till, alltså hos styrelsen för den lokala sjukkassan. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen, som nu återtagit ledningen av förhandlingarna, gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Eriksson i Ängelholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 84 ja och 123 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i reservationen.

§ 15

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om utredning angående tilläggsjukpenning för småföretagare och husmödrar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion om tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 96, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Holmberg m. fl.* hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast för att inordna även tandvården i sjukförsäkringen».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 96, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Det handlar här om ett förslag till åtgärder för att tandvården

Tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen

skall kunna inordnas i sjukkassornas verksamhet. Andra lagutskottet har ställt sig bakom ett yttrande av riksförsäkringsanstalten som går ut på att det inte är tillrådligt att inordna tandvården i sjukförsäkringen. I detta yttrande återfinns först det ekonomiska skälet. Vi har inte råd, sägs det. Vi kommer väl alltid att tvista om vad vi har råd med i det ena eller det andra avseendet. Det finns som bekant inom de borgerliga partierna de som anser att vi inte har råd med den nuvarande rabatteringen av medicinkostnaderna för de sjuka, att vi inte har råd med den nuvarande karenstiden, utan att de sjuka skall vara utan ersättning en hel vecka, och att vi inte har råd med mödrahjälpen.

Nu har vi alltså inte heller råd med de anordningar som skulle möjliggöra en rättvisare fördelning av kostnaderna för en så viktig del av hälsovården som tandvården. Om den uppfattningen skulle bli förhärskande, riskerar vi tydligen både stopp och tillbakamarsch i fråga om många av det allmännas åtgärder till skydd för folkhälsan. Var och en kommer om en sådan princip knäslättes att få sådant skydd bara i den mån han personligen har råd att kosta på sig hälsovård. Så är det nu i väsentlig grad i fråga om tandvården.

Enligt medicinalstyrelsens beräkningar är den svenska medelfamiljens egna kostnader för tandvård nära dubbelt så stora som samma familjs kostnader för övrig hälso- och sjukvård om medicinkostnaderna frånräknas. Det säger tillräckligt om kostnadsfrågans betydelse ur social synpunkt. Folk som har gott om pengar brukar inte behöva utsätta sig för risker för ohälsa genom utebliven tandvård. Men det är lika klart att kostnadsfrågan blivit ett avgörande skäl för stora befolkningsgrupper att avstå från vård eller dröja så länge med den att allvarliga hälsorisker uppstår. Detta är inte den enda anledningen till att tandskadorna enligt fackmännens me-

ning har blivit ett av vår tids största sjukvårdsproblem, som det uttryckts både på internationella och på nationella tandläkarkongresser, men en starkt bidragande orsak är att folk med små inkomster ofta anser sig inte ha råd att kosta på sig tandvård.

Men utskottet har förklarat att även andra skäl finns som gör att det inte är tillrådligt att ordna denna del av hälsovården på det sätt vi föreslagit. Det är inte redovisat i utskottets utlåtande vilka dessa andra skäl är. Jag väntar därför med stor spänning på vad utskottets talesman kommer att anföra. Ty jag antar att det väl ändå är meningen att ange dessa andra skäl till att man inte kan gå denna väg. Jag förutsätter att utskottet inte tänker komma med det påståendet att ersättning för viss tandvård är en *nyhet* och att man bör avvakta erfarenheterna därav innan man går längre på samma väg. Detta sade nämligen utskottet redan 1956 när en grupp socialdemokrater påvisade det orimliga i de nuvarande bestämmelserna. Sedan dess har vi fått fyra års erfarenheter.

Därtill kommer att de nuvarande bestämmelserna har gällt ända sedan 1952. Redan då medgav andra lagutskottet att den tidens motionärer hade mycket vågande skäl för sina reformkrav. Det var då som denna synpunkt om »nyheten som måste prövas» kom till. Men efter åtta års verksamhet är frågan inte längre ny. Det finns inga ytterligare erfarenheter att utvinna. Det är fullständigt klarlagt att bestämmelserna har de inkonsekvenser och de brister som vi har påvisat i motionen. Det finns som vi också påvisat mycket goda internationella erfarenheter av sjukkasseersättning för tandvård. Dessutom är det ju nu inte fråga om något omedelbart beslut i sak. Vår motion går ut på att regeringen skall komma med ett förslag som vi så småningom får ta ställning till.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr II: 96.

Tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Den fråga som motionärerna har tagit upp behandlades av 1956 års riksdag, och utskottet har genom att referera till sitt ställningstagande då också givit ett svar på årets motion. F. n. är det ju så att endast komplicerade behandlingsformer inom tandvården faller inom sjukförsäkringens ram.

Utskottet säger att ett inordnande i sjukförsäkringen av »enklare tandlagningar», så som motionärerna föreslagit, av ekonomiska och andra skäl inte är tillrådligt att förorda. Herr Holmberg efterlyser nu vad som menas med »andra skäl». De ekonomiska skälen är naturligtvis tungt vägande, men därjämte måste man tänka på att det även skall finnas erforderlig personal och att tandvården har de resurser som behövs för ändamålet — och sådana skakar man inte fram i en handvändning.

I övrigt vill jag hänvisa herr Holmberg till vad chefen för socialdepartementet uttalade i proposition nr 75 till årets riksdag rörande ändringar i folkpensioneringslagen, där det talas om den »samordning och komplettering» inom socialförsäkringen som för närvarande undersökes av 1958 års socialförsäkringsutredning. Det heter vidare i uttalandet: »Vägledande för en sådan översyn bör vara bl. a. att luckor och brister i försäkringsskyddet bör fyllas, om de motsvaras av angelägna behov.» Under sådana förhållanden får det väl ankomma på socialförsäkringsutredningen att avgöra, huruvida den finner motionärens önskemål att alla former av tandvård skall innefattas i den allmänna sjukförsäkringen vara angelägna eller ej.

Utskottet har inte funnit skäl att bifalla motionen och jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Ett av de »andra skäl»

— utöver de ekonomiska — som skulle ha föranlett utskottets ställningstagande är således personalfrågan, men den är naturligtvis också en ekonomisk fråga. Det behövs ju inte större personal än som nu sammanlagt åtgår för tandvården, bara därför att man i viss utsträckning flyttar över de enskildas kostnader på sjukkassan, såsom man gjort beträffande annan sjukvård. Inte heller detta är alltså något argument emot vårt förslag.

När fröken Wetterström dessutom erinrar om att det finns vissa former av tandvård som betalas av sjukkassan, berör hon just en av de inkonsekvenser som de nuvarande bestämmelserna är behäftade med. Detta är ju ytterligare ett skäl till att man härvidlag borde åstadkomma en annan ordning. Om en tandutdragning göres på sjukhus får patienten ersättning härför genom sjukkassan, men om samma tandvård utövas av *specialutbildat* folk på en tandklinik, då får vederbörande patient inte någon sådan ersättning.

Om en tandläkare skriver ut antibiotika eller smärtstillande medel, får patienten inte heller den medicinrabatt som medges, om en läkare på sjukhus skriver ut antibiotika eller smärtstillande medel. Det skulle kunna anföras en mängd andra exempel på sådana inkonsekvenser i de nuvarande bestämmelserna.

Denna fråga är ur min synpunkt bara en mindre detalj, men eftersom fröken Wetterström framhållit den såsom ett skäl till utskottets ståndpunkt, har jag velat anföras detta. Det väsenliga för mig är att här lämnas utanför sjukkasorna ett område, som av alla experter betecknas som mycket angeläget ur hälsovårdens synpunkt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

**Återställande av sjukpenningersätt-
ningens realvärde**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om återställande av sjukpenningersättningens realvärde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Vår motion i denna fråga grundar sig på det faktiska förhållandet att vi här har att göra med en av de sociala förmåner som kanske mest urholkats genom penningvärdeförsämringen. Sedan riksdagen 1953 fattade beslut om sjukförsäkringen och fram till maj månad 1959 har levnadskostnaderna ökat med inte mindre än 39 enheter eller med cirka 18 procent. Sedan dess har vi infört omsättningskatten, som åstadkom en levnadskostnadsstegring med cirka 3 procent, men jag skulle tro att den verkliga levnadskostnadsstegringen under denna tid närmar sig 25 procent. Det är uppenbart att detta i motsvarande grad har försvagat köpkraften hos de pengar som nu utbetalas i de olika sjukpenningklasserna. Vidare är det uppenbart att man, om man inte vill att denna förmån ytterligare skall försämrats, måste rätta till dessa missförhållanden och återställa sjukpenningersättningens realvärde.

Vi har i motionen samtidigt tagit upp en annan fråga som man inte löser genom det beslut vi nyss fattade, nämligen frågan om en frivillig försäkring, som i sin tur medför kostnadsökningar för dem som är berörda därav, d. v. s. husmödrarna. Det är ju en löjligt låg ersättning som många husmödrar får — 3 kronor om dagen i sjukpenning. Var och en vet att man inte kan få hjälp i hemmet ens en timme för den summa som de får i ersättning för en hel dag, när de blivit sjuka. Och blir husmodern sjuk erfordras ju hjälp i hemmet. Därför

14 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 17*

har vi ansett, att man här borde ta sikte på att räkna upp ersättningen till husmödrarna. Vi har gjort det med den motiveringen, att det är ett utslag av den gamla undervärderingen av kvinnan och hennes arbete i hemmet som varit bestämmande, då man fastställt ett så lågt sjukpenningbelopp.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, påtala en sak som hänför sig till utskottsbehandlingen av motionen. Utskottet har hemställt att motionen II: 155 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Motiveringen härför lyder: »Enligt vad utskottet inhämtat faller den genom motionen aktualiserade frågan inom det utredningsuppdrag som anförtrots 1958 års socialförsäkringskommitté.»

Det kan ju förefalla plausibelt att man på den grunden föreslår riksdagen att motionen inte skall leda till någon åtgärd. Men — och här vill jag ha ett klart besked av utskottets talesman om orsaken till den olika behandlingen av motioner som kommer från vårt håll och motioner som kommer från annat håll — i andra lagutskottets utlåtande nr 38 i anledning av väckta motioner om utredning angående tilläggsjukpenning för småföretagare och husmödrar uttalas:

»De genom motionerna aktualiserade spörsmålen är således redan överlämnade för utredning. Vid sådant förhållande saknas skäl att begära utredning i ämnet. Emellertid synes det värdefullt, att de i motionerna framförda synpunkterna beaktas vid socialförsäkringskommitténs arbete, och utskottet vill därför föreslå att motionerna överlämnas till kommittén.»

Detta sägs om en motion som rör ungefär samma problem som vår. Här har utskottet emellertid föreslagit att motionerna skall överlämnas till kommittén — och det med samma motivering som utskottet förordar, att vår motion inte skall leda till någon riksdagens åtgärd!

Men det är inte nog med detta. I and-

Återställande av sjukpenningersättningens realvärde

ra lagutskottets utlåtande nr 42 i anledning av väckt motion om viss ändring av 29 § sjukförsäkringslagen, vilket strax kommer före i kammaren, säger utskottet:

»Frågorna om sjukhjälpstiden innefattas i det utredningsuppdrag rörande socialförsäkringens samordning och komplettering som anförtrotts 1958 års socialförsäkringskommitté. — — — Med hänsyn härtill saknas anledning för riksdagen att begära förslag i ämnet. Däremot torde det vara lämpligt, att de i motionen framförda synpunkterna bringas till kommitténs kännedom.» Och så föreslår andra lagutskottet att motionen skall »överlämnas till 1958 års socialförsäkringskommitté att av denna beaktas vid dess fortsatta utredningsarbete».

Nu frågar jag utskottets talesman: Är det den horribla historien om de fyra demokratiska partierna som återigen har spelat in, då ju vi inte är representerade i utskottet men där sitter just representanter för denna underliga konstellation? Har man av denna anledning behandlat motionerna olika? Kan det inte ges en tillfredsställande förklaring härvidlag, protesterar jag mot att man behandlat vår motion på detta sätt. I övrigt har jag, herr talman, intet yrkande.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag tycker inte herr Senander behöver protestera så kraftigt mot utskottets behandling av motionen. I samtliga dessa motioner hänvisas till den pågående utredningen. I det fall vi nu diskuterar och som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 40 är det absolut självklart, att frågan faller under utredningsuppdraget. Därför kan jag bara hänvisa till vad som står i Kungl. Maj:ts proposition nr 75. Det heter ju där bl. a.

»Vid samordningsarbetet kommer oundvikligen även frågan om skalorna för tilläggssjukpenning och övriga in-

komstgraderade förmåner inom socialförsäkringen att kräva en omprövning.»

Vad gäller de andra motionerna, herr Senander, har det inte varit på detta sätt. Vi har visserligen vetat, att spörsmålen skulle tas upp av utredningen, men det har framförts speciella synpunkter av olika slag i dessa motioner, som givit utskottet anledning föreslå riksdagen att överlämna dem till utredningen.

Detta är, herr Senander, den enkla sanningen om utskottets utlåtande.

I övrigt behöver jag väl inte motivera vårt ställningstagande, utan jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag har ingen anledning betvivla riktigheten av vad fröken Wetterström säger. Men är det inte underligt att man, med precis samma motivering — märk väl: *precis samma motivering* — och utan att man kunnat ange att det är några speciella synpunkter som skulle skilja de andra motionerna från vår, kunnat föreslå att de två motioner som kommit från annat håll skall överlämnas till socialvårds-kommittén men vad vår motion beträffar hemställt, att den inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd? Denna skillnad i behandlingen anser jag inte vara grundad på sakliga skäl, utan den har helt andra motiv.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag förstår, herr Senander, att detta kan förefalla egendomligt. Men herr Senander kan vara förvissad om att det inte finns några dunkla motiv bakom utskottets ställningstagande vilket väl f. ö. ej behöver framhållas. Måhända kunde utskottet ha skrivit något utförligare på denna punkt.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Herr Senander insinuerade att andra lagutskottet skulle an-

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

vända någon särskild formulering, när det behandlar motioner som väckts av det kommunistiska partiet. Så är inte fallet. Det utskottsutlåtande som herr Senander åberopar avgavs med anledning av en motion, som berörde saker och ting som inte ingår i utredningsdirektiven. Men om herr Senander läser andra lagutskottets utlåtande nr 41, som avhandlar en motion väckt av herr Fagerlund och fru Lindberg, skall han finna, att den avslås med nära nog exakt samma formulering som den kommunistiska motionen nr 155. Det finns alltså intet som helst underlag för herr Senanders påstående, att utskottet skulle använda en knapphändigare motivering när det behandlar kommunistiska motioner.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckt motion om viss ändring av 22 § sjukförsäkringslagen, och

nr 42, i anledning av väckt motion om viss ändring av 29 § sjukförsäkringslagen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m., såvitt avser stadsägan 1534 i Solna stad, jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 19 februari 1960 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 55, hade Kungl. Maj:t under punkten 2:o, åberopande propositionen bilagt utdrag av stats-

rådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att ett område om cirka 20 700 m² av stadsägan 1534 i Solna stad, Stockholms län, finge säljas till Aktiebolaget Aerotransport för en köpeskilling av 2 000 000 kronor samt enligt i huvudsak de grunder, vilka angivits i propositionen.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat den inom andra kammaren väckta motionen, nr 672, av herrar Källemius och Kollberg, vilka hemställt att riksdagen måtte avslå förevarande försäljningsförslag eller — därest detta motionsyrkande icke bifölles — att riksdagen måtte besluta 1) att avtalet om markupplåtelsen utformades såsom ett tomträttsavtal, 2) att, om köpeavtal likväl upprättades, kronan tillförsäkrades återköpsrätt, 3) att byggnadsstyrelsen i avtalet uttryckligen tillförsäkrades avgörande inflytande beträffande utformningen av den terminalanläggning, som vore avsedd att uppföras på saluområdet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 672, medgiva att ett område om cirka 20 700 m² av stadsägan 1534 i Solna stad, Stockholms län, finge säljas till Aktiebolaget Aerotransport för en köpeskilling av 2 000 000 kronor samt enligt i huvudsak de grunder, vilka angivits i utlåtandet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! I jordbruksutskottets utlåtande nr 28 behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 55 om försäljning till AB Aerotransport av ett område om 20 700 m² av Stallmästargården, beläget strax utanför Stockholm. Området är avsett att användas för uppförande av en terminalanläggning för trafiken till och från Arlanda flygfält.

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

Det väsentliga för mig i denna fråga är terminalanläggningens placering ur trafiktekniska och därmed sammanhängande synpunkter.

Efter infordrande av yttranden från berörda myndigheter har jordbruksutskottet ansett sig icke böra upptaga frågan om terminalens placering till diskussion och icke ingått på någon bedömning av sakfrågan. Som motivering till detta har utskottet anfört, att det inte ankommer på statsmakterna att avgöra var terminaler för flygbolag bör vara förlagda. Även om utskottet — med hänsyn till innehållet i propositionen — kan inta denna formella attityd, kan jag däremot icke acceptera utskottets mening att statsmakterna skulle avvisa sin *medverkan* till en rationell lösning av placeringen av en terminalanläggning i huvudstaden. Dessutom är det ju statsmakterna som har fattat beslut om flygplatsens förläggande till Arlanda, och därav bör följa ett visst ansvar — särskilt med hänsyn till flygplatsens olyckliga placering cirka 4 mil från Stockholm.

Frågan om terminalens placering måste lösas med blick på framtiden och inte bara ur dagens aspekter. Då flyget i framtiden kommer att vara ett av våra viktigaste trafikmedel både för inrikes- och utrikestrafiken är placeringen av terminalen här i huvudstaden ur samhällets synpunkt av stor betydelse. Denna fråga är lika viktig som den en gång under järnvägarnas uppbyggnadsår här i riksdagen livligt debatterade frågan om centralstationens placering i huvudstaden. Utskottets uppfattning, att det icke skulle ankomma på statsmakterna att befatta sig med frågan var terminalen skall ligga, måste betecknas som ett utslag av formalism.

För 10 år sedan utgjorde antalet flygpassagerare som passerade Stockholms flygplats cirka 185 000. I år beräknas antalet till över en miljon. År 1970 får vi räkna med ett många gånger större antal passagerare. Den terminalanlägg-

ning, som SAS projekterar vid Stallmästargården, torde vara beräknad för en omsättning av omkring 700 passagerare per timme vid maximalbelastning.

I en av remisshandlingarna i ärendet framhålles, att det på senaste tiden blivit allt tydligare, att den näringspolitiska utvecklingens beroende av internationella förbindelser växer utomordentligt snabbt och att flyget alltmer övertar huvudrollen när det gäller affärsresorna.

För Sveriges utveckling som turistland kommer flyget att ha en stor uppgift. Även vid svenskarnas utlandssemestrandande kommer flyget att bli framtidens trafikmedel. Luftfartens utveckling i jetåldern, som väl i stort sett kommer att karakteriseras av allt snabbare förbindelser och relativt sett alltmer överkomliga resekostnader, måste komma att innebära en starkt progressiv utveckling. Inrikesflyget har ju som vi alla vet vuxit mycket snabbt de senaste åren men det dröjer nog inte länge förrän vi har ytterligare reguljära flygförbindelser inom landet även på betydligt kortare avstånd än nu är fallet.

Med den här i korthet skisserade utvecklingen blir det nödvändigt att i framtiden kunna erbjuda icke bara väl belägna flygplatser utan även praktiskt ordnade terminalanläggningar.

Flyganläggningarna i huvudstaden har även betydelse för att vi skall kunna hävda oss i den framtida internationella konkurrensen. Och eftersom det redan är klart, att Stockholm i denna konkurrens inte kommer att kunna åberopa ett lättillgängligt läge för sin internationella flygplats, finns det skäl att anta, att marktransporternas snabbhet och mottagningsplatsens placering i Stockholm blir faktorer av stor betydelse.

Vad jag här anfört visar, att terminalens placering är en ur det allmännas synpunkt synnerligen betydelsefull fråga, som inte kan avgöras genom att

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

säga ja eller nej till ett enkelt markförsäljningsavtal.

Många synpunkter kan läggas på placeringsfrågan, och jag skall inte trötta kammaren med att upprepa dem alla. Jag vill endast erinra om några av de krav som luftfartsstyrelsen uppställt på terminalens placering.

Luftfartsstyrelsen anser att åt terminalen i första hand skall ges ett med hänsyn till Arlanda lämpligt läge. Vidare säger styrelsen att hänsyn skall tagas till att terminalen skall kunna utnyttjas för Bromma flygplats — alltså även för inrikesflyget — samt att den skall ha en på bästa sätt ordnad anslutning till stadens kollektiva trafikmedel. Ur dessa synpunkter har luftfartsstyrelsen i sitt yttrande angående Stallmästaregårds-alternativet funnit angeläget att frågan blir föremål för ytterligare utredning. Även andra myndigheter har i remissvaren understrukt önskemålet om eller rent av nödvändigheten av ytterligare utredning, innan definitivt beslut fattas.

Jag delar helt luftfartsstyrelsens synpunkter på denna fråga och är alltså av den uppfattningen, att frågan måste bli föremål för en verklig utredning, som inte bara tar sikte på dagens utan framför allt på framtidens problem.

För egen del skulle jag i detta sammanhang vilja tillägga, att terminalen bör ha god anknytning till SJ och Centralstationen. Det har framförts många önskemål från landsorten om en sammankoppling av flyg och järnväg. Och med hänsyn till flygets utveckling är det enligt min uppfattning för framtiden angeläget att få till stånd en ytterligare samordning mellan de båda trafikmedlen järnväg och flyg.

Vidare vill jag erinra om att inrikesflyget enligt uppgift i tidningspressen inte kan godta Stallmästaregården utan måste ha en terminal på central plats i Stockholm, därest utrikesflygets terminal blir placerad vid Stallmästaregården utanför Stockholm.

Det är synnerligen anmärkningsvärt, att hela denna fråga blivit av regeringen handlagd på sätt som skett, då den underställts riksdagen endast i form av ett markförsäljningsärende. Man har inte i departementet berett detta ärende på det sätt ärendets vikt fordrar och beaktat, att den föreliggande sakfrågan är ett betydelsefullt led i landets framtida trafikpolitik. Genom ett i sista minuten fattat beslut här i riksdagen fick vi acceptera Arlanda, som genom sin belägenhet utgör ett handikapp för vårt flygväsen. SAS har därigenom blivit tvunget att snabbt söka en lösning av terminalfrågan och har då funnit att det fanns en ledig tomt vid Stallmästaregården, som omedelbart kunde komma till användning. Även ur andra synpunkter ansågs detta vara den närmast till hands liggande lösningen. Jag har full förståelse för SAS handlande i den tvångssituation som det kommit i genom Arlanda-beslutet och nödvändigheten att snabbt följa upp det. Men detta befriar inte statsmakterna från deras ansvar och skyldighet att medverka till frågans lösning. Man måste få belägg för att förslaget innefattar den ur samhällets synpunkt riktiga lösningen för framtiden.

Ehuru jordbruksutskottet intagit en negativ ställning i denna fråga, måste det dock vara tacknämligt, att utskottet genom ett omfattande remissförfarande och genom sitt uppmärksammade och tydligen mycket trevliga besök på Stallmästaregården och på Arlanda, fått frågan något mera allsidigt belyst. Vidare har det medfört att den allmänna opinionen blivit väckt för denna frågas betydelse. De reaktioner som därvid framkommit torde vara för riksdagen bekanta.

I remissakterna har framlagts olika förslag till frågans lösning, både tillfälliga och mera långsiktiga. Man kan givetvis inte i riksdagen ta ställning till dessa förslag, och jag saknar anledning att här i kammaren ingå på någon redo-

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

görelse för förslagen. För min egen del har jag redan framhållit betydelsen av en placering i anslutning till Centralstationen, men även genom det s. k. Rådmanngats-alternativet synes man kunna lösa frågan på ett acceptabelt sätt.

När man studerar handlingarna i detta ärende finner man, att en skyndsamt utredning bör komma till stånd. I en sådan utredning bör givetvis ingå representanter för luftfartsstyrelsen, statens järnvägar, Stockholms stad och de båda flygbolagen samt kanske också någon ytterligare intressent.

Utredningen får emellertid icke skjuta frågan på framtiden, utan den måste bedrivas med stor skyndsamhet. Om den ställes under effektiv ledning, bör frågan lösas så snabbt, att det inte blir erforderligt att använda en tillfällig terminal. Stockholms stad har dock erbjudit ett parkområde vid Jarlaplan, som omedelbart skulle kunna disponeras för uppförande av en tillfällig terminalanläggning.

Jordbruksutskottets berömvärda initiativ att trots sin negativa inställning infordra ett stort antal yttranden torde underlätta utredningen. Remissyttrandena är nämligen mycket belysande, om man läser dem i deras helhet och inte bara det utdrag, som publicerats i jordbruksutskottets utlåtande.

Herr talman! Motionärerna i denna fråga har enats om följande uttalande och yrkande, som också i förväg delats ut på ledamöternas bord:

Med anledning av vad som framkommit i remissyttrandena anser vi, att starka betänkligheter kan ur skilda synpunkter resas mot placeringen av terminalen på det föreslagna markområdet.

För att frågans avgörande icke skall onödigtvis fördröjas bör riksdagen emellertid medgiva den föreslagna markförsäljningen men därvid uttala, att slutligt avtal på grundval av det föreliggande preliminära köpeavtalet bör

träffas först sedan den ytterligare utredning — främst ur kommunikationstekniska synpunkter och med avgörande vikt fästad vid den framtida utvecklingen inom flygtrafiken — som frågan om terminalens placering synes kräva, skyndsamt slutförts och fortsatta underhandlingar mellan de berörda intressenterna därefter ägt rum.

Skulle dessa förnyade utredningar och förhandlingar utvisa, att en ur kommunikationsteknisk synpunkt mera lämplig placering av terminalen kan åstadkommas, förutsättes definitivt avtal angående den nu ifrågasatta markförsäljningen icke komma till stånd.

Under återopande av det anförda hemställs sålunda

1) att riksdagen må — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 672 samt under uttalande, att resultatet av ovan angivna ytterligare utredningar och förhandlingar bör avvaktas och föranleda en förnyad prövning av ärendet innan definitivt köpeavtal träffas — medgiva, att ett område om cirka 20 700 m² av stadsägan 1534 i Solna stad, Stockholms län, må säljas till Aktiebolaget Aerotransport för en köpeskilling av 2 miljoner kronor samt enligt i huvudsak de grunder som angivits i det föregående;

2) att motionen II: 672, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad ovan anförts och hemställts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru Eriksson i Stockholm (s) instämde i detta yttrande.

Herr KALLENIOUS (h):

Herr talman! Först vill jag göra en allmän deklARATION. Denna fråga rör oss alla. Den är inte partipolitiskt bettonad utan gäller alla dem, som i framtiden skall färdas med flyg till och från Stockholm. Den debatt som har tagits upp här och vad som har påpekats i motionen utgör inte alls något försök att försvåra SAS verksamhet. Det måste

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

emellertid i sammanhanget fastslås, att denna fråga icke enbart berör SAS bolagsverksamhet. Fastmera är den — som luftfartsstyrelsen framhåller — av allmänt intresse: »Staten bör icke genom den ifrågasatta markupplåtelsen medverka till att terminalfrågan får en otillfredsställande lösning.» Det är det stora och principiella i detta problem. Jordbruksutskottet vill nu gå ifrån detta på den grunden, att här endast skulle vara fråga om att sälja ett markområde, medan man icke hade att ta ställning till var flygbolaget skulle förlägga terminalen.

Herr talman! Innan detta ärende har kunnat komma upp i riksdagen måste det självfallet ha diskuterats inom vederbörande departement. Därmed måste man också på detta håll ha tagit en viss, åtminstone indirekt ställning till terminalens förläggning. Det är det reella i denna fråga. Om avtalet godkännes, blir terminalen förlagd till Stallmästargården.

Denna fråga har betydelse ur flera olika synpunkter — ur naturskydds- och trivselsynpunkt, ur trafiksynpunkt och ur trafikantsynpunkt samt sist men inte minst ur turist- och reklamsynpunkt.

Vad naturskyddet beträffar kommer en sådan här terminalförläggning att betyda tillskapandet av en stor trafikkarusell, som definitivt proppar till infarten till Hagaparken för den allt mera ökande befolkningen i Stockholms stad, som för varje år får mindre och mindre friområden att röra sig på. Man hävdar nu, att man genom att anlägga en promenadväg utefter stranden skapar en ny framkomstmöjlighet till Hagaparken, men man talar inte om alla de vägar, som man samtidigt tar bort, och om den slutgiltiga omöjligheten för allmänheten att i framtiden med någon form av fortskaffningsmedel ta sig fram på den väg den varit van att använda. Allmänheten måste i stället ta sig ända upp till norra infarten.

Till saken hör också att den plats, på vilken terminalen skall placeras, i sig är olämplig, eftersom den har långsträckt form. Efter vad byggnadsstyrelsen anser, är den inte heller tillräcklig för de framtida behoven, som inte ens är utredda i sammanhanget. Med all sannolikhet kommer därför ytterligare krav på mark att utlösas, och då har man ingen annan möjlighet än att gå in i Hagaparken, vilket icke kan medges, säger byggnadsstyrelsen. Det är alltså ett indirekt hot. Ur denna synpunkt är följaktligen planeringen olämplig. Den är också olämplig ur vissa hygieniska synpunkter, som icke är belysta. Tomten ligger mycket nära Karolinska sjukhusets lugna område. Man har t. o. m. talat om framtida helikopterinflygning över Brunnsviken.

Vad sedan, herr talman, gäller själva trafikapparatens utbyggnad, så har denna visserligen diskuterats någon gång år 1959 med utgångspunkt i det material som då fanns, men ingalunda mot bakgrunden av någon prognos för den trafik, som kan komma att uppstå här i framtiden. Vid försök att få tag på några siffror över detta kan konstateras, att man räknar med en passageraromsättning i framtiden på ungefär en miljon människor om året. Med dessa följer även sådana, som skall åka dit för att säga adjö, sådana som skall ta emot passagerarna, och även sådana som skall till Stallmästaregården för att äta och titta. Det finns intet underlag för att bedöma den trafikomslutning, som här kommer att uppstå. Det enda man har att gå efter är en approximaliv kostnadsberäkning på cirka en miljon kronor för själva anslutningen från den stora utfartsleden till terminalområdet. Det är inte utrett vilka följd-kostnader trafiken från Stallmästaregården till staden därutöver kan dra med sig, och inte heller vilka stockningar och andra olägenheter trafiken kan medföra. Dessa merutgifter måste riksdagen besluta om i framtiden och se-

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

dan anslå via väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Men hur stora summor det kan röra sig om vet vi inte i dag.

Beträffande trafikationspunkterna säger man från SAS helt naturligt — och de har självfallet också att se detta från sina synpunkter — att det är lämpligt för dem att från det alltför avlägset liggande Arlanda kunna redovisa en kort restid. Det kan man göra, om man får lägga terminalen vid Stallmästargården. Sedan säger man: »Tack och adjö, herr eller fru trafikant, härifrån får ni själva ta Er dit Ni skall med taxi eller annat färdmedel, som det inte ankommer på SAS att tillhandahålla. Det har vi ju ingen skyldighet till.»

Frågan om vad vi skall göra med de utländska resenärerna och med alla de inhemska som inte flyger på stamlinjerna och således inte kommer till Arlanda, är inte heller utredd. De skall få ta sig ifrån Bromma till terminalen på egen bekostnad eller genom något färdmedel, som Linjeflyg till äventyrs kan tillhandahålla, utan att ha någon möjlighet att inne i staden från en välbelägen plats kunna uträtta ärenden under den väntetid, som enligt vad vi alla vet utgör den största delen av alla flygtider. Man måste då hålla till ute på Stallmästaregården, vilket ju i och för sig kan vara mycket trevligt. De kostnader, som är förbundna med passage-rarnas resor till och från terminalen, har man dock intet begrepp om.

Till sist, herr talman, måste vi tänka på att terminalfrågan och Arlanda-frågan är en del av »vårt ansikte utåt». Det är den reklam vi skall sälja till de utländska resenärer eller turister, som besöker vårt land. Staten kommer att på Arlanda flygfält — bortsett från den första felspekulationen om 25 miljoner kronor på Halmsjön — att lägga ned 150 miljoner kronor och därtill 60 miljoner kronor på motorvägen till den terminal, vi här diskuterar. SAS lägger ned 40 miljoner kronor. Det blir unge-

fär 250 miljoner. Må man inte då se till, att man får en verkligt harmonisk och förnämlig lösning, som i konkurrens med andra terminaler ter sig lockande och rekommenderande för Sverige, turistmässigt sett, i den hårda internationella konkurrensen?

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag framhålla att det — såsom både byggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen framhållit — föreligger ett betydande *allmänt* intresse i denna fråga och att den ur riksdagens synpunkt icke kan lösas enbart med hänsyn till SAS bolagsintressen. Staten äger dock hälften av den svenska andelen i SAS, vilken uppgår till tre sjundedelar. Det är ändå staten som till syvende og sidst får svara för alla merkostnaderna. Till saken hör också, att SAS från början varit inriktad på en terminal i innerstaden.

Byggnadsstyrelsen — vars utlåtande jordbruksutskottet infordrat — säger också i sitt yttrande, att man, i avvaktan på resultatet av de ytterligare utredningar som de nya omständigheterna får anses ha aktualiserat, för närvarande bör inrikta sig på en provisorisk lösning av terminalfrågan i den inre staden. Stockholms stads myndigheter förordar också en snabbutredning, för att man skall kunna få det bästa resultatet. Och statens eget organ luftfartsstyrelsen, som har att tillvarata resenärernas intressen, framhåller ju — som jag inledningsvis nämnde — att det är ett allmänt intresse att staten icke bör medverka till en otillfredsställande lösning av terminalfrågan. AB Linjeflyg anser sig icke vilja delta i en terminal-lösning vid Stallmästaregården, utan säger att man måste ha en egen. Har vi råd med en sådan dubbling? Är det rationellt och är det nationalekonomiskt riktigt? Till detta kommer åtskilligt med kritik från fackfolk och från pressen.

Det finns alltså, herr talman, så många sakliga skäl här, att man inte

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

kan gå förbi sakprövningen i denna fråga med en rent formell invändning. Det är också beklämmande, att vi i detta land gång på gång skall behöva konstatera, att man på grund av tidsnöd skall tillgripa nödlösningar. Det gjorde man med Halmsjön och med Arlanda. Nu skall man fortsätta på denna panikartade linje bara för att få frågan nödortftigt löst. Vi har sannerligen inte så mycket att skryta med när det gäller organisation, planerings- och samordningsfrågor i detta land.

Jag anser, herr talman, att riksdagen har inte bara möjlighet utan också skyldighet att se till, att de som skall besluta och handla i denna fråga besinnar sig och tar hänsyn till de faktorer, som till slut måste vara avgörande. Man lurar inte en trafikant i det långa loppet med att förespegla honom korta restider, när han själv får betala kostnaden för att ta sig till och från en perifert belägen plats och sätta till tid för det. Denna fråga rör oss alla — den rör vårt land som nation betraktad.

Det finns i och för sig ingen anledning att frångå de klara yrkanden, som finns i motionen. Men i det läge, vari frågan hamnat, finns det ingen annan rimlig väg ur situationen än att — såsom herr Kollberg framställt det i vårt gemensamma yrkande — begära, att riksdagen uttalar sig för att man besinnar sig och gör en snabb utredning. Detta uttalande stämmer helt och hållet med vad man begärt från Stockholms stad, och från byggnadsstyrelsen samt vad luftfartsstyrelsen uttalat för att tillgodose trafikanternas intressen.

I detta anförande instämde herr *Svennungsson* (h), fru *Kristensson* (h) och herr *Björkman* (h).

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Efter all den diskussion som förts i denna fråga sedan propositionen lades fram och motionen väcktes kan jag förstå herr Källenius,

som försökt rada upp alla möjliga argument mot detta.

Jordbruksutskottet ser detta som ett försäljningsärende. Vi har blivit förelagda en proposition av Kungl. Maj:t om försäljning av ett område i enlighet med ett mellan domänstyrelsen och AB Aerotransport träffat avtal. Det är detta förslag som jordbruksutskottet enhälligt beslutat tillstyrka.

Det har varit mycket tal om denna sak och det har inte saknats påtryckningar. Man har talat om en förnyad utredning o. s. v. Jag anser att man utrett detta ganska länge. Åtminstone enligt de uppgifter vi fått har det tagit flera år att utreda den. Varför sedan Stockholms stad med ett senkommet påpekande kommer till ett annat resultat, det får staden klara ut själv.

Nu får jag nog ge herr Kollberg rätt när han säger, att denna fråga fått en allsidig belysning genom det omfattande remissförfarandet i utskottet. Han tyckte också att det var mycket bra. Jag tror verkligen att man kan säga att frågan är allsidigt belyst.

De som yttrat sig här är djurgårdsnämnden, domänstyrelsen, byggnadsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, Stockholms stad och länsstyrelsen i Stockholms län. Även Solna stad har haft representanter med på utskottets resa och givit till känna sin bestämda mening.

Av dessa remissinstanser har två gått bestämt emot detta förslag, luftfartsstyrelsen och Stockholms stad. Att sedan även byggnadsstyrelsen skulle ha gått emot, vill jag emellertid sätta ett stort frågetecken för. Byggnadsstyrelsen säger att i detta läge har den inte ansett att man kunde göra någonting annat än godta en provisorisk lösning. Detta har sedan i varje fall de sakkunniga instanserna SAS och ABA gått bestämt emot. De måste ha en lösning som snabbt kan gå i verkställighet.

Utskottet har inte polemiserat mot vad som sagts här om flygets stora betydelse, och utskottet har godtagit vad

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

som framhållits om vårt anseende utåt. Vi har inte gått emot på någon punkt i det fallet. Men obestriddligt är, att vad utskottet här haft att ta ställning till är själva försäljningen. Och inte heller riksdagen har väl här annat att göra, herr Källenius, än att ta ställning till försäljningsfrågan. Jag ifrågasätter också starkt om regeringen har möjligheter att ingripa så värst mycket i detta ärende. Här är det väl SAS och ABA som är luftfartsmyndigheter så att säga. Det är dessa bolag som beslutar.

Här har sagts att handläggningen av detta ärende har upprört alla som haft med frågan att göra — men är inte det att ta till för stora bokstäver, herr Källenius! Jag tror inte alls att de, som verkligen satt sig in i hur detta ärende ligger till, har blivit upprörda.

Är det för övrigt så alldeles självklart att denna terminal skall ligga inne i staden? Jag lyssnade för en stund sedan till ett anförande i första kammaren av en mycket sakkunnig talare, nämligen förre ambassadören Boheman. Han sade att man tidigare har haft terminalerna i andra länder förlagda så nära den centrala staden som möjligt, men att man nu börjar gå ifrån den metoden och nu i stället lägger dem utanför stadsgränsen. Så är fallet i t. ex. London och New York. Även i Köpenhamn har man nu byggt en stor motorväg från staden ut till terminalen i flygplatsens närhet.

Vad sedan den lilla terminalen vid Nybroplan beträffar, så användes den numera praktiskt taget inte alls. Den skall också läggas ned från 1 juli. Om de uppgifter är riktiga som jag fått, så är det bara i medeltal sju personer per tur som åker buss från den terminalen ut till Bromma. De övriga passagerarna tar sig ut till flygfältet på annat sätt.

Sedan sade herr Kollberg att det är två platser, som är särskilt lämpliga att förlägga terminalen på, nämligen i närheten av Centralstationen och vid Råd-mansgatan. Centralen som terminalplats

har figurerat mycket i pressen och även i debatten här i riksdagen. Då var det tänkt att terminalen skulle ligga ovanpå den tillbyggda Centralstationen. Vi har emellertid för länge sedan fått beskedet att det förslaget avstyrkts av polisen, som ansett att det då skulle uppstå alltför stora stockningar i trafiken. Man skulle inte kunna klara trafikfrågorna, om terminalen förlades dit.

I alternativet Råd-mansgatan gäller det två kvarter, som staden har förklarat vara saneringsmogna och som alltså skall rivras för att lämna plats för något annat. Såvitt vi förstått är det tänkt, att Stockholms stad själv skulle ha en terminal av något slag där. Här är sålunda två kvarter som skall byggas om. Det är väl inte möjligen så att man i Stockholms stad har den baktanken, att staten skulle förmås att bestrida kostnaderna för saneringen av denna gamla bebyggelse? Jag ställer den frågan här, eftersom jag är rädd för att den är mycket berättigad.

Herr Källenius sade vidare att terminalen vid Stallmästaregården kommer för nära karolinska sjukhuset, men man skall nog ha en skriande brist på argument för att komma med sådana påståenden. Vi har ju lasarett på andra stället ute i landet som ligger i omedelbar närhet av flygplatsterminal och detta går för sig. Här vid Stallmästaregården är det väl inga större olägenheter med det än att det går spårvagnar och bilar förbi sjukhuset! De går ju där förbi ändå och om denna terminal placeras vid Stallmästaregården eller inte, betyder inte ett dugg ur sjukhusets synpunkt.

Jag kan inte förstå annat än att riksdagen här har att besluta i enlighet med jordbruksutskottets utlåtande, och jag kan tillägga att första kammaren redan med 118 röster mot 18 bifallit utskottets förslag.

Vidare har det i denna fråga delats ut ett stencilerat yttrande, eller vad jag skall kalla det. När ett sådant yttrande

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

delas på kammarens bänkar, tycker jag att det åtminstone borde anges varifrån det kommer. Nu har en del av kammarens ledamöter frågat mig, om jordbruksutskottet har skrivit detta yttrande och om vi har ändrat mening i utskottet. Nu framgår det emellertid att det är herrar Kollberg och Källenius som står för skrivelsen. I denna säges bl. a. följande:

»För att frågans avgörande icke skall onödigtvis fördröjas bör riksdagen emellertid medgiva den föreslagna markförsäljningen men därvid uttala, att slutligt avtal på grundval av det föreliggande preliminära köpeavtalet bör träffas först sedan den ytterligare utredning — — — som frågan om terminens placering synes kräva, skyndsamt slutförts — — —.»

Vidare står det i klämman att resultatet av angivna ytterligare utredningar och förhandlingar bör avvaktas och föranleda en förnyad prövning av ärendet innan definitivt köpeavtal träffas. Men här måste väl riksdagen ändå antingen avslå eller bifalla förslaget om denna markupplåtelse. Det går väl inte att finna någon form för upplåtelse, som medger att man först beslutar att sälja marken och sedan tillägger att försäljningen inte skall betraktas som definitiv förrän ärendet prövats på nytt. Det har väl aldrig tidigare förekommit, att ett sådant avtal har träffats. Det måste bli fråga om en ordentlig försäljning, om propositionen bifalles och avtalet godkännes.

Vidare torde det vara så, att därest saken skall utredas ytterligare — om nu detta är meningen — kan jag inte förstå att utskottets förslag på något sätt skulle lägga hinder i vägen härför. SAS har alla möjligheter, om utskottets förslag godtages av riksdagen, att i fortsättningen undersöka de olika möjligheter som kan finnas. Jag tror att jag på utskottets vägnar vågar säga, att är det så, att SAS tillsammans med Stockholms myndigheter eller andra kan lägga fram

ett bättre förslag än det föreliggande, kommer jordbruksutskottet inte att resa några hinder mot detta.

Herr talman! Med den utredning, som här är företagen, och med de undersökningar, som i övrigt är gjorda, kan jordbruksutskottet inte finna annat än att detta avtal bör godkännas.

Nu säger kanske någon, att vi i jordbruksutskottet inte är så intresserade av detta ärende och kanske inte är så flygintresserade som stockholmarna. Jag tror att vi är lika intresserade för dessa ting som de, som är mantalsskrivna i Stockholm, oavsett om vi har vår verksamhet i jordbruksutskottet eller inte. Med den möjlighet, som vi har haft att bedöma detta förslag, jämfört med andra förslag som utskottet haft att ta ställning till, vågar jag nog säga, att det inte fanns några större svårigheter att nå fram till det enhälliga utlåtande, som jordbruksutskottet här har avgivit, utan det gick ganska lätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksutskottets ordförande hänvisade till de remissuttalanden som var gjorda och erkände att två av de myndigheter, som har mest kännedom om förhållandena i detta fall, nämligen luftfartsstyrelsen, som har att å statens vägnar svara för luftrafiken här i landet, och Stockholms stad, inom vilken trafiken skall ske, har uttalat att frågan ovillkorligen måste underkastas en förnyad utredning.

Jag har tidigare uttalat den uppfattningen, att Kungl. Maj:t borde ha gjort en sådan utredning redan i förväg. I nuvarande läge finns ingenting annat för oss att göra än att yrka på att denna utredning kommer till stånd. Men för att inte ärendet skall behöva gå tillbaka till riksdagen utan att en definitiv uppgörelse skall kunna träffas bör riksdagen lämna Kungl. Maj:t fullmakt att av-

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

göra försäljningen med ledning av förordad utredning.

Jordbruksutskottets ordförande sade, att han tyckte att detta var en mycket anmärkningsvärd form eller något likartat. Jag anser att man snarare skulle kunna beteckna det såsom ett allvarligt syftande försök att lösa denna fråga utan att det skall uppstå besvärligheter, vare sig för SAS eller för respektive myndigheter som skall avgöra frågan.

I anslutning till herr Petterssons åberopande av herr Bohemans anförande i första kammaren vill jag påpeka, att SAS håller på att lägga ned mycket stora pengar på Köpenhamns-terminalen och att denna ligger mitt i staden och i nära anslutning till huvudbangården. Jag vill inte här i kammaren plädera för var någonstans i Stockholm man skall placera terminalen. Men vad jag vill säga är att jag tror att man med tanke på framtiden skulle fästa mycket stor vikt vid en utredning, som syftade till en placering av terminalen vid Centralstationen. En sådan placering kan för närvarande inte bli permanent, men den skulle bli det, när den s. k. Klarabergsleden blir färdig. Och i en framtid, herr Pettersson, vore det viktigare att det gick snabbtåg mellan centralstationen och Arlanda än bussar från Stallmästaregården. Det är visserligen en framtidssak, som är beroende av när SJ med hänsyn till förortstrafiken måste lägga ut nya spår. Man måste se framtidsmässigt på en fråga som denna och inte bara »klippa till» och avgöra den efter mera kortsiktiga synpunkter.

Herr KÄLLENIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja bemöta jordbruksutskottets ärade ordförande på ett par punkter.

Herr Pettersson i Dahl sade, att man nu internationellt sett har gått ifrån att förlägga terminalerna centralt och i stället förlägger dem mera periferiskt. Han åberopade vidare den kunskap, som ambassadören Boheman hade på

detta område. Jag vill då bara säga att jag — med all uppskattning av herr Bohemans person — dock tillmäter luftfartsstyrelsens bedömande i detta fall ett större värde. Dessutom hör till saken, att herr Boheman är medlem av SAS styrelse.

Jordbruksutskottets ordförande frågade också, varför SAS skall vara med och sanera åt Stockholms stad. Men det har väl ingalunda varit tal om det någon gång. Ger man sig för övrigt på att sanera och bygga ett terminalpalats centralt, blir det en helt annan räntabilitet än det kan bli på en anläggning ute vid Stallmästaregården. Det kommer att bli en mycket förnämlig investering, som säkerligen skulle »stå på egna ben».

Men det finns en viktig sak och det är, att direktör Rusck i söndagens nummer av Svenska Dagbladet har sagt, att om SAS skulle förlägga sin terminal inne i staden, skulle detta betyda en merkostnad för SAS inte på 10 utan på 15 miljoner kronor. Jag tar fasta på dessa 15 miljoner kronor, därför att den merkostnaden skall ses dels emot de investeringar, som staten gör på Arlanda och vägen därifrån, för att få dessa investeringar räntabla, dels emot de ökade kostnader som icke är redovisade för den trafik, vars omfattning vi ännu ingenting vet om till och från Stallmästaregården, dels till sist emot de merkostnader, som den enskilde trafikanten ur egen plånbok skall betala för att med taxi eller annat färdmedel komma till och från Stallmästaregården plus den tid han härvidlag förlorar.

Men, herr talman, jag vill särskilt understryka, att varken herr Kollberg eller jag är ute efter att ställa till någon strid eller något besvär för SAS i saken som sådan. Vi har endast velat säga så mycket som vår nu urvattnade reservation går ut på: Låt oss tänka igenom detta, så att vi får en generellt sett riktig och på lång sikt försvarlig ekonomisk investering i detta

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

fall! Gör ingenting förhastat! När så många framstående och kunniga män och myndigheter säger, att denna fråga ännu icke är klar, skall vi då gå till ett sådant hastigt avgörande utan att veta vad vi gör? Låt oss få en lösning i samförstånd och harmoni. Om riksdagen behagade uttala, att man skall göra den föreslagna utredningen, innan man tar det definitiva steget, är väl detta inte för mycket begärt.

Herr PETERSSON i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Källenius säger att man skall tänka igenom denna sak ordentligt innan man fattar ett definitivt beslut. Menar herr Källenius, att han och herr Kollberg har tänkt igenom detta ordentligt när de lägger fram sitt förslag för riksdagen? Skall det opus som nu ligger på riksdagens bord vara ett exempel på mycket förnämlig tankemöda?

Herr Kollberg sade att det är två myndigheter som har ställt sig tveksamma emot detta, nämligen luftfartsstyrelsen och Stockholms stad. Ja, vad Stockholms stad beträffar känner vi till vad som är orsaken till dess tveksamhet. Det har jag frågat om. Vad sedan luftfartsstyrelsen beträffar vill jag fråga, om inte SAS och ABA mycket väl kan konkurrera med luftfartsstyrelsen i fråga om kunnighet och expertis i detta fall?

Herr Kollberg nämnde sedan att vi bör ha snabbtåg mellan Centralen och Arlanda, och det är väl ingen av oss som har någonting emot om det kan ordnas, men det är en sak som Stockholms stad så småningom får ta hand om. Om sedan Arlanda flygplats ligger här eller där hör ju inte hit, herr Källenius, ty det är en sak som är fastslagen och som vi inte kan göra någonting åt.

Huruvida ambassadör Bohemans eller luftfartsstyrelsens synpunkter skall tillmätas störst betydelse vet jag inte —

jag sätter dock ett mycket stort värde på herr Bohemans uttalanden i detta fall. Jag tror att han har goda insikter i dessa ting.

Vad beträffar Köpenhamns-terminalen — jag citerade i det fallet ambassadör Boheman — förhåller det sig så, att man måste bygga en motorväg mellan terminalen och flygplatsen. Detta är förenat med mycket stora kostnader.

Herr andre vice talmannen MALMBORG (fp):

Herr talman! Eftersom jag har haft tillfälle att följa denna frågas utveckling vill jag framföra några fakta och synpunkter.

Jag kommer därvid närmast att beröra själva terminalfrågan. Av mitt anförande torde komma att framgå, att jag ej kan dela de synpunkter som anförts av herrar Kollberg och Källenius. Jag skall försöka att framföra sakliga synpunkter utan affektion.

Senast vid årsskiftet 1961—1962 måste SAS lämna flygpaviljongen vid Nybroplan. Stockholms stad skall nämligen omgestalta detta område för att komma till rätta med innerstadens trafikproblem.

I anslutning till diskussionerna om Stockholms storflygplats har under de senaste åtta åren förhandlingar förts mellan SAS och staden om förläggningen av en ny terminal. Inte mindre än ett tiotal alternativ har därvid ingående prövats, men tyvärr har någon tillfredsställande lösning ej kunnat ernås. Såvitt jag kan förstå har staden inte kunnat ge besked om, när eller över huvud taget om det ena eller det andra förslaget skulle kunna realiseras. Man har inte heller kunnat få en tillräcklig överblick över kostnaderna.

Nyss har herr Kollberg och herr Källenius pekat på att det finns platser i centrum som är godtagbara. Det kan påstås, men erfarenheterna visar att tanken inte går att fullfölja. De platser som nämnts har ingående prövats. Herr

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

Källenius menade att man vid Centralstationen skulle få ett väldigt bra svängrum för bussar och annan trafik. Tro det, den som vill! Med nutidens tekniska möjligheter kan man ju rent av göra underverk. Men, ärade kammarledamöter, här kommer in ett moment som åtminstone SAS och jag förmodar också Kungl. Maj:ts regering inte alldeles kan bortse från, nämligen kostnaderna. SAS måste vara ytterligt försiktigt när det gäller att påta sig nya kostnader. Nu upplyste herr Källenius om att en förläggning till centrum bara skulle medföra en merkostnad på 15 miljoner kronor. Det var för mig en prima nyhet. Av alla de fakta och upplysningar jag fått måste jag dra den slutsatsen, att detta påstående näppeligen kan vara hållbart.

Alltsedan hösten 1958 har frågan om förläggande av flygstationens terminal utanför Stockholm varit aktuell. Denna del av frågan är således på intet sätt ny. Det är därför med förvåning jag lyssnat till påståendet att frågan skulle ha kommit hastigt på. Som jordbruksutskottets ordförande anført har riksdagen nu att ta ställning till försäljningen av ett område av stadsägan 1534 i Solna stad, på vilken plats SAS skulle kunna uppföra en terminal. Jag måste säga, herr talman, att med ett bifall till den av jordbruksutskottet enhälligt tillstyrkta propositionen öppnar sig för SAS möjlighet att få en god lösning av denna väsentliga fråga.

Både herr Kollberg och herr Källenius har starkt understrukt, att man i detta sammanhang måste ta hänsyn till de trafikekonomiska synpunkterna. Detta är just vad SAS har gjort. Det har också klarlagts i många sammanhang under de gångna årens omfattande diskussioner. En av de avgörande punkterna är att den snabba långdistanstrafiken kräver en så förseningsfri tillfart som möjligt. Trafikflyget kan inte ta ansvaret för de begränsade framkomstmöjligheter som finns i innerstaden.

Vad beträffar den omstridda frågan om anslutning till tunnelbanan vill jag endast framhålla, att dess betydelse för långdistansflyget ej tillnärmelsevis är densamma som för korthållstrafiken.

Jag erinrade till att börja med om att SAS vid årsskiftet 1961—1962 måste lämna flygpaviljongen vid Nybroplan. Därför måste en ny terminal uppföras så snart som möjligt. Enligt planen skulle en byggnad vid Haga kunna vara färdig just vid årsskiftet 1961—1962. Som jag också nämnde är kostnadsfrågan av avgörande betydelse. Det framgår av de åtta årens ingående förhandlingar, att ett förläggande av terminalen till innerstaden skulle bli mycket mera kostsamt än alternativet ute vid Stallmästaregården.

Herr Kollberg underströk att denna fråga är av en mycket stor allmän betydelse. Däri är jag den förste att instämma. Men man kan väl ändå i all blygsamhet våga erinra om att SAS och dess representanter, som har internationella erfarenheter av hithörande problem, borde kunna påräkna ett visst beaktande av sina synpunkter.

Under debatten ställde herr Kollberg ett yrkande som gäller fortsatt utredning. Herr Källenius talade om en skyndsamt utredning. Men hur kan man mot bakgrund av de åtta årens ingående prövning mena, att man med en snabbutredning skulle kunna komma fram till ett avgörande? Den som haft tillfälle att följa denna fråga kan inte förstå hur det skulle gå till. Tyvärr tränger detta problem till sin lösning, om man inte vill äventyra möjligheterna för SAS att fullfölja tanken på en förankring av jetflyget vid Arlanda.

Till sist kanske jag vågar erinra om att denna fråga varit underställd en internationell expert. Han har förklarat att det förslag till lösning som här föreligger är fullt tillfredsställande.

Herr talman! Med vad jag anført ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

I detta anförande instämde herr *Rydén* (fp).

Herr **KÄLLENIOUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Här har sagts att man under åtta år har prövat olika alternativ till terminal. Jag kan inte veta allt som har hänt inom SAS. Jag vet bara, att beslutet om Arlanda flygfält fattades ganska nyligen — för 2 år sedan. För diskussionerna mellan SAS och Stockholms stad har den föregående talaren, som tillhör styrelsen för SAS, lämnat en mycket ingående redogörelse. Jag kan endast säga, att stadens representanter har anfört åtskilliga skäl som avviker från denna redogörelse. Detta synes bekräfta den gamla regeln, att »det inte är ens fel att två träter». Staden gör för sin del gällande, att SAS har dragit sig undan och har velat sköta sina förhandlingar själv. Jag skall inte gå in på detta; det lönar sig inte. Jag vill bara peka på att denna sak nog har två sidor.

Uppgift om kostnaderna för SAS har jag fått genom ett uttalande i pressen av herr *Rusek*. Vad jag åsyftar med kostnadsutredningen är endast en ekonomisk avvägning. Därmed har jag inte sagt, att inte både staten och Stockholms stad kanske skall hjälpa SAS till en lösning av denna fråga. Detta är i varje fall inte jag personligen främmande för, om avvägningen visar att så bör ske. Jag är lika angelägen som alla de andra, vilka är stolta över SAS och dess verksamhet, om att SAS i framtiden skall få så gynnsamma betingelser som möjligt. Men jag kan inte underlåta att framhålla, att jag är allvarligt orolig för att politiken att liksom »lura» resenären inte kommer att hålla i det långa loppet. Det är därför jag tror att ett provisoriskt centralt läge — enligt Stockholms stads erbjudande — skulle ge mycket gynnsammare förhandlingspositioner. Ett centralt läge skulle på lång sikt vara en bättre lösning.

Jag kan inte i detalj bemöta alla de skäl som här har framförts från SAS,

men jag har ganska klart för mig, att alla de som har haft andra synpunkter, inte minst myndigheterna, skulle kunna balansera en hel del av dessa frågor.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till vår hemställan att man, innan man skrider till avgörande, ändock måste överväga denna fråga. Det kan inte uppstå någon skada av det.

Herr **KOLLBERG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig att komplettera herr andre vice talmannens enligt egen presentation sakliga synpunkter med ännu en saklig synpunkt. Herr andre vice talmannen sade att en förläggning av terminalen till innerstaden skulle bli mycket kostsam. I tidningspressen har vi nu sett att Linjeflyg har förklarat att om terminalen för utlandsflyget blir förlagd till Stallmästaregården, kommer Linjeflyg att för inlandsstrafiken ovillkorligen fordra en egen terminal i innerstaden. Jag ville bara lämna den sakliga upplysningen i kostnadsfrågan.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar merkostnaden för en terminal i innerstaden ansåg jag att herr *Källenius*' siffror saknar relevans. Jag har ingen anledning att frånga den uppfattningen, eftersom jag har följt kostnadsberäkningarna genom åren.

Jag skall inte gå in på förhandlings-situationen. Jag vill bara betyga, att så långt jag kunnat följa ärendet har man från SAS sida verkligen sökt förhandla på sakligt riktiga grunder för att nå ett resultat.

Herr *Kollberg* erinrade om Linjeflygs uttalande. En terminal för inrikesflyget ställer emellertid inte alls samma krav som en terminal för internationellt flyg. Jag vågar också påstå — åtminstone har experterna sagt det — att utvecklingen ute i världen går i den riktningen, att man skiljer på inrikesflygsterminaler

Försäljning av stadsågan 1534 i Solna stad

och terminaler för internationellt flyg. Man har därvidlag kommit till den uppfattningen, att det ur alla synpunkter är mest realistiskt, att det internationella flyget får sin terminal och inrikesflyget sin.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag skall inte yttra så många ord, men jag har funnit anledning att ge ett par synpunkter på denna fråga. Det är klart, att entusiasterna Kollberg och Källenius har rätt så långt, att denna fråga givetvis har ett visst allmänt intresse. Men vilka frågor har inte det? Det blir väl alltid ett spörsmål, hur starkt det allmänna intresset är. Det är klart att det är ett allmänt intresse hur Stockholms stads spårvägar anordnar förbindelserna till Centralstationen. Jag har ändå aldrig hört talas om att någon begärt att riksdagen skall yttra sig om den saken. Det är ju möjligt att de allmänna intressena i det här fallet kan vara större. Jag skall inte fördjupa mig i det. Jag vill för min del bara säga, att det väl ändå måste vara mycket starka skäl för att statsmakterna skall lägga sig i frågan, var ett flygbolag skall förlägga sin terminal.

Herr Källenius menade att detta var ett särfall, eftersom det gäller ett bolag, i vilket svenska staten har andelar. Han företedde i detta sammanhang en uträkning, som visserligen inte var alldeles rakt på sak. Man behöver emellertid inte vara så begåvad i matematik för att kunna räkna ut, att statens intresse i SAS enligt herr Källenius är $\frac{3}{14}$. Det säger ju tydligt, att det är många fler intressenter än den svenska staten i detta bolag.

Rent principiellt skulle väl ett ingripande från statsmakterna i denna fråga också gälla frågan, var de utländska flygbolagen vill förlägga sina terminaler i Stockholm. Skillnaden är inte så oerhört stor.

Av utskottsutlåtandet framgår, att utskottet nog har prövat alla de skäl som

anförts mot en förläggning av terminalen till Stallmästaregården, inte därför att utskottet velat ha något inflytande på den huvudfrågan utan helt enkelt för att bedöma om de allmänna intressen som här kommer in är så starka, att de skall få överväga de principiella och de ekonomiska konsekvenserna. Utskottet har tagit del av alla dessa skäl men även hört motparten, SAS. Utskottet har också tagit del av de alternativ till förläggning som framförts från skilda håll.

Jag skall inte gå in på överdrifterna i det sammanhanget i herr Källenius argumentering — jag föreställer mig att de flesta av kammarens ledamöter märkte dem — men en sak tycker jag mig ändå ha rätt att påpeka. Herr Källenius sade att vi skulle vara rädda om Sveriges ansikte, det ansikte vi skulle visa de trafikanter som anländer från Arlanda till terminalen. Jag kunde inte låta bli att tänka, att det ansiktet är bra mycket vänligare vid Stallmästaregården än det vi kan visa dem vid Rådmansgatan eller andra kringliggande stadsdelar. Man kan gå för långt i sin argumentering, och det tror jag att både herr Kollberg och herr Källenius har gjort.

Utskottet fann att de skäl som anförts för att de svenska statsmakterna skulle ta ståndpunkt till frågan om terminalens förläggning var alltför svaga för att vi skulle falla för den frestelsen. Vi måste nämligen ha klart för oss, att om statsmakterna tvingar SAS att godta en lösning av frågan om terminalens förläggning, som SAS inte gillar — och det gäller också om vi vill uppskjuta avgörandet och kasta ut frågan i vidlyftiga utredningar — så kan inte konsekvensen bli någon annan än att svenska staten får vara med och betala kostnaderna. Den konsekvensen tycker jag att vi bör ha klar för oss, och det bör vara avgörande för den ståndpunkt vi tar till frågan.

Det är klart, att jordbruksutskottet

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

inte består av så där förfärligt kunskapsrika män, som dem herr Källemnius hänvisade till. Vi är vanliga medelmåttiga människor. Men det ligger väl ändå någonting bakom det faktum, att vi alla 20 lyckades bli eniga — ingen fann sig ha någon anledning att inta en annan ståndpunkt.

Utskottet har inte velat inbjuda statsmakterna att bedöma förlägningsfrågan. Jag kan inte heller tycka att riksdagen har anledning ta upp denna fråga. Under sådana förhållanden och när staten som jordägare faktiskt inte har några skäl att anföra mot den föreslagna försäljningen, är det ganska naturligt att utskottet betraktat detta som en försäljningsfråga och hemställt till riksdagen att nu fatta ett definitivt beslut om denna försäljning och överlämna de andra frågorna till dem som bär ansvaret för företagets ekonomi nu och i framtiden.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag vill inte på något som helst sätt brista i vördnad för jordbruksutskottet, för vilket herr Sköld här fört talan. Det är ett utskott, från vilket jag på grund av yrkestillhörighet och mantalsskrivningsort förmodligen för all framtid är utestängd. Jag har därför naturligtvis den respekt för utskottet som följer med denna avlägsna position.

Jag kan ändå inte neka till att jag tycker att herr Sköld kanske fört ett litet väl formalistiskt resonemang, när han talade om vad som kan vara ett allmänt intresse. Herr Sköld säger, att man inte har någon anledning att lägga sig i frågan om var ett flygbolag lägger sin terminalanläggning. Men nu får vi komma ihåg, att hela vägen till terminalen är en sak som angår staten. Flygplatsen är givetvis en sak som angår staten, vägen till flygplatsen är också en sak som angår staten. Att då plötsligt säga, att »här drar vi gränsen och här upphör det allmänna intresset» när

man kommer till porten av terminalen, förefaller mig inte var något riktigt hållbart resonemang. Det är väl helt enkelt så, att det över huvud taget är ett allmänt intresse, hur den här saken ordnas. Med all respekt för jordbruksutskottet tror jag att det hade varit riktigare och mera önskligt, om jordbruksutskottet inte hade anlagt denna formella syn utan mera öppet och definitivt gått in på en sakprövning av frågan om terminalens lämpliga förläggning. Jag vill gärna erkänna — särskilt med tanke på att andre vice talmannen och jag för ett par år sedan kämpade för Arlanda-fältet ur SAS synpunkt — att man har all anledning att se till att SAS får möjligheter att genomföra sin verksamhet och behålla sin ställning. Detta är ett allmänt svenskt intresse. Det är en sak som angår oss på samma sätt som jag tror att även frågan om terminalens förläggning angår oss.

Under de diskussioner vi hade angående Arlanda-fältet, som på den tiden hette Halmsjön, svävade frågan om terminalen allttjämt fullkomligt i luften. Vi hade, när vi fattade beslutet om Arlanda, ingen aning om vilken terminal som skulle kunna komma i fråga för ett sådant flygfält. Därför förvånar det mig litet, att herr andre vice talmannen nu talar om åttaåriga förhandlingar. Uppenbarligen hade förhandlingarna för två år sedan ännu inte kommit till den punkten, att man ens kunde diskutera vilka konsekvenser i terminalhänseende som skulle följa av att man förlade flygplatsen till Arlanda.

Jag skall inte åberopa mina minnesbilder. Jag har emellertid ett minne av att vi under förhandlingarna på avdelningen talade om vilka möjliga terminaler som kunde komma i fråga. Det är möjligt att jag minns fel. Men såvitt jag vet var frågan om kommunikationerna mellan flygfältet och staden föremål för diskussion i kammardebatterna, och då var det inte något tal om att detta inte skulle vara ett allmänt intresse, utan

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

det uppfattades som helt naturligt att så var fallet.

Det har sagts, att frågan om inrikesflyget och frågan om långdistansflyget är helt olika saker, och att de skall bedömas var för sig. Det är nu inte alldeles riktigt. Det är trots allt inte bara stockholmsbor som begagnar långdistansflyget. Det är väl ändå på det sättet, att frågan om kommunikationen mellan långdistansflyget och inrikesflyget är av mycket stor betydelse. I det sammanhanget spelar terminalanläggningen också en rätt betydande roll. Har man två terminaler — en för inrikesflyget och en annan för långdistansflyget — blir den kommunikationen onekligen ganska besvärlig. Kan man däremot förlägga terminalanläggningen till en och samma plats för både den ena och den andra sortens flyglinjer, blir överföringen mycket enklare. Dessutom blir under den tid man ännu har Europa-flyget på Bromma och det verkliga långdistansflyget på Arlanda den kombinationen ännu mera betydelsefull för överföringen mellan långdistansflyget och de korta utlandsförbindelserna.

Ytterligare ett par saker skulle jag i korthet vilja beröra. Det har antytts att bakom detta yrkande skulle ligga några slags ekonomiska spekulationer från Stockholms stads sida. Detta antyddes av jordbruksutskottets ärade ordförande och det har framskymtat även i senare inlägg, att det skulle förhålla sig på det sättet. Jag har inte sådan bekantskap med Stockholms stads myndigheter, att jag kan vare sig bestyrka eller bestrida ett sådant påstående. Men om det skulle vara så, måste Stockholms stads myndigheter vara ännu mer klumpiga i sin handläggning av ärendet än jag någonsin skulle ha kunnat föreställa mig. Det måste nämligen i så fall vara mycket enfaldigt ur deras synpunkt att vänta med dessa spekulationer tills frågan kommit i ett läge, då staden hade en mycket dålig förhand-

lingsposition. Hade man haft de fula ekonomiska intressen, som här antytts, skulle man väl betydligt tidigare ha tagit upp resonemang i saken för att eventuellt kunna få det stöd — kanske också från SAS sida — som i det sammanhanget kunde ha varit aktuellt. Detta gör att det förefaller mig osannolikt att dessa beskyllningar kan ha något underlag.

Däremot skall jag gärna erkänna, att jag som stockholmare tycker att staden inte har skött detta ärende som det borde skötas, och som svensk anser jag att inte heller SAS skött frågan som den borde ha skötts. Det borde ha varit möjligt för både Stockholms stads myndigheter och SAS att på ett betydligt tidigare stadium nå en gemensam lösning av denna fråga utan att över huvud taget behöva begagna vägen över riksdagen, annat än för att fastställa den slutsats till vilken man gemensamt hade kommit.

Någon ordentlig kontakt, till vilken initiativet kunnat tagas lika väl från den ena sidan som från den andra, har knappast ägt rum. Jag tror nog att andre vice talmannen därvidlag en smula överdriver den allvarliga karaktären av de förhandlingar som förekommit.

Till slut bara ytterligare ett påpekande. Vi får nu höra att saken är så bråds-kande, att man inte kan fatta något annat beslut än bifalla utskottets hemställan. Detta argument om brådskan användes också i diskussionerna om Arlanda-fältet, och den gången var det såvitt jag förstår berättigat. Men det är två år sedan dess. Varför — om frågan nu är så bråds-kande — har vi inte fått tillfälle att diskutera och ta ställning till den i ett tidigare skede? Det har dock förflutit två år sedan Arlanda-fältet beslöts och det hade inte funnits något hinder för att man kunnat verkligen ge sig in i en närkamp i sådana diskussioner redan morgonen efter det att detta beslut var fattat. Såvitt jag erinrar mig förutsatte man också under riksdags-

Försäljning av stadsägan 1534 i Solna stad

debatten om Arlanda, att man omedelbart därefter skulle gå in på terminalfrågan. Under sådana förhållanden är det litet svårt att godtaga detta argument med brådskan nu en gång till, när saken kommer tillbaka på det sätt som här är fallet.

Jag anser fortfarande att den diskussion som här har förts om terminalen helt enkelt är en fortsättning — ehuru den inte har den karaktären — på den debatt vi på sin tid förde om Arlanda flygfält, och den bör bedömas på det sättet. Av den anledningen tror jag, herr talman, att den bästa lösningen ändå är att bifalla det yrkande, som under överläggningen framstälts av herrar Kollberg och Källenius.

Häri instämde herr *Dickson* (h).

Herr **SKÖLD** (s):

Herr talman! Herr Heckscher gav sig in på frågan, var det allmänna intresset slutar och det enskilda börjar. Det är väl i själva verket på det sättet, att vi på olika områden inom samhället bestämt oss för vissa gränser — olika på olika håll, det medges. Man kan fråga: Varför är det ett allmänt intresse att hålla gatan fram till husets port, och varför slutar det allmänna intresset där och börjar det enskilda? Varför är det ett allmänt intresse att staten äger flygplatserna? Jo, därför att statsmakterna beslutat att vi skall ha den ordningen här i landet. Varför är det ett allmänt intresse att hålla väg från flygplatsen till terminalen? Jo, därför att det allmänna håller vägarna i detta land. Men när har vi bestämt oss för att staten skall överta ansvaret för en terminal?

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Bara ett par ord om att denna fråga nu tränger till sin lösning. Jag skall inte ankla någon. Men jag erinrar om vad jag i mitt första anförande sade om att förhandlingar har pågått i åtta år. När inga möjligheter

fanns till en lösning inom staden, fick SAS gå utanför stadsgränsen till Solna. Det var hösten 1958. Sedan har förhandlingarna forcerats så mycket som varit möjligt, men det har ändå dröjt fram till 1960.

Så bringar jag också i erinran vad jag anförde om att SAS måste ge sig i väg från Nybroplan vid årsskiftet 1961—1962. Då kan man väl med fullt fog säga, att tyvärr tränger denna fråga till en lösning så fort det över huvud taget är möjligt.

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Med det yrkande, som framstälts under överläggningen, skulle det möjligen inte ens vara uteslutet, att frågan om förflyttningen från Nybroplan kunde vad gäller tidsbestämningen upptas till förnyad prövning.

Till herr Sköld vill jag bara säga, att det aldrig ifrågasatts att staten skulle överta ansvaret för terminalen. Det har bara ifrågasatts att staten vid sin bedömning skulle tänka även på terminalens förläggning. Det är ju ändå så, att med flygtrafikens våldsamma utveckling under de senaste åren har det allmänna intresset på denna punkt en helt annan karaktär nu än det hade när terminalen på sin tid förlades till Nybroplan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels också på bifall till det av herr Kollberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Kollberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kollberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 143 ja och 51 nej, varjämte 20 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 16.57.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 18 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen börja- de sammanträdet; och leddes förhand- lingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets me- morial nr 20, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets i *avdelning A* gjorda anmä- lan, att utskottet ej funnit anledning att mot någon ledamot av statsrådet tillä- mpa § 106 regeringsformen, lades till handlingarna.

Utskottets i *avdelning B* gjorda anmä- lan, att granskningen ej givit utskottet anledning att framställa någon anmärk- ning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamot av statsrådet, föredrogs; och anförde därvid:

Herr PETERSSON i Norregård (cp):
Herr talman! Av konstitutionsutskot- tets memorial angående granskning av de i statsrådet förda protokoll framgår att utskottet inte funnit anledning till anmärkning vare sig enligt § 106 — kammarens beslut i den delen är nu redan klubbfast — eller enligt § 107 re- geringsformen. Utskottet redovisar dock några spörsmål, rörande vilka anmärk- ningsyrkanden framstälts och i vilka skiljaktiga meningar gjort sig gällande.

Med anledning av utskottets gransk- ning av protokollen över finansärenden har utskottet enhälligt gjort ett särskilt yttrande, som utskottet vill bringa till riksdagens kännedom. Det gäller pro- tokollet över finansärenden den 1 de- cember 1959, nr 5. Detta att göra ett särskilt yttrande har utskottet använt sig av någon gång tidigare i brist på annan form, då utskottet velat undvi- ka anmärkning enligt § 107 regerings-

Granskning av statsrådsprotokollen

formen men velat bringa till riksdagens kännedom ärenden som utskottet inte ansett tillfredsställande handlagda.

Det gäller i detta fall att stadga för kammarrätten utfärdats i administrativ ordning av regeringen. Vi i utskottet menar att denna stadga berör så många medborgare straffrättsligt att den borde ha utfärdats i samråd med riksdagen. Vi anser att då enligt stadgan kan utmätas straff och det rör sig om så många mål — kammarrätten avgör inte mindre än 10 000 skattemål årligen — borde denna instruktion inte ha tillkommit utan riksdagens medverkan. Vi har inte funnit anledning till klander vare sig mot kammarrättens handläggning av målen eller regeringens utformning av stadgebestämmelserna. Denna stadga har nämligen visat sig vara till nytta. Men vi har ansett att en sådan åtgärd som utfärdandet av denna stadga skall ske i samråd med riksdagen. Detta har vi som sagt velat meddela riksdagen.

Jag har inte mer att tillägga. Reservationerna kommer väl att här framlägga sina synpunkter i anslutning till reservationerna.

Jag ber att få hemställa att punkt B lägges till handlingarna.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Under de senaste åren har många gånger ifrågasatts, huruvida konstitutionsutskottets dechargeförfarande tjänar någon egentlig mening och om det inte är föråldrat. Man brukar i det sammanhanget jämföra med den tid, då det kunde ha en praktisk betydelse så till vida att det rent av kunde framkalla ministerkriser. Sannolikt är den tiden förbi. Vad konstitutionsutskottet anmäler i sitt betänkande blir knappast längre föremål för några större rubriker i tidningarna eller på deras löpsedlar — det finns ju för övrigt i dessa dagar så mycket annat och större saker som påkallar vår uppmärksamhet.

Emellertid anser sig konstitutionsutskottets ledamöter inte lösta från sin grundlagsenliga skyldighet att granska statsrådets protokoll och efter denna granskning framställa de anmärkningar som de finner påkallade. Det är inte bara vår rättighet utan också vår skyldighet, och vi kommer att fortsätta med detta intill den dag, då ett av författningsutredningen framlagt förslag till en mera tidsenlig kontroll av regeringen kan komma att antas av riksdagen.

Formellt är det två paragrafer i regeringsformen som kan användas när det är fråga om kritik av regeringen. Den ena är den som behandlats i den punkt av memorialet som redan lagts till handlingarna, nämligen § 106 regeringsformen. Den måste numera betraktas som obsolet. Den har inte tillämpats på mycket länge. Jag erinrar mig från min tid här under krigsåren, att en aktad ledamot av denna kammare, professor Lundstedt, faktiskt ifrågasatte, om inte ett statsråd gjort sig skyldig till brott mot denna paragraf.

Men vi skall här bortse från formuleringen av paragrafen. Vi skall också tänka oss att den i praktiken säkerligen inte kommer att användas därför att den tolkning, som man måste lägga in vid läsningen av denna paragraf, egentligen måste vara den att en anmärkning skall riktas mot en ledamot av statsrådet eller mot hela statsrådet, därest några handlingar företagits vilka dikterats av ren egen nytta — alltså i klart uppsåt att åsidosätta grundlagens föreskrifter. Detta har man anledning förutsätta inte skall bli förhållandet.

Jag kommer så till den andra paragraf som vi har att röra oss med, § 107 regeringsformen, också den innehållande mycket ålderdomliga formuleringar. När man från oppositionens sida någon gång vill framställa anmärkningsyrkande jämlikt § 107, brukar det från den andra sidan erinras om att innebörden av paragrafen är att veder-

Granskning av statsrådsprotokollen

börande statsråd icke har iakttagit »riktets sannskyldiga nytta». Det är naturligtvis en mycket sträng formulering, och många av oss som har tillåtit sig göra anmärkning enligt § 107 måste nog medge, att strängt formellt har vi inte kunnat följa dess innehåll. Skall man översätta innehållet till vanlig, modern svenska, innebär väl en tillämpning av § 107, i varje fall som jag ser det, att någon regeringshandling eller en serie av regeringshandlingar är olämplig och bör påkalla riksdagens uppmärksamhet.

Med alldeles särskild skärpa skulle jag vilja vända mig mot den tanke, som ibland framskymtar, att bakom en anmärkning från oppositionens sida ligger någon lust, någon vilja att komma det eller det statsrådet till livs, att på något sätt pricka honom i hans ämbetsutövning. Det tror jag är oss alldeles fjärran. Antalet reservationsvis eller ens majoritetsvis inom konstitutionsutskottet framförda anmärkningar enligt § 107 regeringsformen är på intet sätt någon mätare av vederbörande statsråds lämplighet eller duglighet för sitt ämbete. Han kan personligen vara skäligen oskyldig till vad som har förevarit, men på grund av den höga ställning han innehar måste han ta ansvaret för vad som kanske skett i lägre instanser.

Eftersom paragraferna daterar sig från långt tillbaka i tiden har man inom utskottet försökt finna litet modernare former för reaktioner, när man har granskat protokollen eller i övrigt granskat statsrådets ämbetsutövning, och det har tillkommit en ny form som vid vissa tillfällen har använts, nämligen en s. k. omförmälan, som inte är nämnd i grundlagen. Att även den har använts mycket restriktivt har berott på att det framför allt från regeringspartiets sida brukat framhållas, att det här i själva verket rör sig om en maskerad anmärkning mot statsråd, en lindrigare form av anmärkning, och man är så pass känslig, att man över huvud

taget inte vill vara med om några anmärkningar.

Vi som försöker fullfölja utskottets traditioner har då försökt finna andra utvägar. Utskottets ärade vice ordförande har pekat på en, som har tillämpats i årets dechargememorial, till vars innehåll jag tillåter mig hänvisa kammarens ärade ledamöter. Det gäller den nyss berörda stadgan för kammarrätten, där utskottet å ena sidan uttalar sitt erkännande av att det har blivit en reform på detta område men å andra sidan ändå ifrågasätter, framför allt med hänsyn till framtiden, huruvida inte riksdagen borde vara meddelaktig när det gäller en reform av denna innebörd. Jag tror att denna form av anmälan, eller vad man skall kalla den, är en ganska lycklig form för reaktion från utskottets sida. Bakom densamma står ju utskottets samtliga ledamöter, och det bör väl göra ett visst intryck på dem det närmast vederbör.

Annars kan man väl säga att med införandet av parlamentarismen och bildandet av majoritetsregeringar har utskottet i regel delat upp sig i två delar. Den ena delen har åtagit sig kronjuristens roll och försöker i olika avseenden försvara regeringens åtgärder. Den andra har den mera anklagande inställningen och utgöres av oppositionens ledamöter, eller i varje fall delar av oppositionen, som är mera aktiva när det gäller att finna anmärkningspunkter mot regeringen. Denna uppdelning, denna dragkamp, har jag aldrig funnit vara särskilt lycklig. Grundlagsfäderna tänkte sig nog inte att konstitutionsutskottets arbete skulle gå till på det sättet, utan de tänkte sig otvivelaktigt utskottet som en domstol, som oberoende av partitillhörighet skulle döma i olika frågor, där det ansåg att regeringen eller enskilda regeringsledamöter hade gjort sig skyldiga till felaktigheter. Parlamentarismens mening kan emellertid inte vara den att ett majoritetspartis anhängare i alla väder an-

Granskning av statsrådsprotokollen**Herr BRACONIER (h):**

Herr talman! När det gäller den allmänna principiella inställningen till dechargefrågorna delar jag herr von Friezens uppfattning. Jag skall inte nu gå närmare in på denna sak, men jag vill dock tillägga några ord utöver vad han sagt.

För några år sedan förklarade statsminister Erlander i denna kammare att regeringen skulle söka vara närvarande vid dechargedebatten. Senare har det sagts att oppositionens anmärkningar behöver man inte ta hänsyn till, eftersom oppositionen utgör en minoritet. Men i dag föreligger det ett enhälligt utskottsutlåtande, och vem är det då som skall svara på kritiken? Utskottets ledamöter, som har varit med om att framföra en del principiella synpunkter på frågan om riksdagens medbestämmanderätt, kan ju inte göra det. Och statsminister Erlanders ord vid det tidigare tillfället har tydligen inte omsatts i handling. Jag såg inte att någon av regeringens ledamöter var närvarande under förstakammardebatten, och även här i kammaren står nu regeringsbänkarna tomma. Det är emellertid regeringens fögderi som konstitutionsutskottet har att pröva.

Bara för ett par månader sedan gjorde ledamöten av konstitutionsutskottet herr Alemyr, som kommer att delta i denna debatt, med anledning av folkpartimotionen om domstolsprövning av riksdagsbeslut det uttalandet, att den konstitutionella kontrollen utgjorde en garanti för att det inte behövdes någon sådan domstolsprövning. Men är det inte det väsentliga för parlamentarismen, hur man än tolkar den, att när det föreligger ett enhälligt och kritiskt utskottsutlåtande emot regeringen — om man nu helt vill nonchalera reservanternas synpunkter, så är det en annan sak — skall regeringen göra sin mening hörd? Det är möjligt att det finns kammarledamöter som inte delar denna uppfattning. Men det är inte god parlamen-

ser sig förpliktade att lita på regeringen, att svära på magisterns ord, att ständigt förklara att allt vad regeringen företar sig är riktigt. Jag tror inte det är riktigt med denna form av delegation till några toppfigurer, lika litet som jag ansett det vara lämpligt att riksdagen frånhänder sig sina grundlagsenliga befogenheter och delegerar viktiga avgöranden exempelvis till partiledarna. Riksdagen är någonting som inte bara består av partiledamöter. Den är den andra statsmakten, och det bör vara angeläget för oss alla att hävda riksdagens ställning i svenskt författningssliv.

Om vi granskar årets dechargememorial, skall vi åtminstone på en punkt finna att det är denna strävan att tillgodose riksdagens intresse som har varit vägledande för dem som kommit med minoritetsanmärkningar. Jag vill, herr talman, uttala den förhoppningen att denna tradition från utskottets sida skall bli bestående även sedan andra regeringsförhållanden har inträtt. Utskottets värderade ordförande förklarade under debatten i första kammaren att om den olyckan — såsom han uttryckte det — skulle inträffa att det bleve en borgerlig regering, skulle han se på statsrådets åtgärder med samma ögon som han gjort när det suttit en socialdemokratisk regering. Jag vill gärna från denna talarstol komplettera denna herr Elmgrens förklaring med en motsvarande försäkran för min del. För den händelse att det skulle inträffa något så lyckligt — jag gör därvidlag en väsentlig nyansskillnad — att vi skulle få en icke-socialistisk regering, så är jag beredd att betrakta regeringens och enskilda statsråds åtgöranden på samma sätt som jag har gjort under den tid då vi hade en regering från ett annat parti än mitt eget.

Med dessa allmänna reflexioner, herr talman, hemställer jag att utskottets anmälan under punkt B måtte läggas till handlingarna.

Granskning av statsrådsprotokollen

tarism, det står inte heller i överensstämmelse med den svenska riksdagens uråldriga tradition, att ett enhälligt riksdagsutskott bemötes med tyst förakt från regeringsbänkarna och att regeringens ledamöter inte ens orkar vara närvarande. Det kunde ju hända att hela utskottet hade misstagit sig, att vi alla gjort ett fel vid bedömningen av en central fråga om lagstiftningsmakten och riksdagens medverkan därvidlag. Eller det kan hända att vi gärna vill veta, huruvida framstående jurister inom regeringen med deras ingående kunskaper icke anser att modern demokrati och modernt statsliv förutsätter att riksdagen höres beträffande en så viktig sak som den processuella rättsordningen för skattebetalarna, där ju kammarrätten i tusentals fall är högsta instans. Har vi inom utskottet kanske bara att notera det faktum, att regeringen icke framför något försvar mot den kritik som framföres av ett enhälligt utskott?

Man undrar ibland hur det kunde komma sig att i vissa demokratier folkstyrelsen en dag plötsligt var satt över ände och riksdagens medbestämmanderätt eliminerad. För att finna sådana exempel är det inte nödvändigt gå till diktaturerna, utan det räcker med att hänvisa till fullmaktslagstiftningen under 20- och 30-talet. Den som betvivlar mina ord kan studera Herbert Tingstens grundläggande arbete om fullmaktslagstiftningen i moderna författningar — ett arbete som kanske inte har någon motsvarighet inom någon annan vetenskap — där han framhåller att föraktet för riksdagens rättigheter är embryot till demokratiens förfall.

Det kan näppeligen tyckas att i en uråldrig folklig styrelseform som den svenska, vilken går tillbaka till landslagen med dess kungaed och dess bindande av regeringsmakten, behöver inte en majoritetsregering fråga mycket efter riksdagens mening; eller anse att vad regeringen gör är det rätta. Det utskottsut-

låtande, som nu ligger på kammarens bord, visar ju att det finns problem då det gäller förhållandet mellan regering och riksdag och att det i varje fall hade varit värdefullt, att justitieministern sagt sin mening om hur han betraktar den svenska riksdagens rättigheter.

Man kan skaka på huvudet och säga att det är överdrift, men då glömmar man helt vad som varit bestämmande för demokratiens kris och seger under det århundrade, vari vi nu lever. Det kan synas oväsentligt att ett utskott inte får möjlighet att diskutera dess utlåtande men det är inte betydelselöst för det essentiella i hela kritikrätten att vi skall ha en debatt i dessa ting. Det sades några föraktfulla ord i första kammaren i dag om att § 107 var ett muskedunder som träffade illa. Vem är då ansvarig för det? Vem har det parlamentariska ansvaret i en demokrati för att man icke ändrar paragrafer, som man inte vill följa? Är det kriteriet på rättsstaten att ett statsråd står upp i denna kammare och säger ungefär som så: »Vi bryr oss inte mycket om dessa mossbelupna paragrafer; riksdagen har sig själv att skylla?» Visar det ansvar mot folkrepresentationen att en regering i årtal finner sig i sådana paragrafer?

Jag vill, herr talman, utan omsvep och utan att tveka deklarerat, att det är den svenska demokratiens och folkstyrelsen ovärdigt, att regeringsbänkarna står tomma, när ett enigt utskott har gjort en anmärkning. Vi reserverar i konstitutionsutskottet har varit vana vid att inte få våra frågor besvarade av statsråden, men i detta fall är det inte bara fråga om reserverar. Det är inte heller betydelselöst hur svenska medborgare och skattebetalare blir bemötta i en tid, när skattetrycket växer och då man skall ha alldeles särskilt höga krav på att medborgarna behandlas lika.

Herr talman! I denna inledande principiella debatt vill jag framhålla, att det är ganska olustigt att sitta i ett ut-

Granskning av statsrådsprotokollen

skott och veta, att de som makten har kanske betraktar det med ett visst förakt. Det sades med rätta om 1809 års regeringsform, att den blev så lyckad, därför att den hade föregåtts av en långvarig konstitutionell debatt. Hur är det med denna debatt i våra dagar? Från oppositionssidan har nyligen denna fråga ställts till det socialdemokratiska partiet: »Tänker ni införa ett nytt vals-system?» Har svaret från det socialdemokratiska partiet kommit före valrörelsen i en stor och central fråga, som kanske inte väljarna får ta ställning till? Är det inte meningen, att dessa skall veta vad de har att rätta sig efter? Skall vi inte ha den konstitutionella debatten också i denna kammare?

Jag vill, herr talman, sluta denna principiella diskussion med att understryka, att jag verkligen hoppas att författningsutredningen — i vilken ett par ledamöter av denna kammare sitter — allvarligt bemödar sig att skapa en konstitutionell kontroll, som fungerar oberoende av partimötsättningar. Det är alldeles riktigt, som herr von Friesen framhöll, att § 107 många gånger visst kan betraktas som ett gammalmodigt och kanske även trubbigt vapen, men den är den enda paragraf vi nu har att gå efter. Illa skulle vi rykta vårt konstitutionella värv, om vi avstode från att tillvarata riksdagens rätt.

Häri instämde herr *Turesson* (h).

Herr **ANDERSSON** i Linköping (s):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ta upp någon längre principdebatt om konstitutionsutskottets granskning av statsrådsprotokollen och ännu mindre för att — som tydligen herr Braconier menar att vi skall — diskutera frågan om det vals-system, som skall efterträda det nuvarande. Det är väl ändå rätt bakvänt att man, när vi har vår största konstitutionella fråga under parlamentarisk utredning, från ett håll begär, att regeringspartiet skall ta ståndpunkt till den, innan utredningen ännu

är slutförd. Man måste vara bra het på gröten för att arbeta på det sättet, herr Braconier!

Det finns enligt min mening, herr talman, ingen särskild anledning att ge sig in på några spekulationer i dag om hur granskningsarbetet i framtiden skall bedrivas på detta område. Vi befinner oss i ett läge, då det inte dröjer så länge innan författningsutredningen kommer fram med sina förslag. Då förmodar jag att vi får ett material som grund för debatt, och först då kan vi väl ha förut-sättningar att på ett riktigt sätt diskutera dechargearbetet i dess naturliga sammanhang.

Av denna anledning skall jag nöja mig med att endast kommentera en punkt i herr von Friesens inlägg. Han påstår, att granskningsarbetet i stort sett utvecklats på det sättet, att utskottet delar upp sig i två grupper, av vilka den ena i regel har till sin uppgift att för-svara regeringen; den vill bara svära på magistrernas ord. Detta är ju en antydning, som vi hört många gånger förr. Jag tror emellertid, att om vi litet närmare studerar konstitutionsutskottets memorial för i år, finner vi hur malplacerad denna beskyllning är.

I memorialet tar man i år upp fyra frågor. I en av dessa är konstitutionsutskottet enhälligt, nämligen när det gör sitt uttalande angående ordningen för antagandet av stadgan beträffande kammarrätten. Där har väl ändå inte utskottet delat upp sig på så sätt, att den ena hälften fått till uppgift att agera försvarsadvokat åt regeringen?

Hur är det i de tre andra frågorna? Föreligger det ett socialdemokratiskt diktat mot den stackars oppositionen? Låt mig först konstatera att partisituationen i konstitutionsutskottet är den att regeringspartiet förfogar över tio mandat och oppositionen likaså över tio mandat. I ingen av dessa tre frågor var emellertid situationen den, när utskottet beslöt att avvisa av minoriteten framförda anmärkningskrav, att social-

Granskning av statsrådsprotokollen

demokraterna saknade stöd ifrån ett annat parti. I samtliga dessa tre fall hade således socialdemokraterna i konstitutionsutskottet stöd från ett annat parti.

När alltså herr von Friesen vill beskylla socialdemokraterna i utskottet för osaklighet, för att bara svära på magistrans ord, är det felaktigt. I dessa fall kunde en likartad beskyllning göras mot de högerledamöter och de centerpartister, som efter saklig prövning av frågan hamnat på precis samma linje som socialdemokraterna i utskottet.

Jag vill sluta mitt inlägg i denna allmänna debatt med att konstatera, att det finns ett parti i konstitutionsutskottet som i dessa fyra frågor tagit den konsekventa ståndpunkten att hundraprocentigt rösta för att utskottet skulle göra en anmärkning eller ett uttalande mot regeringen och det är folkpartiet. Inget annat parti har gått i klump som just folkpartiet vid årets granskning av statsrådets arbete.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om herr Anderssons i Linköping historieskrivning är alldeles riktig. Då han som ett uttryck för utskottets enighet åberopar den anmälan utskottet gör beträffande kammarrätten, har utskottet där, som jag också påpekade, valt en helt annan form än den traditionella. Man har givit ömsom beröm och ömsom, låt vara, mycket försiktigt klander. Det är en form vi inte varit vana vid förut. Det rör sig inte om en anmärkning enligt § 107, inte heller om en omförmälan, utan det är en form av anmälan. Jag har sagt att det är vackert så, att man kunnat få med också socialdemokraterna på en sådan sak. Jag hoppas på en god fortsättning. Detta är en ny form av uttalanden från utskottets sida.

Vad beträffar anmärkningarna är det riktigt att utskottet inte delat upp sig i två hälfter — det har jag heller aldrig påstått — men jag tror man måste bedriva ett fantastiskt detektivarbete för

att finna att en socialdemokratisk ledamot i konstitutionsutskottet någonsin gjort någon anmärkning mot regeringen. Jag vet att det har förekommit. Herr Spångberg har gjort det vid något tillfälle, men man kan nog inte säga att det varit någon vana hos utskottets socialdemokratiska ledamöter. Detta är inte, herr Andersson i Linköping, någon beskyllning mot utskottets socialdemokrater, utan helt enkelt ett konstaterande av fakta som vem som helst kan iakttä vid studium av utskottets protokoll under en följd av år.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade med spännt intresse till vad herr Andersson i Linköping skulle säga om att regeringen inte var här. Han vitsordade ju själv att utskottet enhälligt har riktat kritik mot regeringen. Denna svarar såvitt jag kan se inte alls på den kritiken — det är möjligt att någon regeringsledamot infinner sig senare. Herr Andersson erkänner att representanter för alla partierna i detta fall har slutit upp på en enhetlig linje och inte sett saken ur partisympunkt utan individuellt försökt bedöma anmärkningarna, såsom ju bör vara det riktiga i konstitutionsutskottet. Är då ett enhälligt utskottsutlåtande så betydelselöst, sett ur regeringens synpunkt, att regeringen inte ens behöver bemöta den däri framförda kritiken? Herr Andersson i Linköping kan ju inte gärna bemöta den kritik han själv har varit med om att formulera. Möjligen kommer någon annan socialdemokrat att göra det, och då får vi en debatt, men tills vidare tycks det som om debatten på denna centrala punkt skulle utebli.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr von Friesen korrigerade mig med att tala om, att han inte hade yttrat att det fanns två hälfter i konstitutionsutskottet. Jag måste hålla

Granskning av statsrådsprotokollen

med honom: när jag tittar i papperen finner jag att han i stället för att tala om två hälfter talade om två grupper, vad nu skillnaden häremellan kan vara. Dessutom tillade han att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet inte hade för vana att rösta för anmärkningsyrkanden. Det är självklart att när det framställs sådana yrkanden som vi finner befogade, så röstar vi för dem. Jag kan erinra herr von Friesen om att trots att jag har varit med rätt kort tid i konstitutionsutskottet har jag haft tillfälle att rösta för en anmärkning mot ett statsråd. Det gällde för övrigt dåvarande ecklesiastikministern, herr Persson i Skabersjö.

Herr PETERSSON i Norregård (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att förstå de meningsbrytningar som har förekommit rörande avdelning B. Utskottet har ju inte framställt någon anmärkning enligt regeringsformens § 107. Vad vi har gjort är ett gemensamt yttrande om förfarandet i ett visst fall. Vi har varit eniga om att det inte skall framställas såsom någon anmärkning utan att vi bara ville bringa till riksdagens kännedom att det inte bör gå till på det sättet, att en stadga av ifrågavarande slag utfärdas i administrativ ordning. Vi har inte direkt klandrat statsrådet för något begånget fel, utan förklarat att det är en brist att inte riksdagen fått medverka vid stadgans avfattning. Vi har varit eniga om att det inte skulle bli strid om detta yttrande. Vi har inte alls gjort någon anmärkning mot statsrådet för att han förfarit som han gjort, utan vi förklarar att vi anser det oriktigt ur riksdagens synpunkt.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det var inte min avsikt att gå in i debatten på denna punkt, men herr Braconiers hänvisning till ett anförande som jag höll i början av årets riksdag gav mig anledning bemöta någ-

ra uttryck som han fällde. Han sade sig ha bland de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet iakttagit »ett visst förakt» för vissa grundlagsbestämmelser. Jag ber, herr talman, att få alldeles bestämt tillbakavisa den beskyllningen. Det finns inget förakt för grundlagsbestämmelser hos de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet. Däremot anser vi, som vi också har sagt vid flera tillfällen här i kammaren, att en rad av regeringsformens bestämmelser är otidsenliga och inte kan ordagrant tillämpas.

Vi är alla på det klara med att bl. a. dechargeförfarandet måste göras om. Vi avvaktar en stor utredning som skall lägga fram förslag på denna punkt. Vi hoppas snart få nya regler införda för granskningen av statsrådets arbete. Vissa av paragraferna är, som herr Braconier själv uttryckte det, mossbelupna. Det betyder — jag instämmer här med herr von Friesen — att det i vissa avseenden är svårt att åstadkomma ett dechargememorial som ger täckning för vad utskottets ledamöter känner. Jag hemställer att herr Braconier, om det är möjligt, skall undvika sådana obalanserade utfall som detta då han talar om förakt från socialdemokraternas sida mot grundlagens bestämmelser.

Herr talman! På en annan punkt har herr Braconier krävt besked. Han har efterlyst närvaro i kammaren av regeringsledamöter i en diskussion rörande ett förfaringsätt från regeringens sida som, enligt vad han säger, utskottet har varit enigt om att i ett uttalande icke godkänna. Om det hade varit en majoritetsanmärkning av utskottet så hade det enligt min uppfattning varit alldeles nödvändigt att vederbörande statsråd varit närvarande i kammaren och redogjort för sin syn på problemet. Men jag ber kammarens ledamöter observera att det här inte rör sig om en anmärkning. Utskottet har varit mycket angeläget att betona att det inte är tal om anmärkning enligt § 107 utan bara om att ut-

Granskning av statsrådsprotokollen

skottet har velat ge till känna vissa synpunkter på den aktuella frågan som gäller kammarrätten.

Herr talman! Denna debatt har liksom de sistförflutna årens dechargede-batter visat att det är högst angeläget att hitta nya former för dechargeförfa-randet. Jag hoppas det inte skall dröja länge förrän vi kan genomföra sådana i Sveriges riksdag.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte att det var de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet som hade uttalat förakt för grundlagen. Men jag ber herr Alemyr läsa herr Strängs yttrande i denna kammare när vi diskuterade dessa frågor. Jag kan heller inte anse att statsråden visar vördnad för grundlagens bestämmelser när de inte finns på regeringsbanken nu. Tolkar herr Alemyr det som vördnad för grundlagen? När utskottsutlåtandet innehåller viss kritik — det står att utskottet anser att riksdagen i princip bör medverka vid utfärdandet av bestämmelser av det slag varom fråga var — varför svarar då inte statsrådet på en sådan kritik? Ingen annan kan knappast svara eftersom utskottet var enhälligt. Är det inte av stor betydelse, herr Alemyr, för riksdagens medverkan i statslivet att vi får höra en förklaring från regeringens sida i denna fråga? Skall ett enhälligt utskottsutlåtande enligt herr Alemyrs åsikt inte alls bemötas från statsrådets sida? Och vittnar inte statsrådets uppträdande om att statsrådet betraktar dessa bestämmelser som mossbelupna, då har i mitt tycke herr Alemyr som ledamot av konstitutionsutskottet en underlig inställning till vakthållningen kring de bestämmelser vi vår plikt likmätigt har att följa vid arbetet i konstitutionsutskottet.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Braconier torde ha observerat att det har utvecklats en

praxis i riksdagen att statsråden inte deltar i dechargede-batten, när det inte föreligger någon majoritetsanmärkning mot dem.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den första reservationsanmärkningen som stöds av det största antalet reservanter rör en för kammaren välbekant sak, nämligen att finansministern uraktlät att i någon form för riksdagen rapportera om tolvmiljoners-förskingringen i LKAB. För ungefär ett år sedan hade vi en mycket ingående debatt här i kammaren om den saken och då protokollet från den är det enda dokument jag har att stödja mitt anmärkningsyrkande på, kan jag hänvisa till det.

Jag kan i det här sammanhanget vara ganska kort. Det framfördes från en av interpellanterna vid det tillfället den enligt min uppfattning befogade erinran, att det borde ha ålegat statsrådet Sträng, som då sedan ganska länge kände till dessa förskingringar, att när han lade fram propositionen till 1959 års riksdag i denna på ett eller annat sätt anmäla att förskingringen förevarit. Herr Sträng försvarade sin uraktlåtenhet genom att i debatten i huvudsak anföra två argument. Det ena var att inlösenbeloppet påverkades i så ringa utsträckning utav denna förskingring, att statsrådet ansåg detta faktum berättiga till att underlåta omnämna orsaken till den förändrade inlösensumman.

Jag vill då, herr talman, erinra om att det inte har någon som helst betydelse hur stort eller rättare sagt hur litet beloppet är. Detta innebär att även om det bara rört sig om några få 10 000 eller 100 000 kronor — vilket tycks vara ett litet belopp — borde denna sak ha anmälts för riksdagen. Det finns ingenting i propositionens formuleringar som ger riksdagens ledamöter några upplysningar i detta avseende. Om nu statsrådet ansåg att det var nödvändigt med sekretess i denna fråga,

kunde han ha låtit informera vederbörande avdelning av statsutskottet om det inträffade. Så har skett många gånger förut, särskilt när det gäller första avdelningen av statsutskottet, och det är inte någonting märkvärdigt. Sådana meddelanden brukar aldrig läcka ut från utskottet.

Men jag ifrågasätter ändå huruvida sekretess var befogad vid det tillfälle då jag och mina medreservanter ansåg att statsrådet borde ha givit offentlighet åt saken. Det förefaller mycket osannolikt att det berörda bolagets affärsverksamhet i någon högre grad hade kunnat påverkas av ett meddelande vid detta tillfälle, så mycket mera som det närmast är att betrakta såsom en olyckshändelse att inte den här förskingringen blev känd. Det är ju ytterst egendomligt att den svenska pressen, som bevakar så mycket — inte minst vad som händer i detta hus — och som också bevakar mycket ute på världsmarknaden, inte fått kännedom om den här saken och inte kunde rapportera om den förrän efter det att Dagens Nyheter slagit upp den i en stor nyhetsartikel. Jag tycker att det är genant för finansministern att i det här fallet låta tidningarna komma före honom. När det gäller ett sådant meddelande bör prioritet vara förbehållen riksdagens ledamöter.

Denna fråga herör alltså den tankegång jag nyss i ett föregående anförande antydde. Den berör inte så mycket riksdagens delaktighet i beslutet, därför att riksdagen, om den hade fått dessa informationer, inte på något sätt kunnat påverka lösensummans storlek, utan den avser Kungl. Maj:ts skyldighet att när det gäller företaget av ifrågavarande typ hålla riksdagen underrettad om vad som sker.

Jag kommer så till herr Strängs andra argument.

Vad anför då statsrådet Sträng ytterligare som försvar för sin uraktlåtenhet? Han blir plötsligt mot sin natur

Granskning av statsrådsprotokollen

anmärkningsvärt blygsam. Han kryper bakom, som han uttalar det, ledamöterna av styrelsen för LKAB, där vi, som han säger, har »kända, pålitliga män, ett par landshövdingar, riksbankschefen och ett par riksdagsmän». Jag har nog fattat finansministerns uppgift så, att han även i en sådan fråga bör lämna upplysningar till de betrodda, kända män han tillsatt och inte springa ifrån sitt ansvar.

Ja, detta är nog onekligen ett ganska märkligt uttalande för att komma från finansminister Sträng. Jag erinrar kammarens ledamöter om hurusom vid tidigare tillfällen styrelsen för riksbanken hade tagit sig ordet före att utan regeringens hörande vidta ändringar i gällande låneränta. I riksbankens styrelse satt riksbankschefen, en landshövding och ett par mycket betrodda riksdagsmän, men sannerligen om inte dessa ledamöter av riksbanksstyrelsen fick veta om att de levde när finansministern fick kännedom om det inträffade! Den princip som finansministern i det här sammanhanget gör sig till tolk för är i alla fall inte någon som han med särskild konsekvens har upprätthållit.

Jag finner därför, herr talman, att det inte har förelegat några som helst skäl som har kunnat rättfärdiga finansministerns uraktlåtenhet att vid angiven tidpunkt hålla riksdagen underrättad om vad som här har förevarit, och det är av den anledningen som jag och mina medreservanter funnit oss föranlåtna att så till vida skärpa kritiken, att vi har yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr von Friesen har framfört det väsentliga i denna sak. Med hänsyn till den långa debatt, som vi tidigare haft i denna fråga, vill jag bara ånyo inskräpa betydelsen av att en finansminister inte kringgår grundlagens bestämmelser. Det gäller icke

Granskning av statsrådsprotokollen

minst beträffande ekonomiska frågor, och inte minst beskattningsrätten, som ju allenast utövas av riksdagen enligt grundlagens bestämmelser. Statsrådet kan över huvud taget inte frånta riksdagen den befogenheten.

Dessutom är det ju ganska djärvt av en finansminister att tro att en sådan händelse, när den är känd, skulle kunna döljas, även om man döljer den för riksdagen. Den måste komma fram, och då skadar det mera än det gynnar saken — vilka skäl herr Sträng än må ha haft för att dölja densamma!

Herr ANDERSSON i Linköping (s)

Herr talman! Det är klart att man kan hålla på och tvista om den lämpliga tidpunkten för ett offentliggörande av denna i och för sig beklagansvärda förskingringsaffär. Man kan också, som reservanterna här, göra vissa försök att hitta syndabocker i detta sammanhang. Vi ifrån majoritetens sida tycker bara, att reservanterna har valt en form för att få upp denna diskussion, som inte är så lämplig.

Det är faktiskt svårt att i detta sammanhang undgå att få en viss uppfattning om att reservanterna är angelägna om att ta upp denna fråga för att så att säga försöka blanda bort korten, d. v. s. gå förbi de verkliga orsakerna till både förskingringen, dess tillkomst och de för densamma ansvariga.

Man styrkes i den uppfattningen, när man i torsdags, alltså den 12 i denna månad, i Svenska Dagbladet kunde läsa en redaktionell artikel, där det heter: »De borgerliga i konstitutionsutskottet finner att finansminister Sträng försummade sig då han inte i tid underrettat riksdagen om den beryktade belgiska förskingringsaffären inom LKAB.» — — — »Socialdemokraterna i utskottet har inte lyckats upptäcka att något fel begåtts.» Samma tidning konstaterar därefter, att socialdemokraterna mäter med olika mått, då fråga

är om insyn i ett statligt företag än när detta parti skrävar om angelägenheten av insyn i de *privata* företagen. Jag överlåter till kammarens ledamöter att bedöma vem det är i detta sammanhang — Svenska Dagbladet eller majoriteten i konstitutionsutskottet — som har varit ute och blamerat sig. Rubriken på denna artikel är nämligen »Blamage».

Jag skall inte här dra upp någon längre debatt. Jag vill bara påpeka att utskottsmajoriteten inte består av socialdemokrater, som här tidigare påpekats. Det anmärkningsvärda med denna artikel är inte att man har klandrat tidpunkten för offentliggörandet, utan det klandervärda är att man mot bättre vetande har tillkännagivit sina synpunkter. Svenska Dagbladet är mycket väl medvetet om att socialdemokraterna inte har majoritet i konstitutionsutskottet. Tidningen är också säkerligen mycket väl medveten om att innehållet i denna artikel är ägnat att ställa alla tillgängliga fakta i denna affär på huvudet.

Vad sedan angår finansministerns redogörelse den 26 och 27 maj 1959 återfinns den i utskottsutlåtandet. Det finns därför ingen anledning att upprepa den, när den finns tillgänglig för samtliga ledamöter.

Det finns emellertid några rader i den till punkten fogade reservationen, som det kan finnas all anledning att läsa in i protokollet. Det står nämligen där: »Hade i det aktuella fallet ekonomiska förhållanden av hänsyn till de berörda företagen» — reservanterna använder här åter uttrycket de berörda företagen, alltså inte det statliga företaget, vilket enligt mitt förmenande är två skilda saker — »befunnits ej lämpligen böra offentliggöras, kunde upplysningarna ha lämnats riksdagen internt.» Det finns anledning att begrunda detta framför allt mot bakgrunden av den nyss citerade artikeln i Svenska Dagbladet.

Granskning av statsrådsprotokollen

Jag tror att om man gör det, så kan man kanske bättre förstå finansministerns redogörelse. Man kan kanske också bättre förstå att det inte är så säkert att den tidpunkt, som herr von Friesen och herr Braconier har valt för offentliggörandet, var den allra lämpligaste. Jag har tidigare sagt att man kan diskutera denna tidpunkt, men man skall vara försiktig med att säga att den tidpunkt, då herrar von Friesen och Braconier ansåg att man skulle ha givit offentlighet åt saken, var den absolut lämpligaste.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har antecknat mig vid denna reservation, därför att jag anser att vi i konstitutionsutskottet måste granska frågorna ur konstitutionella synpunkter.

Herr Jonsson i Haverö sade att vi har letat efter en strykpojke för dessa förluster i LKAB, men så är inte förhållandet. Vi har sett denna fråga ur riksdagens synpunkt, och ett statsråd kan då inte få hemlighålla en så avsevärd förlust som det här är fråga om. Ett sådant förtigande måste ur konstitutionella synpunkter föranleda en anmärkning.

Tyvärr har vi inte fått majoriteten med på denna anmärkning, som jag tycker är högst befogad. Vi kan nämligen inte vara med om att få ett ministerstyre, som innebär att riksdagen kan föras bakom ljuset och inte få kännedom om frågor av detta format.

Jag skulle ha förstått herr Jonsson i Haverö, om han hade varit styrelseledamot i bolaget och därför försvarat styrelsen. Det skulle ur materiella synpunkter ha varit förklarligt. Men han kan ur konstitutionella synpunkter inte försvara att man underlåter att göra en anmärkning i detta fall, och det är ur dessa synpunkter vi måste se på frågan i konstitutionsutskottet.

Herr **JONSSON** i Haverö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte hur herr Pettersson i Norregård kan ha fattat det så att jag från denna plats ur konstitutionella synpunkter försvarat att denna förskingring inte offentliggjordes vid den tidpunkt, då herrarna ansåg det vara lämpligt med ett offentliggörande. Jag underströk särskilt att konstitutionsutskottets majoritet har godtagit den förklaring finansministern lämnade den 26 och 27 maj 1959.

Jag skall emellertid inte heller nu låta mig provoceras till att ytterligare ingå på denna fråga. Men jag tror att herrarna bättre skulle fylla sin uppgift och slå vakt om den privata företagsamheten, om ni låter detta vara detta.

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Jag var litet nyfiken på hur konstitutionsutskottet skulle behandla detta ärende, och jag finner nu att varken utskottet eller reservanterna har tagit upp det väsentliga i hela denna fråga.

Vad är då det väsentliga? Ja, som alla vet pågick det en förskingring i ett dotterföretag till Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, där staten sannerligen inte är aktieägare. Den pågick i sju år, och först när den förskingrande hade satt sprätt på tolv miljoner, började man komma affären på spåren. I sju år fick förskingraren hålla på. Och när papperen sedan kom på bordet, gjorde finansministern upp med Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund — naturligtvis utan att fråga riksdagen men också utan att fråga sina medregerande — om att staten skulle betala det förskingrade beloppet till trafikaktiebolaget.

Men vad har staten för ansvar i det fallet? Staten pålägges direkt 7,2 miljoner kronor. Det övriga skall betalas genom försäljningsbolaget. Men eftersom staten väl får svara för nio tiondelar av omsättningen vid detta gemensamma

Granskning av statsrådsprotokollen

försäljningsbolag, betyder det att staten i realiteten får svara för elva av dessa tolv miljoner.

Den saken höll finansministern för sig själv först ett år. Han fick reda på förskingringen i januari 1958. Sedan lade han fram en proposition i malmfrågorna. Det var i januari 1959. Men han sade inte ett ord om förskingringen. Och när förskingringen sedan genom pressens försorg läckte ut i april månad och finansministern stod ställd mot väggen, sade han: »Jag får ta ansvaret för detta själv. Jag har inte informerat regeringen, utan jag har handlat helt och hållet själv.»

Det var ju ganska märkligt handlat. Men när reservanterna nu anmärker, så är det inte för att finansministern har hemlighållit denna affär. Jo, man säger visst att han hemlighållit den en månad för länge eller något sådant. Men det tycks inte beröra reservanterna ett dugg att han förtigt förskingringen ett helt år. Däremot tycks de vara eniga om att staten skall betala det förskingrade beloppet. Det reagerar inte reservanterna emot. De understryker tvärtom det lindrigt sagt långsökta motivet för hemlighållandet, nämligen att konjunkturerna inte var så goda. Malmförsäljningen skulle bevaras kunnat skadas, om det kommit ut att staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund blivit snutna på 12 miljoner kronor. Är det någon människa som kan ta det på allvar? Skulle 12 miljoner kunna skada sådana företag som LKAB och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, vilka har en omsättning på, skulle jag tro, 1,5 miljard?

Det andra argument finansministern förde fram var, att han tyckte att aktieägarna först borde få reda på förskingringen. Enligt finansministern skulle riksdagen först i samband med avlämnandet av statsverkspropositionen i januari i år — d. v. s. praktiskt taget två år efter det att han fått reda på förskingringen och nio år efter det att fal-

sarierna börjat — ha fått reda på saken. Det tycker jag är en ganska märklig handläggning. Och jag måste säga att ett sådant tålmod och ett sådant förlåtande sinnelag som både reservanterna och utskottsmajoritetens socialdemokrater visat i detta fall hade varit värt en bättre sak.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag tillåter mig att delta i debatten utan att vara ledamot av konstitutionsutskottet.

Jag måste göra det konstaterandet, att det finns beröringspunkter mellan herrar Braconier, von Friesen och Hagberg. Till herr Hagberg vill jag säga, att utformningen av försäljningsorganisationen på den belgiska marknaden icke var utan betydelse för de norrbottniska gruvfält, där herr Hagberg tidigare har arbetat.

Här har åberopats § 107 för en anmärkning. Detta innebär, att vederbörande statsråd icke skulle ha iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Då ställer jag frågan: Hade Sverige kunnat vinna ett enda öre på ett tidigare offentliggörande? Hade vårt lands intressen varit betjänta av att den tidigare företagsledningen genom regeringens försorg ställts vid skampålen? Jag tror att högern och folkpartiet har anledning att fundera på dessa frågor.

Herr HENNINGSSON i Hälsingborg (s):

Herr talman! Både folkpartiet, högern och delvis centerpartiet har på nytt fått lust att mynta begreppet att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet skulle göra skäl för epitetet »regeringens änglavakt», som herr Hjalmarson uttryckt det en gång. I så fall skulle väl mitt epitet bli »änglavaktssuppleant». Men jag har deltagit i behandlingen av detta ärende och har därför några synpunkter att anlägga på det.

Jag kan inte säga annat än att jag känner harm, när man försöker ge sken

Granskning av statsrådsprotokollen

av att vi utan minsta anspråk på saktighet skulle gå i något slags ledband, att vi inte skulle rätta oss efter de fakta som finns utan handla på det mest osjälvtändiga sätt och gå andra ärenden än de rätta.

När man här även från centerpartiet gör sken av detta, tycker jag det kan vara anledning att redogöra för hur en av centerpartiets representanter i konstitutionsutskottet såg just på detta ämne. Jag kan inte återge det ordagrant, men jag skall återge det så troget som möjligt. Han sade: »Jag vidgår gärna att detta ärende är anmärkningsvärt, men anmärkningen bör inte riktas mot finansministern. Nej, anmärkningen bör riktas mot den svenska pressen, som så fullständigt missat denna stora nyhet. Hur det varit möjligt begriper inte jag, och jag beklagar det heller inte. Men jag skulle skämmas för att tillhöra detta utskott, om detsamma skulle finna anledning att på grund av det skedda rikta anmärkning mot herr Sträng. Tvärtom anser jag att herr Sträng i hög grad fyllt sin uppgift att tillvarata landets sannskyldiga nytta genom att tiga med denna sak. Han hade däremot enligt mitt förmenande i hög grad skadat landet genom att tala. Vid den tid då denna historia utspelades i Belgien var det ur handelspolitiska synpunkter så besvärligt, att det hade varit mycket olyckligt om vi fått ytterligare publicitet kring ärendet. Vår malmexport över Belgien är inte någon bagatellartad affär, som man kan hantera hur ovarsamt som helst. Nej, det är en marknad som vi har all anledning att bevara och bevaka. Ingen kan bestrida att den skulle ha kunnat skadas i betydande omfattning och att det är synnerligen svårt att överskåda vad detta kunnat innebära för framtiden.»

Han sade således öppet och klart, att finansministern genom att tiga i mycket högre grad hade gagnat de svenska intressena än om han hade lämnat ut uppgifter om en förskingring under

denna besvärliga tid. Vi kan ju ändå vara överens om, att när eller hur än finansministern gjort detta veterligt för riksdagen, så hade vår förlust eller vår vinst inte i något avseende på någon kant kunnat ändras. Det enda som skulle ha hänt vore naturligtvis att vi fått vetskap om hur det hade gått till. Men att vi inte vill gå med på en anmärkning mot finansministern av den orsaken, att vi fått detta budskap den ena dagen i stället för den andra, när ändå ingenting i sak kan ändras, det får man väl ändå förlåta oss.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Henningsson i Hälsingborg vill jag säga att det inte är kutym i den svenska riksdagen att vi i kammardebatterna använder argument som förekommit inom utskotten. Ingen av kammarens ledamöter kan kontrollera vad som sagts i ett utskott. Det föreligger inga protokoll, och man kan missta sig på minnet. Det är riktigt att det i första kammaren har sagts något liknande, men jag tror att vi — i synnerhet vi som sitter i konstitutionsutskottet — skall undvika att införa nya debattregler för den svenska riksdagen, som skulle gå ut på att vi polemiserade med yttranden som fällt i ett utskott. Vill socialdemokraterna införa en sådan ordning, bör de säga till.

Det var, herr Larsson i Hedenäset, inte obekant för 1809 års grundlagsfäder, hur riksdagens beskattningsrätt skulle skötas. Anser herr Larsson att det grundlagsvårdande utskottet skall frångå sin plikt och inte tillämpa ansvarighetslagen i grundlagen för statsrådet när det gäller en finansiell fråga, beträffande vilken vi är pliktiga att följa gällande bestämmelser? Anser herr Larsson i Hedenäset att det är fel av konstitutionsutskottets ledamöter att slå vakt om ansvarighetslagen? Varför har i så fall centerpartiet inte yrkat på upphävande av denna lag? Centerpartiet hade dock under många år en ordfö-

Granskning av statsrådsprotokollen

rande i konstitutionsutskottet, professor Reuterskiöld, som hävdade riksdagens och konstitutionsutskottets ansvar att bedöma grundlagsfrågor efter grundlagens bestämmelser och icke efter ovidkommande skäl. I konstitutionsutskottet har vi just att ta hänsyn till § 107 såsom den skrivits och bedöma frågan konstitutionellt. Vill herr Larsson gå ut till svenska folket och säga att en författning som vi har skall upphävas genom praxis och att konstitutionsutskottets ledamöter, som är förpliktigade att följa grundlagen, inte skall följa den? Anser herr Larsson att det är ett sätt att slå vakt om rättsstaten, beklagar jag hans uppfattning om vad som gagnar den svenska demokratien.

Herr HENNINGSSON i Hälsingborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber herr Braconier lägga märke till, att jag icke på något sätt för polemik mot hans inlägg. Men jag har tagit mig friheten att redogöra för hur en annan borgerlig representant såg på detta förhållande, när det diskuterades i utskottet. Herr Braconier får väl ändå medge att jag korrekt återgivit det resonemang som där fördes. Om sedan herr Braconier inte tycker om det, kan jag inte rå för det.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Braconier får förlåta mig, att jag inte tänker ge mig ut på alla de djupa vatten som han försökte locka mig till. Jag vill bara konstatera att såvitt jag vet gäller § 107 frågan om ett statsråd iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Jag vill sedan — vilket jag även tidigare gjort — bara konstatera, att Sverige inte hade kunnat vinna ett öre på ett tidigare offentliggörande av den beklagliga förskingringen.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Ingen förbjuder herr

Heningsson i Hälsingborg att redogöra för vilka utskottsdebatter han vill. Jag ifrågasätter bara om vi nu skall införa denna praxis. Det är mycket svårt att veta vad som sagts i ett utskott för länge sedan, och jag undrar om det är någon mening med att här i kammaren dra upp debatter som förts i ett utskott. Jag bara ställer den frågan. Herr Henningsson anser tydligen det, och då kan jag inte göra någonting åt det.

Herr Larsson i Hedenäset anser att det inte är till rikets nytta att man följer rikets grundlag. Han tycks mena, att om man följer grundlagen, så är det inte alls att slå vakt om rikets nytta. På så sätt leder vi bort demokratien från rättsstaten. Vad skall vi över huvud taget ha några grundlagar till, om vi ändå skall handla efter fritt skön? Då har vi ingen rättsordning i den svenska riksdagen.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Braconier, så enkelt är det inte. Svara på frågan: Hade ett enda öre kunnat förtjänas på ett tidigare offentliggörande?

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall ta upp en annan fråga där det råder olika meningar inom konstitutionsutskottet. Det gäller utnämningen till ett lektorat vid Johannes samrealskola i Malmö.

Gällande författningar stadgar för lektorstjänster att man skall ta hänsyn till tre befordringsgrunder, varav de två första är likvärdiga, nämligen dels undervisningsskicklighet och nit, dels kunskaper och färdigheter i ämnen som hör till tjänsten eller som eljest kan vara av betydelse vid tjänstens utövande. Det har fastslagits inte minst i de riksdagsdebatter som berört dessa frågor, och det har såvitt jag vet icke rått någon meningsskiljaktighet om den saken, att disputationsprovet skall tillmätas stor betydelse. Vad som förund-

Granskning av statsrådsprotokollen

rat många inom skolvärlden och som föranlett en skarp erinran från docentförbundet är att en sökande som av samtliga lägre instanser hade förordats till befattningen, nämligen docent Lindqvist, förbigicks. Ecklesiastikministern utnämnde en annan. Vad kan ha varit anledningen till att regeringen frångick tidigare bedömningsgrunder?

Docent Lindqvist hade visserligen inte de fyra terminers tjänstgöring som fordras, men han hade fått dispens av skolöverstyrelsen. Dispensen gällde lektorstjänster över huvudet. Såvitt vi kunnat inhämta i utskottet och som också framgår av reciten så anser ecklesiastikministern att man sedan en längre tid har tillämpat en ny praxis, nämligen att man kräver fyra terminers tjänstgöring under alla förhållanden. Därmed skulle docent Lindqvist ha fallit bort.

Jag vet inte hur länge denna praxis tillämpats, men det kanske utskottsmajoriteten kan upplysa om. Låt oss se på två tidigare utnämningar, en 1954 och en 1957. I båda fallen förekom flera sökande. I det ena fallet hade vederbörande bara 0,3 terminers tjänstgöring och i det andra fallet hade den utnämnde två terminers tjänstgöring bakom sig. Docent Lindqvist hade tre och en halv terminer. Ecklesiastikdepartementet gör den enligt min mening häpnadsväckande tolkningen av gällande skolstadga, att dispensmöjligheten inte skall tillämpas annat än då vederbörande kan tillgodoräkna sig annan tjänstgöring. Däremot skulle man inte få ta hänsyn till undervisningsskicklighet och examensmeriter.

Det märkliga är att alla övriga instanser har en helt annan uppfattning. Det framgår inte av utskottsmajoritetens skrivning vad det är i skolstadgan som berättigar ecklesiastikdepartementet att göra denna tolkning. Hade regeringen en helt annan uppfattning 1954 och 1957 — och skolstadgan är på denna punkt oförändrad — så kan ju inte

gärna praxis varit sådan som ecklesiastikdepartementet nu vill göra gällande.

Härtill kommer ett annat för skolan mycket beklagligt förhållande. Jag tillåter mig här hänvisa till en skrivelse från skolöverstyrelsen som är återgiven i marsnumret av Tidning för Sveriges läroverk. Ecklesiastikministern har vid flera tillfällen förklarat att man skall ta hänsyn till disputationsprovet och fästa stort avseende vid detta. Såvitt jag förstår har man inte gjort det i detta fall. Det förefaller högst egendomligt att regeringen plötsligt inför en ny praxis som inte har någon som helst täckning i skolstadgan. Det är därför, herr talman, vi reservanter anser att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke iakttagit den objektivitet vid bedömningen av gällande skolstadga som står i överensstämmelse med de krav som ställs vid utnämningen till tjänster och som också finns i § 28 i regeringsformen. Jag har, herr talman, yrkat anmärkning.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Som framgick av herr Braconiers inlägg krävs bl. a. minst två års full tjänstgöring för behörighet till lektorstjänst. Skolöverstyrelsen kan emellertid medge dispens »då omständigheterna därtill föranleda», som det heter i läroverksstadgan. Sådan dispens har också lämnats den docent som enligt reservanternas mening var den mest meriterade till denna tjänst i Malmö.

När en person erhåller dispens är han naturligtvis formellt behörig och skall jämföras med övriga sökande till tjänsten. Är han ensam sökande — och det är då dispensen är alldeles särskilt befogad för att skaffa fram en lärarkraft till en tjänst som annars skulle bli obesatt eller besättas med icke ordinarie tjänsteman — så har han naturligtvis alla chanser att få tjänsten. Men det ställer sig något annorlunda om det förutom denne dispenserade sökande finns som i detta fall sex eller sju andra, som

Granskning av statsrådsprotokollen

är behöriga utan särskild dispens, och om det bland dessa sökande finns sådana, som är synnerligen väl kvalificerade. Det ligger i sakens natur att den dispenserade enligt den tredje befordringsgrunden, som talar om längden av väl vitsordad tjänstgöring, är mer eller mindre underlägsen den sökande som är behörig utan dispens. Detta var fallet beträffande malmötjänsten. Enligt tredje befordringsgrunden var nämligen den utnämnde klart överlägsen den dispenserade. Mot över nittion terminers full tjänstgöring för den utnämnde stod föga mer än tre terminer för den som hade dispens. Det var alltså fråga om en väl vitsordad tjänstgöring som var ungefär sex gånger så lång för den ene sökanden som för den andre.

Jag kan inte komma fram till någon annan slutsats än den att om konstitutionsutskottet hade ställt sig bakom anmärkningsyrkandet, skulle detta ha varit liktydigt med ett uttalande från riksdagens sida, att den tredje befordringsgrunden helt skulle sättas ur kraft. Jag skulle vilja ställa den frågan till herr Braconier: Var det verkligen hans avsikt med denna anmärkning att få bort den tredje befordringsgrunden när det gäller lektorstillsättning och i så fall: Har verkligen herr Braconier något uppdrag från någon lärarorganisation att föreslå en dylik ändring?

Till sist: Bland de uppgifter herr Braconier lämnade angående praxis gavs det under överläggningen i konstitutionsutskottet — där vi ändå hade föredragande från departementet och skolöverstyrelsen — intet stöd för uppgiften att någon sökande utnämns som hade 0,3 tjänsteår. En eventuell sådan utnämning säger å andra sidan ingenting, om man ej vet vilka kvalifikationer de medsökande hade.

Beträffande den skarpa protest, som docentförbundet skulle ha framfört i denna utnämningsfråga, är det väl onödigt att tala om den som en formlig »protest». Docentförbundet var mycket

intresserat av att få veta hur det verkligen låg till i denna utnämningsfråga. Sedan man fått reda på allt i saken hade tydligen, enligt uppgifter som lämnades utskottet, förbundet ingen erinran att göra mot den utnämning som ecklesiastikministern hade gjort.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det fall jag relaterade gällde en utnämning 1954. Den som fick tjänsten hade en femtondel så lång tjänstgöringstid som den medsökande.

Till herr Andersson i Linköping vill jag säga att beträffande yrkandena om anmärkning i utnämningsfrågor framställde socialdemokraterna sådana, när de var i opposition, utan krav på någon ändring av stadgan. Jag vill vidare erinra om att 1930 yrkade Arthur Engberg anmärkning mot dåvarande ecklesiastikministern för att denne utnämnt till professor en person, som dock hade de sakkunnigas majoritet emot sig. Härvidlag, herr Andersson, har samtliga de instanser som haft att pröva frågan innan denna kommit till regeringen, bland dem skolöverstyrelsen, funnit att docent Lindqvist var överlägsen.

Herr Andersson i Linköping undrar vad jag har för uppdrag av lärarorganisationerna att framföra mina synpunkter. Konstitutionsutskottet behöver inte ha något uppdrag från någon utomstående att tolka en stadga som regeringen utfärdat. Jag frågar herr Andersson: Vad finns det i ecklesiastikdepartementets synpunkter på denna fråga som säger, att man inte skall ta större hänsyn till disputationssprovet? Vad finns det i stadgan som berättigar till denna tolkning? Är det inte underligt att vi har en stadga som av skolmyndigheterna tolkas på helt annat sätt? Om regeringen vill ha en sådan tolkning, att man i sådana här fall inte skall ta så stor hänsyn till första och andra befordringsgrunden, vore det väl berättigat med en ändring av stadgan, så att

Granskning av statsrådsprotokollen

de sökande finge klarhet om efter vilka meriter man gick.

Jag efterlyser också under vilken längre tid ecklesiastikdepartementet tillämpat denna praxis som vi har påtalat.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med herr Bracquier om att det är mindre lyckat att skolöverstyrelsen och departementet har olika uppfattning i denna stadgefråga, och även i fråga om dispenseringen anser jag att ett sådant förhållande är mindre lyckligt. Vad jag däremot inte kan hålla med om är att man skall söka åstadkomma en ändring genom att tillämpa § 107. Man måste använda andra metoder för att komma fram till en annan ordning och alltså icke söka åstadkomma en ändring genom anmärkning mot det föredragande statsrådet.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I ytterligare en utnämningsfråga har fyra reservanter inom utskottet yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, i detta fall statsrådet Skoglund.

Händelseförloppet är följande.

Den 22 april 1959 ledigförklarade kungl. järnvägsstyrelsen tre befattningar såsom bokhållare i lönegrad Ao 15 vid statens järnvägar med placering tills vidare på järnvägsstyrelsens kontrollkontor. Inom kontrollkontoret var en av befattningarna avsedd att tills vidare placeras å avdelningen för utländsk persontrafik. Vid ansökningstidens utgång den 12 maj 1959 hade såsom sökande till befattningarna anmält sig bland andra kontorsskrivarna hos styrelsen Karl-Erik Nehl och Elly Nordensvärd.

Vid granskning av de nämnda sökandenas meriter har reservanterna funnit Elly Nordensvärd klart överlägsen.

Vi anser därför, att det borde ankommit på föredragande departementschefen att föreslå bifall till hennes besvär. Vi finner det angeläget framhålla, att vid prövning av tjänstetillsättningar endast grundlagens föreskrifter om förtjänst och skicklighet blir utslagsgivande. I detta fall, menar vi, torde inte endast sökandes kompetens ha varit avgörande utan jämväl den omständigheten att vederbörande vore kvinna ha påverkat beslutet. Reservanterna har kommit till den uppfattningen inte minst på grund av ett uttalande i ett förstamajtal, som statsrådet Ulla Lindström höll i Västerås. Enligt TT-referatet yttrade statsrådet Lindström bl. a.: »Men även en demokrati som den svenska har strimmor av Sydafrika i sin människosyn och är inte riktigt fullgånge förrän de avlägsnats. Vad den stora rasfrågan är på andra håll i världen är den lilla kvinnofrågan hos oss. De har principiellt samma ursprung, fast inte jämförliga i praktiken.

Alltjämt är kvinnorna en lägre kast på arbetsmarknaden med olika lön för lika arbete.

Alltjämt är de mycket underrepresenterade i alla beslutande församlingar. Alltjämt är samhället ensidigt uppbyggt kring manliga värderingar. Det är tid för ett krafttag som ändrar detta.»

Och så säger statsrådet Lindström: »1960 års val bör bli inkörsparten till en era, som gör slut på diskrimineringar efter ras och kön.»

Herr talman! Då sådana överväganden, som vi menar att vi funnit i detta fall — där icke endast sökandes kompetens synes ha varit avgörande utan också den omständigheten att vederbörande vore kvinna — strider mot grundlagens bestämmelser, har vi inom utskottet yrkat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Skoglund.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig gans-

Granskning av statsrådsprotokollen

ka kort på denna punkt. Bakom reservationsanmärkningen står bara utskottets folkpartister.

Vad statsrådet Ulla Lindström anförde i sitt förstamajtal går nog inte att med framgång åberopa i denna debatt. Jag tror att hon mera tänkte på situationen inom den del av arbetsmarknaden, som herr Hammar och folkpartiet i övrigt har starkare kontakter med än den statliga arbetsmarknaden.

Det gäller här en tjänst på järnvägsstyrelsens kontrollkontor. Enligt arbetsgivarens uppfattning behöfde vederbörande tjänsteman både en allsidig utbildning och en allsidig erfarenhet. Vidare fäste man särskild vikt vid att tjänsteinnehavaren skulle ha goda arbetsledaregenskaper. Av handlingarna att döma har den som blev utnämnd visat synnerligen god fallenhet för arbetsledning och därtill hörande planläggning, och den utnämnde har också i motsats till klaganden genomgått en viss fackutbildning, som järnvägsstyrelsen tillmäter stor betydelse. Departementschefen och regeringen hade väl därför all anledning att avvisa de besvär, som framfördes av den medsökande.

Jag kan tillägga, att det under debatten i konstitutionsutskottet inte anförts något som ger en antydning om att sökandens kön varit avgörande i denna utnämningsfråga. Hade så varit fallet skulle utgången i konstitutionsutskottet — därom är jag övertygad — ha blivit en helt annan.

Herr talman! Jag vill inte lämna talarstolen utan att ha anført ytterligare en sak.

Från vissa håll brukar det alltemellanåt påstås, att statens affärsdrivande verk och den statliga verksamheten över huvud taget inte arbetar lika smidigt och lika effektivt som de privata företagen. Jag vill härvidlag inte uttala någon mening, men jag tycker att en sak borde vi vara överens om, och det är den personalpolitik som skall bedrivas. Det kan väl aldrig vara lyckligt, att

konstitutionsutskottet och riksdagen gör uttalanden, som tvingar verken att mest se till pappersmeriter och blunda för de sökandes rent praktiska möjligheter att fylla en uppgift. Det måste väl vara på det sättet, att man låter dugande människor, t. o. m. sådana som inte har studentexamen, få befordran och göra en insats på högre poster, särskilt om de offerar en stor del av sin fritid på studier inom skilda områden.

Låt mig slutligen påpeka, att ungefär samtidigt som departementet avvisade dessa besvär, hade man att behandla besvär i en annan fråga från ett annat statligt verk. Det gällde en journalisttjänst i televerket. Där beslöt departementet att utnämna den kvinnliga sökande, som hade överklagat verkets beslut. Detta visar, att departementet inte ser ensidigt på frågor av denna art.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, att den allmänna personalpolitik, som tillämpats i befordringsärenden, förändrats under de senaste åren. Emellertid har denna förändring givetvis sin allra största betydelse vid nyrekrytering eller vidareutbildning av företrädesvis yngre tjänstemän inom kontrollkontoret. Den kan däremot inte rimligen äga tillämpning på befattningshavare som på grund av meriterande utbildning och ådagalagd duglighet efter mångårig tjänstgöring redan kommit in i en normal befordringsgång inom järnvägsstyrelsen. Reservanterna menar, att i detta fall skulle den kvinnliga sökanden ha varit övriga sökande överlägsen i fråga om meriter.

Överläggningen var härmed slutad.

Avdelning B lades till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C* anført angående förhållande av beskaffenhet att föranleda uttalande av utskottet utan åberopande av § 107 regeeringsformen samt angående avslaget yrkande om anmälan utan åberopande av

§ 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Utan åberopande av § 107 regeringsformen har en del reservanter, fru Segerstedt-Wiberg m. fl., yrkat, att anmälan måtte göras angående ett i administrativ ordning meddelat stadgande. Detta stadgande anser reservanterna hade bort föregås av en komplettering av § 21 sekretesslagen.

Händelseförloppet är följande. På hemställan av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, beslöt Kungl. Maj:t den 20 februari 1959 utfärda kungörelse angående tillägg till § 2 kungörelsen den 4 januari 1939 med förordnanden på civilförvaltningens område jämlikt lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, den s. k. sekretesslagen. Genom detta tilläggsstadgande beredes sekretesskydd för handlingar rörande statliga bolag.

I 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen fastslås den grundläggande principen om allmänna handlingars offentlighet. Inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar må göras endast i särskilda, noga preciserade fall, angivna i sekretesslagen. Fallen gäller t. ex. skydd av för staten och enskilda behöriga ekonomiska intressen, hänsyn till privatlivets helgd, personlig säkerhet m. m. De omständigheter, då enligt dessa grunder allmänna handlingar skall hållas hemliga, anges i särskild avkunnigen och riksdagen samfällt stiftad lag. Den i sådan ordning tillkomna lagen av den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar och med stöd av denna lag utfärdade författningar anger sålunda uttömmande de fall, då allmänna handlingar är hemliga.

Sekretesslagens § 21 stadgar bl. a., att handlingar som rör statlig utredning, kontroll eller stödverksamhet med avseende å näringslivet enligt Kungl. Maj:ts

Granskning av statsrådsprotokollen

förordnande må hemlighållas under högst 20 år i den mån handlingarna innehåller upplysningar om enskilda företags eller sammanslutningars affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända vederbörande företag eller sammanslutning till men. I detta »vilkas offentliggörande kan lända vederbörande företag eller sammanslutning till men» har vi att söka själva grundförutsättningen för sekretessbegränsningen.

En kungörelse av den 4 januari 1939 upptager förordnanden på civilförvaltningens område jämlikt sekretesslagen. I 2 § kungörelsen uppräknas handlingar rörande näringslivet m. m., vilka under nyssnämnda förutsättningar skall vara hemliga. Genom regeringsbeslut den 20 februari 1959 har emellertid till paragrafen fogats en punkt 37, avseende handlingar, som inkommit till eller upprättats i statsdepartement till utredning eller kontroll med avseende å verksamhet, som bedrivs av bolag vari staten äger aktie. Det är detta tillägg, som reservanternas anmärkning gäller.

Enligt den i ärendet upprättade departementspromemorian borde de statliga bolagen beredas erforderligt skydd mot skadlig insyn. En regel om sekretesskydd syntes Kungl. Maj:t äga utfärda med stöd av 21 § sekretesslagen. »Det får här anses vara fråga om statlig utredning, kontroll och stödverksamhet med avseende å näringslivet, och de statliga bolagen måste i lagens mening anses vara enskilda företag.»

Till handelsdepartementet hör för närvarande elva bolag. I den mån skriftväxling förekommer mellan departementet och bolagen brukar handlingarna ej diarieföras. Detsamma gäller promemorior och annat arbetsmaterial, som för frågornas bedömning upprättas inom departementet. Dessa handlingar, som för närvarande uppgår till ett antal av inemot 900, förvaras i särskilda dossiéer i departementet. Att allt detta blivit känt beror, kan man säga, nästan

Granskning av statsrådsprotokollen

på en tillfällighet, och det är en smula genant — blamage är kanske ett för starkt uttryck!

Redan departementspromemorian röjer tveksamhet i fråga om ärendets behandling. Uttryck sådana som »synes», »anses vara fråga om» o. d. förekommer tyvärr ganska ofta. Tolkningen av statligt bolag som likställt med enskilt företag är, så långt reservanterna kan se, ingalunda otvetydigt. Det är ostridigt, att sekretesslagen noga skall ange undantagen från offentlighetsprincipen. Dessutom är det lika ostridigt, att här föreligger ett fall av kungörelse utan stöd av sekretesslagen. På något sätt har man kringgått grundlagens bestämmelser. Rätteligen hade det bort ske en komplettering av sekretesslagen, innan ifrågakavande bestämmelse i administrativ ordning utfärdats.

Herr talman! Det är detta märkliga förhållande som utgör kontentan i yrkandet om uttalande utan återopande av § 107 regeringsformen reservanterna med fru Segerstedt-Wiberg i spetsen velat göra.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Frågor angående sekretesslagen har vid flera tillfällen under de senaste åren diskuterats i riksdagen. Resultatet av diskussionerna har blivit, att lagen skall ses över, och arbetet därmed pågår redan i departementet. Det är alldeles uppenbart att det måste ske en översyn av sekretessreglerna och att det behövs kompletteringar av de nuvarande bestämmelserna i denna lag.

Den aktuella frågan är utomordentligt obetydlig. Den gäller ett tillägg till kungörelsen den 4 januari 1939, som av Kungl. Maj:t utfärdats utan att sekretesslagens 21 § dessförinnan ändrats. Denna paragraf som avser handlingar rörande näringslivet har av herr Hammar redan citerats. Det är med stöd av stadgandena i den paragrafen som Kungl. Maj:t utfärdat tillägget till nämnda kungörelse. Det är därvidlag att mär-

ka att de statliga företagen är formellt fristående rättssubjekt och att det med anledning därav föreligger full täckning för åtgärden i 21 § sekretesslagen. Dessutom måste det anses utomordentligt angeläget, att rimligt skydd beredes de statliga bolagen mot skadlig insyn.

Herr talman! Denna fråga utgör ytterligare ett exempel på hur svårt oppositionen i år har haft att finna anledningar till anmärkning.

Herr HAMMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr har anmärkt, att detta är ett utomordentligt obetydligt ärende, och det må stå för hans räkning. I varje fall har vi, så att säga av en slump, kunnat finna, att handelsdepartementet har cirka 900 handlingar, som med stöd av denna stadga undandragits offentligheten. Formellt kan det omöjliga vara riktigt handlat. Jag betonar det än en gång, att det har rätt tveksamhet rörande ärendets behandling, vilket man kan läsa ut redan ur departementspromemorian. Jämförelsen mellan statliga bolag och enskilda företag är ingalunda otvetydig. Detta är också anledningen till att reservanterna velat göra detta uttalande.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om huruvida dessa 900 handlingar upptäckts genom en slump eller inte är väl knappast av betydelse i detta sammanhang. Det avgörande är att när handlingarna nu upptäckts, är det av största vikt att sekretesskydd kan beredas dem.

Herr SPANGBERG (s):

Herr talman! Av dechargebetänkandets sid. 2 framgår att inrikesministern haft ett ärende till behandling som gällde utvisning på sin tid av en norsk och en tysk medborgare. Utskottet som har behandlat denna fråga ansåg att den hade så stor betydelse att den borde tagas upp på sätt som skett i konstitu-

Granskning av statsrådsprotokollen

tionsutskottet. Det är som bekant inte alla ärenden, som är uppe i konstitutionsutskottet till granskning, som redovisas här. Inrikesministerns beslut gick ut på att framställningen inte skulle leda till någon åtgärd.

I framställningen stöter man också på en begäran om tryckfrihetsåtal mot ett par tidningar som skildrat själva händelsen. Denna begäran om tryckfrihetsåtal föranledde en JK-utredning, och det visade sig att tryckfrihetsåtal i detta fall var obefogat. Detta utredningsmaterial har sedan legat till grund för inrikesministerns beslut. Någon alldeles särskilt djupgående utredning har sålunda inte företagits. Utskottet var emellertid enigt om att ärendet är av den karaktären och inrikesministerns ställning i detta fall sådan, att anmärkning inte kunde ställas. Något yrkande härom har inte förekommit i konstitutionsutskottet.

Jag har emellertid begärt ordet för att beröra detta ärendes bakgrund, eftersom jag anser, att det har en så uppseendeväckande karaktär, att man, då man gått igenom det, som vi gjort i konstitutionsutskottet, inte bör gå förbi det i dechargedebatten som om inget anmärkningsvärt hade inträffat i detta sammanhang.

De personer som här nämnes — det står »viss tysk och viss norsk medborgare» — leddes genom avvisning från riket, den ena i tysk fångenskap i Norge och den andra i döden. Händelsen utspelades ju för länge sedan, som vi ser, men den har inte fått sin rätta belysning förrän åren 1958 och 1959. Inrikesministern har — vilket också framgår av handlingarna — inte haft tillfälle att yttra sig i denna fråga förrän den 9 april i fjol. När händelserna inträffade hade vi samlingsregering. Det rasade krig runtom i världen, och det skedde väl anmärkningsvärda ting, som aldrig blev uppmärksammade. De handlingar, rapporter o. d., som eventuellt finns angående dem, var många gånger hemlig-

stämplade och är det fortfarande. Det är således svårt att tränga till botten av dem. Många gånger under kriget förhöll det sig så, att när ett ärende var så klart, att anmärkning skulle kunna ha riktats mot ett statsråd, var det för sent, och under den tid, då en anmärkning skulle ha kunnat göras, ansåg man det olämpligt, även om man visste av saken. Man menade, att riket befann sig i den belägenheten att man fick stryka över och gå vidare.

De personer som denna fråga gäller var — som jag sagt — två flyktingar. De kom hit till Sverige i den stora flyktingström, som vi tog mot över norska gränsen. Tysken var en deserterande soldat i den tyska krigsmakten. Han var mot nazisterna och hade flytt från krigstjänst i det härtagna Norge. Av tillgängliga handlingar framgår det — det känner vi väl alla till — att Sverige tog mot flyktingar i stor utsträckning, även sådana som rymt ur tysk krigstjänst. Regeringen hade emellertid fria händer. Det utgick cirkulärskrivelser från olika departement, och den ena upphävde den andra. Närmast ansvarigt i detta fall var väl utrikesdepartementet. Desertörer som kom hit kunde avvisas, men — det är att märka — det skulle ske omedelbart och på den plats vid gränsen, där de hade kommit över. Om det förelåg en fullbordad rymning skulle de få stanna i Sverige. Jag nämner det i detta sammanhang, ty i detta fall måste det ovillkorligen vara fråga om fullbordad rymning, då båda personerna hade vistats i Sverige i flera månader. Därtill kommer — och det stödde sig flyktingarna på — att de fick stanna — detta gällde även desertörer — först i särskilda läger och sedan i frihet efter speciellt tillstånd.

Jag skall, herr talman, inte närmare gå in på några detaljer i detta sammanhang utöver vad som är alldeles nödvändigt för att ge den bakgrund, som jag med största hastighet vill skissera upp.

Granskning av statsrådsprotokollen

Med nämnda rykten och faktiska förhållanden här hemma för ögonen litade dessa båda på Sverige och de svenska myndigheterna. De hade under den tid de vistades i vårt land fått många bevis på att de var bland vänner, som tillsammans med vänner från Norge ordnade för deras upphålle i ett torp uppe vid norska gränsen.

Så låg det till, när flyktingarna en dag fick besök av representanter för de svenska myndigheterna, som skulle hämta dem. De lovade dem att de skulle få komma till ett svenskt interneringsläger. Det var vad flyktingarna själva helst av allt hade önskat. Jag har fått uppgift om att vid denna tidpunkt hade en norrmann ordnat med en tillflyktsort, där de skulle kunna vistas tills kriget var slut. Men nu erbjöds för dem en annan möjlighet, som de var mycket glada över. De uttryckte också sin glädje och tacksamhet och var mycket ivriga att få följa med till det svenska lägret.

Den vackra sagan tog emellertid snart slut och det med förskräckelse. Flyktingarna fördes till en militärförläggning, och när de hade kommit dit underrättades de om att de inte längre kunde få stanna i Sverige utan skulle föras till Norge och överlämnas till tyskarna. De protesterade och bad för sina liv. Jag har fått mig tillsänt ett brev med den skildring som den norska flyktingen lämnade av detta, och jag vill göra ett litet citat för att med hennes egna ord visa hur de uppfattade det hela: »Jeg tryglet da på mine knær om at han skulle la oss løpe — dere får heller skyte etter oss, sa jeg, men da har vi i allfald en sjansje til å komme unna, for når vi først kommer till tyskerne har vi ingen sjansje mer.»

Detta är några ord ur ett långt brev, som just visar hur de bad för sina liv. Men det hjälpte inte. Det löfte som man givit dem uppe i ödetorpet var inte ärligt menat, och så fördes de till Norge. Omedelbart inne på den norska sidan lyckades den tyska flyktingen rymma

tillbaka över gränsen till Sverige. Man följde efter honom och sköt med revolver — skjutningen började redan på den norska sidan. Under tiden fasthölls den norska flyktingen inne i bilen och hon trodde att kamraten var skjuten. I det brev, som jag nyss citerat, heter det följande om skottlossningen: »Jeg trodde Villi var skutt og skrek at jeg ville ut og se ham, kanskje han ville mig noe for han døde og jeg husker at jeg ropte: Dette har jeg drømt, — — —. Jeg blev holgt fast av sjåføren, han mente kanskje at jeg ikke hadde gott av å se ham, død, for jeg trodde bestemt at han var skutt og det for igjenom meg at det var trods alt bedre å bli skutt i flukt enn å bli stilt opp mot muren av sine egne. Omsider kom da de tilbake og sa at Jutzi var vekk, de kunne ikke finne ham.»

Detta är väl höjdpunkten av dramat, och man borde sedan ha vänt tillbaka till Sverige över gränsen. Men det underliga är att sedan Jutzi sprungit ifrån dem, såsom de sade, förde de den norska flyktingen till ett tyskt militärläger, något som innebar att hon överlämnades direkt i tysk fångenskap och fördes till ett fängelse.

Det har ju aldrig varit riksdagens mening att något sådant skulle kunna inträffa, och det är rena tillfälligheten som gjort att det upptäckts många år efteråt.

Nå, detta hände som sagt på hösten 1941. Sedan kom ju vintern. När det åter blev vår och sommar hittade man en dag Jutzis lik i ett vattendrag intill den plats där han flydde. Han fanns alltså hela tiden kvar på platsen och hade legat död där i flera månader.

Jag skall inte, herr talman, uppehålla mig vidare vid denna sak. Jag tror att det återstår mycket innan det vunnits klarhet om det hela. Man frågar sig emellertid, om detta är det enda fall som inträffat och hur militären och polisen handlade under dessa år. Skedde det verkligen i överensstämmelse med

Ianspråktagande av viss del av de Längmanska donationsmedlen

regeringens mening? Jag anser att det måste skapas klarhet om dessa ting. Det fall som jag här berört är säkerligen inte det enda exemplet, och det vore mycket önskvärt att dessa frågor toges upp i ett vidare sammanhang. Det bör ingå som ett led i den vakthållning omkring de mänskliga rättigheterna, som alla partier här i riksdagen har deklarerat sin anslutning till.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C till handlingarna.

§ 2

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av svenska textilforskningsinstitutet m. m., och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av institutet för optisk forskning m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3**Ianspråktagande av viss del av de Längmanska donationsmedlen**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ianspråktagande av viss del av de Längmanska donationsmedlen jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru JÄDERBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att framföra några synpunkter på det förslag som nu föreligger till avgörande. Jag skall redan från början säga att jag yrkar bifall till utskottets förslag. Det finns emellertid några punkter där ett klarläggande vore på sin plats.

Man skall för det första komma ihåg att det här är fråga om ett testamente.

Ett testamente är inte som ett vanligt statsanslag, som riksdagen kan fördela i det närmaste hur som helst, utan det ger uttryck åt en människas yttersta vilja om hur kvarlåtenskapen efter henne skall disponeras. Det ligger då i öppen dag, att man särskilt i riksdagen i en sådan här fråga måste ålägga sig ett hänsynstagande som närmar sig ett ödmjukt frågande: vad skulle donators yttersta vilja vara i dag?

Erik Johan Längman hade en fast vilja. Han visste vad han ville beträffande A-fondens avkastning. Han föreskrev att den skulle användas för i testamentet närmare uppräknade sociala och näringsmässiga ändamål, i första hand till förmån för bygderna längst uppe i norr.

En särskild utredning och departementschefen har noggrant prövat hur detta syfte bäst skall kunna förverkligas i nuläget. Såväl utredningsmännen som ecklesiastikministern har kommit till den slutsatsen, att donators vilja bäst efterföljs om $\frac{3}{4}$ av fondens årliga avkastning används till företagsamhetens främjande i Norrbottens län.

Det har hävdats att de sociala förhållandena ändrats mycket under loppet av hundra år. Det är riktigt. När man ser bristerna i näringslivet och den stora arbetslösheten längst uppe i norr inser man emellertid hur brännande aktuell donationen är ännu i dag. Behovet av åtgärder på arbetsmarknaden är nämligen skriande uppe i Norrbotten.

Utskottet tillstyrker departementschefens förslag om fondens användning och säger sig också biträda dennes förslag beträffande fondens geografiska verksamhetsområde. Därmed skulle väl allan rättfärdighet vara uppfylld för Norrbottens läns vidkommande, men det står också i utskottets utlåtande: »Det synes därför utskottet fullt rimligt, att nämnden om så skulle visa sig befogat bör efter prövning från fall till fall kunna i viss begränsad utsträckning även tillgodose sådant ändamål, som

Statsbidrag till lärarbostäder m. m.

angivits i motionerna I: 620 och II: 773, då detta ändamål har anknytning till motsvarande verksamhetsområde inom Norrbottens län.»

Jag skulle vilja fråga utskottet vad detta innebär. Det sägs i utskottsutlåtandet att det skall förekomma prövning från fall till fall och att nämnden bör kunna tillgodose i motionen angivna ändamål. Det talas här i singularis. Går man till motionen finner man att motionärerna knyter samman lappslöjden med den aktuella fonden. Detta kan bli en s. k. kautschukparagraf i framtiden och kanske bli lika svår att tolka som Pauli ord om kvinnopräster. Ur den synpunkten vore det kanske värdefullt att redan i dag få höra vilka konkreta avsikter utskottet inlagt i sin skrivning.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! I anledning av fru Jäderbergs fråga vill jag svara följande — och det är min personliga bedömning av vad som har förekommit i utskottet som jag här skall ge uttryck för; om inte några äldre utskottsledamöter protesterar, kan det även ge uttryck för utskottets uppfattning.

Jag ber då först att få konstatera, att utskottet har föreslagit bifall till propositionens förslag och därmed förordat en permutation av donationsfondens bestämmelser så att den så långt det är möjligt i modern skepnad skall tillgodose donators vilja. Vad utskottet sedan anför i anledning av motionerna kan vara saker som i och för sig är självklara men som kanske ändå må ges en närmare tolkning.

Om en forskningsuppgift av nämnden som skall förvalta pengarna anses angelägen, måste forskningsinstitutioner kunna få utföra forskningsarbete var institutionerna än är belägna så länge

arbetet tjänar Norrbottens intressen. Det är självklart att resultatet av dessa forskningar, fastän fonden främst skall gynna länet, inte kan monopoliseras för länet utan blir tillgängligt för övriga Norrland och hela landet.

Fru Jäderberg ställde en fråga närmast med anledning av vad som sägs i sista stycket på sidan 7 av utskottets utlåtande där det talas om »sådant ändamål».

Jag vill hänvisa till den motion som utskottet i det sammanhanget vidrör och där såsom särskilt behjärtansvärt ändamål framhålles lappslöjden, som enligt motionen borde gynnas utan geografiska inskränkningar. Jag tycker att den generositeten kan vi visa att om det skulle visa sig lämpligt att utnyttja denna fond för en kurs i lappslöjd, må det vara möjligt även för en person bosatt i Tärnaby att bevista den kursen. Det är detta som åsyftas i det ifrågavarande avsnittet av utskottsutlåtandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Statsbidrag till lärarbostäder m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till lärarbostäder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 61 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 26 februari 1960, föreslagit riksdagen att dels godkänna av chefen för ecklesiastikdepartementet förordade grunder för statsbidrag till lärarbostäder inom det obligatoriska skolväsendet, dels godkänna att avvecklingen av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare, nomadlärare och organister inleddes den 1 oktober 1960

och skedde i den ordning som i propositionen föreslagits, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser som kunde finnas erforderliga för avvecklingens genomförande.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson m. fl.* (I: 535) och den andra inom andra kammaren av herrar *Grebäck och Elmwall* (II: 665), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition måtte dels besluta 1) att avslå Kungl. Maj:ts proposition om att avveckling av tjänstebostadssystemet nu skulle beslutas, 2) att tjänstebostadssystemet skulle bibehållas under ytterligare en tätortsförteckningsperiod (5 år), 3) att statsbidrag till uppförande av bostäder för folkskolans lärare finge utgå med oförändrade belopp, dels ock beakta vad i motionerna i övrigt anförts,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 666), vari hemställts att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag för anskaffande av lärarbostäder generellt skulle utgå till skolorter med mindre än 400 invånare men bidrag under vissa förutsättningar kunna komma i fråga jämväl för andra orter, vilkas invånarantal uppginge till 400 men ej till 900, samt att statsbidragets storlek fastställdes till 24 000 kronor per bostad och med ett extra tillägg för de fyra nordligaste länen med 4 000 kronor per bostad.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 535 och II: 665 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 666,

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 26 februari 1960 förordade grunder för statsbidrag till lä-

Statsbidrag till lärarbostäder m. m.

rarbostäder inom det obligatoriska skolväsendet med den höjning av statsbidraget för de fyra nordligaste länen, som utskottet förordat;

b) godkänna, att avvecklingen av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare, nomadlärare och organister inleddes den 1 oktober 1960 och skedde i den ordning som av departementschefen föreslagits;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser, som befunes erforderliga för avvecklingens genomförande.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Thorsten Larsson, Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 535 och II: 665, besluta

a) att avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition,

b) att tjänstebostadssystemet skulle bibehållas under ytterligare en tätortsförteckningsperiod (5 år),

c) att statsbidrag till uppförande av bostäder för folkskolans lärare finge utgå med oförändrade belopp.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 105 är fogad en reservation av herr Ivar Johansson m. fl. Som motionär i frågan vill jag begagna tillfället att närmare motivera min uppfattning.

Jag är i princip anhängare av avveckling av tjänstebostadssystemet, men mina erfarenheter som kommunalman i en glesbygdskommun säger mig att det finns anledning att skynda långsamt i denna fråga. Det vore enligt min uppfattning motiverat att bibehålla tjänstebostadssystemet under ytterligare en tjänsteförteckningsperiod och även låta statsbidraget för uppförande av lärarbostäder under denna period utgå med

Statsbidrag till lärarbostäder m. m.

oförändrat belopp. Många skäl kan anföras för en sådan ståndpunkt. Jag skall här endast beröra några få av dem.

För glesbygdskommunerna kommer det, även om tjänstebostadstvånget avskaffas, att innebära, jag höll på att säga en moralisk skyldighet eller i varje fall en praktisk nödvändighet att anskaffa eller anvisa bostad för platssökande lärare, om kommunen över huvud taget skall kunna erhålla dugande lärare. Med den praktiska erfarenhet jag har vill jag hävda att den nuvarande ordningen underlättar för glesbygdskommunerna att erhålla lärare. Departementschefens förslag att statsbidrag till byggande av lärarbostäder inte bör utgå, om skolan ligger inom ett avstånd på 4 km farbar väg från tätbebyggt område, ställer jag mig mycket tveksam till. Det är värdefullt att åtminstone någon av lärarna bor vid skolan, inte minst med tanke på den roll skolan i glesbygderna spelar som kulturfrämjande faktor och kontaktorgan mellan skola och hem.

Ett annat motiv för bostadstvångets bibehållande är, att lärarna av många skäl bör bo i den kommun där de har sin tjänst. Ett av de skäl som kan anföras är inverkan på kommunalskatten. Utvecklingen på vår landsbygd är i detta hänseende verkligen skrämmande. Jag skall be att få nämna några exempel från min hembygd på detta. Vi har en lärare, för övrigt kantorn i vår församling, som bor i Uppsala. Dit är det 4½ mil, och han åker dagligen mellan staden och vår kommun. Rektorn i en grannförsamling bor också i Uppsala och far dagligen 3 mil fram och tillbaka. En av våra bästa lärare har sökt sig bort från vår kommun därför att den bygdeskola där han är verksam skall läggas ned och han inte gärna vill finna sig i att förflyttas till centralskolan och tvingas söka sig bostad på den öppna marknaden.

På detta sätt blir ju lärarpersonalen i våra glesbygdskommuner ett slags främlingslegionärer som irrar mellan

de olika kommunerna, vilket ju inte är önskvärt. Det är med stort bekymmer som vi, oavsett partitillhörighet, åtminstone i min kommun ser på den föreslagna snabba avvecklingen av tjänstebostadssystemet. Hela vårt skolväsende ligger i stöpsleven, och vi måste på något sätt försöka ordna införandet av enhetsskola, men i det fallet vet vi faktiskt varken ut eller in.

Det finns olika förslag. Halva kommunen, säger man, skall i fråga om enhetsskolan föras till Uppsala län, och återstoden skall bli kvar i Stockholms län och vi blir hänvisade till att söka kontakt med närliggande grannkommuner. Detta är ett förslag. Ett annat är, att vi skall föras till Hallstavik, dit det är fyra mil, och ett tredje är att vi skall gå samman med en annan kommun och få enhetsskola i vår kommun. Vi vet faktiskt inte ett enda dugg om hur vårt skolväsende kommer att gestalta sig under den närmaste perioden. Får vi enhetsskolan till vår kommun, då behöver vi de tjänstebostäder som vi har, och vi behöver säkerligen ytterligare möjligheter för att placera lärarna. Om kommunen blir delad, får vi bostäder, som vi inte vet vad vi skall göra med. Detta är skäl som enligt min mening är allvarliga nog, och jag tror att vi delar vår betänksamhet med många glesbygdskommuner. Vi hade faktiskt behövt mera andrum för att anpassa oss till de nya förhållandena. Jag är alldeles övertygad om att de kommer att skapa mycken irritation och många svårigheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Denna fråga har sedan flera år varit föremål för uppmärksamhet från landskommunernas sida. Jag tror att man över lag inom landskommunerna är tillfreds med den förordning som nu kommer att träda i kraft från 1 juli 1960. I detta sammanhang vill jag redovisa att landskommunernas

förbunds styrelse för sin del med tillfredsställelse hälsar denna förordning. Det hänger samman med att kommunerna kommer bort ifrån det trassel, som de i många fall hade, då kommunen på ett vettigt sätt ville försöka klara upp bostadsfrågan för vederbörande lärare.

Nu säger herr Grebäck, som är talesman för reservanterna, att glesbygdskommunerna kommer i kläm, då den nya förordningen träder i kraft. Jag vill till herr Grebäck säga att det ju alltså i fortsättningen ges möjlighet för kommunerna att klara bostadsfrågan för vederbörande lärare på ett tillfredsställande sätt, och detta blir så mycket läftare i den mån man kommer bort från de mycket snäva regler som fanns tidigare då kommunen skulle klara bostadsfrågan.

Nu kan man naturligtvis säga att det för landskommunernas vidkommande hade varit önskvärt att statsbidraget hade satts högre, men med hänsyn till att hyran nu skall bestämmas marknadsmässigt har kommunen möjlighet att ta ut en hyra som i stort sett svarar mot de reella byggnadskostnaderna, och man kan i detta fall säga att kommunen är skyddad.

Det har vid flera tillfällen varit krångel i vad det gällt att få för statsbidrags erhållande godkännande av byggnad, som kommunen har ställt till förfogande, inte minst på grund av att kvadratmeterantalet kan ha varit så fixerat, att det något överstigit bidragsgränsen. Man har då ifrån länsstyrelsens sida sagt nej till statsbidrag för bostaden.

Nu kommer man bort ifrån allt det där. Det blir ett generellt statsbidrag på 18 000 kronor, som kommer att utgå till dessa bostäder. Kommunerna får sedan rätt att bygga i stort sett så som de själva önskar och kan bereda vederbörande lärare en utmärkt bostad. Jag tror för min del att det är en förenkling av de förordningar, som tidigare har gällt, vilken i stort sett kommer att hälsas

Statsbidrag till lärarbostäder m. m.

med tillfredsställelse i Sveriges landskommuner. Dessa har under flera år önskat att komma bort ifrån denna tjänstebostadsskyldighet, som har föränlett en hel del besvärligheter för kommunerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Den föregående talaren sade, att den nya förordningen skulle träda i kraft den 1 juli; jag vill minnas att det var den 1 oktober, men det kanske inte spelar så stor roll i sammanhanget.

Herr Nilsson i Göingegården gjorde sig till talesman för landskommunerna, och det har han självfallet rätt till. Men jag misstänker att de synpunkter, som herr Grebäck tidigare har anfört, kanske närmare ansluter sig till landskommunernas verkliga uppfattning när den tid kommer, då de får tänka över detta problem.

Jag instämmer helt med vad herr Grebäck sade och vill bara tillägga, att man här öppnar nya vägar för att i viss utsträckning avfolka landsbygden. Det kan ju inträffa, att en lärare finner med sin fördel förenligt att vara bosatt i en stad på två, tre mils avstånd från skolan. När lektionerna skall börja om morgnarna och barnen kommer till skolan, kommer kanske läraren dit i sin bil, och när barnen på eftermiddagarna blir hemförlovade, sätter sig läraren i bilen och åker tillbaka till sin bostad i staden eller i något annat samhälle.

Vad beträffar kontakten mellan skola och hem, som här talas om, utgår jag ifrån att läraren, i varje fall om denna kontakt skall upprätthållas, är bosatt inom skolområdet. Man kan väl svårigen tänka sig, att kontakten skall kunna upprätthållas, om läraren bor på någon annan plats. Detta tal blir följaktligen av ringa värde.

Jag vill dessutom tillägga, att den betydelse som det har för en bygd att ha

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

lärarna bosatta där inte är så ringa. Lärarna är ofta intresserade av bygdens angelägenheter och, beroende på personlig inställning, det kommunala livet, de är intresserade av hembygden och ofta ledare av det frivilliga bildningsarbetet, musikcirklar, sångföreningar o. s. v. De är en tillgång för bygden.

Jag skall inte förstora svårigheterna, men jag tror att det vore angeläget att bifalla denna respittid på fem år, som reservanterna föreslår, för att än en gång tänka över detta problem. Det är nog rätt riskabelt att uniformera vårt samhälle. Det är ändå så, att förhållandena är rätt olika i ett stadssamhälle och på landsbygden.

Jag skulle här vilja yrka bifall till reservationen med tillägg av en vädjan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att ytterligare överväga dessa synpunkter.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till universitetet i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av

den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 126 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 mars 1960, föreslagit riksdagen att I. godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten; II. besluta att statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision och statens organisationsnämnd skulle upphöra fr. o. m. den 1 juli 1961; III. besluta att fr. o. m. den 1 juli 1961 inrätta ett statligt centralt rationaliseringsorgan, benämnt statskontoret, samt ett statligt centralt revisions- och statsbokföringsorgan, benämnt riksrevisionsverket; IV. godkänna att statskontoret och riksrevisionsverket i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet anfört försåges med tjänster till det antal och i de lönegrader som departementschefen förordat; V. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för förslagens genomförande.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft vissa motioner, nämligen

dels följande vid riksdagens början väckta motioner:

motionerna i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I:4) och i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II:2), i vilka motioner hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt och särskild utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen genom indragning och sammanslagning av förvaltningsorgan, eventuellt i kombination med överföring och omgruppering av arbetsuppgifter, samt genom rationalisering av förvaltningsarbetet i övrigt, varvid i motionerna anförda förslag och synpunkter måtte beaktas; samt

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

motionerna i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 253) och i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 311), i vilka motioner hemställdes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning angående en förut-sättningslös prövning av den statliga förvaltningens uppgifter samt av möjligheterna till decentralisering av beslutanderätten och till sammanslagning av ämbetsverk och statliga organ på såväl det centrala som det regionala planet i syfte att effektivisera och förbilliga den statliga verksamheten enligt vad i motionerna anförts;

dels ock sex i anledning av den föreliggande propositionen väckta motioner, däribland

motionerna i första kammaren av herr *Nils Hansson* (I: 644) och i andra kammaren av herr *Ståhl* (II: 795), i vilka motioner hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 126 måtte beakta vad i motionerna anförts;

motionen i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* (I: 645), i vilken motion hemställdes att riksdagen måtte besluta sådan ändring av de i proposition nr 126 förordade riktlinjerna för den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten, att statens sakrevision och statens organisationsnämnd alljämt finge bestå eller alternativt att statens sakrevisions verksamhet förlades till statskontoret med bibehållande av samtliga hittillsvarande uppgifter;

motionen i andra kammaren av herr *Sköld* (II: 794), i vilken motion hemställdes att riksdagen, med förklaring att de i proposition nr 126 förordade riktlinjerna för den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten inte kunnat godtagas, ville hos Kungl. Maj:t hemställa att ett reviderat förslag i frågan förelades 1961 års riksdag, med beaktande av att statens sakrevision och statens organisationsnämnd skulle bestå som självständiga institutioner med nuvarande uppgifter under de förenk-

lade former som i motionen angivits; samt

motionen i andra kammaren av herrar *Kollberg* och *Wedén* (II: 796), i vilken motion hemställdes att riksdagen måtte godkänna de i propositionen nr 126 framlagda riktlinjerna för den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten med den modifieringen att statens sakrevisions arbetsuppgifter tillfördes det nya centrala rationaliseringsverket, statskontoret.

Utskottet hemställde

I. att motionen II: 794 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionen I: 645, i vad den avsåge bibehållande av statens sakrevision och statens organisationsnämnd såsom självständiga verksamheter, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 645, såvitt nu vore i fråga, samt motionen II: 796, besluta att den egentliga sakrevisionella verksamheten skulle förläggas till det statliga revisionsverket;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 797,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 mars 1960 förordade riktlinjerna för den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten,

b) besluta att statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision och statens organisationsnämnd skulle upphöra fr. o. m. den 1 juli 1961,

c) besluta att fr. o. m. den 1 juli 1961 inrätta ett statligt centralt rationaliseringsorgan, benämnt statskontoret, samt ett statligt centralt revisions- och statsbokföringorgan, benämnt riksrevisionsverket,

d) godkänna att statskontoret och riksrevisionsverket i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet anført för-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

såges med tjänster till det antal och i de lönegrader som departementschefen förordat,

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för förslagets genomförande;

V. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna I: 644 och II: 795 anfört;

VI. att motionerna I: 4 och II: 2 samt I: 253 och II: 311 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sunne, Nestrup, Birke, Lundström, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng, Nilsson* i Göingegården, *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort under III. och IV. hemställa

III. att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del samt med bifall till motionen I: 645, såvitt nu vore i fråga, samt motionen II: 796, besluta att den egentliga sakrevisionella verksamheten skulle förläggas till det statliga rationaliseringsverket;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 797,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 mars 1960 förordade riktlinjerna för den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten, dock med den ändring som föranleddes av vad reservanterna hemställt under III.,

b) besluta att statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision och statens organisationsnämnd skulle upphöra fr. o. m. den 1 juli 1961,

c) besluta att fr. o. m. den 1 juli 1961 inrätta ett statligt centralt rationaliseringsorgan, benämnt statskontoret, samt ett statligt centralt revisions- och statsbokföringsorgan, benämnt riksräkenskapsverket,

d) godkänna att statskontoret och

riksräkenskapsverket i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet anfört försåges med tjänster till det antal och i de lönegrader som departementschefen förordat, dock med de ändringar som föranleddes av vad reservanterna hemställt under III.,

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för förslagets genomförande;

2) av herrar *Ivar Johansson, Sunne, Nestrup, Birke, Lundström, Thorsten Larsson, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng, Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Wedén, Gustafsson* i Skellefteå, *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under VI. bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 4 och II: 2 samt I: 253 och II: 311, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam och förut-sättningslös utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen i enlighet med vad dessa reservanter anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Den fråga som riksdagens kamrar nu skall ta ställning till är ganska komplicerad. Detta framgår i viss mån av att två utredningar har haft frågan uppe för undersökning. I ena fallet ledde utredningen inte till någon Kungl. Maj:ts proposition. Den andra utredningen resulterade i att frågan nu visserligen ligger på kamrarnas bord, men meningarna har varit minst sagt delade i utredningen. Även remisssvaren i den senaste utredningens betänkande är ganska divergerande, och det måste ha varit en besvärlig uppgift för Kungl. Maj:t att på detta heterogena material bygga upp ett förslag att föreläggas riksdagen.

Detta är inte sagt av oartighet, men departementschefens i vissa fall mångordiga resonemang fram och tillbaka ger

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

inte täckning för en del uttalanden, som därför i viss mån har fått formen av önsketänkande. Detta är kanske en naturlig följd av att materialet har varit så oklart.

Enligt min mening har motion nr 794 i denna kammare, väckt av herr Sköld, en ganska stark motivering, och motionären har goda skäl för sitt yrkande att ett reviderat förslag i frågan måtte föreläggas 1961 års riksdag. Personligen har jag också varit mest böjd för att tillstyrka detta förslag, men då det icke vann gehör inom avdelningen får jag nu finna mig i att frågan i vad gäller principerna avgöres omedelbart. Detta innebär emellertid inte att jag accepterar Kungl. Maj:ts förslag om hur sammanslagningen skall göras. Det är också där som reservationen avviker från utskottets förslag, som till största delen överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

Jag kan inte underlåta att här citera ett stycke ur utskottsutlåtandet, nämligen följande: »Sälunda skall enligt förslaget fyra nuvarande ämbetsverk upphöra fr. o. m. den 1 juli 1961, nämligen statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision och statens organisationsnämnd. I stället föreslås skola fr. o. m. nämnda dag inrättas två nya ämbetsverk, ett för rationaliseringsverksamhet och allmän remissverksamhet, vilket enligt förslaget skulle överta benämningen statskontoret, och ett revisions- och statsbokföringsorgan, förslagsvis benämnt riksrevisionsverket.»

Jag kan inte fria mig från känslan att det ligger något rörande förhoppningsfullt eskatologiskt i denna utskottets skrivning. Det gamla med alla sina brister skall avskaffas, det nya med sina förtjänster och friska vindar skall träda till. Man får här inte förbise, att det i det nya ämbetsverket fortfarande måste finnas utrymme för såväl statskontorets som riksräkenskapsverkets traditionellt utformade arbetssätt. Detta är oundvikligt, även om man kan göra

vissa smärre ändringar. Detta gäller inte minst riksräkenskapsverkets på räkenskapshandlingar fortlöpande granskning av redovisning och förvaltning.

Vidare gäller det att till de två nya ämbetsverken foga två institutioner, statens sakrevision och statens organisationsnämnd, med från ämbetsverket helt artskilda arbetssätt. Utan att här redovisa de olika utredningarnas och remissinstansernas uppfattningar — det skulle ta alldeles för lång tid — vill jag som riktpunkt för mitt ställningstagande anföra följande.

En sammanslagning bör kunna ge ökad effektivitet, där goda förutsättningar finns för att de till sammanslagning föreslagna verken smälter samman på ett naturligt sätt. Vidare bör en sammanslagning icke ske i sådana fall, där en klar artskillnad föreligger.

Med denna bedömning har jag inte något direkt att erinra mot departementschefens förslag att organisationsnämnden bör uppgå i det centrala organet för egentlig rationaliseringsverksamhet. Däremot finns det enligt min mening flera skäl som talar mot den sammanslagning av sakrevisionen och riksräkenskapsverket som departementschefen föreslår.

Jag vill här nämna att en av utredningarna som förutsättning för sammanslagning har angivit, att budgetbyrån och finansstatistiska byrån överflyttas till statskontoret. Detta har departementschefen emellertid avvisat. Det bör också uppmärksammas, att rationaliseringsutredningens förslag utmynnade i en besparing av de totala kostnaderna för rationalisering av kontrollverksamheten, främst uppnådd genom avsevärd begränsning av den kamerala revisionen.

Departementschefen säger om denna sak: »För egen del tillmäter jag allmänt sett den kamerala revisionsverksamheten en större betydelse än vad utredningen gjort.»

Propositionen utgår från i det hela

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

oförändrat kostnadsläge. Men det avgörande är dock att dessa verk, som jag nu sist nämnde, har en naturlig samhörighet med varandra i sina arbetsförhållanden. Om detta skulle jag vilja säga följande. Det framgår ju av den föreliggande propositionen, att 1956 års rationaliseringsutredningsbetänkande, som där refereras och som i viss mån ligger till grund för förslaget att sammanslå riksräkenskapsverket och statens sakrevision, utsatts för en nedgörande kritik av verket i fråga, som avstyrkt en sammanslagning. Även statens sakrevision har bestämt motsatt sig en dylik sammanslagning. Riksräkenskapsverket har bl. a. framhållit, att den av sakrevisionen bedrivna verksamheten enligt hittills vedertagen uppfattning representerar en från egentlig revision artskild verksamhet. Den statliga revisionen avser liksom all revision en fortlöpande granskning och redovisning och förvaltning på grundval av räkenskaper och andra handlingar. Syftet med denna revision är ytterst att utgöra en garanti mot felaktig medelsanvändning och direkta oegentligheter.

Sakrevisionen har framhållit att erfarenheten givit vid handen, att det kamerala räkenskapsmaterialet är av underordnad betydelse för dess verksamhet. Sakrevisionen har vidare erinrat att rationaliseringsutredningen i begreppet sakrevision inlagt en helt annan innebörd än vad den verksamhet har, som sakrevisionen alltifrån sin tillkomst bedrivit. Det framhålles, att riksräkenskapsverket enligt sin instruktion har att granska ändamålsenligheten av vidtagna åtgärder. En dylik till räkenskapsmaterialet slutna saklig bedömning i samband med den kamerala revisionen bör helt naturligt utföras av kamerala granskningsorgan och den har icke kommit i konflikt med sakrevisionens verksamhet.

Det ligger i sakens natur, att en sakrevision, sådan den hittills bedrivits av statens sakrevision, icke lämpligen

kan bedrivas samtidigt med kameral granskning. I annat fall riskerar man, att den sakrevisionella verksamheten får en icke önskvärd byråkratisk inriktning. Man kan vidare knappast förvänta sig att chefspersonalen och revisionsbyråerna samtidigt skall kunna leda den kamerala granskningen, handlägga förfrågningsärenden rörande författningstolkning, besvara remisser samt planlägga och leda sakrevisionell verksamhet. Vid en sådan splittring av arbetsuppgifterna kan befaras, att den kamerala granskningen kommer att ges förtursrätt och allvarlig risk sålunda förefinnes att den sakrevisionella granskningen därigenom kan bli eftersatt.

Med hänsyn härtill och då sakrevisionen sådan den hittills bedrivits av statens sakrevision närmast är hänförlig till rationaliseringsfrågan, synes mest ändamålsenligt att den också förläggas till det nya rationaliseringsorganet, statskontoret.

Av detta torde ganska tydligt framgå, att en sammanslagning av berörda verk kan bli en belastning och kan omintetgöra den ökade effektivitet, som man väl avser med den föreslagna förändrade organisationen. Jag skulle givetvis helst se, att statens sakrevision fortfarande fått arbeta som en fristående institution, ty jag tror att på grund av denna ställning och även på grund av koncentrationen direkt på arbetsuppgifterna effektiviteten har främjats.

Eftersom denna möjlighet syntes helt utesluten har vi reservanter sagt, att »den verksamhet som hittills bedrivits av statens sakrevision får anses ha en så bestämd anknytning till rationaliseringsverksamheten att, därest statens sakrevision icke bibehålles i nuvarande organisationsform, den odelad bör infogas i det föreslagna statskontoret». Jag ber därför, herr talman, att i denna del få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Sunne m. fl.

Jag vill också säga några ord om reservation nr 2, som är föranledd av mo-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

tioner vid riksdagens början. Det gäller en översyn av statsverkets nuvarande uppbyggnad, en översyn som man anser framstå som en alltmer trängande sak. Det rationaliseringsverk, som utskottet har tillstyrkt och som jag här förut berört, skall ha till uppgift att kontinuerligt verka för effektivisering av den statliga förvaltningsapparaten. I nuvarande läge är det emellertid angeläget att en allmän översyn av hela förvaltningsapparaten vidtas i ett sammanhang, så att besparingar och effektiviseringar skyndsamt kan genomföras. De avvägningar som härvid blir nödvändiga kräver enligt vår mening en särskild utredning, i vilken vi förutsätter att de politiska partierna skall bli representerade. Vi har också förutsatt att detta utredningsarbete skall kunna ske i kontakt med det statliga rationaliseringsorganet. Därför har också reservanterna hemställt, att riksdagen må, i anledning av de motioner jag nämnde, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt och förutsättningslös utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen enligt vad vi anfört i motiveringen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2 av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag har rent principiellt en helt annan mening om metoderna för rationaliseringsverksamheten och den sakrevisionella granskningen av den svenska statsförvaltningen än den som kommit till uttryck i den föreliggande propositionen och det därpå grundade utskottsutlåtandet. Jag hysar helt naturligt ingen som helst tilltro till min förmåga att mot Kungl. Maj:t och statsutskottet åstadkomma en förändring i form av ett annat beslut än det som statsutskottet rekommenderar, men jag har ansett att det kanske ändå är min skyldighet att i korthet lägga fram min uppfattning i denna fråga.

I min motion har jag anfört, att det

både när det gäller rationalisering och sakrevisionell granskning fordras en mycket stor rörlighet och en förmåga hos de organ som har hand om verksamheterna att ta emot impulser och tillgodogöra sig erfarenheter från samhällslivets olika områden. Det behövs i själva verket en så mångsidig erfarenhet för att nå till goda resultat, att den icke permanent kan rymmas inom ett statligt organ. Man måste från fall till fall hämta de människor som behövs från olika håll. För de skilda fallen behöver skapas arbetslag. Det är ett litet bidrag, som det statliga organet självt kan ge till sådana arbetslag.

Med dessa utgångspunkter är det väl naturligt, att jag inte kan finna det lämpligt att ändamålsgranskningen av tillämpningen av statsmakternas beslut eller strävandena att rationalisera den statliga förvaltningsverksamheten förläggas till stora ämbetsverk, som utöver dessa uppgifter och kanske väsentligen har sitt ansvar på områden med en överväldigande mängd av löpande ärenden.

De förutsättningar för denna verksamhet, som jag nu i korthet har refererat efter min motion, har inte bestritts från utskottets sida. Man kan kanske tvärtom säga, att utskottet i viss mån anslutit sig till dem. Men utskottet har ansett, att man kan uppfylla dessa förutsättningar även inom ramen för de föreslagna verken. Man har mjukat upp propositionens skrivsätt, och man har så att säga fört in synpunkter, som i viss mån harmonierar med vad jag sagt. Särskilt på vissa punkter har man försökt utforma ett förfarande, varigenom det skulle bli möjligt att åstadkomma en större smidighet och rörlighet och en mångsidigare erfarenhet än vad som egentligen har kunnat utläsas ur propositionen. Man anför t. ex. — det är ju ett drag som återfinns i propositionen — att det i dessa verk icke skulle tilläggas ordinarie tjänstemän i någon större omfattning. Det är klart, att det

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

rent formellt sett innebär, att dessa tjänstemän sitter lösare; de kan lättare utbytas. Ja, formellt sett är det så, men i verkligheten förekommer det ju inte. Dessa personer kan naturligtvis vinna befordran och då försvinner de. Men om de inte vinner befordran, sitter de där de sitter och stelnar som byråkrater såsom vi människor har så lätt för att göra när vi förs in i en sådan arbetsform.

Jag pekade i min motion på att de föreslagna verksstyrelserna skulle få sina arbetsuppgifter bestämda av verkschefen. Det har jag åtminstone trott mig kunna utläsa ur utredningsförslaget. Men nu säger utskottet, att det inte alls är meningen; det är styrelserna själva som skall bestämma vilka ärenden de skall ta upp.

Jag skall inte fördjupa mig i de svenska verksstyrelsernas historia. Jag skulle kunna göra det. I dessa verksstyrelser har man från tid till annan vid sidan om den byråkratiskt beslutande verkschefen — vi kommer ihåg våra verk med sina generaldirektörer, uppbyggda på den byråkratiska principen om enmansbeslut — infört så kallade lekmanrepresentanter. Jag minns dem på sina ställen ända sedan 1920-talet. De har aldrig blivit någon succé.

Men låt oss gå ut ifrån att det här skall bli en ny styrelse för statskontoret och en ny styrelse för revisionsverket. De som kommer att sitta i dessa styrelser skall bestämma vad man skall göra. Man tänker sig att detta skall bli någonting som kan tillämpas i anda och sanning. Är det då säkert att dessa verksstyrelseledamöter inom statskontoret finner att rationaliseringstekniken är just det område som de vill ägna sin största uppmärksamhet? Måne det inte lockar dem mer att få lägga sin näsa i blöt i de remissvar, som verket skall avlämna i stora och viktiga samhällsfrågor. Eller är det så alldeles säkert, att styrelseledamöterna i det nya revisionsverket kommer att ha sitt huvudintresse i just

ändamålsgranskningen av de fattade beslutens utförande i det levande livet?

Jag måste för min del säga, att det inte finns någon garanti för detta. Risken finns att både rationaliseringsuppgifterna, som i så hög grad är tekniska spörsmål, och den sakrevisionella prövningen kommer att bli ett regelrätt byråarbete med de konsekvenser som därmed följer.

Utskottet menar, att man genom en lämplig avvägning av instruktionerna för verken kan se till att det blir lämpliga metoder. Man kan säga ifrån, att det skall skapas arbetslag, och man kan säga ifrån att det skall inkallas experter. Jag fäster kammarens uppmärksamhet på att det alltid enligt instruktionen för riksräkenskapsverket förelegat en skyldighet att verkställa ändamålsprövning, att göra sakrevision. Har det någon gång skett? Aldrig! Och varför? Jo, därför att den kamerala granskningen — tillsynen över att utgiftsanvisningarna står i överensstämmelse med gällande författningar — har slukat intresset eller kanske snarare medfört tvång att arbeta för att försöka hinna med den kamerala granskningen av materialet, ett arbete som steg för steg blivit mer och mer överväldigande. Eftersläpningarna har blivit större och större, och man har tvingats att tunna ut stickprovsgranskningen mer och mer. Det har aldrig blivit några tillfällen till en sakrevisionell granskning i riksräkenskapsverket.

Jag skulle rent parentetiskt vilja infoga, att det på mig gör ett närmast parodiskt intryck att tänka sig, att den egentliga sakrevisionen skulle läggas till riksräkenskapsverket, som saknar varje tradition på detta område. Om man nu skall göra den här byråkratiseringen, vilket jag antar riksdagen kommer att besluta, är det bättre att sakrevisionen också läggs på statskontoret, därför att statskontoret under hela detta sekel varit inställt på att kritiskt granska framlagda förslag — för statskontoret har

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

kritiken mot förslagen varit en grundton. Det är inte så förfärligt mycket bättre, men det är bättre än Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Vad är det nu jag tycker är det principiellt mest betänkliga i det framlagda förslaget? Jo, det är, som jag kanske tidigare har snuddat vid, att rationaliseringsarbetet och sakrevisionsarbetet skall förläggas till verk, som egentligen har sitt huvudsakliga arbete på rutinfältet — det är de rutinmässiga arbetena som tar den mesta tiden och kräver de största arbetsinsatserna. Det kan inte vara lämpligt att man till verk med en övervägande rutinmässig karaktär på sitt arbete lägger en initiativverksamhet, sådan som både den verkliga sakrevisionsverksamheten och rationaliseringsverksamheten utgör. Det är verksamheter, där initiativen och icke det löpande arbetet är det viktigaste. Att koppla samman en sådan initiativverksamhet med rutinverksamhet måste ha sina stora risker. Min erfarenhet säger mig, att om löpande verksamhet kommer i konflikt med initiativverksamhet, så är det den sistnämnda som får stryka på foten. Jag tar ett exempel.

Låt oss utgå från att vi får ett statskontor som har två huvuduppgifter. Den ena är att svara för de viktiga stora allmänna remisserna, alltså att granska kommittéförslag, departementspromemorior o. d., den andra avser den rent tekniska rationaliseringsverksamheten i statsförvaltningens arbete. Låt oss vidare antaga, att det på statskontorets bord hamnar ett antal viktiga frågor, på vilka remissvar skall lämnas. I telefonen hänger statssekreteraren i finansdepartementet t. ex. och jagar på att dessa remisser skall komma i tid, ty det skall bli proposition till riksdagen och det är bråttom. Det är då den naturliga sak i världen, att generaldirektören säger till en byråchef eller någon annan av de främsta tjänstemännen på de byråer, som sysslar med rationaliseringsarbetet och vilken är insatt i en

och annan av dessa frågor på ett alldeles särskilt sätt: »Jag vet att du håller på med en rationaliseringsuppgift som är viktig nog, men du förstår, att dessa remissvar måste fram i tid. Du får därför lägga ditt ordinarie arbete åt sidan några månader och i stället hjälpa oss med remissvaren.»

Eller låt oss ponera, att även revisionsverket liksom andra kommer i trångmål för den rent juridiska löpande granskningen av medelsanvisningarna. Man känner ett behov av att hinna fatt och lånar folk från sakrevisionsbyråerna till de kamerala granskningsbyråerna.

Det är sådana saker som gör att jag inte kan tycka att de framlagda förslagen är så lyckliga. Enligt min uppfattning skall organen för egentlig sakrevision och egentligt rationaliseringsarbete vara fristående organ, som slipper allt rutinarbete, som arbetar med en mycket liten fast personal men har sådana resurser, att man kan kalla till sig experter från skilda håll för att ge sig i kast med de olika problem som dyker upp. Det var väl inte för inte som den nuvarande sakrevisionen och den nuvarande organisationsnämnden en gång skapades som fristående organ. Jag menar, att man kanske även där med tiden råkat ut för att få för mycket rutinarbete över sig, och min uppfattning, sådan jag försökt uttrycka den i motionen, är att man skall gå den rakt motsatta vägen och göra organen för sakrevision och för rationaliseringsverksamhet än mer fristående, än mer strikt inriktade på de viktiga och väsentliga uppgifterna på detta område.

Jag kan för min del inte ge min röst åt statsutskottets förslag. Av två onda ting väljer jag då det minst onda — det som ligger i att även sakrevisionen tillföres statskontoret. Jag vill detta hellre än att den verksamheten skall läggas under ett revisionsverk, ty det är en sak att granska och föra böcker och en annan att bedöma, om utförandet av

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

ett beslut är klokt. Jag ber därför, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till motionen II: 794, och jag tillägger, att sedan den motionen avslagits, vilket jag förutser, kommer jag att rösta för reservationen nr 1.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Frågorna om den statliga rationaliseringsverksamheten i dess vidsträcktaste bemärkelse har under hela 1950-talet varit föremål för ett betydande intresse. Förutom de två rationaliseringsutredningarna — 1949 och 1956 — ägnade även besparingsutredningen 1958 åtskilligt arbete åt dessa spörsmål. Dessutom har under ganska lång tid vid olika tillfällen i riksdagen motionsvis framförts yrkanden om bättre samordning och effektivisering av den statliga rationaliseringsverksamheten.

När riksdagen nu har att ta ställning till ett i organisatoriskt avseende genomgripande förslag beträffande den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten kan riksdagen göra detta på grundval av ett omfattande utredningsarbete. Dessutom har genom den remissverksamhet, som dessa förslag varit föremål för, de olika problemställningarna erhållit ytterligare belysning.

Jag menar, att det är inte bara möjligt utan även i hög grad nödvändigt att riksdagen nu tar ståndpunkt till denna organisationsfråga. Att detta ståndpunktstagande måste ske mot bakgrunden av en mycket splittrad opinion är beklagligt, men detta kan enligt mitt sätt att se inte få tas till utgångspunkt för ett ytterligare förhållande av ställningstagandet. Hänsyn till de människor, som nu arbetar i denna verksamhet och till deras legitima intresse av att få besked om hur statsmakterna i fortsättningen tänker sig den framtida utformningen av revision och rationalisering, gör att ett ytterligare uppskov inte bör ifrågakomma.

Det torde inte heller vara möjligt att med vare sig uppskov eller fortsatta ut-

redningar åstadkomma någon större enighet på detta område. Vi får väl räkna med att splittringen fortsätter ända tills en omorganisation genomförts och den nya organisationen i praktiskt arbete visat vad den lyckats åstadkomma. Och detta är, menar jag, ytterligare ett skäl till att riksdagen nu bör fatta beslut i denna angelägenhet.

Den olika bedömning av detta organisationsproblem, som kommit till uttryck i tidigare betänkanden och remissyttranden, återspeglar sig även i motionsvis framförda yrkanden med anledning av denna proposition. I motionerna framställs yrkanden från avslag — innebärande att den nuvarande ordningen bibehålles — till alternativa eller subsidiära yrkanden om andra organisationsformer. Det är givet att jag helst skulle ha sett att statsutskottet enhälligt godkänt propositionsförslaget, men när man inte gjort det vill jag ändå uttala min tillfredsställelse över att diskussionerna resulterat i endast två meningar i huvudfrågan.

Den ena — bakom vilken står utskottets majoritet — innebär, att man av statskontoret och organisationsnämnden skapar ett nytt rationaliseringsverk och av riksräkenskapsverket och statens sakrevision ett nytt revisionsverk. Såvitt jag kan förstå innebär reservationen på denna punkt ingen annan avvikelse än att man vill att sakrevisionen skall ingå i rationaliseringsverket i stället för i revisionsverket. Detta medför som sagt åtminstone den fördelen, att riksdagen nu har bara två alternativ att välja på, även om jag för min del anser att reservationsalternativet är något oklart; jag återkommer till detta senare.

Jag skulle, herr talman, innan jag ger mig in på någon bedömning av dessa två alternativ vilja knyta endast ett par reflexioner till motionerna. Jag gör det därför att reservanternas i sin mycket knapphändiga motivering visserligen hänvisar till motionerna men i öv-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

rigt icke, enligt min mening, anför några vägande skäl för sin ståndpunkt. Reservanterna tillstyrker det alternativa yrkandet i motionen nr 645 i första kammaren, de tillstyrker vidare motionen i andra kammaren nr 796 och de biträder den i motionen i andra kammaren nr 794 subsidiärt uttalade uppfattningen.

Det må vara reservanternas sak att klara ut, hur man fått denna ekvation att gå ihop. Jag vill påpeka att i den Kollberg-Wedénska motionen godtar man den organisatoriska uppbyggnaden av det nya statskontoret enligt propositionen men vill föra dit också sakrevisionens arbetsuppgifter. Herr Skölds subsidiära yrkande innebär däremot, att sakrevisionen och organisationsnämnden skall bestå såsom skilda institutioner men att statskontoret skall handlägga dessa organs administrativa och kamerala uppgifter. Det är alltså en betydligt lösligare anknötning till rationaliseringsorganet än som framgår av klämman i punkt III i reservationen. Om nu riksdagen skulle bifalla reservationen, måste det inte då bli svårt för Kungl. Maj:t att veta, hur riksdagen har menat att det nya rationaliseringsverket skall byggas upp organisatoriskt och hur riksdagen vill ha anknötningen av organisationsnämnden och sakrevisionen till statskontoret ordnad?

Låt mig sedan, herr talman, eftersom nu reservanterna i så stor utsträckning hänvisar till motionerna, bara helt stillsamt få göra det påpekandet, att motionärer och reservanter måtte ha läst propositionen ganska dåligt — i och för sig förklarligt i riksdagens hektiska slutskede. På annat sätt kan jag inte finna någon förklaring till de formuleringar, som nästan ordagrant återkommer i såväl herr Skölds som herr Sveningssons motion och som talar om »inkorporering», »inlemmande» och »införlivning» av organisationsnämnden och sakrevisionen i »byråkratiskt organiserade ämbetsverk». De kammarledamö-

ter, som läst propositionen, ger mig säkert rätt i att hela departementschefsuttalandet vederlägger detta påstående i motionerna, och om det till äventyrs ändå skulle råda någon tvekan på denna punkt, vill jag hänvisa till utskottets utlåtande på s. 7, där utskottet anför »att när utskottet ansett sig böra biträda Kungl. Maj:ts organisationsförslag en avgörande förutsättning härför varit, att verksamheten inom båda de ifrågasvarande nya ämbetsverken skall kunna bedrivas i former som i varje särskilt fall kan medföra det ur såväl effektivitets- som ekonomisk synpunkt bästa möjliga resultatet. Den omständigheten att båda verken förutsatts skola förses med särskilda styrelser torde innefatta en garanti härför». Det tycks mig, som om motionärerna alltför lättvindigt lyckats komma förbi alla de uttalanden där finansministern understryker just den synpunkten, att det inte är fråga om »inkorporering» i gamla ämbetsverk utan att vad som nu föreslås är tillskapandet av två helt nya verk i stället för fyra gamla. Det är ju detta som är utgångspunkten för propositionsförslaget.

Herr talman! Det är någon som har sagt om den tyske filosofen Hegel och hans lärjungar, att de tänkte rätt men utifrån felaktiga utgångspunkter. Nu vet inte jag om motionärerna har någon gemensam filosofisk lärofader — i så fall finns väl denne på närmare håll — men ett har man i alla fall lyckats med, som överträffar Hegel, och det är att tänka med bortseende från de flesta relevanta utgångspunkter i denna fråga.

Att det här inte är fråga om vanliga »byråkratiska ämbetsverk» framgår — förutom av att de nya verken skall förses med särskilda styrelser — att som herr Sköld också var inne på ordinarie anställningsform för kvalificerade tjänster endast i undantagsfall skall tillämpas. Nu säger herr Sköld att även om tjänsterna görs ordinarie, sitter tjänstemännen där i alla fall. Jag skulle vilja

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

fråga herr Sköld: Gör de inte det också i herr Skölds organisation? Det är väl ingen skillnad därvidlag. Jag vill också peka på att tjänsterna skall tillsättas efter ansökningsförfarande och att för de flesta kvalificerade tjänsterna samma högstlönegradssystem som nu finns inom både sakrevisionen och organisationsnämnden skall tillämpas.

För att ytterligare understryka verkens särställning har utskottet — som herr Sköld också var inne på — särskilt poängterat, att det är verksstyrelsen och inte verkschefen, som skall bestämma vilka ärenden som skall handläggas av styrelsen. Vidare understryker utskottet, vilket herr Sköld också påpekade, att man i instruktionerna skall understryka dessa verks särställning och att arbetsformerna skall vara sådana, att arbetet kan bedrivas i friare former än i andra verk, vilket skall komma till uttryck i instruktionerna. Det innebär, att de farhågor herr Sköld i sin motion uttalat för att arbetet inte skall kunna bedrivas med för varje uppgift sammansatta arbetslag är överdrivna — det kan enligt utskottets mening väl förenas med den nya organisationen.

Man kan givetvis ha olika uppfattningar om vilken organisationsform som är den lämpligaste för den statliga revisions- och rationaliseringsverksamheten. De fyra nu verkande institutionerna på området har vissa uppgifter som lika väl kunde åvila något annat organ. Som finansministern framhåller i propositionen, blir frågan om vilken myndighet som hör utföra de olika närbesläktade uppgifterna en praktisk bedömningsfråga. Jag skall villigt erkänna, att skäl kan anföras som stöd för uppfattningen, att sakrevisionens verksamhet bör införas med rationaliseringsorganet. Men nog förefaller det mig naturligare, att den sakrevisionella verksamheten hänföres till det organ, som inte bara sysslar med kameral revision och härpå grundad sakrevision utan avses i ökad

omfattning få sin verksamhet inriktad på sakrevisionell granskning. Farhågorna för att den rationaliseringsverksamhet sakrevisionen nu bedriver skall gå förlorad förefaller mig i varje fall överdriven. Den vinst som kan uppnås genom att inympa sakrevisionens anda i det nya revisionsverket skall heller inte underskattas. Styrelseformen bör utgöra en ytterligare garanti för att verksamheten bedrivs på effektivast möjliga och ur statsnyttans synpunkt bästa sätt.

Genom arrangemanget med respektive verkschefer som ledamöter av varandras styrelser bör ett fruktbarande samarbete mellan rationaliserings- och revisionsorganet kunna etableras. Att under sådana förhållanden sakrevisionens hittillsvarande rationaliseringsverksamhet skulle eftersättas har i varje fall jag svårt för att tro. Det är ju ändå vakna och för sina arbetsuppgifter intresserade människor det är fråga om och inte några robotar. Jag kan i detta hänseende helt ansluta mig till departementschefens uttalande i propositionen, där han förutsätter, »att revisionsorganet, så snart den sakrevisionella verksamheten ger anledning att närmare undersöka en myndighets organisation, skall uppta kontakt med rationaliseringsorganet, som det bör åligga att vidarebehandla frågan».

Den nu föreslagna omorganisationen av den statliga revisions- och rationaliseringsverksamheten kommer enligt min mening att betyda en effektivisering av den statliga förvaltningsapparaten och därmed på längre sikt ett förbilligande av denna.

Med det nu anförde ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan under punkterna I t. o. m. V.

Punkten VI innefattar, som herr Staxäng tidigare var inne på, utskottets ställningstagande till vid riksdagens början väckta motioner med yrkanden om utredning i syfte att vinna besparingar i och effektivisering av den stat-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

liga verksamheten. Utskottets majoritet har inte ansett det påkallat att nu beställa någon ny utredning. Utskottets borgerliga ledamöter har reserverat sig för bifall till ifrågavarande motioner. Då en rad av de frågor, som tagits upp i dessa motioner, avses skola handläggas inom det nya rationaliseringsorganet — hit hör exempelvis frågorna om sammanslagning av närliggande verksamhetsgrenar, om delegering av beslutanderätt etc. — kan jag inte finna att en utredning nu på dessa punkter är befogad. I den mån motionerna syftar längre och det antar jag att de gör, vill jag erinra om att vi nyligen avslutat en besparingsutredning, vars resultat vi alla känner. Man vill redan nu igångsätta en ny stor besparingsutredning. Om jag fattade herr Staxäng rätt, var det nämligen meningen, att det skulle ingå ledamöter från de olika partierna i denna utredning. Jag tycker ändå att detta att så kort tid efter det att en besparingsutredning redovisat sitt resultat komma och begära en ny besparingsutredning inte kan tjäna något vetligt ändamål.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall även till punkt VI i statsutskottets utlåtande nr 107.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker inte ingå i någon saklig polemik mot herr Gustafssons i Stockholm anförande. Det vore att missbruka kammarens tid så här sent på natten, om jag pläderade för mitt förslag som ju är dömt; det förstår jag.

Jag begärde ordet med anledning av påståendet, att jag inte skulle ha läst den kungl. propositionen ordentligt, eftersom jag har talat om att avsikten var att rationaliseringsverksamheten och sakrevisionen skulle inlemmas eller inkorporeras i statskontoret och revisionsverket. Jag har läst propositionen ordentligt och även utskottets utlåtande, och visst har jag sett att man har sagt: »Allt det gamla är förgånget;

allt är nytt vordet.» Men, ärade kammarledamöter, om man lägger samman statens organisationsnämnd med det av Karl XII skapade statskontoret och sakrevisionen med det 40 år gamla riksräkenskapsverket, då låter inte jag lura mig av talesätt.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sköld säger att han inte skall ta upp någon saklig diskussion med mig om den här saken. Jag skall inte heller göra det. Jag skulle bara vilja ställa en liten försynt fråga till herr Sköld. Eftersom nu herr Skölds förslag i huvudsaklig del bygger på 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande, varför kom då inte herr Sköld med sitt förslag under den tid då herr Sköld i egenskap av finansminister hade möjlighet att genomföra det?

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var så, att 1949 års utredningsförslag liksom 1956 års utredningsförslag i mycket väsentlig del trasades sönder av remissinstanserna. Mitt förslag i motionen bygger inte på 1949 års utredningsförslag. Det förslaget innebar som bekant att organisationsnämnden och sakrevisionen skulle gå till statskontoret, och det är riktigt, jag ansluter mig subsidiärt till den ståndpunkten. Men, ärade kammarledamöter, om jag hade sett taktiskt på denna fråga och kunnat se fram i tiden till 1960, hade jag väl tagit 1949 års dåliga förslag och lagt fram det för att slippa att få förslaget från den senaste utredningen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag har kanske också möjligheter att göra mitt inlägg relativt kort, sedan ledamoten av den nuvarande sakrevisionen Hans Gustafsson, som även är utskottets talesman,

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

har utvecklat skälen i Kungl. Maj:ts proposition. Jag skall emellertid inte börja på samma sätt som herr Sköld och rubriksätta hans motion som en parodi på motion; han tillät sig ju att kalla Kungl. Maj:ts proposition parodisk. Jag tror nog, att herr Sköld har skrivit sin motion efter en ärlig uppfattning, och jag kan försäkra kammaren, att ungefär på samma sätt har jag skrivit Kungl. Maj:ts proposition. Herr Skölds presentation av propositionens förslag var dock så pass uppseendeväckande, att det må vara mig tillåtet att ge min presentation av det hela.

Här har talats om två tidigare utredningar i ärendet. 1949 års utredning hamnade på ett förslag om sammanförande av statskontoret, sakrevisionen och organisationsnämnden i ett organ. Detta skulle ha blivit påtagligt stort. Avsikten var att sätta en generaldirektör i spetsen och bygga upp det med dubbla överdirektörer, sex fasta byråer och dessutom en speciell avdelning för den militära organisations- och rationaliseringsverksamheten. Det var rätt förklarligt, att man vid detta tillfälle hesiterade för det mammutverk, som skulle ha blivit resultatet av denna operation, även om det naturligtvis fanns skäl som talade för den.

När jag tog ställning till 1956 års förslag hesiterade jag också inför ett verk av den omfattning, som ett strikt överförande av både sakrevisionen och organisationsnämnden till statskontoret skulle ha inneburit. Nu är denna proposition ett försök att fånga upp de bärande tankarna i både 1949 års utredning och 1956 års. Man för över organisationsnämnden till statskontoret och gör detta till ett statligt rationaliseringsverk. Jag tycker mig nästan i denna debatt och även i motionerna ha funnit, att just beteckningen »statskontor» väcker associationer till alltför lång tid, till decennier och sekler — Per Edvin Sköld talade ju om för oss,

att statskontoret härstammade från Karl XII:s tid — och att man därför inte är benägen att sätta detta begrepp i samband med modern rationaliseringsverksamhet. Jag övervägde faktiskt rätt länge att byta namn även på statskontoret och kalla det för det statliga rationaliseringsverket — vilket skulle efterträda det gamla statskontoret — men jag måste bekänna, att traditionen hade en viss makt över mitt tänkande. Just av respekt för det gamla verket vågade jag mig inte på att föreslå ett namnbyte. I sak kommer dock det nya rationaliseringsverket att i sitt arbetssätt och sitt allmänna uppträdande i grund vara ett annat verk än det gamla statskontoret.

När det gällde sakrevisionen var förhållandet kanhända litet mer komplicerat. Båda utredningarna — såväl 1949 års som 1956 års — föreslog, att den i sin nuvarande form icke skulle leva vidare. 1949 års utredning ville lägga in sakrevisionen i statskontoret, och 1956 års utredning ville föra den till riksräkenskapsverket. Jag försökte lösa problemet på det sättet, att den mera revisionellt betonade verksamheten skulle föras över till riksräkenskapsverket, som hade den kamerala, granskningsbetonade revisionen om hand, medan däremot den mera organisationsbetonade verksamheten inom sakrevisionen skulle föras över till statskontoret.

Jag håller med om att man kan säga, att produkten kanske kan te sig förbryllande, om man sitter alltför hårt fast i de gamla tankegångarna. Jag är också den förste att erkänna, att meningarna under remissbehandlingen av detta ärende var ytterst delade. Organisationsnämnden och sakrevisionen var påtagligt irriterade över denna nya organisationsgiv, men även riksräkenskapsverket — kanske inte statskontoret, om jag minns rätt — var tveksamt. Jag förklarar detta helt enkelt så, att vi människor ju är konservativa i vå-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

ra uppfattningar. Vi har alltid den tanken, att vad vi är vana vid är det bästa och hesiterar en smula inför det nya. Det är på något sätt enklare att säga, att det gamla vet man vad det är, men det nya är man litet osäker inför.

Så småningom kom emellertid finansdepartementet vid resonemang med dessa verks chefer — alla fyra verken har varit inkopplade i det förberedande arbetet — fram till något av en »understanding», och när propositionen slutligen skrevs var de i stort sett — jag kanske kan göra något undantag — rätt överens med finansministern om hur de båda nya verken skulle se ut.

Det har sagts att om sakrevisionen överföres till riksräkenskapsverket på sätt som nu föreslagits, skulle resultatet bli en byråkratisk tågordning och bibehållandet av gammalt kameralt beteendemönster, något som skulle riskera det goda arbete som sakrevisionen i och för sig skulle kunna göra. Om man har den uppfattningen, att det här är fråga om att inkorporera vissa verk med andra, kan jag delvis förstå denna argumentering. Men om man i stället betraktar saken så, att det göres rent hus med fyra verk och bygges upp två nya, då blir väl själva utspelet anorlunda.

Nu är ju gränsen mellan en strikt kameral revision och en sakrevision i viss mån flytande. Många impulser till ett sakrevisionellt ingripande kan erhållas från den kamerala granskningen, och såsom herr Gustafsson i Stockholm nyss framhöll är tanken den att genom det nya verk som skall heta riksrevisionsverket föra in en anda av frihet i arbetsmetodik och koncentration på väsentligheter i det revisionsarbete som verket har framför sig. Under de förberedande arbetena har också givits besked om att man bör kunna få en hel del väsentliga uppslag för sakrevisionellt arbete just ur räkenskapsmateriale.

När det talas om risken för byråkra-

tisering har man nog på ögats näthinnorna kvar bilden av de gamla byråkratiska verken. Man tror att det sätt, varpå dessa verk fungerade, skall bli tongivande för de nya verkens arbete. Så kommer inte att bli fallet. Det är ju här fråga om att ge verken direktiv för deras arbete. Från departementets sida kommer vi med stöd av utskottsutlåtandet — därest nu riksdagen antar detta — att lägga upp arbetsuppgifterna för verket, och det är detta som kommer att ha avgörande betydelse.

Den som läser igenom propositionen — jag vill gärna tro att även motionärerna gjort detta och herr Sköld har i varje fall här från talarstolen deklarerat att han noggrant tagit del av propositionen — skall finna, att den är skriven med klar inriktning på de arbetsmetoder som vi eftersträvar för det nya revisionsverkets del. Departementschefen säger bl. a.: »Jag instämmer vidare i utredningens mening, att man inte bör binda det centrala rationaliseringsorganet med bestämda direktiv angående valet av arbetsuppgifter och sättet att lösa dessa.» Vidare säges det i propositionen, att en sakrevisionellt inriktad granskning skall bedrivas under fria arbetsformer och att arbetsmetoderna måste lämpas efter uppgifternas art. Vid valet av arbetsuppgifter och sättet för deras utförande bör verket, såsom det också här tidigare framhållits, ha stor frihet, och därav följer att statsmakterna inte bör knyta vissa rationaliseringsuppgifter till viss byrå. I propositionen understrykes även, att man skall försöka åstadkomma personalcirkulation mellan olika byråer och sektioner och mellan verken och statsförvaltningen i övrigt. Andra detaljer i propositionen, såsom högsta lönegradssystemet, icke-ordinariesättande av tjänster och omorganisation av de gamla byråkratiska styrelser, som finns i två av verken, efter modell från sakrevisionen och organisationsnämnden till lekmanestyrelser,

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

allt detta måste också peka i samma riktning.

Herr Staxäng framhöll, att det egentligen inte vinnes någonting från besparingssynpunkt med omläggningen. Jag kan ge honom rätt däri. Vad som är karakteristiskt för omläggningen är — förutom att det blir ett annat innehåll i arbetet än fallet varit inom det gamla riksräkenskapsverket och det gamla statskontoret — att man satsar på relativt höga tjänster och kvalificerat folk, eftersom rationaliseringsverksamheten och de sakrevisionella uppgifterna inom förvaltningen är att betrakta såsom uppgifter av väsentligt värde för staten.

De båda nya verken är ju relativt stora, och detta är också ett uttryck för regeringens avsikt att åstadkomma en effektivisering. Om man sedan kallar cheferna för gruppchefer, byråchefer eller avdelningschefer eller om man kallar enheten för grupp, byrå eller arbetsenhet, det kan ju inte vara avgörande för verkets utformning av sina arbetsuppgifter.

Vid sidan av denna organisation ges det sedan möjligheter för de båda verken — som också Hans Gustafsson underströk — att organisera relativt fristående avdelningar, bestående utav experter på de områden där sådana är erforderliga. Det är således för tidigt att fälla bilan över de två nya verken, eftersom man ännu inte har någon som helst erfarenhet av om de motsvarar de riktlinjer, som här är presenterade. Om de blir fria, arbetande verk, som vi vill ha dem till, eller om de fastnar i byråkratiska former vet vi ännu ingenting om. Verkscheferna och deras medarbetare bör väl ha en »fair chance» att visa sig motsvara Kungl. Maj:ts och utskottets förväntningar, när de om något år kommer i verksamhet.

Jag vill sedan allra sist, herr talman, bemöta herr Sköld ytterligare på ett par punkter. Han säger att stora ämbetsverk, som har sitt ansvar till över-

vågande del på löpande ärenden, kommer att mer eller mindre nonchalera det sakrevisionella arbete eller rationaliseringsarbete som de kommer att åläggas. Herr Sköld anser att de helt enkelt inte kommer att hinna med detta. Jag menar att vad som helt och hållet är avgörande för det här problemet är om verken får erforderliga personella resurser. Eftersom vi har ett team av sakrevisionellt utbildat folk i sakrevisionen och dessa personer nu kommer att hamna i det nya revisionsverket, får detta — om jag jämför det med det gamla riksräkenskapsverket, vilket jag egentligen inte skulle göra — ännu större resurser och mera personal, som har de erforderliga kvalifikationerna. På samma sätt kommer statskontoret att få alla de duktiga medarbetare som vi haft i organisationsnämnden och som varit specialister på organisationstekniska frågor. Det nya rationaliseringsverket, som vi fortfarande av respekt för gammal tradition kallar statskontoret, kommer att ha sex rationaliseringsbyråer, och det skall understrykas att rationaliseringsarbetet kommer att bli en mycket prioriterad arbetsuppgift för det nya verket.

Vi har dessutom i propositionen redovisat att det blir nödvändigt att slå av en del på kraven att verket skall lämna remissvar. Jag tror alla ger mig rätt om jag säger att det blev något av rutin och kanske slentrian med att det gamla statskontoret skulle avge ett remissvar i praktiskt taget varje ärende. Av statsverkspropositionen framgår att i varje liten punkt har statskontoret hörts. Däremot har kanhända inte statskontorets synpunkter till alla delar blivit beaktade. Vid vissa tillfällen kanske många av riksdagens ledamöter blivit något chockerade av den respektlöshet varmed Kungl. Maj:t tagit på en del av dess remissyttranden. Under de allra sista åren har emellertid statskontorets verksamhet lagts om på ett sätt som jag tycker varit till fördel, i varje fall för

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

finansministern. Man har angripit vissa områden och satt in mera tid och arbetskraft på dessa speciella områden. Studerar man olika statsverkspropositioner kommer man att få bekräftat, att när under de senaste åren statskontoret kunnat inrikta sin remissverksamhet i petitaärenden på mera väsentliga ting har också dess synpunkter blivit mera beaktade än vad som kanske tidigare varit fallet.

Personligen har jag den uppfattningen att skall man få ett bra rationaliseringsarbete utfört, skall det vara en kombination av organisationsteknisk sakkunskap och förvaltningsmässig erfarenhet. Felet med den gamla organisationsnämnden var, enligt min uppfattning, att den visserligen i stor utsträckning hade organisationsteknisk sakkunskap men inte i motsvarande mån kunde komplettera denna med förvaltningsmässig erfarenhet. Båda de komponenterna skall till, om man skall få den riktiga produkten av verkets arbete. Den nya organisation av verket som det här är fråga om tror jag tillgodoser dessa synpunkter. Personalen från det gamla statskontoret har naturligtvis den erfarenhet på det förvaltningsmässiga området och personalen från organisationsnämnden den tekniskt-organisatoriska sakkunskap som eftersträvas. Det finns alltså inget belägg för att antaga att verken skall arbeta som det gamla statskontoret och riksräkenskapsverket.

Den omständigheten, herr Staxäng, att den finansstatistiska byrån och budgetbyrån stannar kvar i riksrevisionsverket, bör naturligtvis inte hindra de fyra övriga revisionsbyråerna, som skall utföra dels kameral och dels sakrevisionell granskning, att fullfölja sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord om lekmannastyrelserna. De båda gamla verken var ju byråkratiska ämbetsverk med en generaldirektör som bestämde. Organisationsnämnden och sakrevisionen däremot var verk med

lekmannastyrelser. Den som är intresserad att i statsliggaren se efter vilka som satt i de verken kan konstatera att det var representanter från näringslivet och ifrån den allmänna samhällsintresserade sektorn som ligger utanför själva statsverksamheten.

Jag vet inte om jag misstog mig, men jag tyckte mig i herr Skölds anförande finna en viss överlägsenhet mot lekmannastyrelserna. Han uttryckte sig så, att dessa aldrig gjort någon succé. Jag tror detta är en djupt orättvis beskrivning av lekmannainflytandet i de statliga förvaltningarnas styrelser. Vi har haft lekmannastyrelser i sakrevisionen och i organisationsnämnden med ledamöter från bl. a. denna kammare, som förmodligen inte är benägna att skriva under Per Edvin Skölds betygssättning av deras insatser. Jag kan vidare nämna, för att nu ta det som jag hastigt kan finna ur minnet, jordbruksnämnden, där en lekmannastyrelse har fungerat, en lekmannastyrelse som sannerligen inte har underordnat sig generaldirektören utan har haft mycket bestämda uppfattningar om riksviktiga ting som det organet handlägger. Vi har också haft en lekmannastyrelse i arbetsmarknadsstyrelsen, och jag är alldeles övertygad om att den lekmannastyrelsen har spelat en stor roll, trots att jag har all respekt för arbetsmarknadsstyrelsens energiske och framgångsrike generaldirektör. Jag har själv varit ledamot såsom lekman i en statlig styrelse, arbetarskyddsstyrelsen, innan jag hamnade i denna centrala förvaltning, och jag vill bestämt protestera mot att vi satt där och godtog allt vad generaldirektören tyckte och tänkte. Vi har lekmannastyrelser också i bostadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och en rad andra verk. Jag tror att man gör lekmannainflytandet en stor orättvisa om man rycker på axlarna och säger att en lekmannastyrelse inte ger någon lösning på problemet om verkets ledning därför att det i alla fall blir generaldirektören som bestämmer.

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

Jag tror över huvud taget att spådomar om hur en ny styrelse, som skall tillsättas om något år, kommer att fungera i ett verk, som skall börja arbeta ungefär samtidigt, är spådomar i fåvitsko och att det följaktligen är klokar av spåkarlarna och andra, som inte är lika djärva att spå, att avvakta utredningen innan man avger så bestämda omdömen.

Herr Staxäng är väl besvarad med vad jag nu har anfört i mitt inlägg, som var ett försök att spänna över de mera principiella synpunkter som berör det här förslaget.

Även om jag har försökt att inte skämta i det här inlägget — jag tycker inte det är mycket att skämta om när nu denna fråga skall avgöras efter 10-åriga bekymmer och dubbla utredningar och mycket administrativt arbete och trassel — kan jag ändå lätta upp det hela med att sluta med att påpeka att Per Edvin Sköld, som anmärkte att man nu ville rädsla kvar två verk, varav det ena skapades av Karl XII och det andra var 40 år gammalt, supplementärt kom till den slutsatsen att det verk som Karl XII skapade var att föredra framför det som var 40 år gammalt.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Kammaren har ju av finansministern fått en mycket grundlig redovisning av de skäl han haft för att lägga fram propositionen. Kammaren har också haft tillfälle att lyssna till herr Staxängs och herr Skölds kritik mot propositionen. Jag skall nu i största korthet knyta några reflexioner framför allt till finansministerns anförande.

En av finansministerns huvudlinjer i hans försvar för propositionen var att det inte här vore fråga om att inkorporera organisationsnämnden och sakrevisionen i de två gamla verken. I stället skapades två helt nya verk som inte hade någon motsvarighet i det förgångna, och då hade man inte fog för ett

sådant resonemang som t. ex. herr Sköld förde.

Nu har jag på en central punkt en annan uppfattning än herr Sköld i själva sakfrågan. Men jag tycker att finansministern vad beträffar det nuvarande riksräkenskapsverket och det blivande riksrevisionsverket mycket starkt underskattar betydelsen av en av de synpunkter som kunde förefalla självklara och som herr Sköld kraftigt framhöll.

Det är väl ändå på det sättet att det måste fortsätta att vara en synnerligen väsentlig uppgift, även för det nya verket, att fullgöra den kontroll och den kamerala revision samt den tillsyn i andra avseenden, som riksräkenskapsverket nu har sig ålagda.

Finansministern har själv understrukt vikten av detta. Det har vidare under debatten påpekats att intensiteten i denna kontroll under senare tid har avtagit och kanske inte uppfyller alla de önskemål som man vill ställa på densamma. Det innebär, herr talman, såvitt jag förstår, ett erkännande av att det nya riksrevisionsverket sannerligen får all möda med att upprätthålla de arbetsuppgifter som det gamla riksräkenskapsverket nu har.

Jag kan i övrigt beträffande det gamla riksräkenskapsverket och det nya riksrevisionsverket inskränka mig till att instämma i herr Skölds farhågor. Jag tror att de kan bekräftas av erfarenheter även från annat håll. I den dragkamp mellan kamerala revisionsuppgifter och andra kontrolluppgifter, å ena sidan, samt sakrevisionella uppgifter, å den andra, som här kan uppstå, är det tyvärr i hög grad sannolikt att det blir de sista som får stryka på foten.

När det gäller det nya rationaliseringsverket, som alltså får behålla det gamla namnet statskontoret, har finansministern — det var en annan huvudlinje i hans anförande — sagt att här har redan en viss förvandling i statskontorets verksamhet börjat, som bor-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

de vara ägnad att underlätta dess transformering till ett verkligt effektivt statligt rationaliseringsverk, när det verket nu också tillföres organisationsnämnden. Inom parentes kan jag anmärka att i och med att finansministern säger detta har han också själv på en punkt brutit udden av sin egen kritik av herr Skölds kritik.

Men, herr talman, i samband med rationaliseringsverket föreligger ett förhållande, där mina synpunkter tydligt skiljer sig från dem som herr Sköld har anfört, ehuru väl jag skall erkänna att det från herr Skölds sida har förebragts beaktansvärda skäl även för hans synpunkter. Mina erfarenheter från statsförvaltningen är i hög grad begränsade, men mina erfarenheter av rationaliserings- och organisationsverksamhet inom det industriella området är något större. Den omständighet, som jag utifrån dessa mina erfarenheter för min del har fäst vikt vid i det här sammanhanget, är följande. Jag tror att ett verkligt effektivt rationaliseringsorgan inom den statliga sfären inte behöver bara den organisationstekniska och rationaliseringstekniska expertisen och den förvaltningsmässiga erfarenheten, som det nya statskontoret skall få. Ett sådant organ behöver också arbeta under den ekonomiska knapphetens synvinkel, d. v. s. med ett ord från den industriella sfären, under ledning av sådana räntabilitetssynpunkter som jag föreställer mig att sakrevisionen i större utsträckning än något annat av de berörda organen i dessa sammanhang representerar.

Jag hyser nämligen en viss rädsla för, herr talman, att organisationsexperten, som släppes loss över ett stort verksamhetsområde, naturligtvis i och för sig kan åstadkomma och i de allra flesta fall åstadkommer värdefulla resultat. Men jag har också en viss erfarenhet av att risk finns för att de skall åstadkomma inte bara en förbättring av den stora verksamheten utan även undgå att

se möjligheterna av att något minska dess volym men ändå få ut en lika hög effekt som förut. Denna risk förstärkes om ett rationaliseringsverk saknar företrädare för sådana strävanden som statens sakrevision nu representerar.

Det är detta, herr talman, som har kommit mig att förorda att, när nu beslut om en omläggning skall fattas, bör vi förlägga också sakrevisionen under det nya rationaliseringsverket, något som herr Sköld har karakteriserat som den minst dåliga utvägen av de två riksdagen realiter har att välja emellan.

Till sist, herr talman, vill jag framför allt till herr Hans Gustafsson säga, att vi nu genom det beslut, som kammaren i kväll skall fatta och som visserligen efter vad jag kan förstå inte kommer att få den från mina utgångspunkter mest tillfredsställande karaktären, dock i vår hand får ett verktyg som vi hoppas kan bli ett effektivt organ till tjänst vid uppgiften att verkligen rationalisera statsverksamheten. När finansministern uppmanar oss att ge de nya verken en »fair chance», skulle jag visserligen önska att vi ger dem en större »fair chance» än han vill ge dem. Men när vi inom en nära framtid har fått dessa nya verktyg, framstår det för mig inte som mindre angeläget utan som mera angeläget, herr talman, att vi också får en sådan parlamentariskt sammansatt utredning, som kan överblicka hela fältet och som från sina synpunkter kan försöka urskilja de huvudområden, inom vilka de båda verktyg som de nya verken representerar främst skall brukas.

Herr Hans Gustafsson talade här förut om det öde, som förslagen från den förra besparingsutredningen hade gått till mötes. Jag fick det intrycket, att han menade att den erfarenhet, som riksdagen därvid fick, skulle vara ett skäl emot att nu tillsätta en utredning av den karaktär, som påyrkas i reservation nr 2). Jag tycker tvärtom, herr talman, att det öde, som besparingsut-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

redningens förslag har gått till mötes, är ett skäl för att göra ett nytt försök med hopp om större framgång även från riksdagsmajoritetens sida.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara till herr Wedén säga att det är klart att man kan ha tro eller övertro, vad man nu vill, på besparingsutredningar. Min hänvisning till den förra besparingsutredningen och dess resultat tycker jag är riktig.

Jag har tidigare här i kammaren sagt, och jag vill upprepa det, att om man skall komma någonstans när det gäller besparingar måste man ifrån riksdagens sida bestämma, vilka uppgifter de olika statliga verken skall handlägga. Om riksdagen bestämmer att uppgifterna skall vara av den omfattning, som de nu har, menar jag att det inte finns stora möjligheter att genom en besparingsutredning komma fram till några vidlyftigare resultat. Det gav väl ändå den förutvarande besparingsutredningen ganska klara belägg för. Herr Wedén får alltså arbeta på det sättet, att han försöker minska de arbetsuppgifter som skall utföras och ifrån den utgångspunkten söka skära ner verksamheten.

Jag menar, vad gäller den rationalisering och den besparing, som kan åstadkommas på den vägen, att dessa saker kan det nu föreslagna rationaliseringsorganet mycket väl klara av.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att ehuru den senaste besparingsutredningen kanske inte gav några sensationella resultat, gav den ändå resultat, som utgjorde en rätt lovande början, om man tar hänsyn till att utredningens förslag, när de framlades, var enhälliga. Att sedan en omsättningsskatt drevs igenom av regeringen och därefter strävandena att realisera de förslag som besparingsutredningen framlade har mattats på den socialdemokratiska sidan, det

kan vi beklaga. Men vi kan ändå inte komma ifrån det förhållandet — och jag tror inte heller att herr Hans Gustafsson kan göra det — att utredningen som sådan visade sig under enighet kunna komma fram till icke oväsentligt resultat.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Avdelningens ordförande har ganska utförligt redogjort för både propositionen och för hur utskottet har sett på detta ärende. Finansministern har sedan trätt in i debatten, och jag skall därför bara inskränka mig till några reflexioner i anslutning till diskussionen.

Låt mig säga att vi här i de flesta fall rör oss med gissningar. Vi kan inte på förhand veta hur de nya ämbetsverk, som vi nu håller på att skapa, skall fungera. Herr Sköld framhöll att de anställda i de statliga ämbetsverken gärna vill stelna till i formerna och bli byråkrater. Ja, det är klart att det ligger åtskilligt i detta resonemang, men är inte riksdagen besmittad av ungefär samma stelkramp. Vi har här år efter år motionerat om utredningar för att få till stånd en rationellare ordning i statsförvaltningen. När vi nu efter både flera och långa förhandlingar och undersökningar har kommit fram till något, som vi åtminstone tror blir en lösning, börjar man varna för alla olyckor som kommer att ske. Men allt bygger här på gissningar.

Jag skulle vilja säga: Låt oss genomföra detta förslag och vänta, som finansministern sade för en stund sedan, med kritiken till dess att vi efter några år har kunnat se, hur de nya ämbetsverken arbetar! Det sämsta vi kunde göra i dagens situation vore att uppskjuta ärendet för ytterligare utredningar och undersökningar. Jag vill särskilt framhålla, att detta ur personalsynpunkt skulle vara katastrofalt. Just de lösliga former, som här har gällt, framför allt i organisationsnäm-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

den, angående personalorganisationen, har gjort att vi har haft mycket svårt att få behålla främst duktigt folk. Det är därför klokt att i dag godkänna förslaget i föreliggande skick.

Då det gäller frågan om att få in även sakrevisionen i det nya statskontoret, skulle det bli ett mycket för stort och otympligt ämbetsverk.

Vad sedan beträffar rädslan för att vi i de nya verken skall få in något av den tågordning som brukar vara vanlig i kungliga ämbetsverk, är det klart att risk därför kan föreligga. Men jag vill hänvisa till att finansministern på nästan varje sida i propositionen har framhållit nödvändigheten av att man försöker skapa organ, som arbetar smidigt och rationellt. Jag vill t. ex. hänvisa till några rader på sidan 36, där finansministern säger: »Organet bör genom organisationsundersökningar och på annat sätt självt söka vägar till förenklingar och kostnadsbesparingar inom statsförvaltningen och genom aktiv upplysning och rådgivning, framläggande av nya organisationsförslag och på i det särskilda fallet lämpligt sätt verka för att rationaliseringen inom statsverket drives med kraft.»

Klarare kan man ju knappast säga ifrån. Och i utskottet har vi understrukit samma sak så kraftigt vi kunnat.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Efter de inlägg som här gjorts kan jag fatta mig kort. Jag har emellertid tyckt, att eftersom jag är den ende från oppositionssidan som anslutit sig till regeringens förslag, kan det vara på sin plats att jag här med några ord motiverar min uppfattning.

Först vill jag då några ögonblick blanda mig i diskussionen mellan herr Gustafsson i Stockholm och herr Wedén rörande reservation 2), som gäller rationaliseringen på det högre planet så att 18* — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 17*

säga, alltså en överblick över de olika ämbetsverk som eventuellt kan slås samman och omorganiseras.

Som framgår av utskottets utlåtande kräver reservanterna där en särskild utredning. Under hänvisning till att enligt propositionen det skall bli möjligt för det nya rationaliseringsverket att ta initiativ även på detta högre plan avvisar utskottsmajoriteten motionen. Någon sådan möjlighet har organisationsnämnden hittills inte haft. Alla sådana större rationaliseringsinitiativ har tagits genom parlamentariska utredningar, eller också har Kungl. Maj:t — närmast finansministern — givit organisationsnämnden direktiv om att undersöka det eller det. Om instruktionen nu skall kunna möjliggöra initiativ genom det nya statskontoret på detta högre plan, är jag den förste att erkänna att hela saken ställer sig något annorlunda. Men om man i nuvarande läge, när instruktionen för det nya statskontoret ännu inte är skriven, önskar en översyn av möjligheterna till rationaliseringar på detta högre plan, så är det också fullt i sin ordning, ja nödvändigt, att vi får den parlamentariska utredning som reservanterna yrkat på.

Jag har anslutit mig till reservationen av det skälet att det finns åtminstone en del uppslag till rationaliseringsförsök, som vore värda att prövas. Vid denna sena timme skall jag inte ge mig in i någon diskussion om konkreta uppslag, men de finns. Och eftersom det på nuvarande stadium inte finns någon instruktion för det nya statskontoret och därför inte heller några möjligheter för ett rationaliseringsverk att ta initiativ, så är det fullt konsekvent att här rösta på reservation nr 2) av herr Ivar Johansson m. fl., vilket jag för min del kommer att göra.

Jag yrkar sålunda bifall till nämnda reservation.

När det gäller organisationen av det nya rationaliseringsverket och statskontoret kan jag inte följa reservanter-

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

na. Jag har lätt att förstå herr Skölds ståndpunktstagande, när han anser det rimligt och riktigt att behålla sakrevisionen som ett särskilt verk. Jag kan också erkänna att vi, som suttit i organisationsnämnden i många år och vant oss vid att tänka på en viss våglängd, sade oss, när propositionen kom — åtminstone gjorde jag det — att det hade varit bättre att icke göra denna sammankoppling med ett annat verk och kalla det sammanslagna verket för statskontoret. Det var min första reaktion liksom det var herr Skölds reaktion beträffande sakrevisionen.

Men jag har vid närmare eftersinnande funnit, att det inte är fråga om en sammanslagning — där tror jag verkligen att finansministern har rätt, när han säger att herr Sköld tänker något för statistiskt — av statskontoret och organisationsnämnden. Det är inte heller fråga om en sammanslagning av riksräkenskapsverket och sakrevisionen, utan det är någonting nytt som man här vill försöka åstadkomma. Huruvida detta kommer att lyckas återstår att se. Herr Sköld tvivlar, jag gör det inte a priori. Jag menar att man får försöka och det finns goda förutsättningar för att försöket skall lyckas, i varje fall om ledningen kommer i sådana händer att man från början kommer in på rätt bog. Då finns såvitt jag kan förstå — och det är där jag inte längre kan följa herr Sköld — inga skäl för att säga: Får jag inte behålla sakrevisionen som ett särskilt verk eller en särskild institution, då vill jag, som folktopareservanterna och folktoparimotionärerna föreslagit, lägga in den i det nya rationaliseringsverket.

Min erfarenhet från statens organisationsnämnd är på en punkt absolut entydig: Man måste nog akta sig för att blanda ihop reviderande verksamhet och rationaliserande verksamhet. Reviderande verksamhet är efterhandsgranskande, den är och skall vara kritisk, den skall rätta till de fel som har

begåtts. Rationaliseringsverket har absolut inga sådana uppgifter. Skulle det få karaktären av att vara anmärkande kritiskt och reviderande, skulle dess arbetsuppgifter omöjliggöras. Förutsättningen för rationaliseringsarbete är nämligen, att man redan från början arbetar förtroendefullt på samma våglängd som det verk eller den institution, som man undersöker i syfte att rationalisera. Detta torde vara omöjligt, i varje fall så långt min erfarenhet sträcker sig, om man sammankopplar rationaliseringen med en reviderande verksamhet.

Därför tror jag att på den punkten, som för mig är en huvudpunkt, innebär propositionen en riktig bedömning av vad som här behöver göras. Skulle man följa reservanternas och herr Skölds andra tankeled på denna punkt och lägga in sakrevisionen i rationaliseringsverket, kunde man väl inte gärna ta med sig den särskilda styrelse, som nu kommer att sitta i revisionsverket. Man kan väl inte sätta två styrelser i det nya rationaliseringsverket. Jag kan inte förstå annat än att följden bleve den, att sakrevisionen, i varje fall efter någon tid, komme att liksom gå upp i och sammangjutas med rationaliseringsverket. De specifika uppgifter, som sakrevisionen nu har, komme på det sättet att upphöra, och vi finge i stället ett något större rationaliseringsverk. Är man rädd om sakrevisionens funktion i den stora statsförvaltningen, tror jag icke att man bör rekommendera den vägen. Då bör man i stället antingen, som herr Skölds motion gör i sitt primäryrkande, hålla på att den skall förbli en självständig institution, eller också bör man lägga in den i riksräkenskapsverket och med hjälp av den särskilda styrelsen medvetet från början slå vakt om de sakrevisionella uppgifterna och se till att de kommer att effektivt fullföljas. Då tror jag att det finns alla möjligheter att propositionens intentioner kommer att tillgodoses.

Organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m.

Herr Sköld var inne på benämningen statskontoret och påminde om att den emanerar från Karl XII:s tid. Ja, det är faktiskt en av anledningarna till att jag tycker att man skall behålla namnet. Jag tror att den karaktär, som ordet statskontoret nu har i vår föreställningsvärld, ganska snart kommer att förändras i och med att statskontoret har fått andra uppgifter, som genomföres på ett riktigt och effektivt sätt.

Jag tror alltså, att man i denna del enligt propositionen får den mest logiska och riktiga uppbyggnaden, att man tillgodoser båda de väsentliga uppgifter som det här gäller: å ena sidan ett så starkt och effektivt serviceorgan som möjligt för en fortgående rationalisering av den väldiga apparat, som statsförvaltningen utgör, å andra sidan en effektiv och riktig revision, som tar sikte på dels den kamerala och dels den sakrevisionella sidan. Jag tror att detta på ett tillfredsställande sätt skall kunna inrymmas i de riktlinjer, som uppdrages i propositionen.

Därför ber jag, herr talman, att i den delen få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 794; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III och IV

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid

votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) och IV) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 123 ja och 81 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VI

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VI) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Utgivande av ett värdefast statligt obligationslån

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 103 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 2) av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 7

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättning med anledning av viss flygolycka.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Utgivande av ett värdefast statligt obligationslån

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om utgivande av ett värdefast statligt obligationslån.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 434 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 543 i andra kammaren av herrar *Wedén* och *Ohlin*, hade föreslagits, att riksdagen dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om kompletterande uppdrag till värdesäkringskommittén att med skyndsamt och förtur i förhållande till andra arbetsuppgifter föreslå närmare bestämmelser och villkor för utgivandet av ett värdefast, statligt obligationslån, och dels befullmäktigade riksgäldskontoret att när resultatet av utredningen föreläge vid lämplig tidpunkt emittera ett sådant lån.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 434 och II: 543 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf*, *Schmidt*, *Yngve Nilsson*, *Boija*, *Bengtsson* i Göteborg och *Nordgren*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen — i anledning av motionerna I: 434 och II: 543 — måtte i skrivelse till fullmäktige i riksgäldskontoret uppdraga åt fullmäktige att i samråd med värdesäkringskommittén verkställa utredning rörande förutsättningarna för en emission av ett värdefast, statligt obligationslån och för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kunde ge anledning.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Till utskottets utlåtande har fogats en reservation av herr *Ewerlöf m. fl.* som ansluter sig till motion nr II: 543 av herrar *Wedén* och *Ohlin*. Frågan har tidigare behandlats vid flera tillfällen här i riksdagen, varför jag nu kan fatta mig mycket kort.

Vad som hänt sedan frågan sist behandlades i riksdagen är bl. a. att Kungl. Maj:t tillsatt sakkunniga för att utreda frågan om värdesäkring av fordringar

Utgivande av ett värdefast statligt obligationslån

och därmed sammanhängande problem. När denna utredning kan ha slutfört sitt arbete är mycket ovisst. Det torde knappast ens bli under år 1961.

Förhållandena på kapitalmarknaden är sådana att utredningens resultat icke borde få avvaktas utan att detta motionsvägen framförda förslag prövas. Motionärerna har yrkat att frågan skulle hänskjutas till värdesäkringskommittén för att denna med skyndsamhet och förtur i förhållande till andra arbetsuppgifter skulle föreslå bestämmelser och villkor för ett värdefast statligt obligationslån samt att riksgäldskontoret vid lämplig tidpunkt skulle emittera ett sådant lån. Värdesäkringskommittén har remissbehandlat motionen men avstyrkt densamma på den grund att den inte ville ta ställning, innan den kommit till rätta med de stora principiella och tekniska spörsmål som utredningsdirektiven innefattar. Kommittén har emellertid förklarat sig villig att på lämpligt sätt biträda riksgäldskontoret med upplysningar angående olika möjligheter att ordna värdebeständighetsgaranti.

Med hänsyn till detta och till att flera lån kommer att förfalla under de närmaste åren borde det vara lämpligt att göra ett verkligt försök efter de linjer som skisserats i motionen. Reserverna anser därför att riksdagen i nuvarande läge borde uppdra åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i samarbete med värdesäkringskommittén verkställa en utredning rörande förutsättningarna för en emission av ett lån av den föreslagna typen. Knappheten på sparmedel som står till näringslivets, kommunernas och statens förfogande har varit kännbar, framför allt då det gällt kapitalkrävande investeringar som skulle ha stor betydelse för framstegstakten i vårt land. Resultatet har bl. a. blivit en kraftig reglering av kapitalmarknaden. Det finns därför enligt vår mening anledning att på alla sätt stimulera sparandet. Ett initiativ efter värdesäkringslinjen borde kunna prövas. Ett sådant

försök skulle också kunna ge besked om intresset för lån av den typ som här skisserats.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Herr Boijas anförande ger mig inte anledning till några längre utläggningar i denna fråga.

Riksdagen har ju flera gånger under 1950-talet behandlat frågan om värdebeständiga obligationslån. Motionerna har vid samtliga tillfällen enhälligt avstyrkts av samtliga remissinstanser, och de har icke vunnit riksdagens bifall.

Eftersom Kungl. Maj:t förra året tillsatte en kommitté för att göra en allsidig utredning av detta mycket svåröverskådliga problemkomplex, finns det ingen anledning till annat än att enligt god riksdagspraxis avvakta de resultat som denna utredning kan komma till.

Herr Boija sade att knappheten på kapital i landet är betydande med hänsyn till den starka expansionstakten. Det känner vi ju alla till. Under året har det emellertid inträffat vissa ting som gör att vi borde kunna avvakta denna utredning. Det är ostridigt att den långa marknaden genom emitteringen av det långa statslånet fått ett annat utseende än tidigare.

Vi har under årets fyra första månader emitterat en miljard mera på obligationsmarknaden än under motsvarande tid förra året, vilket måste betecknas som en anmärkningsvärd framgång. Detta resultat har i hög grad orsakats av skillnaden mellan inlåningsräntan och obligationsräntan och det visar tydligt att inflationsförväntningarna bland spararna inte är av det slaget, att de bör prövas genom en begäran om snabbutredning rörande ett värdebeständigt lån.

Denna framgång för statslånet med över en miljard har följts av flera liknande. Stockholms stads lån övertecknades på någon timme och detsamma

Utgivande av ett värdefast statligt obligationslån

blev förhållandet med det lån, som Göteborgs stad utgav. Läget är alltså inte sådant att det bör ge anledning till några förhastade slutsatser. Frågan om värdebeständiga lån kommer i hög grad att inverka på bedömningen av hela den ekonomiska politiken, något som i själva verket innebär en kapitulation inför den målsättning vi måste ha, om vi skall söka vinna den kamp vi fört emot inflationen och som nu ter sig mer framgångsrik än tidigare.

Då läget är sådant finns det ingen anledning att tillmötesgå motionärerna lika litet som det fanns någon anledning härtill förra gången riksdagen behandlade denna fråga. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Andersson i Ronneby säger att det stora statsobligationslånet medfört stor framgång liksom också att Stockholms stad och Göteborg stad lyckats med sina lån, som fulltecknades ganska fort. Detta bör emellertid inte hindra, anser vi, att man i detta fall ser om sitt hus och är beredd att pröva nya vägar. Vad vi reservanter begär är endast att frågan skall utredas och att resultatet därav skall delges riksdagen.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Vad herr Boija rekommenderar är inte ett sätt att »se om sitt hus» utan det är att handla i ett läge av osäkerhet. Jag tror att hans metod skulle vara en mycket dålig utväg med tanke på den praxis vi har här i riksdagen.

Jag skall inte läsa upp motionen men jag vill påpeka för herr Boija, att det finns mycket i motionen som säkerligen inte skulle ha skrivits i det läge vari vi nu befinner oss.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den

vid utlåntagandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boija begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåntagandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 78 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Föredrogos vart efter annat första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av motioner om anteckning i fastighetsbok i vissa fall,

nr 26, i anledning av motioner angående rätten för jordbrukare i Norrbotens lappmark till vatten och fiske, och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bo-

Anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm

lag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln punkterna 74 och 75 (s. 185—190) föreslagit riksdagen att anvisa till Bidrag till Sveriges utsädesförening för budgetåret 1960/61 ett med 132 900 till 1 625 000 kr. höjt anslag samt till Bidrag till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm ett oförändrat anslag av 210 000 kr.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 224 av herr *Osvald m. fl.* och II: 227 av herr *Hansson i Önnarp m. fl.*, i vilka motioner hemställdes att riksdagen måtte besluta att till den praktiskt vetenskapliga verksamheten vid Weibullsholm bevilja dels ett belopp om 465 000 kronor, avseende den allmänna verksamheten vid anstalten, dels ett belopp om 35 000 kronor avseende intensifierad resistensförädling.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. till Bidrag till Sveriges utsädesförening å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 625 000 kronor,

B. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 224 och II: 277 till Bidrag till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 310 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Lage Svedberg, Bertil Andersson, Hjalmar Nilsson, Mossberger och Hedström, fru Lindskog* samt herrar *Johanson i Västervik och Carbell*, vilka ansett att utskottet bort under B. hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 224 och II: 277 till Bidrag till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 210 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Till detta utlåtande från jordbruksutskottet har fogats en reservation som innebär att till Weibullsholm skall utgå samma anslag som utgått tidigare, 210 000 kronor. När jordbruksutskottet behandlade denna fråga, hade chefen för jordbruksdepartementet ännu inte haft tillfälle att svara på en enkel fråga som ställts i denna kammare angående det fortsatta stödet till växtförädlingsanstalterna. Om det svaret hade givits innan jordbruksutskottet tog ställning, hade läget, förmodar jag, varit omkastat mellan reservanter och utskottsmajoritet.

När en fråga ligger under utredning, brukar ju riksdagen inte föregripa utredningen. Samma är förhållandet med denna fråga: då departementschefen lovat att han i nästa års statsverksproposition skall komma med ett förslag om

Anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm

stödet till växtförädlingsanstalterna, är det väl inte lämpligt att nu fatta ett beslut som innebär att anslaget höjs med 100 000 kronor till 310 000 kronor — detta i synnerhet med hänsyn till de sparsamhetsskäl som gång på gång framförs här i riksdagen. Visserligen har majoriteten i jordbruksutskottet hävdad, att ökningen av anslaget inte skulle få någon prejudicerande verkan. Men vi vet ju att det går mycket lätt att öka ett tidigare utgående anslag, men det är mycket besvärligt att sedan kunna minska anslaget.

Herr talman! Med stöd av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Jag skall följa herr Johansons i Västervik exempel och helt kortfattat yrka bifall till utskottets hemställan.

Låt mig bara säga, att herr Johanson gjorde sig skyldig till ett litet misstag när han sade, att utskottet vid sitt ställningstagande inte haft tillfälle att ta del av jordbruksministerns svar på den enkla frågan. Jag vill påpeka, att utskottet på s. 4 i utlåtandet hänvisar till jordbruksministerns svar den 3 maj, där han meddelade, att ett förslag skulle framläggas.

Anslagshöjningen kan ju inte gärna bli prejudicerande, ty jag tror, att när jordbruksministern i sinom tid lägger fram sitt förslag, kommer en mycket större höjning att föreslås. Höjningen nu är egentligen bara en liten utjämning i förhållande till ett annat företag i denna bransch, nämligen Svalöv.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl försökte rätta mig. Han sade att utskottet inte tagit ställning till denna fråga, innan svaret på den enkla frå-

gan gavs av jordbruksministern här i kammaren. Jordbruksutskottet hade emellertid tagit ställning till frågan innan svaret avgavs. Däremot kom justeringen efter det att departementschefen hade svarat.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johanson i Västervik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 85 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 i vad densamma avser förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner, och

nr 23, över motion väckt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.

§ 13

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att på fredagens föredragningslista statsutskottets utlåtande nr 125 måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och sammanätta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 upptagas närmast efter statsutskottets utlåtande nr 128.

Denna hemställan bifölls.

§ 14

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr

254, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet, m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 243, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter; och

nr 248, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 244, för herr Ragnar Valdemar Persson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 245, för riksbankschefen Per Valfrid Asbrink att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 246, för herr Jonas Sigfrid Jansson att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 247, för herr Edvard Emanuel Vilhelmsson att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 249, för herr Axel Wilhelm Strand att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 250, för herr Sven Patrik Svensson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 251, för herr Ernst Hjalmar Nilsson att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 252, för herr Karl Torsten Fredriksson att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.53 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson